

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**KIZ TEKNİK OKULLARI MÜFREDATI KAPSAMINDAKİ ÜRETİMİN
CUMHURİYET MODERNLEŞMESİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ
(1945-1975)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayça BÜYÜKÇINAR

Sanat Tarihi Anabilim Dalı

Sanat Tarihi Programı

KASIM 2015

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**KIZ TEKNİK OKULLARI MÜFREDATI KAPSAMINDAKİ ÜRETİMİN
CUMHURİYET MODERNLEŞMESİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ
(1945-1975)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Ayça BÜYÜKÇINAR
(402091005)**

Sanat Tarihi Anabilim Dalı

Sanat Tarihi Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Gülname TURAN

KASIM 2015

İTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 402091005 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi **Ayça BÜYÜKÇINAR**, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı **“KIZ TEKNİK OKULLARI MÜFREDATI KAPSAMINDAKİ ÜRETİMİN CUMHURİYET MODERNLEŞMESİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ (1945-1975)”** başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Doç. Dr. Gülname TURAN**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. Zeynep KUBAN**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Dr. Demet GÜNAL ERTAŞ
İstanbul Teknik Üniversitesi

Teslim Tarihi : **27 Ekim 2015**
Savunma Tarihi : **5 Kasım 2015**

Aileme ve sevdiklerime,

ÖNSÖZ

Erken Cumhuriyet döneminde, Cumhuriyetin kurucularının “*Muasıır Medeniyetler seviyesine ulaşmak*” ideali olan batılılaşma ve modernleşme projesi, Türkiye için büyük öneme sahiptir. Bu dönemde önemli yer tutan eğitim, imkanlar ölçüsünde geliştirilmiştir ve kadınlara çok önemli görevler ve sorumluluklar yüklenmiştir.

Çalışmada Kız Teknik Okulların üretimleri, 1945-1975 arasına tarihlenen dönem kapsamında incelenmiştir. Bunun başlıca sebebi; 1940’lı yıllardan sonra ikinci dünya savaşı ile ülkenin gelişimi ve kalkınması bakımından mesleki ve teknik eğitime önem verilmesidir. Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte devlet, mesleki ve teknik eğitimin durumuyla sistemsal olarak ilgilenmeye başlamıştı ve bu bağlamda Kız Teknik Okullarının yaygınlaştırılması öngörülmüştü.

Kız Teknik Okulları Müfredatı kapsamında yapılan üretimler, tezin temel araştırma konusunu oluşturmaktadır. Cumhuriyet döneminde “rasyonel üretim” kavramının anlamı ve müfredattaki yeri araştırılmıştır. Geleneksel Türk el sanatları ve geleneksel Türk giyiminden esinlenilerek Kız Teknik Okullarında çok çeşitli üretimler yapılmıştır. Bu üretimler Cumhuriyet modernleşme politikaları bağlamında irdelenmekte ve ilişkilendirilmektedir. Çalışmada “sergi” ve “defile” kavramının, Kız Teknik Okullarındaki anlamı, yurt içinde ve yurt dışında düzenlenen sergiler ve defileler üzerinden işlenmektedir. Ayrıca okullarda üretimler için kurulan sipariş ve gelişim atölyeleri ve bu atölyelerin ekonomik katkıları ele alınmaktadır.

Tez çalışmam sırasında bana yardımı ve desteği bulunan birçok değerli kişi oldu. Onlara buradan teşekkür etmek isterim.

Çalışmada Kız Teknik Okullarını üretim yönünden hem tasarımcı bakış açısıyla hem de sanat tarihi açısından incelemem konusunda bana ışık tutan ve tez çalışmam boyunca akademik alandaki engin tecrübesini ve bilgi birikimini, yardımını ve desteğini esirgmeden bana yol gösteren değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Gülname TURAN’a emekleri ve katkıları için teşekkürü borç bilirim.

Değerli hocam Prof. Dr. Zeynep KUBAN’a da çalışmanın başlangıcında tezin şekillenmesindeki emekleri ve katkıları için çok teşekkür ederim.

Değerli hocam Prof. Dr. Afife BATUR’a başta tez konusu seçiminde yol göstermesinden ve Cumhuriyet dönemi ile ilgili araştırmalarım her türlü katkılarından ötürü teşekkürlerimi sunarım. Değerli hocalarım Prof. Dr. Filiz ÖZER’e ve Prof. Ayşe Nuran YENER’e her türlü bilgi paylaşımı ve değerli katkıları için teşekkürü borç bilirim.

Akademik alandaki tecrübelerini ve bilgi birikimini büyük bir özen ve içtenlikle benimle paylaşan ve her zaman desteğiyle yanımda olan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Saltuk ÖZEMİR’e her türlü katkıları ve birlikte çalışma deneyimine sahip olduğum için çok teşekkür ederim.

Değerli hocalarımdan Prof. Mehmet Zaman SAÇLIOĞLU, Yrd. Doç. Dr. Mukadder EKŞİOĞLU, Yrd. Doç. Dr. Pınar ERKAN BURSA, Yrd. Doç. Nursen GEYİK DEĞERLİ ve Yrd. Doç. Handan ÖZSİRKINTI KASAP'a her türlü bilgi paylaşımları ve katkılarından ötürü teşekkürlerimi sunarım. Değerli çalışma arkadaşlarım Arş. Gör. Ferhan HASMADEN, Arş. Gör. Bestem EŞİ, Arş. Gör. Uğur Eren YASAK, Arş. Gör. Begüm SÖYEK ve Arş. Gör. Özlem ÖZKAN ŞAFAK'a da manevi destekleri için çok teşekkür ederim.

Kütüphanesindeki önemli kaynakları her zaman benimle paylaşan değerli Salih AKYÜZOL amcama katkıları ve desteği için çok teşekkür ederim.

Hayatımda sevgileri ve dostluklarıyla yanımda olan tüm sevdiklerime ve değerli arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunarım. İTÜ'de başlayan ve on yılı aşkın süren dostluğumuz süresince her zaman yanımda olan sevgili Öğr. Gör. Dr. Ayça ALTAY'a ve iş hayatında başlayan değerli dostluğumuz için sevgili İç Mimar Hande KORKMAZ AKYAR'a her türlü destekleri için teşekkür ederim.

Son olarak hayatım boyunca sevgileri ve destekleri ile yanımda olan sevgili aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım ve tez yazım sürecinde gösterdikleri sabır ve sevgilerinden dolayı hepsine minnettarım. Ayrıca, ben küçükken aramızdan ayrılan sevgili dedem F. Faruk AZERTÜRK'ü, ninem A. Semine AZERTÜRK'ü ve hiç görmediğim dedem R. Nevit GEZER'i ve dedem Ahmet BÜYÜKÇINAR'ı rahmetle anıyorum.

Ekim 2015

Ayça Büyükçınar
(Endüstri Ürünleri Tasarımcısı)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xi
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xiii
ŞEKİL LİSTESİ.....	xv
ÖZET.....	xxiii
SUMMARY	xxv
1. GİRİŞ	1
1.1 Araştırmanın Amacı	4
1.2 Araştırmanın Kapsamı	5
1.3 Araştırmanın Yöntemi.....	7
2. CUMHURİYET DÖNEMİNDE KADINA YÖNELİK GELİŞMELER	11
3. CUMHURİYET DÖNEMİNDE RASYONEL ÜRETİM	21
3.1 Rasyonel Üretim Bağlamında Kadın	22
3.2 Rasyonel Üretim Bağlamında Hijyen ve Sağlıklı Nesil Yetiştirmek.....	29
4. KADININ DAHİL EDİLDİĞİ ÜRETİME YÖNELİK EĞİTİM.....	37
4.1 Cumhuriyet Öncesi Kız Teknik Eğitimi	38
4.2 Erken Cumhuriyet Dönemi Kız Teknik Eğitimi	42
4.2.1 Mesleki eğitim.....	43
4.2.1.1 Cumhuriyet yönetimi ve mesleki eğitim.....	43
4.2.1.2 Uzmanların görüşleri.....	44
4.2.1.3 Mesleki eğitimin örgütlenmesi.....	45
4.2.2 Kız teknik öğretim okulları	46
4.2.2.1 Eğitim yapılarının ülke içinde dağılımı.....	53
4.2.2.2 Örgün eğitim: Ortaöğretim.....	62
4.2.2.3 Örgün eğitim: Yükseköğretim	83
4.2.2.4 Yaygın eğitim.....	88
4.2.3 Kız teknik okulları müfredat programı	111
5. KIZ TEKNİK OKULLARININ ÜRETİMLERİ, SERGİLER VE DEFİLELER.....	117
5.1 Üretimler	117
5.1.1 İşleme dersi üretimleri	119
5.1.2 Bıçkı-Dikiş dersi üretimleri	131
5.1.3 Moda-Çiçek dersi üretimleri	138
5.1.4 Resim dersi üretimleri.....	145
5.1.5 Mobilya dersi üretimleri.....	152
5.2 Sergiler ve Defileler	154
5.2.1 Yurt içindeki sergiler	156
5.2.2 Yurt dışındaki sergiler.....	164
5.3 Ekonomik Katkıları	169
6. SONUÇLAR VE TARTIŞMA	175

KAYNAKLAR.....	197
EKLER.....	207
ÖZGEÇMİŞ.....	261

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ATASE	: Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DDT	: Dikloro Difenil Trikloroethan
KOSO	: Kız Orta Sanat Okulu
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TGSO	: Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu
TTOSOTBB	: Türkiye Ticaret Odaları Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 4.1 : Kız Teknik Öğretimin sınıflandırılması.	49
Çizelge 4.2 : Modern eğitim yolunda atılan adımlar ve Kız Teknik Öğretim Kurumlarının tarihsel gelişimi (Türer, 2011, ss. 387-390; Uzun, 2002).	50
Çizelge 4.3 : Kız Teknik Öğretim Okullarına ait şema (MEB, 1961a, s. 9).....	52
Çizelge 4.4 : Kız enstitülerinin bölgelere göre dağılımı.....	57
Çizelge 4.5 : Kız enstitülerinin yıllara göre dağılımı.	58
Çizelge 4.6 : Yıllara göre kız enstitülerinin bölgesel dağılımı.	59
Çizelge 4.7 : Yıllar bazında bölgelere göre nüfus dağılımı.	60
Çizelge 4.8 : Kız sanat ortaokullarındaki gelişmeler (MEB, 1973a, s. 112).	64
Çizelge 4.9 : Kız enstitülerinde verilen dersler (Kız Enstitüleri ve Sanat Okulları Sergisi, 1938, s. 34).	67
Çizelge 4.10 : II. devre kız sanat enstitülerinin haftalık ders çizelgesi (MEB, 1961a, s. 24).	68
Çizelge 4.11 : Kız sanat enstitülerindeki atölye dersleri ve öğretim süreleri (MEB, 1961a, s. 26).	69
Çizelge 4.12 : Kız sanat enstitülerindeki ders değerlendirme fişi (MEB, 1961a, s. 26).....	77
Çizelge 4.13 : Kız sanat enstitülerinden mezun olanların devam edebildiği okullar (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 1).....	78
Çizelge 4.14 : Kız enstitülerindeki gelişmeler (MEB, 1973a, s. 180).	79
Çizelge 4.15 : Kız sanat öğretmen okulundaki gelişmeler (Kadın meslek öğretmen okulu) (MEB, 1973a, s. 179).	81
Çizelge 4.16 : Kız teknik yüksek öğretmen okulunda gelişme (MEB, 1973a, s. 240).	86
Çizelge 4.17 : Akşam kız sanat okullarındaki gelişmeler (MEB, 1973a, s. 209).	91
Çizelge 4.18 : Köy kadınları gezici kurslarındaki gelişmeler (MEB, 1973a, s. 211).	98
Çizelge 4.19 : Olgunlaşma enstitülerinde öğrenim yapılan sanat dalları (MEB, 1964).	100
Çizelge 4.20 : Olgunlaşma enstitülerindeki gelişmeler (MEB, 1973a, s. 210).	103
Çizelge 4.21 : Kız Teknik Okullarında 1940-1970 yılları arasındaki gelişim.....	105
Çizelge 4.22 : Akşam Kız Sanat Okulları ders dağıtım çizelgesi (MEB, 1961a, s. 64).	113
Çizelge 4.23 : Bağımsız kurslarda verilen dersler (MEB, 1961a, s. 64).	114
Çizelge 5.1 : Sipariş atölyesi öğrencilerine özel fiş (MEB, 1961a, s. 56).	171
Çizelge A.1 : Erken Cumhuriyet dönemine ait araştırma için seçilen süreli yayınlar.	208
Çizelge B.1 : Türkiye’de kadının değişiminin kronolojik listesi (Akyol, 2007).	209
Çizelge C.1 : Kız enstitülerinin bulundukları yerler ve açıldıkları yıllar (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b)).	210

Çizelge C.2 : 1935-1960 yılları arası bölgelere ve illere göre nüfus dağılımı (DİE, 1969, ss. 4-6).	212
Çizelge E.1 : Köy Kadınları Gezici Kursuna verilen mobilyalar (MEB, 1945).....	216
Çizelge E.2 : Köy Kadınları Gezici Kursuna verilen eşyalar (MEB, 1945).....	216
Çizelge E.3 : Milli Eğitim Müdürlüklerine, Kız Enstitülerine ve Akşam Kız Sanat Okullarına bağlı olarak faaliyette bulunan Köy Kadınları Gezici Kurslarının Sayıları ve Yerleri (MEB, 1961a, ss. 158-159).....	217
Çizelge I. 1 : Ankara Olgunlaşma Enstitüsünün 1958-1972 yılları arasında yurt içinde düzenlediği defile ve sergiler (Akın, 2011, ss. 109-114).....	251
Çizelge I. 2 : Ankara Olgunlaşma Enstitüsünün 1958-1972 yılları arasında yurt dışında düzenlediği defile ve sergiler (Akın, 2011, ss. 109-114).....	253

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 : Yeni yasalar ile eğitim olanağı kazanan kız öğrenciler (La Turquie Kemaliste, 1938, sayı: 28, s. 9).	12
Şekil 2.2 : Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim seferberliğine katılan öğrenciler (La Turquie Kemaliste, 1938, sayı: 28, s. 7).	12
Şekil 2.3 : Üniversite eğitimi alan öğrenciler (La Turquie Kemaliste, 1938, sayı: 28, s. 8).	12
Şekil 2.4 : Öğrenciler yemek dersinde (La Turquie Kemaliste, 1935, sayı: 6, s. 8)..	13
Şekil 2.5 : Kadın Doktorlar (La Turquie Kemaliste, 1938, sayı: 28, s. 7).	14
Şekil 2.6 : Atatürk, Şapka ve kıyafet devrimi konuşmalarını yaptığı Kastamonu seyahati dönüşü Ankara’da, 1 Eylül 1925 (Url-2).	16
Şekil 2.7 : Ankara 19 Mayıs Stadyumu yanındaki tenis kortunda kadın tenisçiler ve atıcılık sporunu yapan genç kadın (La Turquie Kemaliste, 1938, sayı: 31, s. 26).	16
Şekil 2.8 : İhâp Hulusi’nin “Yerli Mallar Pazarı” konulu afiş çalışmaları (Tepecik, 2009, s. 1210; Merter, 2008, s. 97).	18
Şekil 2.9 : İhâp Hulusi’nin Sümerbank için hazırladığı afiş çalışmaları (Merter, 2008, ss. 90, 93, 107).	18
Şekil 2.10 : Atatürk, Ankara Palas’ta kostümlü Cumhuriyet Balosu’nda (29 Ekim 1929) (Url-3).	19
Şekil 2.11 : Yapılan jimnastik hareketleri (Kadın-Ev, 1944).	20
Şekil 3.1 : Öğrenciler mutfakta yemek yaparken (Kız Enstitüleri ve Sanğat Okulları Sergisi, 21 Mayıs 1938, s. 41).	26
Şekil 3.2 : Mutfakta işlerin rasyonelleşmesi ve yemek yapımı (Kız Enstitüleri ve Sanğat Okulları Sergisi, 21 Mayıs 1938, s. 33).	26
Şekil 3.3 : Ev idaresi dersinde temizlik ve leke çıkarma işlerinin rasyonelleşmesine örnek (Kız Enstitüleri ve Sanğat Okulları Sergisi, 21 Mayıs 1938, s. 49).	27
Şekil 3.4 : Çamaşır yıkama dersinde temizleme işleminin rasyonelleşmesine örnek (Kız Enstitüleri ve Sanğat Okulları Sergisi, 21 Mayıs 1938, s. 39).	27
Şekil 3.5 : İsmet Paşa Kız Enstitüsü’nde ütü, kola ve yama dersi (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.a)).	28
Şekil 3.6 : İsmet Paşa Kız Enstitüsü’nde ev idaresi dersinden bir köşe (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.a)).	28
Şekil 3.7 : İsmet Paşa Kız Enstitüsü’nde ev idaresi sergisi (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.a)).	28
Şekil 3.8 : Çocuk bakımevleri (La Turquie Kemaliste, 1941, sayı: 41, s. 24).	30
Şekil 3.9 : Çocuk gelişiminin takibi (La Turquie Kemaliste, 1941, sayı: 41, ss. 25-26).	30
Şekil 3.10 : Süt Damlası’nda beslenme saati (La Turquie Kemaliste, 1939, sayı: 29, s. 36).	31

Şekil 3.11 : İyi beslenme ve yeterli, düzenli uyku alışkanlığının önemi (La Turquie Kemaliste, 1941, sayı: 41, ss. 25, 29).....	31
Şekil 3.12 : Ankara’da açılan Sağlık Sergisi ve ziyaretçileri (La Turquie Kemaliste, 1936, sayı: 11, s. 6).....	32
Şekil 3.13 : İsmet Paşa Kız Enstitüsü’ndeki çocuk yuvası (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.a)).	33
Şekil 3.14 : İsmet Paşa Kız Enstitüsü’ndeki çocuk yuvası (MEB, 1945).....	34
Şekil 3.15 : İsmet Paşa Kız Enstitüsü’nde çocuk bakımı dersinde bir uygulama (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.a))......	34
Şekil 4.1 : Cevri Kalfa İnas Rüşdiyesi (Erdem ve Yiğit, 2010, s. 91).	39
Şekil 4.2 : Süleymaniye’de bulunan Kayserili Ahmet Paşa Konağı (Eski ve restorasyondan sonraki halleri) (Erdem ve Yiğit, 2010, s. 99).	40
Şekil 4.3 : Dersaadet Kız Sanayi Mektebi öğrencileri (Erdem ve Yiğit, 2010, s. 91).	40
Şekil 4.4 : Üsküdar Kız Sanayi Mektebi ve öğrencileri (Erdem ve Yiğit, 2010, s. 92).	40
Şekil 4.5 : İlk kez Sultanahmet’te açılan Darülmuallimât 1918 yılında Çapa’daki Derviş Paşa Konağı’na taşındı (Erdem ve Yiğit, 2010, s. 93).	42
Şekil 4.6 : Atatürk, Adana İsmet Paşa Kız Enstitüsü’nde el sanatı çalışmalarını izlerken, 19 Kasım 1937 (Koç, 2009).	43
Şekil 4.7 : Atatürk, Kız Enstitüsü yıl sonu sergisinde, Ankara, 12 Mayıs 1934 (Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı, 2011).....	43
Şekil 4.8 : 1959-1960 Öğretim Yılında Mevcut Kız Sanat Enstitüleri ve Kız Sanat Ortaokulları (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b)).	56
Şekil 4.9 : Kız enstitülerinin bölgelere sayısal olarak dağılımının grafik anlatımı. ..	59
Şekil 4.10 : Kız enstitülerinin bölgelere yüzdesel olarak dağılımının grafik anlatımı.	59
Şekil 4.11 : Yıllar bazında bölgelere göre nüfusun sayısal dağılımının grafik anlatımı.	60
Şekil 4.12 : Yıllar bazında bölgelere göre nüfusun yüzdesel dağılımının grafik anlatımı.	62
Şekil 4.13 : Öğrenciler bıçkı-dikiş atölyesinde model seçimi yaparken (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 14).....	70
Şekil 4.14 : Öğrencilerin elbiseleri provaya hazırlaması (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 17).	70
Şekil 4.15 : Öğrenciler çamaşır dersindeyken (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 23). 71	
Şekil 4.16 : Bitmiş bir fantezi çiçeğin pense tutturulması (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 22).	72
Şekil 4.17 : Enstitü öğrencileri çiçek dersinde (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 23).72	
Şekil 4.18 : Fötr şapkanın yapılması (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 20).	72
Şekil 4.19 : Enstitüdeki ileri sınıf öğrencileri moda dersindeyken (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 21).....	72
Şekil 4.20 : Resim dersi çalışmaları (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 27).....	73
Şekil 4.21 : Resim dersinde öğrencileri serbest çalışma yaparken (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 27).....	74
Şekil 4.22 : Resim dersinde kroki çalışması (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 28). ..	74
Şekil 4.23 : Öğrenciler çocuk bakımı dersindeyken (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 29).....	75
Şekil 4.24 : Kız Enstitülerinde bulunan çocuk yuvalarına örnek (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 29).....	75

Şekil 4.25 : Öğrencilere çay sofrasının hazırlanışını anlatımı (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 24).	75
Şekil 4.26 : Öğrenciler yemek pişirme dersinde (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 25).	76
Şekil 4.27 : Ev idaresi dersinde ev temizliği konusunun işlenmesi (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 26).....	76
Şekil 4.28 : Kız enstitülerindeki gelişmelerin grafik anlatımı.	79
Şekil 4.29 : Kız sanat öğretmen okulundaki gelişmelerin grafik anlatımı.	82
Şekil 4.30 : Kız teknik yüksek öğretmen okulundaki gelişmelerin grafik anlatımı. .	87
Şekil 4.31 : Öğrenciler biçki-dikiş dersinde (MEB, 1945).....	90
Şekil 4.32 : Bir akşam kız sanat okulunda yemek pişirme dersi (MEB, 1945).	90
Şekil 4.33 : Bir akşam kız sanat okulunda öğrenim yaşını geçirmiş kadınlar yemek, dikiş, şapka dersinde (MEB, 1945).	90
Şekil 4.34 : Akşam kız sanat okullarındaki gelişmelerin grafik anlatımı.....	91
Şekil 4.35 : Bir köy kursunda öğrenciler ve öğretmenleri (MEB, 1945).	93
Şekil 4.36 : Bir köy kadınları gezici kursunda biçki-dikiş dersi (MEB, 1945).	93
Şekil 4.37 : Bir köy kadınları gezici kursunda biçki-dikiş dersinde çalışan öğrenciler (MEB, 1945).....	94
Şekil 4.38 : Bir köy kursu sergisi (MEB, 1945).	94
Şekil 4.39 : Bir köy kursu öğretmenine verilen eşyalar (MEB, 1945).	96
Şekil 4.40 : Bir köy kadınları gezici kursunun ders gereçleri (MEB, 1945).	97
Şekil 4.41 : Bir kurs öğretmenine ait portatif ambalajlı mutfak ve yemek takımları (MEB, 1945).....	97
Şekil 4.42 : Köy kadınları gezici kurslarındaki gelişmelerin grafik anlatımı.....	99
Şekil 4.43 : Biçki-dikiş atölye çalışmaları (MEB, 1964, s. 9).	101
Şekil 4.44 : Ankara Olgunlaşma Enstitüsü atölye çalışması (MEB, 1964, s. 11). ..	102
Şekil 4.45 : Ankara Olgunlaşma Enstitüsü'nde bir tuvaletin manken üzerinde hazırlanışı (MEB, 1964, s. 10).	102
Şekil 4.46 : Olgunlaşma enstitülerindeki gelişmelerin grafik anlatımı.	103
Şekil 5.1 : Türk işlemesi yapan öğrenciler (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b)).	120
Şekil 5.2 : İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü'nde sırma atölyesinde yapılmış çalışmaların gece çantalarına uygulanması (MEB, 1964, s. 19).	120
Şekil 5.3 : Üzeri işli beyaz örtüler ve gece çantaları (Kadın-Ev, 1944).	121
Şekil 5.4 : Ankara Olgunlaşma Enstitüsü'nde eski Türk motiflerinden yararlanılarak yapılmış bir gece bluzu (MEB, 1964, s. 33).	121
Şekil 5.5 : İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü'nde Türk işi atölyesinde çalışma (MEB, 1964, s. 22).	122
Şekil 5.6 : İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nün yemek salonunun düzenlenmesi (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.a)).	124
Şekil 5.7 : Kız öğrenciler yemek takımı örtülerine işleme yaparken (Kız Enstitüleri ve San'at Okulları Sergisi, 21 Mayıs 1938, s. 47; Övüç, 1986, s. 11). .	125
Şekil 5.8 : İşleme atölyelerde yapılan bir çalışma (MEB, 1945).	125
Şekil 5.9 : Hatayi motifleri (a) Penç. (b) Narçiçeği. (c) Şakayık. (c) Marul çiçeği. (MEB, 2007, s. 4).	125
Şekil 5.10 : Eski Türk işlemelerinden alınan motifleri stilize edilmesiyle yapılan sofrta örtüsü (Kadın-Ev, 1943, s. 54).	126
Şekil 5.11 : Etrafı dantelle süslenmiş tabak veya vazo altı örtüsü (Kadın-Ev, 1943, s. 54).....	126
Şekil 5.12 : İşlemeli sofrta takımı (Kadın-Ev, 1943, s. 55).	126

Şekil 5.13 : Beyoğlu Olgunlaşma Enstitüsü'nde yapılan işlemeli sofra takımı (TTOSOTBB, 1962).....	127
Şekil 5.14 : İstanbul Nişantaşı Kız Enstitüsü'nde yapılmış olan işlemeli çay takımı (Kadın-Ev, 1943, s. 15).	127
Şekil 5.15 : İşlemeli masa örtüleri (MEB, 1964, s. 16).	128
Şekil 5.16 : Ankara Olgunlaşma Enstitüsü nakış atölyesinde işlenen bir yatak örtüsü (MEB, 1964, s. 18).	128
Şekil 5.17 : Dergide yer alan işlemeli gece tuvaleti (Kadın-Ev, 1944).	129
Şekil 5.18 : Dergide yer alan işlemeli gece şalı (Kadın-Ev, 1944).....	129
Şekil 5.19 : Dergide yer alan oyalı bluz (Kadın-Ev, 1943, s. 19).....	130
Şekil 5.20 : İşleme desenlerinin şal, terlik, el çantası, gece çantası ve gözlük kılıfında kullanımı (Övüç, 1986).	130
Şekil 5.21 : Günün modasına uygun olarak hazırlanmış gece elbiseleri (Kayaman, 1953a, ss. 24-25).	131
Şekil 5.22 : Aytekin Aykurt'un zeybek cepkenlerinden ilham alarak tasarladığı elbise (Kadın-Ev, 1943, s. 8).	132
Şekil 5.23 : 1942 yılında Cumhuriyet balosu için İsmet Paşa Kız Enstitüsü sipariş atölyelerinde yapılmış elbise (Kadın-Ev, 1943, s. 24).	133
Şekil 5.24 : Bursa'nın üçetek entarisinin deseni kullanılarak hazırlanmış bluzdan oluşan gece elbisesi (Kadın-Ev, 1943, s. 9).	133
Şekil 5.25 : Fatih Sultan Mehmet'in kaftanı, 15. yüzyıl (Kayaman, 1953b, s. 22).	134
Şekil 5.26 : Fatih Sultan Mehmet'in kaftanı ve kaftanın üzerindeki etrafı bulutla çevrili lale ve nar motifi (Öz, 1946).	134
Şekil 5.27 : Fatih Sultan Mehmet'in kaftanından modernize edilmiş gece mantosu (Kayaman, 1953c, s. 24).....	135
Şekil 5.28 : İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü'nde üretilen işlemeli bir elbise (Meslekî ve Teknik Öğretim, 1960).	135
Şekil 5.29 : Dergide yer alan bebek çocuk yorgan çarşafı ve yastıkları (Kadın-Ev, 1943, ss. 40-41).	136
Şekil 5.30 : Bebek yatak örtüsü ve yastığı ve üzerinde kullanılan motif (İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü Pafta, Model ve El işleri Dergisi, 1972b).....	136
Şekil 5.31 : Dergide yer alan bebek için yolculukta kullanılacak yatak (Kadın-Ev, 1943, s. 41).	137
Şekil 5.32 : Ankara İsmet Paşa Kız Enstitüsü çocuk giyim atölyesinden öğretmen ve öğrenciler, 1934 (Fotoğraflarla Türkiye, 1998).....	137
Şekil 5.33 : Dergide yer alan bir çocuk takımı (Kadın-Ev, 1943, s. 41).	138
Şekil 5.34 : Dergide yer alan bir çocuk takımı (Kadın-Ev, 1944).	138
Şekil 5.35 : Yapma çiçekler (Kız Enstitüleri ve Sanğat Okulları Sergisi, 21 Mayıs 1938, s. 32).	139
Şekil 5.36 : Eldiven, işleme yapılmış örtü, yapma çiçekler (Kız Enstitüleri ve Sanğat Okulları Sergisi, 21 Mayıs 1938, ss. 42-43).....	140
Şekil 5.37 : Dergide yer alan şal (Meslekî ve Teknik Öğretim, 1955, s. 27).	140
Şekil 5.38 : MEB'in ilgili yayınında yer alan elbise (1961b, s. 47).	140
Şekil 5.39 : MEB'in ilgili yayınında yer alan baş tasarımı (1961b, s. 49).	141
Şekil 5.40 : Dergide yer alan gelin başları (Kadın-Ev, 1943).....	141
Şekil 5.41 : Dergide yer alan gelin başı (Kadın-Ev, 1943).....	141
Şekil 5.42 : Şapka ve çiçek yapımı (Kız Enstitüleri ve Sanğat Okulları Sergisi, 21 Mayıs 1938, s. 9).	142
Şekil 5.43 : Dergide yer alan şapkalar (Kadın-Ev, 1943).....	143
Şekil 5.44 : Dergide yer alan şapka tasarımları (Kadın-Ev, 1943).....	143

Şekil 5.45 : Şapka Atölyesi'nde üretilen şapka modelleri (Cumhuriyet, 2001, s. 5).	144
Şekil 5.46 : Ankara Kız Teknik Öğretmen Okulu'nda moda dersinde yapılan abajur çalışması (MEB, 1961b, s. 40).	144
Şekil 5.47 : Olgunlaşma enstitülerinde yapılan dekoratif eşya çalışmaları (MEB, 1961b, s. 49).	145
Şekil 5.48 : İstanbul Beyoğlu Akşam Kız Sanat Okulu atölyelerinde yapılmış olan ahşap vazo, kitap kabı ve masa örtüsü (Kadın-Ev, 1944).	146
Şekil 5.49 : İstanbul Beyoğlu Akşam Kız Sanat Okulu atölyelerinde yapılmış olan ahşap tabak ve uzun mahfaza (Kadın-Ev, 1944).	147
Şekil 5.50 : İstanbul Beyoğlu Akşam Kız Sanat Okulu atölyelerinde yapılmış olan ahşap sigara kutusu (Kadın-Ev, 1944).	148
Şekil 5.51 : Topkapı Sarayı Müzesi Sünnet Odası kapısının yanındaki bir çini panonun desenleri (Öz, 1951).	148
Şekil 5.52 : II. Bayazıt'ın kaftanları (Öz, 1946).	149
Şekil 5.53 : İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü'nde Türk İşleri Resim dersinde "Turistik Eşyalar" çalışması yapılırken (İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü Pafta, Model ve El işleri Dergisi, 1972b).	150
Şekil 5.54 : Sigara kutusu, ahşap tabak ve kibrit kutusu; ahşap tabakta kullanılan rumi motif (İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü Pafta, Model ve El işleri Dergisi, 1972a).	151
Şekil 5.55 : Sigara kutuları, ahşap tabak ve kibrit kutusu ve kullanılan rumi motifler (İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü Pafta, Model ve El işleri Dergisi, 1972b).	151
Şekil 5.56 : Gelinlikler: Kütahya; Eskişehir (İnönü); Çorum; Kütahya (Simav) ve Bindallı; Ankara (Yöresel Türk Kadın Kıyafetleri, 1973).	151
Şekil 5.57 : Üçetekler-Yabanlıklar: Sivas (Divriği); Balıkesir; Çorum; Çorum (İskilip); Üçetek-Gelinlik: Antalya (Yöresel Türk Kadın Kıyafetleri, 1973).	152
Şekil 5.58 : Günlük kıyafetler: Bursa; Nevşehir (Yöresel Türk Kadın Kıyafetleri, 1973).	152
Şekil 5.59 : İzmir Sepet-Çiçek Mektebi'nin sergisi (Cumhuriyet, 2001, ss. 3-4).	153
Şekil 5.60 : Okulun Sepet Bölümü'nün yaptığı ürünler (Cumhuriyet, 2001, ss. 3,4).	153
Şekil 5.61 : Florya Köşkünde kullanılan koltuk, masa ve sehpa (Cumhuriyet, 2001, s. 1).	154
Şekil 5.62 : Atatürk, İsmet İnönü ile Florya köşkünde, balkonda kullanılan hasır koltuk ve masayla, 28 Haziran 1936 (Cumhuriyet, 2001, s. 1).	154
Şekil 5.63 : İsmet Paşa Kız Enstitüsü, Giyim Atölyesi (Alpagut, 2012, s. 186).	154
Şekil 5.64 : İsmet Paşa Kız Enstitüsü, Moda Atölyesi ön mekanındaki daimi sergi salonu, 1930 (Alpagut, 2012, s. 188; T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.a)).	155
Şekil 5.65 : Kız Enstitüleri ve Sanat Okulları Sergisi (MEB, 1945).	156
Şekil 5.66 : Sergideki yatak odası takımı, üzerindeki işlemeli örtüler ve yastıklar (Yedigün, 1938,s. 15).	157
Şekil 5.67 : İki numaralı pavyonda sergilenen kadın işleri (Kız Enstitüleri ve Sanat Okulları Sergisi, 21 Mayıs 1938, s. 22).	157
Şekil 5.68 : XIIIüncü İzmir Fuarı'nda Kız Teknik Öğretim Sergisi açılışından bir görünüş (MEB, 1945).	158
Şekil 5.69 : XIIIüncü İzmir Fuarı'nda Kız Teknik Öğretim Sergisi'nden görünüş (Kadın-Ev, 1944).	159

Şekil 5.70 : XIIIüncü İzmir Fuarı'nda Kız Teknik Öğretim Sergisi açılışından bir görünüş (Kadın-Ev, 1944).....	159
Şekil 5.71 : Mevhibe İnönü bir kız enstitüsü sergisinde (Kadın-Ev, 1943, ss. 4-5).	160
Şekil 5.72 : Mevhibe İnönü 1944 yılı kız enstitüsü sergisini incelerken (Kadın-Ev, 1944).....	160
Şekil 5.73 : 1944 yılı Konya Akşam Kız Sanat Okulu sergisinden görünüşler (Kadın-Ev, 1944).	160
Şekil 5.74 : Yıl içinde diktikleri elbiseleri ile defile hazırlayan öğrenci (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b)).	161
Şekil 5.75 : Sergilerde yer alan çeşitli elbiseler (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b)).	162
Şekil 5.76 : Sergilerde yer alan ipekli ve yünlü elbiseler (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b)).	162
Şekil 5.77 : Kız Teknik Öğretmen Okulu'nda yapılan işlerin sergilendiği vitrinler (Meslekî ve Teknik Öğretim, 1953, s. 31).	163
Şekil 5.78 : İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü'nde üretilen kıyafetler (Turay, 1972a).	163
Şekil 5.79 : Tarsus Vapuru ile Amerika'ya yolculukta Lale Belkıs'ın ilk defile kıyafeti, 1954 (Belkıs, 2006, s. 77).	164
Şekil 5.80 : Tarsus Vapuru New York Limanı'nda ve İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü'nün Amerika'daki ilk defilesi, 1954 (Belkıs, 2006, s. 79; Erduran, 1968, s. 40).	164
Şekil 5.81 : 1954 yılında Tarsus Vapuru ile Amerika'ya giden İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü öğrencilerinin sergiledikleri kıyafetler; Washington'daki defile sonrası çekilen fotoğraf (Songur, 1958, s. 4; Belkıs, 2006, s. 81).	165
Şekil 5.82 : 1958 Brüksel Dünya Fuarı Türkiye Pavilyonundan görünüşler (Bancı, 2009, ss. 55, 96).	165
Şekil 5.83 : 12 Haziran 1958, Brüksel Dünya Fuarı'nda "Palais d'Elégance"ta düzenlenen moda defilesi (Bancı, 2009, ss. 102-103).	166
Şekil 5.84 : İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü'nde üretilen kıyafetler (Turay, 1972b).	166
Şekil 5.85 : Ankara Olgunlaşma Enstitüsü'nün 1971 yılındaki New York defilesi finalinde Yümniye Akbulut ve mankenler (Akbulut, 2010, s. 96).	167
Şekil 5.86 : Ankara Olgunlaşma Enstitüsü'nün yurt dışında düzenlediği defile ve sergilerden örnekler (Ankara Olgunlaşma Enstitüsü, 1981, s. 42).	168
Şekil 5.87 : İsmet Paşa Kız Enstitüsü Sipariş atölyesi ile ilgili bir reklam (Ev-Kadın, 1944).	172
Şekil 5.88 : Sophia Loren'in Ankara Olgunlaşma Enstitüsü'nü ziyareti (Akın, 2011, s. 132).	172
Şekil 5.89 : Mevhibe İnönü'nün 1943 yılında İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nde dikilen gece elbisesi ve cepkeni (Bir Cumhuriyet hanımefendisi: Mevhibe İnönü Sergisi, 27 Ekim-30 Kasım 2009, ss. 62-63).	173
Şekil 5.90 : Mevhibe İnönü'nün 1950'li yıllarda İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nde dikilen etek ve ceketten oluşan takımı (Bir Cumhuriyet hanımefendisi: Mevhibe İnönü Sergisi, 27 Ekim-30 Kasım 2009, s. 65).	173
Şekil 5.91 : Bir sipariş-gelişim atölyesi (MEB, 1945).	174
Şekil D. 1 : Tatbiki Güzel Sanatlar Okulunun eski binası (Ak, 2009, s. 324).	215
Şekil G.1 : Sergi Evi (1933), Ankara, Şevki Balmumcu (Alsaç, 2005).	248
Şekil G.2 : Şevki Balmumcu tarafından uluslararası mimari tutumla tasarlanan Ankara Sergi Evi, 1933-1935 (Tapan ve Sözen, 1973).	248
Şekil G.3 : Sergi Evi, iç görünüş, Ankara, Şevki Balmumcu (Alsaç, 1976).	249

Şekil G.4 : Ankara, Sergi Evi, Birinci kat planı (Sözen, 1984).....	249
Şekil H. 1 : Hesap işleri (a) İğne ile yapılan hesap işi. (b) Kenarı sırma, ortası ipekle yapılmış hesap işi ajur (muşabak). (c) Mürver iğne örneği. (d) Susma işi. (e) Kesme. (f) Düz işlenen pesent iğne. (g) Verev işlenen pesent iğne. (h) Civan kaşı. (ı) Sarma tekniği. (i) Atma işi. (j) Tel kırma. (Sürür, 1976, ss. 37-39).....	250
Şekil H. 2 : Yazma işlemleri (a) Kasnak işi. (b) Balık sırtı. (c) Maraş işi dival. (Sürür, 1976, ss. 40-41).....	250

KIZ TEKNİK OKULLARI MÜFREDATI KAPSAMINDAKİ ÜRETİMİN CUMHURİYET MODERNLEŞMESİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ (1945-1975)

ÖZET

Erken Cumhuriyet döneminde, Cumhuriyetin kurucularının “*Muasır Medeniyetler seviyesine ulaşmak*” ideali olan batılılaşma ve modernleşme projesi, Türkiye için büyük öneme sahiptir. Bu dönemde önemli yer tutan eğitim, imkanlar ölçüsünde geliştirilmiştir ve bu bağlamda kadınlara çok önemli görevler ve sorumluluklar yüklenmiştir.

Çalışmada Kız Teknik Okulların üretimleri, 1945-1975 arasına tarihlenen dönem kapsamında incelenmiştir. Bunun başlıca sebebi; 1940’lı yıllardan sonra ikinci dünya savaşı ile ülkenin gelişimi ve kalkınması bakımından mesleki ve teknik eğitime önem verilmesidir. Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte devlet, mesleki ve teknik eğitimin durumuyla sistemsal olarak ilgilenmeye başlamıştı ve bu bağlamda Kız Teknik Okullarının yaygınlaştırılması öngörülmüştü.

Çalışmanın temelinde, kadınların dahil edildiği üretime yönelik kız teknik eğitimi ele alınmıştır. Kız Teknik Okulları kuruluş süreçleri, eğitim programları ve üretimleri açısından incelenmiştir.

Kız Teknik Okulları Müfredatı kapsamında yapılan üretimler, tezin temel araştırma konusunu oluşturmaktadır. Cumhuriyet döneminde “rasyonel üretim” kavramının anlamı ve müfredattaki yeri araştırılmıştır. Geleneksel Türk el sanatları ve geleneksel Türk giyiminden esinlenilerek Kız Teknik Okullarında çok çeşitli üretimler yapılmaktaydı. Tezde geleneksel Türk el sanatlarında ve geleneksel Türk giyiminde kullanılan motiflerin “modernleştirme” ve “stilizasyon” çalışmaları yapılmasıyla oluşturulan işleme, bıçkı-dikiş, moda-çiçek, resim ve mobilya dersleri üretimleri seçilen çalışmalar üzerinden incelenmektedir. Bu üretimler Cumhuriyet modernleşme politikaları bağlamında da irdelenmekte ve ilişkilendirilmektedir. Çalışmada “sergi” ve “defile” kavramının, Kız Teknik Okullarındaki anlamı, yurt içinde ve yurt dışında düzenlenen sergiler ve defileler üzerinden işlenmektedir ve sergilerin işlevleri de yorumlanmaktadır. Ayrıca okullarda üretimler için kurulan sipariş ve gelişim atölyeleri ve bu atölyelerin ekonomik katkıları ele alınmaktadır.

Çalışmanın yöntemi nitel araştırmadır ve çalışmanın temel veri toplama yöntemi doküman incelemesine dayanmaktadır. Araştırma sorusunun kapsadığı dönemdeki dergi ve gazetelerde yer alan makaleler, yazılar, bazı haber ve reklamlar, resmi belgeler ve edebi metinler yazılı doküman kısmını oluşturmaktadır. Araştırma sürecinde görsel ve yazılı veri toplama aşamasından sonra betimsel veri analizi ve yorumlama yapılarak sonuçlara ulaşılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde, araştırmanın amacı, kapsamı ve yöntemi hakkında bilgi verilmiştir. Bununla birlikte, Kız Teknik Okulları müfredatı kapsamındaki üretimin incelenmesi konusunun seçilmesinin önemi açıklanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, cumhuriyet döneminde kadın ve kadına yönelik gelişmeler; eğitim, çalışma, hukuk, siyaset, sosyal alanlar üzerinden ele alınmaktadır. Böylece Cumhuriyet'in modernleşme projesi bağlamında Cumhuriyet yönetimi tarafından atılan önemli adımların kadınlara yansıyan yönleri anlatılmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Cumhuriyet döneminde “rasyonel üretim” konusu; rasyonel üretim bağlamında kadın ve rasyonel üretim bağlamında hijyen ve sağlıklı nesil yetiştirme kavramları üzerinden işlenmektedir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde, Kız Teknik Eğitimi; Cumhuriyet öncesi dönem ve Erken Cumhuriyet dönemi olmak üzere incelenmektedir. Erken Cumhuriyet Dönemi Kız Teknik Eğitimi; Kız Sanat Ortaokulları, Kız Enstitüleri, Akşam Kız Sanat Okulları, Kız Teknik Öğretmen Okulları, Köy Kadınları Gezici Kursları ve Olgunlaşma Enstitülerinden oluşmaktadır. Ayrıca, bu eğitim yapılarının ülke içinde dağılımı belirtilmiştir. Ayrıca Kız Teknik Okullarında mesleki ve teknik eğitimin işlevleri yorumlanmaktadır. Burada Kız Teknik Okulları müfredat programı üretimler bakımından incelenmektedir.

Çalışmanın beşinci bölümünde, Kız Teknik Okullarının üretimleri, sergiler ve defileler incelenmektedir. Geleneksel Türk el sanatları ve geleneksel Türk giyiminden esinlenilerek Kız Teknik Okullarında yapılan üretimler, seçilen çalışmalar üzerinden incelenmektedir. Bu bölümde 1943-1944 yıllarında yayınlanan Kadın-Ev ve 1953-1970 yılları arasında yayınlanan Mesleki ve Teknik Öğretim dergilerinden yararlanılarak Kız Teknik Okullarının üretimleri ve sergileri seçilen örnekler üzerinden ele alınmıştır. Bununla beraber sergi ve defile kavramının, Kız Teknik Okullarındaki anlamı, yurt içinde ve yurt dışında düzenlenen sergiler ve defileler üzerinden işlenmekte ve sergilerin işlevleri yorumlanmaktadır. Ayrıca müfredat kapsamında yapılan üretimler için kurulan atölyeler ve bu atölyelerin ekonomik katkıları incelenmektedir.

Çalışmanın altıncı bölümünü oluşturan sonuç bölümünde, araştırmadan elde edilen veriler birbirleriyle oluşturduğu ilişki örüntüleri göz önünde bulundurularak sentezlenmiş ve tezin amaçları doğrultusunda genel olarak değerlendirilmiştir. Kız Teknik Okulları Müfredatı kapsamındaki üretimlerin gündelik hayattaki çıktıları, yürütülen Cumhuriyet modernleşme projesiyle ilişkili olarak tartışılmaktadır. Tez çalışması, Cumhuriyet modernleşmesi paralelinde kurulan Kız Teknik Okullarının üretimleri ile ilgili gelecekte yapılacak çalışmalar için temel oluşturmaktadır.

ANALYSIS OF THE PRODUCTION UNDER THE CURRICULUM OF GIRLS' TECHNICAL SCHOOLS IN THE CONTEXT OF MODERNIZATION OF (TURKISH) REPUBLIC (1945-1975)

SUMMARY

In the early (Turkish) Republic period, the idea of the founders of (Turkish) Republic is “*to achieve the level of contemporary civilizations*” as westernization and modernization project has great importance for Turkey. During this period, education which took a very important role, developed according to the possible opportunities. Moreover, in this context very important duties and responsibilities are assumed to women.

In the study, the productions of Girls’ Technical Schools were examined within the period from 1945 to 1975. The main reason for this, after the years of 1940s with second world war, in terms of the development of the country, vocational and technical education had been given importance. With the establishment of Turkish Republic, the government started dealing with the circumstance of vocational and technical education systemically. In addition, within this context the idea to make Girls’ Technical Schools widespread was proposed.

In the basis of the study, girls’ technical education was oriented with the inclusion of women into production is discussed. Moreover, Girls’ Technical Schools are analyzed in terms of organizational processes, educational programs and productions.

The productions made under the Curriculum of Girls’ Technical Schools constitute the basic research subject of the thesis. Moreover, the meaning of “rational production” concept in the Republican Period and its place in the curriculum has been studied. Furthermore, a great variety of productions were created in the Girls’ Technical Schools inspired by traditional Turkish handicrafts and traditional Turkish clothing. In the thesis, the productions of embroidery, cut-stitch, fashion-flower, painting and furniture lessons which were created through the studies of “modernization” and “stylization” of motifs which were used in traditional Turkish handicrafts and traditional Turkish clothing examined through the selected works. These productions are scrutinised and linked together in the context of modernization of (Turkish) Republic. In addition, the meaning of the “exhibition” and “fashion show” concepts in Girls’ Technical Schools is discussed on the basis of exhibitions and fashion shows which are held in and out of the country and the functions of exhibitions are interpreted as well. Additionally the order and progress ateliers which have been founded for the productions of schools and their economic contributions are analysed.

In this study, Girls’ Technical Schools are discussed in terms of organizational processes, educational programs and productions.

The method of this study is qualitative research and the method of fundamental data collection is based on document analysis. Essays, critiques, news and advertisements

that take place in the periodicals and newspapers, formal documents and literary texts in the period of this study constitute the printed document of this research. In this study process; after collecting visual and printed data, the conclusions are figured out by descriptive data analysis and interpretation.

In the first section of this study, aim, scope and method of the research is explained. Moreover, the importance of the subject “the production under the curriculum of Girls’ Technical Schools” is explicated within the scope of the research.

In the second section of this study, the change of social roles of women in education, employment, law, politics and social areas are discussed. Moreover, within the context of the modernization project of the Republic, reflections of the significant steps over the women taken by Republican administration are stated.

In the third section of this study, the subject of “rational production” in the Republic period is discussed through the concepts of “woman in the context of rational production” and “hygiene and growing healthy generation in the context of rational production”.

In the fourth section of this study, Girls’ Technical Education is examined in the Pre-Republican Period and Early Republic Period. Girls’ Technical Education in the Early Republic Period consisted of Secondary Schools for Girls, Girls’ Institutes, Evening Trade Schools for Girls, Girls’ Technical Teacher Training Schools, Travelling Courses for Village Women and Institutes of Maturity (Further Training Institute for Girls). Furthermore, the distribution of the educational buildings in the country is pointed out. In addition, the functions of vocational and technical education in Girls’ Technical Schools are interpreted. Additionally, the curriculum of Girls’ Technical Schools is investigated with regards to productions.

In the fifth section of this study, the productions, exhibitions and fashion shows of Girls’ Technical Schools are studied. Furthermore, the creation of productions in the Girls’ Technical Schools was inspired by traditional Turkish handicrafts and traditional Turkish clothing is examined through the selected works. Moreover, in this section, Kadın-Ev (Woman-Home) periodicals which were published between 1943 and 1944 and Mesleki ve Teknik Öğretim (Vocational and Technical Education) periodicals which were published between 1953 and 1970 are benefited from so as to exemplify productions and exhibitions of Girls’ Technical Schools. In addition, the meaning of the “exhibition” and “fashion show” concepts in Girls’ Technical Schools is discussed on the basis of exhibitions and fashion shows which are held in the country and abroad and the functions of exhibitions are interpreted as well. Additionally, founded ateliers for the productions of schools and the economic contributions of these ateliers are analysed.

In the sixth section of this study which constitutes the conclusion of this study, the research findings are synthesized together by taking into consideration the contact patterns and they are evaluated generally in accordance with the aims of this thesis. The daily life outcomes of the productions under the Curriculum of Girls’ Technical Schools in relation with performing the modernization project of Republic are discussed. Thesis study sets ground for future studies related to the productions of Girls’ Technical Schools which were founded in parallel with the modernization of (Turkish) Republic.

1. GİRİŞ

Çalışmada, Cumhuriyet döneminde açılan Kız Teknik Okullarının müfredatı kapsamındaki üretim, Cumhuriyet modernleşmesi bağlamında incelenmektedir. Bununla birlikte, defile ve sergi kavramının Kız Teknik Okullarındaki anlamı yurt içinde ve yurt dışında düzenlenen sergiler üzerinden ele alınmaktadır. Bunlara ek olarak okullarda üretimler için kurulan atölyeler ve onların ekonomik katkıları işlenmektedir.

Çalışmada öncelikle; geleneksel ve modern kavramlarının anlamları araştırılarak, eskiye karşı yeni kurgusu tartışılmalıdır. Türkçe Sözlük'te; *gelenek* kavramı, “Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane” ve *geleneksel* kavramı ise “Geleneg  dayanan, gelenekle ilgili olan, ananevi” olarak belirtilmektedir (TDK, 1998, s. 831).

Erken Cumhuriyet döneminde “modernlik, asrılık, çağdaşlık, yenilik ve Batı'ya yönelik olma, modernleşme, çağdaşlaşma, gelişme” kavramları önem kazanmıştır. Bu dönemde çağdaşlaşma ve modernleşme, sistemli bir proje olarak ele alınmıştır. Erzen (2009), *modernleşme* kavramını “kurumların ve bireylerin dünyanın en ileri endüstri ve teknolojilerinden, sosyal gelişmelerden faydalanması” ve *çağdaşlaşma* kavramını ise “toplumun en ileri medeniyetler düzeyine yükselerek çağdaş değerlerden yararlanması” olarak tanımlamıştır (s. 1315). *Batılılaşmak*, “Avrupa ülkelerinin düşüncede, çalışmada, görüş ve anlayışta izledikleri temel ilkeleri benimsemiş olmak” olarak tanımlanmıştır (TDK, 1998, s. 245). Bu yaklaşım ile Batı, “uygarlık” niteliği ile benimsenmiş ve önemsenmiştir. Bu nedenle Batı'nın uygarlık nosyonu Cumhuriyet modernleşmesi için örnek seçilerek devrimler gerçekleştirilmiştir. Cumhuriyet ideolojisinde “eski”den kopmanın gerekliliği ve “eski” karşısında “yeni” söylemi reform yapılan tüm alanlarda kullanılmaktadır. “Eski” olan “gelenek” ile ilişkilendirilmekte ve “gelenek” de Osmanlı ile beraber düşünölmekteydi; bu sebeple geleneg n terk edilip ondan kopmanın gerekliliği

vurgulanmaktadır. “Yeni” ise “Batı” ile ilişkilendirilmekte ve “Batılı” olan tercih edilmektedir.

Modernleşme projesinin amacı; batılılaşmaya yönelmiş liberal, demokratik ve laik bir toplum yaratmaktır. Bu bağlamda, çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak, her alanda benimsenen hedeftir.

Osmanlı’da başlayan Batılılaşma hareketi, Cumhuriyet döneminde devletin yürüttüğü modernleşme politikaları çerçevesinde sistemli olarak ele alınmaktaydı. Cumhuriyet ile birlikte sanayi, eğitim, giyim kuşam gibi her alanda *yenilenme* içeren devrimlerin gerçekleştirildiği dönemde eğitim, *reformların* merkezindeydi. Eğitim, Cumhuriyet’in ilk on yılında gerçekleştirilen reformların merkezindeydi. Bu dönemde eğitim, imkanlar ölçüsünde geliştirilerek Cumhuriyetin kurucularının “*Muasır Medeniyetler seviyesine ulaşmak*” ideali olan batılılaşma ve modernleşme projesi uygulanmaya başlanmıştır. Cumhuriyet eğitiminin temel ilkeleri; Türkiye’de herkes için milli, dünyevi, modern ve demokratik bir eğitim anlayışından oluşmaktaydı (Sakaoğlu, 2012). Eğitimde gençlere ve özellikle kız çocuklarına öncelik tanınmıştı. Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte devlet, mesleki ve teknik eğitimin durumuyla sistemselsel olarak ilgilenmeye başlamıştı ve bu bağlamda kız meslek okullarının yaygınlaştırılması öngörülmüştü.

Cumhuriyet yönetimi, ideal kadın tipini aile, toplum ve çalışma hayatında erkeklerle eşit koşullara sahip kadın olarak belirlemiştir. Cumhuriyet’in ilk yıllarında ülkenin geri kalmış oluşu ve kadınların erkeklere göre geri planda olması arasındaki paralellığe karşın; kadının hem toplumsal hem de siyasal anlamdaki konumu yeniden biçimlendirilmeye ve toplum içindeki görevleri yeniden tanımlanmaya başlamıştır. Cumhuriyet ile birlikte kadın bir yandan çalışma hayatının içine girerken; bir yandan aile içindeki görev ve sorumlulukları artmıştır.

Modernleşmeye hız katan bir gelişme olarak 18. yüzyılda İngiltere’de başlayan sanayileşmeyle üretim ve tüketimde *geleneksel* yapıdan *rasyonel* biçimlere geçilmiştir. Bu bağlamda modernleşme politikalarıyla birlikte Cumhuriyet döneminde *rasyonel üretime* önem verilmiştir. Kız Teknik Okulları müfredatında görülen ev idaresi ve üretime yönelik biçki-dikiş, nakış gibi atölye derslerinde geleneksel yöntemlerin yerine rasyonel, bilimsel ve akılcı yöntemler uygulanmıştır.

Bu dönemde sağlık politikalarında sağlıklı nesil yetiştirme ve hijyen konularında da rasyonel ve bilimsel yol izlenmiştir.

Çalışmada kadının dahil edildiği üretime yönelik eğitim; müfredatlarda görülen derslerde hem iyi bir ev kadını ve anne hem de bir meslek sahibi olarak üretici kadının yetiştirilmesine verilen önem kapsamında açılan okulların kuruluşları, eğitim programları üzerinden incelenmektedir.

Çalışmada kadının mesleki ve teknik eğitimiyle ilişkili üretimler incelendiğinden öncelikle “*meslek*”, “*teknik*” ve “*mesleki ve teknik eğitim*” kavramlarını açıklamaya yönelik tanımlamalara yer verilmelidir.

Meslek kavramı, “Belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş” olarak belirtilmektedir (Url-1).

Teknik, Antik Yunan’da “*Tekhne*” kelimesinin “el işi, zanaat, pratik yetenek, bilgi, marifet” gibi anlamlarına gelebilen “sanat ve ustalılığın bir potada eridiği” bir kavramı ifade etmektedir (Ural, 2015, s. 137). Freyer, eski tekniğin Yunanca’da “*Techne*” sözünün belirttiği “özel bir sanat ya da özel bir beceri, özel bir güç” anlamında ve “yapmak istenilen şeyi yapabilme kaygısı” iken; 19. yüzyılda sanayi çağıyla niteliği değişen yeni (modern) tekniğin ise yaşayışın bütün alanlarına ve özellikle günlük ihtiyaçlar alanına, her gün kullanılan eşyalara, çalışma biçimlerine kadar işlenerek bütün yaşam biçimini belirlediğini vurgulamıştır (2014, ss. 36-37). *Teknik* Türkçe Sözlük’te ise, “Bir sanat, bir bilim, bir meslek dalında kullanılan yöntemlerin hepsi” olarak belirtilmiştir (TDK, 1998, s. 2174).

Mesleki ve teknik eğitim, “Bireysel ve toplumsal yaşam için zorunlu olan belirli bir mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve pratik uygulama yeteneklerini kazandırarak bireyi zihinsel, duygusal, kişisel, sosyal ve ekonomik yönleriyle dengeli bir biçimde geliştirme süreci” olarak tanımlanmıştır (Alkan ve diğ, 1998, ss. 3-5).

Kadınların toplumsal dönüşüme hazırlama ihtiyacı için gerekli olan örgütlenmede; kadın ve kızları ileri seviyede bir anne ve ev kadını olarak yetiştirmenin yanı sıra hayatlarını kazanabilecekleri bir meslek sahibi yapmak amacıyla kurulan Kız Teknik Öğretim Okullarının yeri vardır (MEB, 1961b).

Son olarak tezin temel konusunu oluşturan üretimler konusu ele alınmaktadır. Bu dönemde üretime yönelik atölye derslerinde geleneksel Türk el sanatları ve

geleneksel Türk giyimindeki motiflerden modernleştirme ve stilizasyon çalışmalarıyla yararlanılarak günün yaşam anlayışına ve günün modasına uygun olarak üretilen çalışmalar incelenmekte ve Cumhuriyet modernleşme politikaları çerçevesinde irdelenmektedir. Bununla birlikte üretimlerin tanıtımına verilen önem bağlamında sergi ve defile kavramları, yurt içi ve yurt dışında düzenlenen sergiler ve defilelerle işlenmektedir. Ayrıca üretime yönelik açılan sipariş ve gelişim atölyelerinin ekonomik katkıları incelenmektedir.

Saptanan temel araştırma sorusu:

- Kız Teknik Okullarında yapılan üretimi Cumhuriyet modernleşmesi ile nasıl ilişkilendirebiliriz?

Temel araştırma sorusunu destekleyen sorular:

- Kız Teknik Okulları Müfredatı hangi konuları ve alanları kapsamaktadır?
- “Rasyonel üretim” kavramı, müfredatlarda nasıl ele alınmıştır?
- Müfredat kapsamında yapılan üretimler için hangi atölyeler kurulmuştur?
- “Sergi” ve “defile” kavramı, Kız Teknik Okullarında ne anlama gelmektedir?

Araştırmada Kız Teknik Okulları; kuruluş süreçleri, eğitim programları ve üretimleri açısından araştırılmıştır. Cumhuriyet öncesi kız teknik eğitimi; kız sanayi mektepleri ve darülmualimâtlar üzerinden incelenmiştir. Erken Cumhuriyet Dönemi’nde açılan Kız Teknik Okulları; örgün eğitim ve yaygın eğitim kurumları kapsamında sınıflandırılarak incelenmiştir. Örgün eğitim kurumları; ortaöğretim ve yükseköğretim olarak alt gruplarda incelenmiştir. Ortöğretim; kız sanat ortaokulları, kız enstitüleri ve kız sanat öğretmen okulundan ve yükseköğretim ise; kız teknik yüksek öğretmen okulundan oluşmaktadır. Yaygın eğitim kurumları ise; akşam kız sanat okulları, köy kadınları gezici kursları ve olgunlaşma enstitülerinden oluşmaktadır.

1.1 Araştırmanın Amacı

Araştırma, Erken Cumhuriyet döneminde açılan Kız Teknik Okullarının müfredatı kapsamındaki üretimi, Cumhuriyet modernleşmesi bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır.

Çalışmanın temelinde, kadınların dahil edildiği üretime yönelik kız teknik eğitimi ele alınmıştır ve Kız Teknik Okulları kuruluş süreçleri, eğitim programları ve üretimleri açısından incelenmiştir.

Kız Teknik Okulları Müfredatı kapsamında yapılan üretimler, tezin temel araştırma konusunu oluşturmaktadır. Cumhuriyet döneminde “rasyonel üretim” kavramının anlamı ve müfredattaki yeri araştırılmıştır. Geleneksel Türk el sanatları ve geleneksel Türk giyiminden esinlenilerek Kız Teknik Okullarında çok çeşitli üretimler yapılmaktaydı. Tezde geleneksel Türk el sanatlarında ve geleneksel Türk giyiminde kullanılan motiflerin “modernleştirme” ve “stilizasyon” çalışmaları yapılmasıyla oluşturulan işleme, biçki-dikiş, moda-çiçek, resim ve mobilya üretimleri seçilen çalışmalar üzerinden incelenmektedir. Bu üretimler Cumhuriyet modernleşme politikaları bağlamında da irdelenmekte ve ilişkilendirilmektedir. Çalışmada “sergi” ve “defile” kavramının, Kız Teknik Okullarındaki anlamı, yurt içinde ve yurt dışında düzenlenen sergiler ve defileler üzerinden işlenmektedir ve sergilerin işlevleri yorumlanmaktadır. Ayrıca okullarda üretimler için kurulan sipariş ve gelişim atölyeleri ve atölyelerin ekonomik katkıları ele alınmaktadır.

1.2 Araştırmanın Kapsamı

Çalışmada Kız Teknik Okullarının üretimleri, 1945-1975 yılları arasına tarihlenen dönem kapsamında incelenmektedir. Bu çalışmada yapılan araştırmanın 1945’ler ile 1975’ler arasına yoğunlaşmasının nedenleri;

- 1938 yılında Köy Kadınları Gezici Kurslarının açılması,
- 1940 yılı sonrasında Kız Enstitülerinin ülke çapında yaygınlaşması,
- 1940’lı yıllardan sonra ikinci dünya savaşı ile ülkenin gelişimi ve kalkınması bakımından mesleki ve teknik eğitime önem verilmesi,
- 4113 sayılı 22.09.1941 tarihli kanunla Meslekî ve Teknik Öğretim Müsteşarlığının kurulması ve Kız Teknik Öğretim Müdürlüğünün de Meslekî ve Teknik Öğretim Müsteşarlığına bağlanması,
- 1940-1950 yılları arasında mesleki ve teknik eğitimin yaygınlaşması,
- 1945 yılında Kız Teknik Öğretim Olgunlaşma Enstitülerinin açılması,

- 1967 yılından sonra Akşam Kız Sanat Okullarının adının Pratik Kız Sanat Okulu olarak ve 1974 yılından sonra ise Kız Enstitülerinin adının Kız Meslek Lisesi olarak değişmesidir.

Çalışmada erken Cumhuriyet döneminde Kız Teknik Eğitimi konusu ise 1927 yılında ilkokula dayalı 5 yıl süreli Kız Enstitülerinin açılmasından itibaren incelenmektedir.

Tez altı bölümden oluşmaktadır. Tezin ilk bölümünü oluşturan giriş bölümünde; çalışmanın amacı, kapsamı ve işleniş biçimi yani yöntemi ele alınmaktadır.

Tezin ikinci bölümünde, Cumhuriyet döneminde kadınlara yönelik gelişmelere odaklanılmaktadır. Bu bölümde kadının kadının eğitim, çalışma ve toplumsal hayatındaki değişimi ele alınmaktadır. Buna ek olarak kılık kıyafet alanındaki düzenlemeler sonucu görünümü ve yaşam tarzıyla farklılaşan kadın işlenmektedir.

Tezin üçüncü bölümünde, Cumhuriyet döneminde “rasyonel üretim” konusu incelenmektedir. Bu konu rasyonel üretim bağlamında kadın ve rasyonel üretim bağlamında hijyen ve sağlıklı nesil yetiştirme kavramları üzerinden ele alınmaktadır.

Tezin dördüncü bölümünde; Kız Teknik Okullarının nasıl ortaya çıktığı ve süreçler içindeki gelişimi ve gittikçe artan önemi, Cumhuriyet öncesi dönem ve Erken Cumhuriyet dönemi olmak üzere iki döneme ayrılarak incelenmektedir. Kız Teknik Okullarının ülke içindeki dağılımı örneklerle ve istatistiki verilerle ortaya konmaktadır. Ayrıca Kız Teknik Okullarında mesleki ve teknik eğitimin işlevleri yorumlanmaktadır. Bunlara ek olarak, bu bölümde Kız Teknik Okulları müfredat programı, üretimler bakımından incelenmektedir.

Tezin beşinci bölümünde, Kız Teknik Okullarının üretimleri, sergiler ve defileler irdelenmektedir. Geleneksel Türk el sanatları ve geleneksel Türk giyiminden esinlenilerek Kız Teknik Okullarında yapılan üretimler, seçilen çalışmalar üzerinden incelenmektedir. Geleneksel Türk el sanatlarında ve geleneksel Türk giyiminde kullanılan motiflerin “modernleştirme” ve “stilizasyon” çalışmaları yapılmasıyla oluşturulan işleme, bıçkı-dikiş, moda-çiçek, resim ve mobilya üretimleri incelenmektedir. Bu üretimler Cumhuriyet modernleşme politikaları bağlamında da irdelenmekte ve ilişkilendirilmektedir. Bununla birlikte “sergi” ve “defile” kavramının, Kız Teknik Okullarındaki anlamı, yurt içinde ve yurt dışında düzenlenen sergiler ve defileler üzerinden işlenmektedir ve sergilerin işlevleri yorumlanmaktadır. Ayrıca müfredat kapsamında yapılan üretimler için kurulan sipariş ve gelişim atölyeleri ve bu atölyelerin ekonomik katkıları ele alınmaktadır.

Tezin altıncı bölümünü oluşturan sonuç bölümünde; elde edilen tüm veriler tezin amaçları göz önünde bulundurularak değerlendirilmekte ve bulgular sunulmaktadır. Bu sonuçlarla ilgili yorum ve tartışmalar doğrultusunda, Cumhuriyet modernleşmesi paralelinde kurulan Kız Teknik Okullarının üretimleri ile ilgili gelecekte yapılacak çalışmalar için temeller oluşturulmaktadır.

1.3 Araştırmanın Yöntemi

Strauss ve Corbin’e göre; nitel araştırma insanların yaşam biçimlerini, hayat tecrübelerini, davranışlarını, duygularını, örgütsel yapıları, toplumsal değişmeyi kültürel olayları ve ülkeler arasındaki etkileşimi anlamaya yönelik bilgi üretme süreçlerinden biridir (1990). Nitel veri ile araştırmacı araştırılan konuyu betimsel ve gerçekçi resim gibi sunmayı amaçlar. Bu çalışmanın yöntemi de “nitel araştırma” olarak değerlendirilebilir. Çalışmanın temel veri toplama yöntemi, doküman incelemesine dayanmaktadır. Çalışmanın destekleyici veri toplama yöntemleri ise; bireysel yaşam hikayeleri, tarihsel analizler, fotoğraflar, beden dili çözümlemeleri, tarama çalışmalarından oluşmaktadır.

Araştırma sorusunun kapsadığı dönemdeki gazetelerde ve dergilerde yer alan yazılar, bazı haber ve reklamlar, resmi belgeler ve edebi metinler yazılı doküman bölümünü oluşturmaktadır. Dergi yazılarındaki fotoğraf ve resimler, eşlik eden metinlerle beraber değerlendirilmiştir. İstatistiki veriler, Kız Teknik Okullarının gelişimini göstermekte kullanılmıştır ve grafik anlatımlarla birlikte yorumlanmıştır.

Tez çalışmasının veri toplama aşamasında, Erken Cumhuriyet dönemine ait araştırmada kullanılan süreli yayınlar Çizelge A.1’de verilmiştir. Araştırma süreci kapsamında görsel ve yazılı verilerin toplanıp, özetlenmesi aşamalarından sonra; çalışmada betimsel veri analizi yapılmıştır. Daha sonra betimsel veri analizine dayalı yorumlama yapılarak sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırma Kız Teknik Okullarının eğitimi ile ilgili olduğundan şu tür dokümanlar veri kaynağı olarak kullanılmıştır: Milli Eğitim Bakanlığı’nın Kız Enstitüleri, Olgunlaşma Enstitüleri, Mesleki ve Teknik Öğretim ile ilgili yayınları, ders kitapları, müfredat (program) yönergeleri, eğitim ile ilgili istatistiki veriler, öğrenci ve öğretmen el kitapları, eğitim ile ilgili resmi belgeler, ders ve ünite planları. Bunlara ek olarak çeşitli dergilerde ve sergi kataloglarında yayınlanan haberler ve gelişmeler de incelenmiştir.

Kız Teknik Okullarının süreçler içindeki gelişimi Cumhuriyet öncesi dönem ve Erken Cumhuriyet dönemi olmak üzere iki döneme ayrılarak incelenmektedir. Her iki dönem, farklı nitelikteki okullara göre sınıflandırılıp incelenmiştir. Erken Cumhuriyet döneminde açılan Kız Teknik Okulları, örgün ve yaygın eğitim başlıkları altında gruplara ayrılıp ele alınmıştır.

Kaynak araştırması için ilk aşamada Kız Teknik Okulları, kadının eğitimi, modernleşme, Cumhuriyet dönemi, kadının değişen rolleri, moda, erken Cumhuriyet döneminde mobilya ve konutlar gibi konularda önceden yapılmış çalışmalar, yüksek lisans ve doktora tezleri, yayınlanmış kitaplar, dergi ve gazete makaleleri, taranarak konu ile ilgili veriler ve belgeler toplanmış ve değerlendirilmiştir. Bu kaynaklardan çeşitli kadın dergileri, Kız Teknik Öğretim ile ilgili MEB’in yayınladığı kitaplar gibi verilerin bir bölümü sahaflardan toplanmış ve incelenmiştir.

İstanbul Teknik Üniversitesi’ndeki kaynaklar, Erken Cumhuriyet Dönemi’nde eğitim, mimari, toplumsal dönüşümler, çağdaşlaşma projesi konuları açısından incelenmiştir.

Atatürk Kitaplığı’ndan Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Kız Enstitüleri Sanat Okulları Sergisi kataloğu, İsmet Paşa Kız Enstitüsü gibi kaynaklardan yararlanılmıştır.

Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı'ndan kadın süreli yayınları, kadınların eğitimi ve hakları ile ilgili yazılmış tezlerden, makalelerden ve kitaplardan yararlanılmıştır.

Ankara'daki Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nda bulunan arşiv taranarak 1953-1970 yılları arasında yayınlanan Mesleki ve Teknik Öğretim Dergileri'nde yayınlanmış olan Kız Teknik Okulları ile ilgili yazılar ve resimlerden faydalanılmıştır.

İstanbul Teknik Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Gazi Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi'ndeki tezler incelenmiştir.

Kız Teknik Okullarının Müfredatı kapsamındaki üretimlerin incelenmesi, tezin temel araştırma konusunu oluşturduğu için; Kız Teknik Okullarının müfredat programındaki ev idaresi, giyim, el sanatları, resim dersleri üretim bakımından incelenmiştir. Bununla birlikte farklı türde üretimler ve düzenlenen sergi ve moda defileleri ile ilgili haberler, görsel veriler araştırılmıştır. Tezde elde edilen veriler, örneklerle beraber yorumlanarak değerlendirilmiş ve sonuçlara ulaşılmıştır.

2. CUMHURİYET DÖNEMİNDE KADINA YÖNELİK GELİŞMELER

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk on yılında (1923-1933), Türkiye'de yeni toplumun yaratılması amacıyla sosyal, ekonomik, politik ve kültürel yapıda köklü değişiklikler yaşanmıştır. Bu dönemde Cumhuriyetin kurucuları, Türk milletinin “muasır medeniyetler seviyesinin üzerine ulaşmasını” amaçlamışlardır. Böylece Türkiye'yi değiştirmek amacıyla çeşitli adımlar atılmış; yaşantısı ve görünümü ile farklı bir Türkiye yaratılmaya başlanmıştır.

Batılı yaşam biçimi, toplumsal değişimin görünürlüğünü sağlarken; doğulu yaşam biçiminin, toplumsal değişimin önünde engel oluşturduğunu düşünenler vardı (Gürboğa, 2012). Dinsel-metafizik düşünme biçiminin terk edilip; bilimsel-akılcı düşünceye geçilmesi yolunda çağdaş ve laik eğitim kurumlarının kurulması amaçlanıyordu.

Eğitim, Cumhuriyet kadroları tarafından, modern Türkiye'nin yaratılmasında en önemli mekanizmalardan biri olarak görülmekteydi. Bununla birlikte eğitimin içeriği Milli Eğitim müfredatları aracılığıyla belirlenmekteydi ve resmi devlet politikalarıyla kontrol altına alınmıştı. 3 Mart 1924'te çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile öğretim birleştirilerek tüm okullar Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlanmıştır (Tekin, 2005). Eğitimde farklılaşmaya son verilmiş ve akıl ve bilime dayalı eğitim ve öğretim temel alınmıştır. Böylece lâik eğitimin temelleri oluşturulmuştur. 1926'da çağdaş eğitim anlayışına uymayan ve yeniliklere karşı çıkan medreseler kaldırılmıştır (Tekin, 2005).

Eğitim ve meslek hayatı, kadınların teşvik edildiği diğer önemli alanları oluşturuyordu. Cumhuriyet yönetimi, kadın haklarını demokratik görüşler doğrultusunda ve kanunların güvencesi altında Türk sosyal hayatına yerleştirerek; bu hakları en bilinçli biçimde kullanabilecek aydın kadınların yetiştirilebilmesi için çeşitli seviyelerdeki eğitim kurumlarını genç kız ve kadınlar için açmıştır. Özellikle eğitim alanında yapılan düzenlemeler, kız öğrencilerin görünürlüğünü artırmıştı.

Karma eğitim, ortaokullarda 1927-1928; liselerde ise 1928-1929 öğretim yılında başlamasına karşın; mesleki teknik eğitim alanında kızlar ve erkekler için ayrı okullar açılması yoluna gidilmişti (Şekil 2.1 ve Şekil 2.2). Ayrıca kızların üniversite eğitimi alması da teşvik edilmişti (Şekil 2.3).

Şekil 2.1 : Yeni yasalar ile eğitim olanağı kazanan kız öğrenciler (La Turquie Kemaliste, 1938, sayı: 28, s. 9).

Şekil 2.2 : Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim seferberliğine katılan öğrenciler (La Turquie Kemaliste, 1938, sayı: 28, s. 7).

Şekil 2.3 : Üniversite eğitimi alan öğrenciler (La Turquie Kemaliste, 1938, sayı: 28, s. 8).

1920’li yıllarda kızların bir eğitim kurumuna devam etmesi yaygın değildi. Ayrıca meslek sahibi kadınların sayısı da bir hayli düşüktü. Daha sonra kentlerde kız sanat enstitüleri ve meslek okulları açılmıştır. Bu okullar “modern” değerlerle ev kadınlığı bilgi ve becerilerini öğreterek, “yarının annelerini” yetiştirmek amacıyla kurulmuştur (Şekil 2.4).

Şekil 2.4 : Öğrenciler yemek dersinde (La Turquie Kemaliste, 1935, sayı: 6, s. 8).

Kız Teknik Öğretim’de kadının tanımı şu şekilde yapılmıştır:

En büyük şehirlerimizden en küçük köylerimize varıncaya kadar kadına ve aileye, böyle bir görüş ve anlayışla cemiyette layık oldukları yeri vermek; kadını, evinin hanımı yapmak, evini, kocasına, çocuklarına sevdiren; neşeli, rahat ve temiz bir yuva haline getiren, cemiyetin her alanında saygı ve sevgi toplayan bir anne olarak yetiştirmek bu davanın en önemli ana çizgilerinden biridir. (MEB, 1945)

Gök, Kız enstitülerini, modern Türkiye devleti için;

“Yeni kadın kimliğinin oluşmasında ve yeni toplumun meşruluğunun sağlanması ve desteklenmesinde” çok önemli rolü bulunan eğitim kurumları olarak açıklamaktadır (1999, s. 242).

Kadınların kamusal alanda yer almalarında ve sosyal statü elde etmelerinde de eğitimin rolü büyüktür. Kadınların çalışma hayatına girmesi, onların bireysel özgürlük yolunda ilerlemeye başlamasında etkili olmuştur. Türkiye’de kadının değişiminin kronolojik listesi çizelgede gösterilmiştir (Çizelge B.1).

Yapılan hukuk reformu ile kadınlar çeşitli mesleklerde ve kamu alanında daha fazla var olmaya başlamıştı (Şekil 2.5).

Şekil 2.5 : Kadın Doktorlar (La Turquie Kemaliste, 1938, sayı: 28, s. 7).

Türk kadınlarına 1930’da yerel ve 1934’te genel seçimlerde seçme ve seçilme¹ hakkının verilmesiyle; kadınlar, siyasal haklar alanında erkeklerle eşitlendiler.

Gürboğa, Erken Cumhuriyet döneminde kadınların modernleşme projesindeki yerini şu şekilde dile getirmekteydi: “Erken Cumhuriyet döneminde kadınlar; toplumsal statüleri, kimlikleri ve bedenleri ile Kemalist devrimlerin ve modernleşme projesinin sembolü oldular. Kadınların siyasal ve medeni haklarına yönelik bir dizi düzenleme, kadını cumhuriyet rejiminin ve Kemalist kültür devriminin “temsilcisi” haline getiriyordu” (2012, s. 70).

Türkiye Cumhuriyeti’nin ideal kadın tipinden, kadının ailede, toplumda ve devlet idaresinde erkeklerle eşit koşullara sahip olması ve onlarla aynı sorumluluğu taşıması bekleniyordu. Bu dönemde kadının bilimsel, sosyal ve ekonomik açıdan erkeğin ortağı, arkadaşı ve yardımcısı olması bekleniyordu.

Cumhuriyet döneminin ulus devlet ortamında “yeni kadın”, “*ailevi, toplumsal, milli görevlerini benimseyen ve başkaları için yaşayan*” bir varlık olarak imgelenmekteydi (Berktaş, 1998, s. 2). Kadınlara her zaman görev ve sorumluluklar yükleniyordu.

Kemalist reformlar ve kentleşme ve ekonomik nedenlerin etkisi ile ailenin geleneksel yapıları kırılmış ve bu da kadının erkekle birlikte yaşama, çalışma ve eğlenmesiyle yeni bir toplumun doğmasına sebep olmuştur. Geleneksel aile yapısının yerini

¹ Türkiye, dünyada kadına seçme ve seçilme hakkı tanıyan ilk ülkelerdendir.

çekirdek aile tipi olarak hızla yayılmaktaydı. Kadının değişimi ile ailede de sosyolojik açıdan bir dönüşüm yaşanmıştır.

Kadınların toplumsal hayatında; Tanzimat ile başlayan ve bilhassa II. Meşrutiyet döneminde haklar konusunda yaşanan değişimler, devletin ve eğitimin laikleşmesiyle Cumhuriyet döneminde belirginleşmiş ve kadınlara verilen haklara temel oluşturmuştur. Cumhuriyetin kuruluşuyla toplumsal, ekonomik, siyasi alanlar ve kadın hakları açısından önemli değişiklikler gündeme gelmiş ve bu süreçte değişiklikler uygulanmaya başlamıştır.

Cumhuriyet ile birlikte, Türkiye’de sanayileşme süreci hızla başlamıştır. Yeterli sermaye birikimi olmamasına rağmen; geçmişe oranla sanayileşme alanında büyük gelişmeler olmuştur. Bunlar toplumsal değişimi beraberinde getirmiş; bu süreçte kadının statüsünde ve aile yapılarında da değişimler yaşanmıştır.

Cumhuriyet yönetimi; kanunlarla kadına ailede ve toplumda hak ettiği yeri vermeyi hedeflemiş ve bu yolda çalışmıştır. Ayrıca Türk ekonomisinin gelişmesinde kadınların erkeklerle aynı şekilde rol oynamasının gerekliliği vurgulanmaktaydı.

17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir’de toplanan Birinci İktisat Kongresi’ne kadınların kongreye delege ve dinleyici olarak katılımına olanak tanınmıştı. İzmir İktisat Kongresi, kadın-erkek eşitliği ve kadının ilk kez kamu hayatına gerçek anlamda katılımı açısından önemlidir.

Bilimsel bilginin dinsel-metafizik bilginin yerini almasıyla; kadının eğitimi ve toplumsal yaşama katılımı önündeki dinsel engeller ortadan kalkmaya başlamıştı. Kemalist devrimler, kadınların hukuk, doğa bilimleri, tıp ve sanat gibi alanlarda meslek sahibi olmalarının yolunu hazırlamış ve eğitim anlamında erkeklerle eşit haklardan yararlanılmasını sağlamıştı. Böylece kadınlar meslek sahibi olmaya ve toplumsal statü elde etmeye başladılar. Türk kadınının sadece belli işlerde kullanmak yerine; her çabaya ve sorumluluğa katılımını sağlamak amaçlanıyordu.

Cumhuriyetin kurulmasıyla Batılılaşma devletin temel politikası olmuştu ve bunun sonucu olarak Batılı görünümlü bir hayat biçimi uygulanmaya çalışılmıştı (Duman, 1997).

Arığ, giyim alanında yaşanan gelişmelerin zaman içinde estetik ve moda olarak adlandırılan tarz ve biçimin doğuşuna neden olduğunu ifade eder (2009).

Kıyafetin değişimine ilişkin düzenlemeler Cumhuriyet'in ilk on yılında gerçekleştirilmiştir. 25 Kasım 1925'te Şapka Kanunu ve 3 Aralık 1934'te Kıyafet Kanunu kabul edilmiştir (Şekil 2.6). Giyim ve kuşamın çağdaşlaşmasında, kadınlara verilen hukuki ve siyasi hakların da önemli etkisi bulunmuştur. 1926 yılında kadın-erkek eşitliğini sağlayan Medeni Kanun, 1930 yılında belediye ve 1934 yılında milletvekili seçme ve seçilme haklarının elde edilmesiyle birlikte kadınların modern giyinmesi teşvik edilmiştir. Kadınların eğitim ve kültür seviyesinin artmasıyla peçe ve çarşaf kullanımı yerini manto, pardesü, eşarp gibi kıyafetlere bırakmıştır. Kadınlarda şapka modası, 1930'lardan itibaren yaygınlaşmıştır (Arıĝ, 2009).

Şekil 2.6 : Atatürk, Şapka ve kıyafet devrimi konuşmalarını yaptığı Kastamonu seyahati dönüşü Ankara'da, 1 Eylül 1925 (Url-2).

Koç, Cumhuriyet döneminde giyim kuşamda batı tarzının örnek alınmasından çok devlet eliyle gerçekleştirilmeye çalışılan çağdaşlaşma projesinin kadın bedeni üzerinden gösterilmeye çalışılması olarak ifade eder (2009).

Kılık ve kıyafet alanındaki düzenlemeler, kadınların toplumsal görünürlüğünü artıran önemli gelişmelerdendi. Kadınların geleneksel dini kıyafetlerle şehirde görünmesini engelleyen uygulamalar, ilköğretimde yapılan yeni kıyafet düzenlemeleri, Batılı tarzda giyim kuşam ve modalarının takip edilmesi, düzenlenen güzellik yarışmaları, kızların beden eğitimi derslerindeki üniformaları kadınların bedenlerinin görünürlüğünü sağlamıştı (Şekil 2.7).

Şekil 2.7 : Ankara 19 Mayıs Stadyumu yanındaki tenis kortunda kadın tenisçiler ve atıcılık sporunu yapan genç kadın (La Turquie Kemaliste, 1938, sayı: 31, s. 26).

Görünümü ve yaşam tarzıyla farklılaşan yeni kadın modeli, dönemin popüler dergileri aracılığıyla okur yazar kesimlere tanıtılıyordu.

Dış görünümün değiştirilmesine yönelik çalışmalarda kızların eğitimi için açılan okullar önemli yer tutmaktadır. Kız Enstitüleri ve Akşam Kız Sanat Okulları, “Cumhuriyet kadınının” yetişmesinde önemli bir görev üstlenmekteydi. Bu dönemde hazır giyim yaygın değildi ve enstitülerde yetişen kızlar kıyafet dikmeyi öğrenmekte, diktikleri kıyafetleri giyerek onların defilelerini yapmaktaydılar. Böylece batılı giyim tarzının yaygınlaşmasında yardımcı olmakta ve terzi mesleğinin yaygınlaşmasında önemli rol oynamaktaydılar. Bu dönemde sanat eğitiminde öğretmen ihtiyacını karşılamak için önce yurtdışından öğretmenler getirilmekteydi. Devamında ise, başarılı kız öğrenciler devlet bursu ile üç yıl süreyle Avrupa’ya gönderilmekte ve sonrasında öğrendikleri Paris ve Londra modalarını, okullarına döndüklerinde atölyelerde uygulamaktaydılar (Koç, 2009; Ormanlar, 1999). Kız Teknik Okulları, bulundukları şehirlerde moda merkezi konumundaydı.

1929 ekonomik krizinin, Batı’da olduğu gibi Türkiye’de de etkileri görülmekteydi. Bu dönemde yeni yaşam biçimiyle artan tüketim ve yabancı mallara yönelik artan talep ekonomik açıdan olumsuzlara yol açmaktaydı. 1930’larda Cumhuriyet yönetimi tarafından “Yerli malı kullan” kampanyalarının başlatılmasıyla ülkede kendi malını üretmeyi ve nitelikli iş gücü oluşturmayı hedefleyen atılımlar yapılmıştı ve bu dönemde ürünlerin pazarlanması amacıyla kurulan “Yerli Mallar Pazarı”nda halkın bu pazarlardan alışveriş etmesi teşvik edilmekteydi (Ormanlar, 1999) (Şekil 2.8). Bu dönemde Sümerbank²’ın fabrikalarında üretilen kumaşlar kullanılmaktaydı ve halk, yerli malı kumaş kullanımına özendirilmekteydi (Şekil 2.9). Dönemin dergilerinde ve afişlerde toplumun giyim kuşamına örnek olmak için; kadın ve erkeklerin çağdaş kıyafetlerle görünmesi ve şık, düzgün giyinmeyi benimsemeleri amacıyla fötr şapka ve takım elbise kullanımının ön planda olduğu görülmektedir.

² Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası, 1937’de Atatürk tarafından açılmıştır ve Atatürk’ün düşündüğü “Sosyal Fabrika Projesi’nin” ilk uygulaması olmasından ötürü önemlidir. Bu fabrika, 1930’larda özgün bir “sosyo-kültürel” ekonomi projesi olarak kabul edilmiştir. Fabrika; dokuma, basma, desen, gravür ve baskı olmak üzere 5 bölümden oluşmuştur. Basma, desen ve gravür bölümünden geçen kumaşlar, dokuma bölümündeki tezgahlarda dokunmaktaydı. Baskı bölümünde ise farklı renk ve desenlerde basmalar yapılmaktaydı. Sinan Meydan, 2011. Cumhuriyetin dev projesi: Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası. *Bütün Dünya 2000 Dergisi*, sayı 2, ss. 60-61.

Şekil 2.8 : İhâp Hulusi³'nin “Yerli Mallar Pazarı” konulu afiş çalışmaları (Tepecik, 2009, s. 1210; Merter, 2008, s. 97).

Şekil 2.9 : İhâp Hulusi'nin Sümerbank için hazırladığı afiş çalışmaları (Merter, 2008, ss. 90, 93, 107).

Kıyafet kanunu, medeni kanun gibi düzenlemeler yapılırken, sosyal yaşamda Batı bazı yönleriyle örnek alınmaktaydı.

Cumhuriyetin kurulmasından sonra ilk balo, 1925 yılında İzmir’de düzenlendi (Duman, 1997, s. 45). Kadın ve erkeklerin beraber bulunduğu balo, sosyal yaşam açısından önemli bir devrimdi. İslami kurallara göre iki ayrı cinsin özgürce arkadaşlık etmesi ve yabancı bir ortamda birlikte bulunmaları yasak olduğundan, balo Türk toplumu için çağdaşlaşma açısından atılan önemli bir adımdı. İlk resmi balo ise 29 Ekim 1925 Cumhuriyet Bayramı kutlamaları kapsamında Ankara’da düzenlenmiş; bu baloya başta Cumhurbaşkanı olmak üzere Başbakan, bakanlar, büyükelçiler, ordu komutanları ve basının önde gelenleri katılmışlardı (Duman, 1997, s. 46) (Şekil 2.10).

³ İhâp Hulusi Görey (1898-1986), Türk grafik sanatı ve görsel reklamcılığın tasarım konusundaki öncülerindendir. Afişlerinde cumhuriyetin temel ilkelerini, yenilikçi fikirlerini ve inkılapları sanatıyla birlikte işlemektedir. Afiş tasarımlarında toplumun giyim kuşamına uygun biçimdeki düşünceleri vurgulamaktaydı. Bu dönemde yeni cumhuriyetin kurumsal kimliğini oluşturan tasarımlar yapmıştır. Adnan Tepecik, 2009. Grafik ve baskı. O. Horata (ed.). *Cumhuriyet dönemi Türk kültürü: Atatürk dönemi (1920-1938)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, cilt 3, ss. 1210-1211.

Şekil 2.10 : Atatürk, Ankara Palas'ta kostümlü Cumhuriyet Balosu'nda (29 Ekim 1929) (Url-3).

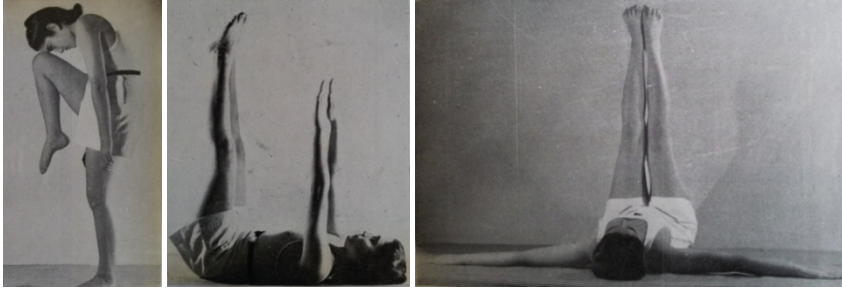
1925 yılında Cumhuriyet Bayramı kutlamaları sebebiyle yapılan resmi balo toplum için önemli bir örnek oldu ve devamında müzikli, danslı eğlenceler sık sık düzenlendi. Bu baloları yabancı aileler, Batılı yaşam biçimine yakın zengin aileler ve yönetici elit aileler ilgiyle takip etmekteydi (Duman, 1997, s. 46). Balolar ve danslar çağdaşlaşmanın bir koşuluuydu. Büyük kentlerde dans hızla yayılmaktaydı.

Cumhuriyet Gazetesi, 1929 yılında ilk Güzellik Kraliçesi Yarışmasını düzenlemişti. Güzellik yarışmaları, kadının özgürlüğünü kazanmasının bir simgesi olmuştu (50 yıllık yaşantımız: 1923-1933, 1975, s. 103).

Subaşı'nın (1973) yazdığı “*Ev ve aile yönetimi: Ev idaresi*”⁴ kitapta kişisel bakım ve vücut bakımı konuları işlenmiştir. Bu kitapta “sağlığın korunması, temizlik ve bakım (cilt, ağız, yüz, el, ayak, saç), duruş, düzenlilik (giyimde, beslenme ve uyku saatlerinde) ve giyim” konuları ele alınmıştır. Ayrıca bu kitapta dengeli beslenme, uyku ve dinlenme, temiz hava alma, jimnastik ve spor yapmanın sağlıklı yaşam bakımından önemine yer verilmiştir.

1943 ve 1944 yıllarında yayınlanan Kadın-Ev dergisinde yüz bakımı, vücut güzelliği ve genç kalma konuları yer almıştır. Dergilerde yüz bakımı için cilt temizliği, cildi beslemek ve kuvvetlendirmek için faydalı olan yöntemler ele alınmıştır. Ayrıca saçların, ellerin, tırnakların, cildin ve ayakların güzelliğinin korunması için püf noktaları ve doğal yöntemler paylaşılmıştır. Bunlara ek olarak, dergilerde vücudun gelişmesi ve güzelliği için ise beslenmenin, suyun yanı sıra düzenli ve metotlu olarak yapılan jimnastik, dans ve ritmik hareketler ile sağlıklı, kuvvetli olmanın ve gençliğin korunmasının yolları gösterilmiştir (Şekil 2.11).

⁴ Bu kitap 1966 yılından itibaren çıkarılmış olup, 1973 yılındaki 3. baskısıdır.

Şekil 2.11 : Yapılan jimnastik hareketleri (Kadın-Ev, 1944).

Özetle, Cumhuriyet yönetimi, Erken Cumhuriyet dönemi Türkiye’inde, yeni rejim ideolojisi olan çağdaşlaşma ve batılılaşmayı Kız Teknik Okulları ile önce kadınlar ve genç kızlara, sonra da halka kazandırmayı hedeflemiştir. Böylece toplumsal hayatta gerçekleşen dönüşüm ve gelişim ile eğitime ve kadınlara önemli görevler ve sorumluluklar yüklenmiştir.

Cumhuriyet dönemine geçişle, Türk kadınının yeni bir kimlik kazandığı görülmektedir. Bu dönemde Atatürk inkılaplarıyla, çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak amacıyla önemli adımlar atılmıştır. Türk kadınının giyimine önem vermesi ve sosyal alanda hak sahibi olması ile giyim anlayışı da farklılaşmıştır. Cumhuriyet modernleşmesiyle, Türk kadınının hem yaşam biçiminde hem de kılık kıyafetinde yaşanan değişimler sonucunda geleneksel giyimin yerini Batılı giyim biçimi almaya başlamıştır. Bu farklılaşma, modernleşme projesinin ve toplumsal değişimlerin yansıması olarak düşünülebilir. Bu değişimin hızla halk içinde de yaygınlaştığı görülmektedir. Cumhuriyetin yeni kadını, devrimin laik ve batıcı atılımlarıyla giyim kuşam, sosyal hayat, eğitim gibi alanlarda elde ettiği haklarla özgürleşmesine karşın, Kız Teknik Okullarında verilen eğitim doğrultusunda ev ve aile içinde artan sorumluluklarıyla birlikte “başarılı bir ev kadını ve anne” olarak evin sınırları içinde tutulmuştur.

3. CUMHURİYET DÖNEMİNDE RASYONEL ÜRETİM

Modernleşme sürecine hız kazandıran bir gelişme olarak 18. yüzyılda İngiltere’de buharlı makinenin kullanımıyla başlayan sanayileşme, öncelikle üretim ve tüketim biçimlerini etkilemiş ve devamında toplumsal olarak önemli değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur. Sanayi (İngiliz) Devrimi olarak da adlandırılan bu gelişmeyle ilişkili olarak özellikle üretim sistemlerinde yaşanan değişim “geleneksel” yapıyı da etkilemiştir. Sanayileşme, üretim biçimlerine *hız, hareket ve yenilik* getirmiştir. Geleneksel üretim biçimlerinin yerini ise “*rasyonel üretim*” almıştır.

Bu bölümde sanayileşmeyle ilişkili olarak “*rasyonel*”, “*üretim*” ve “*rasyonel üretim*” kavramlarını açıklamaya yönelik tanımlamalara yer verilmelidir.

Rasyonel kavramı, Türkçe Sözlük’te “*usa dayanan, ölçülü, ussal, hesaplı*” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 1998, s. 1847).

Üretim, “doğadaki kaynakların ham madde ve malzemelerin insan gereksinimlerine daha uygun mal ve hizmetler biçimine dönüştürülmesi için yapılan fiziksel, kimyasal, yersel ve benzeri çalışmalar” olarak ifade edilmektedir (Kağnıcıoğlu, 2012, s. 3). Ekonomistlere göre ise üretim, “fayda yaratmak”tır.

Üretim yönetimi, “işletmenin elinde bulunan malzeme, makine ve insan gücü kaynaklarının belirli miktarlardaki ürünün istenilen niteliklerde (kalitede), istenilen zamanda ve en düşük maliyetle üretimini sağlayacak biçimde bir araya getirilmesi” olarak tanımlanmaktadır (Kağnıcıoğlu, 2012, s. 11). Üretim yönetiminin amacı, uygun araç ve yöntemler kullanarak yöneticinin karar verme yeteneğinin geliştirilmesidir (Kobu, 2005, s. 6).

Çalışmada “*rasyonel üretim*” denildiğinde anlaşılması gereken “yapılan işlerde bilimsel yöntemlerin kullanılarak planlanan, hesaplanabilen ve ölçülebilen çalışmaların yürütülmesi” olmalıdır. Bu bağlamda *rasyonel üretim* kavramı, *üretim yönetimi* kavramıyla örtüşmektedir. *Rasyonel üretim* ile verimliliği artırmaya yönelik çalışmalar hedeflenmektedir.

3.1 Rasyonel Üretim Bağlamında Kadın

Cumhuriyet döneminde, kadınlara hem ev içinde hem de dışında büyük sorumluluklar yüklenmekteydi. Subaşı (1973), kadına yüklenen sorumlulukları “Ev içinde ailenin başı kadındır. Günün koşulları, onu ev içinde ve dışında çalışmaya zorlamaktadır” olarak ifade etmiştir. Bu dönemde ev işlerini bilgili, kolay ve becerikli şekilde yapabilen, sağlığını korunmasını bilen, kazandığı parayı hesaplı şekilde harcayan, zaman ve enerjiyi iyi değerlendiren ev kadınlarının yetiştirilmesi amaçlanmaktaydı (Subaşı, 1973). Kızların gelecekte evlerini kurup yönetmesinde gereken bilgilere ulaşmasında ise açılan Kız Teknik Okullarının ve bu okullarda verilen “*Ev İdaresi*” derslerinin payı büyüktür. “Ev idaresi” derslerinin, Yunanca’da “oikos” ve “nomos” sözcüklerinden oluşan ve “ev” ve “yönetim” anlamlarına gelen “*ekonomi*” kavramıyla örtüştüğü görülmektedir (Nelson, 2011, s. 19). Ev idaresi derslerinde öncelikle her işin planlanması ve devamında zaman ve enerjiyi doğru kullanarak işlerin daha kolay ve bilgili bir şekilde yapılmasının yolları öğretilmekteydi.

Ev işleri “modern” bir ulus-devletin temellerinin oluşturulduğu 1930-1940’lı yıllarda önemli bir ilgi alanını oluşturmaktaydı. Düzgün bulaşık yıkama, verimli temizlik, uygun çocuk bakımı, ev içinde mekanların rasyonel olarak düzenlenmesi, yemek pişirmede ölçülerin kullanılması gibi konular tartışılmakta ve ev idaresi derslerinde yer almaktaydı. Bu dönemde ev kadınlığının niteliği eleştirel olarak sorgulanmaktaydı. Önceki kuşakların “iptidai (ilkel)” ve “ananevi (geleneksel)” yöntemlerine karşı daha “fenni (bilimsel)” ve “asri (çağdaş)” ev işi yöntemleri vurgulanmaktaydı (Yaşın, 2000, s. 51). Ev idaresi ders kitaplarında ev işlerinin rasyonel olarak planlanması, düzenlenmesi ve bölümlenmesi öğretilmekteydi. Çocuk gelişimi ve eğitimi ders kitaplarında ise çocuk sağlığı, beslenme, giyim gibi konular öğretilmekteydi. Ayrıca dönemin popüler dergilerinin ev kadınlarına ayrılan sayfalarında ev işleriyle (yemek pişirme, sofrta hazırlama, temizlik, evin düzenlenmesi ve dekorasyonu gibi) ilgili çeşitli “rasyonel” metotlara yer verilmekteydi.

1920’lerde profesyonel ev economicileri, ev işinin durumunu ve koşullarını iyileştirme görevine ağırlık vermekteydiler ve bilimsel yönetim düşüncelerinin etkisiyle beraber, ev işlerine harcanan zamanları araştırmaya başladılar. 1920’li ve

1930’lu yıllarda Türkiye’de ev işlerinin rasyonelleşmesi, dünyada verimliliği artırmaya yönelik olan ev yapımı hareketi ile aynı zamanda yaşanmaktaydı.

Burada “ergonomi” kavramının üzerinde durulması yerinde olacaktır.

Ergonomi; “İnsan makine özelliklerini ve bu özelliklerin birbiriyle uyumunu inceleyen bilim dalı veya disiplini” olarak ifade edilmektedir (Sabancı ve Sümer, 2011, s. 2).

Ergonomi en geniş anlamıyla; “İnsan anatomik özelliklerini, antropometrik⁵ ölçülerini, fizyolojik kapasite ve toleranslarını göz önüne alarak; iş yeri yerleşimi ve ortam değişkenlerinin etkisi ile oluşan, organik ve psikolojik reaksiyonlara göre, insan-makine-ortam uyuşumunun temel kuramlarını araştıran bir bilim disiplini” olarak tanımlanmaktadır (Sabancı ve Sümer, 2011, s. 3). *Ergonomi*, “çalışanların işlerinde daha rahat, daha güvenli ve daha sağlıklı; dolayısıyla da daha verimli çalışmasını amaçlamaktadır” (Su, 2001).

Ergonomi, insanın işinde verimli olabilmesi aşağıdaki işlevleri sağlamalıdır:

1. İşgörenin, iş yerinde sağlık ve güvenlik içinde çalışmasını sağlamalıdır.
2. İşin, insanın antropometrik ölçülerine, beden gücüne ve kişisel özelliklerine uygun olarak tasarlanmasını sağlamalıdır.
3. Her türlü alet, makine, araç, ve donanımın insan yetenekleriyle bağdaşacak şekilde tasarlanmasını sağlamalıdır.
4. Psiko-sosyal açıdan olumlu bir iş ortamı yaratılmasını ve çalışma hayatının insancalaştırılmasını sağlamalıdır. (Su, 2001, s. 1).

İlk ergonomik araştırmalar ise, Frederick Winslow Taylor (1865-1915) tarafından gerçekleştirilmiştir (Sabancı ve Sümer, 2011, s. 3). Taylor⁶’un endüstriyel verimi artırmaya yönelik “zaman ve hareket” çalışmaları üzerine Amerika ve Avrupa’da ev ekonomistleri fabrikada faydalı olan metotların evlerde de faydalı olacağını düşünmekteydiler (Yaşın, 2000). Bu dönemde Frank ve Lilian Gilbreth de 1910

⁵ *Antropometri*, “İnsan vücut ölçüleri, vücut hareketleri ile bu hareketlerin frekans ve sınırları gibi vücut özelliklerini inceleyen bir bilim dalı veya disiplin” olarak tanımlanmaktadır (Sabancı ve Sümer, 2011, s. 65). Antropometri, eski Yunanca’da “antropos”-insan ve “metron”-ölçü kelimelerinden oluşmaktadır ve “insan vücudunun ölçülmesi” anlamında kullanılmaktadır. Antropometrik veriler ergonomide, iş alanlarının, aletlerin, mobilyaların ve giysilerin fiziksel ölçülerini belirlemede kullanılmaktadır. Böylelikle alet veya ürünün ölçüleri, onu kullanan insanın ölçüleriyle birbirine uyumlu hale getirilebilmektedir. Alaettin Sabancı ve Sarp Korkut Sümer, 2011. *Ergonomi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

⁶ Taylor’un 1911 yılında yazdığı “The Principles of Scientific Management”(çevirisi; Bilimsel Yönetimin İlkeleri) başlıklı kitabından daha detaylı bilgi alınabilir.

yılında “mikrohareket çalışması” olarak adlandırdıkları yeni bir teknoloji üzerinde çalışmaktaydılar ve Taylor’un verimlilik tekniklerine katkı sağladılar. Bu çalışmada ise işler daha küçük parçalara ayrılmaktaydı (Yaşın, 2000). Bilimsel yönetim prensiplerinin ve metotlarının sanayiden evlerin yönetimine kadar her türlü insan etkinliğinde uygulanabileceği düşünülüyordu. Ev işlerinde verimlilik çalışmalarında Christine Frederick’in de önemli yeri bulunmaktaydı. Frederick (1913), evlerin ve kullanılan aletlerin doğru bir biçimde düzenlenmesinin hareket ve zaman bakımından önemli olduğunu belirtmekteydi. Frederick’e göre bilimin eve girmesiyle kadınlar daha önce sahip olmadıkları bir “özgürlük” elde etmişlerdi (Yaşın, 2000). Verimlilik söylemiyle “ev” bu dönemde yeniden yapılandırılmaya ve yeniden anlamlandırılmaya başlamıştı. Batılı mühendislerin ev içi verimlilik üzerine çalışmalarının Türkçe’ye çevrilmesiyle Cumhuriyetin ilk yıllarında Taylor’un prensipleri önce Kız Teknik Öğretim Okullarında verilen eğitim ile ev idaresi ve atölye derslerinde ve sonra da evlerde uygulanmaya başladı.

Ev işlerinin standartlaşmasında bilimsel yolun kullanımının gerekliliği Kız Enstitüleri ile ilgili bir yayında şöyle ifade edilmekteydi: “Bugünkü ileri cemiyetin bütün işleri gibi ev işleri de, artık annelerden gelişigüzel öğrenilemeyecek kadar müttekâmil⁷ bir hale gelmiş; elbise, çamaşır, nakış, şapka gibi bütün kadın eşyalarının meydana getirilmesi, artık, geniş bir bilgi ve teknik işi olmuştur” (Kız Enstitüleri ve Sanat Okulları Sergisi, 1938, s. 32).

İsmet Paşa Kız Enstitüsü’nde Ev İdaresi-Yemek Pişirme Öğretmeni olarak çalışan Süheyda Arel’in 1936 yılında yazdığı “*Taylorisme*” başlıklı kitapta Taylorizm “usülle çalışarak az zamanda çok iş meydana çıkarmak” olarak tanımlanmaktaydı (Yaşın, 2000).

Arel’in 1937 yılında yazdığı “*Ev idaresi*”⁸ başlıklı kitapta ise, “evin düzenlenmesi ve döşenmesi, sofranın düzenlenmesi, ev ekonomisi, ev temizliği, çamaşırların temizliği, onarımı, ütülenmesi ve kola yapılması, lekelerin çıkarılması, sağlık, çocuk bakımı, hasta bakıcılığı” gibi konular bulunmaktadır. Arel (1937), “*ev idaresi bilgisini*” bir evin sağlık, düzen ve ekonomi kurallarına uygun olarak yönetilmesinin

⁷ Türkçe sözlükte “*olgunlaşmış, gelişmiş, gelişkin*” olarak tanımı yapılmaktadır. TDK. (1998). Türkçe sözlük, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, cilt 2, 1618.

⁸ Arel, bu kitabı yazarken çeşitli Fransızca kaynaklardan yararlandığını belirtmiştir: “*Larousse Menager*”, “*La jeune Menagere pratique* (Marie Boutier)”, “*Economie domestique* (Mm. Schefer, Mll. Rhein)” ve “*Reçueils de recettes rationnelles* (Herçay)”.

ya da düzene sokulmasının yollarını gösteren bilgi olarak tanımlamaktadır. Arel (1937, s. 5), ev idaresi bilgisini ise şöyle sıralamaktadır:

1. “Evin muhtelif kısımlarının korunması ve temizlenmesi,
2. Evde oturan insanların vücutlarının korunması ve temizlenmesi (çamaşır ve elbise),
3. Evde oturanların beslenmesi (yiyecekler ve yemek pişirme)
4. Çocuk bakımı ve terbiyesi,
5. Hasta bakımı”.

Subaşı’nın (1973) Kız Enstitüleri için yazdığı “*Ev ve aile yönetimi: Ev idaresi*” başlıklı kitapta “zaman ve enerji, işler için plan hazırlanması, evde kullanılan araçların bakımı, lekelerin çıkarılması, ev ve aile çamaşırlarının temizliği, onarımı ve ütülenmesi, kola yapılması, artıkların değerlendirilmesi, bütçenin düzenlenmesi” gibi konular işlenmiştir. Subaşı (1973, s. 36), “zaman ve enerjinin” iyi kullanılması durumunda; yorgunluğun azaltılmasının, sağlığın korunmasının ve ekonomik açıdan tasarruf edilmesinin mümkün olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca bireyin, zaman ve enerjiden tasarruf yaparak toplumun da kalkınmasına faydası olduğunu belirtmiştir. Bunlara ek olarak, zaman ve enerjinin kullanılması gibi bütün ihtiyaçların karşılanmasında, ailenin gelirinin etkisinin olduğunu altını çizmiştir.

Subaşı’na göre (1973, ss. 39-46) zaman ve enerjiden tasarruf etmek için göz önünde bulundurulması gereken konular şu şekildedir:

- Ruhsal açıdan sağlıklı olmak,
- Planlı ve iş sırasına uygun çalışmak,
- İşin aşamalarını gözden geçirmek,
- Modern araçları kullanmak (elektrikli ev aletleri gibi),
- Araç ve mobilyaları işleri kolaylaştıracak şekilde yerleştirmek,
- İşleri kolaylaştırmak,
- Çalışma sırasında vücudu rahat ettirebilecek duruş ve hareketleri yapmak,
- İşe uyum sağlamak,
- Dinlenme ve eğlenceye vakit ayırmak,
- Işıklı ve temiz havalı ortamda çalışmak.

Bu konulara bakıldığında ev idaresi dersi kapsamında “zaman ve enerji tasarrufu” konusunda, rasyonel ve bilimsel yöntemlerin izlendiği, ergonomi ile ilgili çalışmalara yer verildiği fark edilmektedir. Bunların yanı sıra sağlıklı olmanın ve hijyen temalarının da vurgulandığı görülmektedir.

Bu temaların öğrencilere aktarımının nasıl olduğuna bakıldığında Kız Teknik Okullarında verilen derslerde, evin rasyonel olarak düzenlenmesi ve evdeki verimliliği artırmaya yönelik çalışma programlarına odaklanıldığı görülmektedir. İlgili derslerde öğrenciler yemek pişirme, temizlik, bulaşık, ütü, dikiş, çocuk yetiştirmenin rasyonel yöntemleri konusunda eğitim görmekteydi. Günlük, haftalık ve aylık programlar yapılarak çizelgeler hazırlanmaktaydı ve ev işlerinin düzenlenmesi için bu çizelgeler takip edilmekteydi. Yemek tariflerinde *göz kararı değil tam ölçüler* uygulanmaktaydı ve gram, kilogram, litre ve ölçüm kaşıkları gibi Batılı standart ölçüler ve bu şekilde hazırlanmış tarifler temel alınmaktaydı (Şekil 3.1). Yemek pişirme dersinde öğrenciler giydikleri beyaz önlükleriyle ve saçlarına bağladıkları beyaz örtülerle işlerini sistemli, adeta bir laboratuvar ortamında ve düzenli bir şekilde gerçekleştirmektedirler. Yemek hazırlama sürecini mutfakta verimli çalışmaya ve yer kazanımına yönelik kurgulanmış olan tezgah sistemleri üzerinde hazırlamakta ve usulüne uygun bir biçimde pişirmektedirler (Şekil 3.2).

Şekil 3.1 : Öğrenciler mutfakta yemek yaparken (Kız Enstitüleri ve Sanğat Okulları Sergisi, 21 Mayıs 1938, s. 41).

Şekil 3.2 : Mutfakta işlerin rasyonelleşmesi ve yemek yapımı (Kız Enstitüleri ve Sanğat Okulları Sergisi, 21 Mayıs 1938, s. 33).

Zamanın verimli kullanılması geleneksel yöntemlerde uzun sürede yapılan işlerin yeniden ele alınmasına odaklanıyordu; bulaşık yıkama ve ütü yapmanın yöntemleri gibi. Ev idaresinde, ev ekonomisinin düzenli bir şekilde takip edilmesi amacıyla

deFTER tutularak bütçenin gelir ve giderleri kontrol edilmeye çalışılmaktaydı. Bu yaklaşım evlerin mikro işletmeler olarak ele alınması gerektiğini öğrencilere aktarmayı hedefliyordu.

Evlerde teknolojik ilerlemenin sonucu olarak ortaya çıkan ve “emek tasarrufu sağlayan” ev aletleri de; zaman tasarrufunda, temizlik ve düzen standartlarının yükseltilmesinde etkili olarak sunulmaktaydı. Burada hedef olarak konulan yalnızca kadınları geleneksel evlerde bitmeyen yemek, temizlik ve bulaşık işlerinden kurtarmak değil, evin rasyonel olarak düzenlenmesiyle kadının sosyal yaşama katılma şansının sağlanması da önemlidir. Kısacası, evin idaresi kadındadır ve bunun genel olarak ülkede süregiden değişikliklere paralel bir şekilde ele alınması gerekmiştir. Günlük yaşamın standartlaşması hedefiyle birlikte modern Türk evlerin bilimsel, hijyenik ve ekonomik olması bekleniyordu. “Ev idaresi” buradaki en kritik konulardandı. Ev idaresi dersinde evin temizliği ve lekelerin çıkarılması ile ilgili çalışmalar yapılmaktaydı (Şekil 3.3). Ev idaresi dersinde her tür elbise temizliği, çamaşır yıkama, ütöleme, kola ve yama yapma, onarım gibi işler pratik yöntemler kullanılarak yapılmaktaydı (Şekil 3.4 ve Şekil 3.5).

Şekil 3.3 : Ev idaresi dersinde temizlik ve leke çıkarma işlerinin rasyonelleşmesine örnek (Kız Enstitüleri ve Sanğat Okulları Sergisi, 21 Mayıs 1938, s. 49).

Şekil 3.4 : Çamaşır yıkama dersinde temizleme işleminin rasyonelleşmesine örnek (Kız Enstitüleri ve Sanğat Okulları Sergisi, 21 Mayıs 1938, s. 39).

Şekil 3.5 : İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nde ütü, kola ve yama dersi (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.a)).

Okullarda, ev idaresi dersinde yapılan işlerden oluşan sergiler düzenlenmekteydi (Şekil 3.6 ve Şekil 3.7). Düzenlenen bu sergilerin çeşitli işlevleri bulunmaktaydı ve bunlar sergilerin ekonomik, eğitim ve görsel kültür boyutudur. Sergilerin ekonomik boyutunu; halkın hesaplı yaşaması, evlerini ekonomik şekilde düzenlemesi ve uygun fiyata iyi giyinmesi konuları oluşturmaktaydı. Sergilerin eğitim boyutunu; ev mekanının rasyonel olarak düzenlenmesi, evin dekorasyonu ve ev işlerinin bilimsel yöntemler kullanılarak verimliliği artırmaya yönelik yapılan çalışmalar konularında halkın ve öğrencilerin bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi içermekteydi. Sergilerin görsel kültür boyutu ise; halkın artık malzemeleri değerlendirerek ve basit malzemeleri kullanarak görsel açıdan yetkin ve değerini emek yoğunluktan alan işler yaratmaya ve halkın evleri görsel açıdan yetkin şekilde düzenlemesine teşvik edilmesidir.

Şekil 3.6 : İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nde ev idaresi dersinden bir köşe (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.a)).

Şekil 3.7 : İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nde ev idaresi sergisi (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.a)).

Kız Teknik Okullarında verilen biçki-dikiş, nakış gibi atölye derslerinde de rasyonel ve bilimsel yöntemler izlenmekte ve verimlilik elde edilmeye çalışılmaktaydı. *Geleneksel* dikiş metotları yerine *bilimsel* bir tekniğe göre belirlenmiş talimatlar doğrultusunda “en iyi” metot kullanılarak dikiş yapılmaktaydı. Kız Teknik Okullarının atölyelerinde Batılı teknik ve dikiş dikmenin rasyonel yöntemleri, özgün Türk motifleriyle çeşitli şekillerde birleştirilmekteydi. Yerel motifler, Türk modasında “özgün” bir geçmişi temsil etme amacıyla kurgulanmaktaydı. Yerel motifler modernleştirme işlemiyle, Batılı tekniklerle üretilen “modern” giysileri süslemede kullanılmaktaydı.

Özetle rasyonel üretim bağlamında kadın, ev işlerinde bilimsel yolu ve modern metotları kullanarak, zaman ve enerjiyi iyi değerlendirerek; işleri planlı, ölçülü, kolay ve hızlı şekilde yapmayı ve hesaplı yaşamayı öğrenmekteydi. Böylelikle geçmişte kullanılan ilkel ve geleneksel yöntemlere karşı bilimsel, rasyonel ve çağdaş yöntemler izlenerek bu yöntemler ev işlerinde ve yaşamla bütünleştirilmekteydi.

Cumhuriyet yönetiminin modernleşmeyle birlikte izlediği bilimsel yol ve yürüttüğü politikalar çerçevesinde, kadının dahil edildiği üretime yönelik eğitimde verilen ev idaresi, biçki-dikiş gibi derslerde “rasyonel üretim mantığını yansıtan akılcı ve bilimsel yaklaşım” sergilendiği söylenebilir.

3.2 Rasyonel Üretim Bağlamında Hijyen ve Sağlıklı Nesil Yetiştirmek

Erken Cumhuriyet döneminde sağlık alanındaki politikada iki önemli kavramla karşılaşmaktadır. Bu kavramlar; *hijyen* ve *sağlıklı nesil yetiştirmek* olarak ifade edilmektedir. Hijyen ile bulaşıcı hastalıkların önlenmesi amaçlanarak gereken tedbirler (temizlik, dezenfeksiyon ve sterilizasyon) alınmaktadır. Böylece birçok hastalığın ortaya çıkması önlenerek, toplu yaşam alanları kullanan insanların sağlığı da korunmaktadır.

Cumhuriyet yönetimi, sağlık alanında çağdaş koşulları sağlamayı ve hizmet vermeyi hedeflemiştir. Tıp bilimine uygun hizmet, doktorların toplum hayatında yer alması ve sağlık hizmetlerinin halka ulaştırılması Cumhuriyet döneminde uygarlık yolunda atılan önemli adımlar olmuştur. Böylelikle sağlık alanında yepyeni ve kalıcı bir dönem başlamıştır. 2 Mayıs 1920’de Sağlık Bakanlığı kurulmuştur. Böylece sağlık hizmetlerinin uygulanması devletin temel görevlerinden biri olarak kabul edilmiştir

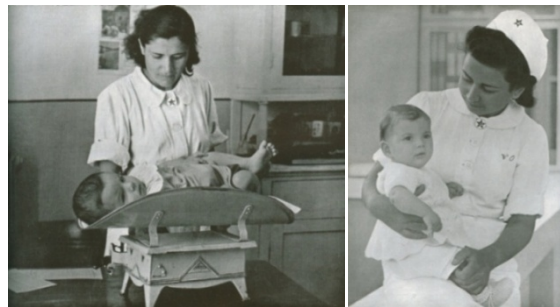
ve vatandaşların “Sağlık Hakkı”nın bulunması, sağlık alanında çağdaş devlet ile birey arasındaki ilişkiyi göstermektedir (Uzel, 2009, 316).

Cumhuriyet yönetimi, toplumsal sağlık kavramına öncelik vererek toplumda büyük zararlara yol açan bulaşıcı hastalıklarla planlı ve toplu müdahale ederek sonuç almıştır. Bulaşıcı hastalıklarla verilen tıbbi ve sosyal mücadelede doktorlar, eczacılar, sağlık memurları, ebeler ve hemşireler önemli görevler üstlenmişlerdir.

Cumhuriyet’in büyük sağlık mücadelesinin önemli bir ayağını da, *anne ve çocuk sağlığının korunması* oluşturuyordu. Burada öncelikle çok yüksek sayıda olan çocuk ölümlerinin önüne geçilmesi amaçlanıyordu. Yeni doğan çocuklardaki ölüm oranlarının yüksek oluşunun başlıca nedenleri ise; bulaşıcı hastalıklar, yoksulluktan kaynaklanan yetersiz beslenme ve eğitimsizliktir. Bu dönemde çocuk ölümleriyle mücadele amacıyla doğum ve çocuk bakımevleri kurulmuştu (Şekil 3.8). Çocukların doğumdan sonraki gelişiminin dikkatle takip edilmesine de önem verilmekteydi (Şekil 3.9). Çocuklar, hastalıklara karşı aşılanarak korunmaktaydı. Bunlara ek olarak, özel beslenme programları düzenlenmekte, belediyeler tarafından süt dağıtımı yapılmakta ve okul çocuk bakımevleri açılmaktaydı. Beslenme, sağlık ve çocuk büyütme pratiği hakkında ebeveynlerin de kendini bilinçlendirmesi ve geliştirmesi hedefleniyordu.

Şekil 3.8 : Çocuk bakımevleri (La Turquie Kemaliste, 1941, sayı: 41, s. 24).

Şekil 3.9 : Çocuk gelişiminin takibi (La Turquie Kemaliste, 1941, sayı: 41, ss. 25-26).

Yoksulluk ve yoksulluk sebebiyle oluşan beslenme yetersizliği, çocuk ölümlerinin yüksek oranda olmasının nedenlerinden biriydi. Bu amaçla Cumhuriyet yönetimi ve Sağlık Bakanlığı örgütleri, yeni doğan bebekler ve küçük yaştaki çocukların gerekli gıdayı alabilmeleri amacıyla çocuklu ailelere çeşitli gıda yardımları sağlanmaktaydı. Bebek ve çocuk sağlığını korumak ve geliştirmek amacıyla kurulan “Süt Damlası” kurumlarının, çocuklara gıda yardımı yapılmasında önemli bir görevi bulunduğu belirtilmiştir (Bahadır, 2012, s. 66) (Şekil 3.10).

Şekil 3.10 : Süt Damlası’nda beslenme saati (La Turquie Kemaliste, 1939, sayı: 29, s. 36).

Cumhuriyet modernleşmesiyle çocuk bakımı konusu, rasyonel temeller ve yöntemler üzerine şekillenmekteydi. Ulus devletlerin egemen olduğu dönemde çocuk bakımının rasyonelleştirilmesinin yanı sıra bu sürece çocuk bakımının millileştirilmesi çabalarının da eklendiği belirtilmiştir (Öztan, 2011, s. 128). Cumhuriyetin kurucuları, “sağlıklı bir ulus-devlet” yaratma amacını üstlenmişti.

“Yanağından kan damlayan, mutlu çocuklar” düşüncesi, devletin vatandaşlarına ne kadar “refah bir gelecek” sunmak istediğinin kanıtı olmuştur (Öztan, 2011, s. 128). Bu dönemde “gülbüz çocuklar”ın yetiştirilmesi bağlamında spor, oyun, iyi beslenme ile birlikte yeterli ve düzenli uyku alışkanlığının önemi vurgulanmıştır (Şekil 3.11). Cumhuriyet yönetiminin modernleşme adımları ile milliyetçi / kalkıncı anlayışının sentezlenmesi sonucu oluşan bakış açısının, nüfus politikaları ve çocuk sağlığı konusundaki gelişmelerde çok kapsamlı etkileri olmuştur.

Şekil 3.11 : İyi beslenme ve yeterli, düzenli uyku alışkanlığının önemi (La Turquie Kemaliste, 1941, sayı: 41, ss. 25, 29).

Cumhuriyet döneminde toplum sağlığının korunması, halkın sağlık bilgilerini artırması ve hastalıklardan korunmanın yollarının açıklanması amacıyla çeşitli sağlık propagandaları yapılmaktaydı. Sağlık eğitim filmleri, renkli afişler, sağlık broşürleri, sağlık müzeleri, sağlık sergileri, sağlık anketleri, köy afişleri, teknik yayınlar, Sıhhi Coğrafya ve Sıhhiye Mecmuası dergileri, Sağlık Teşkilat Haritası bu dönemde yapılan propaganda ve düzenlenen yayınlardır (Uzel, 2009, ss. 328-329) (Şekil 3.12).

Şekil 3.12 : Ankara'da açılan Sağlık Sergisi ve ziyaretçileri (La Turquie Kemaliste, 1936, sayı: 11, s. 6).

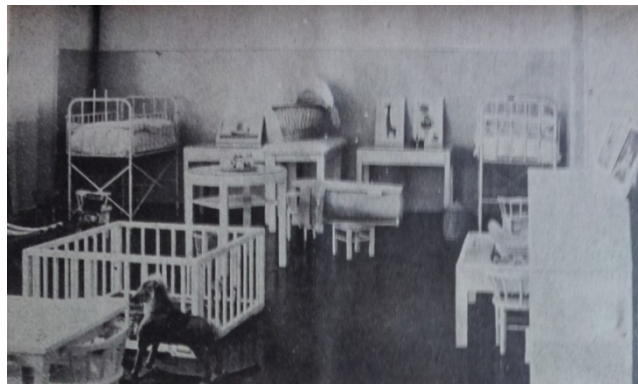
Yayınlarda sağlık üzerine “Sıhhi yaşamak ve sağlam vücut sahibi olmak yalnız şahsi ve ferdi bir hayat kurgusu değil, aynı zamanda ve belki her şeyden evvel içtimai bir zaurettir” düşünceleri vurgulanmaktaydı (Demir, 1933, s. 41; Bozdoğan, 2008’de atıfta bulunduğu gibi, s. 216).

Cumhuriyet döneminde modern evin niteliğinde *sağlık ve hijyen* teması “havadarlık, güneş alma ve yeşil alan” kavramlarıyla vurgulanmaktaydı. Dönemin dergilerinde modern evlerle ilgili yazılarda Le Corbusier’nin “*güneş, temiz hava ve yeşil alan*” temalarına sıklıkla atıfta bulunulmaktaydı (Bozdoğan, 2008, s. 235). Bozdoğan (2008), modern evi “...modern ev, geleneksel muadili ne değilse oydu: bilimsel, hijyenik, ekonomik ve hepsinden önce yeni “makina çağı”nın ruhunun temsilcisi” olarak tanımlamaktaydı (s. 236). Bu tanımlamada modern evin niteliği, “rasyonel, sağlık ve hijyen” kavramlarıyla örtüşmektedir.

Cumhuriyet döneminde “*yalınlık, güzellik, verimlilik, sağlık ve hijyen*” gibi modern kadına ve modern binalara yüklenen özellikler Kız Enstitüleriyle ve genel modernite anlayışıyla eşleştirilmekteydi (Bozdoğan, 2008).

Kız Teknik Öğretim okullarında kızların eğitim ve öğretiminde, çocuğa bakmanın ve çocuğu en iyi şekilde büyütmenin öğretilmesi sorunu ön planda yer almaktaydı (MEB, 1945). Bu okullarda çocuk bakımı derslerine büyük önem verilmekteydi. Bu dersin öğretmenleri Kız Meslek Öğretmen Okulu’nun çocuk bakımı şubesinde yetiştirilmekteydi.

Çocuk bakımı dersi, Kız Teknik Okullarında teorik ve pratik olarak verilmekteydi. Bilimsel yöntemlere uygun olarak yürütülen çocuk bakımı dersinde pratik, gerekli araçlardan faydalanarak yapma bebekler (doğal büyüklükte) üzerinde yapılmaktaydı. Kız Teknik Öğretim okullarının çoğu yatılı olmadığından okullarda canlı bebeklerden oluşan birer çocuk yuvası kurulamamıştır. Milli Eğitim Bakanlığı’nın ilgili yayınında (1945), sadece İsmet Paşa Kız Enstitüsü’nde iki yaşına kadar olan çocuklara özel bir çocuk yuvası bulunduğu belirtilmiştir (Şekil 3.13 ve Şekil 3.14). Bu yuvayı Kız Meslek Öğretmen Okulu Çocuk Bakımı Uzmanlığı şubesi öğrencileri kendileri idare ettiği ve çocuklarla bir anne gibi ilgilendiği ifade edilmiştir (MEB, 1945). İsmet Paşa Kız Enstitüsü’ündeki çocuk yuvasından, çocuk bakımı derslerinde yapılan uygulamalara yönelik çalışmalarda da yararlanıldığı belirtilmektedir (Şekil 3.15). MEB’in ilgili yayınında gelecekte bütün okullarda yatılı ve yatısız çocuk yuvalarının kurulması amaçlandığı belirtilmiştir (1945).

Şekil 3.13 : İsmet Paşa Kız Enstitüsü’ndeki çocuk yuvası (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.a)).

Şekil 3.14 : İsmet Paşa Kız Enstitüsü’ndeki çocuk yuvası (MEB, 1945).

Şekil 3.15 : İsmet Paşa Kız Enstitüsü’nde çocuk bakımı dersinde bir uygulama (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.a)).

Doktor Yalbir’in (1975) Kız Enstitüleri için hazırladığı “Çocuk Gelişimi ve Eğitimi”⁹ kitapta bebeğin giyimi, çocuğun banyo ve vücut temizliği, çocuğun beslenmesi, çocuğun oyun faaliyetleri, okulda veya ilgili kurumlarda hasta odasının hazırlanması ve okulda ilk yardım konuları yer almıştır. Yalbir (1975), bebeğin giyiminde; “gömlek, zıbın, kundak bezi” kullanımı, bebeğin mevsime uygun olarak giydirilmesi, giyim eşyalarının (çocuk giysileri ile çocuk yatak takımları) hijyenik açıdan temizliği, bebek odasının, yatağının ve çamaşır dolabının hazırlanması konularını işlemiştir. Bununla beraber, Yalbir (1975) çocuğun beslenmesinde ise anne sütü ile beslenme, günlük beslenme programı, vitaminler, tamamlayıcı besinler, yapay beslenmenin planlanması, sütün sterilize edilmesi, süt şişelerinin (biberon) ve lastik emziklerin temizliği gibi konulara kitapta yer vermiştir. Ayrıca oyun faaliyetlerinin çocuğun fiziksel, duygusal ve sanatsal gelişimindeki rolleri ve sağlık açısından faydaları (özellikle açık hava oyunları) kitapta anlatılmıştır.

Kadın-Ev, Meslekî ve Teknik Öğretim, La Turquie Kemaliste gibi dergilerde ve dönemin kadın dergilerinde “Sağlıklı nesil yetiştirme kavramı”; hastalıklardan

⁹ Bu kitap 1965 yılından itibaren çıkarılmış olup, 1975 yılındaki 4. baskısıdır.

korunma, bulaşıcı hastalıklarla mücadele, aşı, beslenme, çocuk giyimi, çocukların gelişimi gibi konularla işlenmekteydi.

Kadın-Ev (1944, s. 47) dergisinde “Tamamlayıcı Çocuk Besinleri” başlıklı yazıda anne sütünün beslenmede yetersiz kaldığı dönemde ek olarak verilmesi gereken besinler konusu ve bazı mama tariflerine yer verilmiştir.

Milli Eğitim Vekâleti (Bakanlığı) Mesleki ve Teknik Öğretim Müdürlüğü tarafından çıkarılan Meslekî ve Teknik Öğretim dergilerinde “Çocuk Sağlığı” başlığı altında doktor Ülgenalp’in yazıları bulunmaktadır. Ülgenalp’in (1953a, s. 22) yazdığı “Çocuklarımızın Sağlığı” başlıklı yazısında çocuk sağlığının korunması, çocuğun beslenmesi, çocuk giyimi ve çocuğun gelişimiyle ilgili konularda (annenin beslenmesi, hastalıklardan korunma, çocuk giyimi, doktor kontrolü, vitamin takviyesi, çocukların aşılatılması, çocuğun gelişimi ve terbiyesi gibi) annenin görevleri işlenmiştir. Ayrıca bu yazıda “*sağlam ve gülbüz çocuk yetiştirmek*” kavramı vurgulanmıştır. Devamında Ülgenalp’in (1953b, s. 21) yazdığı “Çocuğun Ruh Sağlığı” başlıklı yazısında çocukların ruh sağlığı ve terbiyesi konularına değinilmiştir. Ülgenalp’in (1954a, s. 31) yazdığı “Çocuklarda İştahsızlık” başlıklı diğer bir yazısında çocukların beslenmesi, yemeklerin çeşitliliği, vitamin eksikliği, açık ve temiz havadan yararlanma ve oyun oynama konuları işlenmiştir. Ülgenalp’in (1954b, s. 27) yazdığı “Çocuk Giyimi” başlıklı başka bir yazısında çocuğun yaşına, hava şartlarına ve çocuğun hareketliliğine göre uygun giysilerin tercih edilmesi konularına yer verilmiştir. Bunlara ek olarak bu yazıda çocuk giyiminde “kundak, iç gömleği, zıbn” gibi giysilerin kullanımıyla ilgili bilgiler verilmiştir. Ülgenalp’in (1954c, s. 20) yazdığı “Çocuk ve Aşılar” başlıklı yazısında ise sağlıklı nesil yetiştirmede bulaşıcı hastalıklardan korunma ve bu tür hastalıklarla mücadelede aşıların önemi yer almıştır.

Özetle, Kız Teknik Okulları müfredatında görülen “çocuk bakımı” ve giyim alanında “dikişe başlangıç ve çocuk giyimi”, “çocuk çamaşırı” ve el sanatları alanında “çocuk şapkası” dersleriyle ve okullarda kurulan çocuk yuvalarıyla, özellikle *sağlıklı nesil yetiştirme* konusunda üretilen politikalar çerçevesinde cumhuriyet yönetiminin planlarının somut olarak desteklendiği görülmektedir.

4. KADININ DAHİL EDİLDİĞİ ÜRETİME YÖNELİK EĞİTİM

Sanayileşmeye başlayan toplumlarda mesleki ve teknik eğitime verilen önem artmıştır. Çalışmanın bu bölümünde kadının dahil edildiği üretime yönelik mesleki ve teknik eğitim incelendiğinden öncelikle “*meslek*”, “*teknik*” ve “*mesleki ve teknik eğitim*” kavramlarını açıklamaya yönelik tanımlamaların üzerinde durulmuştur.

Meslek kavramı, “Belli bir eğitim ile kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş” olarak belirtilmiştir (Url-1). Güven (2013, s. 64) tezinde; Myron Lebermann’ın meslek tanımına “uzun süreli özel bir eğitim, mesleğe ve meslektaşla mesleki uğraşında serbesti vermek, bu profesyonel serbesti çerçevesinde mesleğe bağlı her türlü yargı ve kararlarında kişisel sorumlulukları kabul etmek, ahlak kurallarını belirlemiş olmak gibi kendine özgü kuralları olan sosyal bir hizmet” olarak atıfta bulunmuştur (Dursun ve Şentürk, 1993, s. 127; Canpolat, 2012, s. 4230).

Teknik, Antik Yunan’da “*Tekhne*” kelimesinin “el işi, zanaat, pratik yetenek, bilgi, marifet” gibi anlamlarına gelebilen “sanat ve ustalığın bir potada eridiği” bir kavramı ifade etmektedir (Ural, 2015, s. 137). Freyer’e göre, eski teknik Yunanca’da “*Techne*” sözünün belirttiği “özel bir sanat ya da özel bir beceri, özel bir güç” anlamında ve “yapmak istenilen şeyi yapabilme kaygısı” iken; 19. yüzyılda sanayi çağıyla niteliği değişen yeni (modern) teknik ise yaşayışın bütün alanlarına ve özellikle günlük ihtiyaçlar alanına, her gün kullanılan eşyalara, çalışma biçimlerine kadar işlenerek bütün yaşam biçimini belirlemiştir (2014, ss. 11, 36-37).

Özsoy, “Türkiye’de Mesleki ve Teknik Eğitimin İktisadi Kalkınmadaki Yeri ve Önemi” başlıklı tezinde *mesleki eğitim* ve *teknik eğitim* kavramlarına yer vermiştir. Özsoy, *mesleki eğitimi* “bireye iş hayatında belirli bir meslekle ilgili bilgi, beceri ve iş alışkanlıkları kazandıran ve bireyin yeteneklerini çeşitli yönleriyle geliştiren eğitim” ve *teknik eğitimi* ise “ileri düzeyde fen ve matematik bilgisi ile uygulamalı teknik yetenekleri gerektiren, meslek hiyerarşisinde orta ve yüksek kademeler arası

düzyey için gerekli bilgi, beceri, ve iş alışkanlıkları kazandıran ileri düzeyde bir meslek eğitimi” olarak tanımlamıştır (2007, s. 106).

Mesleki ve teknik eğitimin tanımı, “Bireysel ve toplumsal yaşam için zorunlu olan belirli bir mesleğin gerektirdiği bilgi, beceri ve pratik uygulama yeteneklerini kazandırarak bireyi zihinsel, duygusal, kişisel, sosyal ve ekonomik yönleriyle dengeli bir biçimde geliştirme süreci” olarak belirtilmiştir (Alkan ve diğ, 1998, ss. 3-5).

Mesleki ve teknik eğitim ile ilişkili olarak “meslekleşme” ve “profesyonelleşme” kavramları da önem kazanmıştır. Bir iş, ekonomik sistem ve kültür tarafından şekillendirilen koşullara uygun olduğunda meslekleşmektedir (Güven, 2013). Modernleşmeyle bilimsel bilgiye ağırlık verilerek “rasyonellik” anlayışının uygulanması sürecinde “uzmanlık bilgisi” de önem kazanmıştır. Bu anlamda “profesyonelleşme süreci” de mesleklerin gelişimi için uygun ortamı yaratmıştır. Karasu (2001, s. 84), tezinde profesyonelleşme sürecindeki bütün uğraşların, en önemli aşamayı “meslek bilgilerine yönelik eğitimi kurumsallaştırma” ile elde ettiklerinin altını çizmiştir.

Kadının dahil edildiği üretime yönelik eğitim, Kız Teknik Okulları ile başlar. Kız teknik eğitimi bu bölümde Cumhuriyet öncesi dönem ve Erken Cumhuriyet dönemi olarak sınıflandırılarak incelenmektedir.

4.1 Cumhuriyet Öncesi Kız Teknik Eğitimi

Tanzimat döneminde kız çocukları için meslek eğitimi veren okullar açılmıştı ve bunun ilk örneği 1842 yılında Tıbbiye Mektebi’nde açılan ebelik kurslarıdır (Toska, 1997).

1858 yılında ilk kız rüştiyeleri ve devamında Tuna Valisi Mithat Paşa desteğiyle 1869 yılında kız sanayi okulları açılmıştı. Bu okullarda öğretmenlik görevini yapacak kadın öğretmenler bulunmadığından önce erkek öğretmenler nakış dışındaki derslere gelirken; 1870 yılında kız okullarına öğretmen yetiştirmek için Darülmuallimât okulları açılır.

Türkiye’de kızlara sanat öğreten ilk kurumlar on dokuzuncu yüzyılda açılmaya başlamıştı. Mithat Paşa, Tuna valisiyken Balkanlarda Türk ordusunun giysilerini diktirmek amacıyla 1865 yılında Rusçuk’ta ilk kız İslâhhane’sini (Kız Sanat Okulu) kurmuştu (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b)). Ancak bu ıslahhane malî kaynakların

yetersizliği sebebiyle öğretime başlayamadan kapanmıştı (şışman, 2008, s. 32). Bununla birlikte, 6 Ocak 1859 tarihinde İstanbul'da açılan Cevri Kalfa İnas Rüşdiyesi, ilk kız rüşdiyesi idi (şekil 4.1). Bu okulda kadınlara mahsus sanayinin de okutulmasına karar verilmişti (Akyüz, 2001, s. 159). Burada sanayi eğitimi ile dikiş, nakış ve aşcılık gibi geleneksel olarak kadınlara ait olduğu düşünölen işlerin daha teknik olarak öğretilmesi anlatılmaktaydı. Bu okulda kızlara teknik eğitim verilmesi amaç edinilmesinden dolayı bu yoldaki ilk girişimlerden sayılmaktadır (Akyüz, 2001, s. 159).

şekil 4.1 : Cevri Kalfa İnas Rüşdiyesi (Erdem ve Yiğit, 2010, s. 91).

Bu girişimlerin devamında, gerçek anlamda meslekî ve teknik eğitim veren Kız Sanayi Mektebi, 1869 yılında Yedikule'de Mithat Paşa tarafından İstanbul'da bulunan ordu birliklerinin elbise ve çamaşır ihtiyaçlarını gidermek için dikimhâne niteliğinde açılmıştı. Bu okulun kuruluş amaçlarından biri de, Tophane-i Âmire'nin yönetiminde bulunan Yedikule'deki fabrikalarda, kızlara çalışma olanağı sunmak idi (Erdem, 2007). Çalışma imkanı için dokuma, nakış vs. gibi sanatlar öğretiliyordu.

Yedikule'deki Kız Sanayi Mektebi, 1883 yılında Sultanahmet'e taşındı ve daha sonra yatılı okula dönüştü ve okulun adı Leylî ve Neharî Kız Sanayi Mektebi oldu (Erdem ve Yiğit, 2010). 1884 yılında Leylî ve Neharî Kız Sanayi Mektebi'nin açılışından altı ay sonra Süleymaniye'de yalnız gündüz eğitim veren Dersaadet Neharî Kız Sanayi Mektebi açıldı (Erdem ve Yiğit, 2010), (şekil 4.2 ve şekil 4.3).

Şekil 4.2 : Süleymaniye’de bulunan Kayserili Ahmet Paşa Konağı (Eski ve restorasyondan sonraki halleri) (Erdem ve Yiğit, 2010, s. 99).

Şekil 4.3 : Dersaadet Kız Sanayi Mektebi öğrencileri (Erdem ve Yiğit, 2010, s. 91).

Kız sanayi mekteplerinin idaresi, 29 Aralık 1886 tarihinde o günkü Milli Eğitim Bakanlığı’na denk gelen Maarif Nezâreti’ne geçmiştir ve kız sanat okulları için yeni öğretim programları hazırlanmıştır. Devamında 1890 yılında Üsküdar’da bir kız sanayi mektebi açıldı (Erdem ve Yiğit, 2010) (Şekil 4.4).

Şekil 4.4 : Üsküdar Kız Sanayi Mektebi ve öğrencileri (Erdem ve Yiğit, 2010, s. 92).

Üsküdar Kız Sanayi Mektebi, açıldığında eğitim süresi 5 yıl iken; 1900 yılında 7 yıla çıkarılmıştı. Bu okullarda uygulanan programlarda diğer kız okullarından farklı olarak resim ve hendese (geometri) dersleri daha fazla yer tutmaktaydı. Burada temel geometri eğitimi ile beraber teknik resim de öğretiliyordu (Erdem, 2007). El hüneleri derslerinde ise çeşitli el işleri, dikiş ve nakış öğretilmekteydi.

Türkiye'de kadının mesleki eğitimi Osmanlı döneminde meslek okulları (Kız Sanayi Mektebi) içinde ve oldukça sınırlı bir biçimde yer almıştır. Bu okullar, kızları hayata, batılılaşan toplumdaki yaşamdaki gelişmeye ve modern bir ev kadını olarak hazırlamaya yeterli olmamıştır.

Kız sanayi mektepleri, başlangıçta fabrika ve dikimhanelerde çalışmak üzere kızları yetiştirmek için açılmışken amaçları zaman içinde değişmiştir. Okulların yeni hedefi, aile hayatında mutluluğa ulaşmak için gereken becerileri kazanmak ve üretimleriyle geçimlerini sağlayabilecek kızlar yetiştirmek olmuştur (Erdem ve Yiğit, 2010).

1911-1912 öğretim yılında Leylî Kız Sanayi Mektebi kapatıldı (Öztürk, 1996). Dersaadet Kız Sanayi Mektebi ile Üsküdar Kız Sanayi Mektebi 1913 yılında birleştirilerek, 9 yıllık idadi seviyesindeki eğitim veren okullara dönüştürüldü (Erdem ve Yiğit, 2010, s. 100). Avrupa'daki örneklerine uygun olarak programları yenilendi. 9 yıllık eğitimin ilk 5 yılı ilköğretim, üç yılı ise ortaöğretim kademelerini oluşturuyordu. Ortaöğretim bölümünde sanayi eğitime yönelik bir program uygulanmaktaydı. Ticari ve sanayi coğrafya, hesab-ı ticarî ve usul-i defterî (hesap ve muhasebe), ev idaresi ve ekonomisi, biçki-dikiş, yemek pişirme, çamaşır yıkama, ütü, moda gibi dersler gösterilmekteydi (Erdem ve Yiğit, 2010).

Kız sanayi mekteplerinde, kızların aile hayatında başarılı olmasını sağlamak ve ev idaresini öğrenmeleri amacıyla uygulamalı dersler yapılmaktaydı. Derslerde uygulamalı olarak, yatak odalarının havalandırılması, yatakların düzenlenmesi, sofranın kurulması, yemeklerin dağıtılması, çamaşır yıkanırken bakılması, söküklüklerin dikilmesi, odaların tozunun alınması, ütü yapılması, yemek pişirilmesi gibi kadınlara ait bütün ev işleri öğretilmeye başlanmıştı (Erdem ve Yiğit, 2010).

Kız sanayi mekteplerinde üretilen ürünler, okul hesabına satılırdı. Bunun için bazen piyangolar düzenlenirken, bazen sergiler açılmaktaydı. Ayrıca okullarda üretilen eşyaların sergilenmesi ve satılabilmesi amacıyla çarşıda bir yer kiralanırdı (Erdem ve Yiğit, 2010).

Kızların rüşdiyelerde eğitim görmeleri, öğretmenlerin kendi cinsiyetinden olmasına bağlıydı (Öztürk, 1998). 1869 yılında yayınlanan Maarif-i Umumiye Nizamnâmesi'nde kız sıbyan mektebi ve rüşdiyesine öğretmen yetiştirme sorunu görüşülmüş ve İstanbul'da Darülmuallimât adıyla kız öğretmen okulunun açılması kabul edilmişti (Erdem ve Yiğit, 2010). Bu nizamnâme ile 26 Nisan 1870 tarihinde kız okullarına öğretmen yetiştiren ilk kurum olan Darülmuallimât Ayasofya'da açıldı (Öztürk, 1998) (Şekil 4.5).

Şekil 4.5 : İlk kez Sultanahmet'te açılan Darülmuallimât 1918 yılında Çapa'daki Derviş Paşa Konağı'na taşındı (Erdem ve Yiğit, 2010, s. 93).

Kız okullarında özellikle rüşdiyelerde, kadın öğretmenler yetiştirilinceye dek, nakış dersleri dışında, erkek öğretmenler görev yapmıştı. 1873 yılında Darülmuallimât'ın ilk mezunlarını vermesiyle kadınlar öğretmenlik mesleğine başladılar. Kadın öğretmenler biçki dikiş, nakış, resim gibi derslerde görev almıştı.

4.2 Erken Cumhuriyet Dönemi Kız Teknik Eğitimi

Milli Eğitim Bakanlığı, kızların ve kadınların eğitimini onların yaşlarına ve öğrenim durumlarına göre Kız Teknik Öğretim okullarında gerçekleştirmeye çalışmıştır. Kız Teknik Öğretim Okulları; kız sanat ortaokulları, kız enstitüleri, akşam kız sanat okulları, kız teknik öğretmen okulları, köy kadınları gezici kursları ve olgunlaşma enstitüleridir.

Eğitim sistemi, Türk Milli Eğitiminin amaç ve ilkelerine göre örgün ve yaygın eğitim olarak kurulmuştur. Örgün eğitim öğretim kademelerini, yaygın eğitim ise örgün eğitim yanında ve dışında düzenlenen etkinliklerin tümünü kapsar.

4.2.1 Mesleki eğitim

4.2.1.1 Cumhuriyet yönetimi ve mesleki eğitim

Cumhuriyetten önce birçok meslek okulu kurulmuş olmasına rağmen mesleki eğitim devletin eğitim politikası içinde sistemli olarak yer almamıştır. Mesleki eğitim yerel gruplar tarafından kurulup yönlendirilmiştir. Bunun sonucunda mesleki eğitimin gelişmesi belirli bir seviyeyi aşamamıştır.

Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte devlet, mesleki ve teknik eğitimin durumu ile sistemsel olarak ilgilenmeye başlamıştır. Cumhuriyet yönetimi kız enstitülerine ziyaretler yaparak okuldaki eğitimi ve sergileri incelemiştir (Şekil 4.6 ve Şekil 4.7).

Şekil 4.6 : Atatürk, Adana İsmet Paşa Kız Enstitüsü’nde el sanatı çalışmalarını izlerken, 19 Kasım 1937 (Koç, 2009).

Şekil 4.7 : Atatürk, Kız Enstitüsü yıl sonu sergisinde, Ankara, 12 Mayıs 1934 (Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı, 2011).

Cumhuriyet yönetiminin eğitimle ilgili birimleri, eğitimde kuram ve uygulama arasında bir denge kurulmasına dikkat etmiştir.

Atatürk, 1 Mart 1923 tarihinde TBMM birinci dönem dördüncü toplantı yılını açarken, eğitimde uygulanacak yöntemi şöyle açıklamaktaydı: “Eğitim öğretimde uygulanacak usul bilgiyi insan için fazla bir süs, medeni bir zevkten ziyade yaşamda

başarılı olmayı sağlayan uygulamalı ve kullanılabilir bir cihaz haline getirmektir” (Köy Enstitüleri Bülteni, 2008, s. 2). Atatürk bu sözleriyle eğitimde uygulanacak yöntemin ve verilecek bilgilerin faydacı, somut, pratik, akılcı ve iş ilkelerine dayalı olmasını önermekteydi.

Erken Cumhuriyet döneminde yeni eğitim, dünyanın İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ulaştığı *kalkınma için eğitim* anlayışı üzerine kurulmuştu (Ozankaya, 1994). Kalkınma ile tarım dışı etkinliklerin, yani başta sanayi olmak üzere bilim, sağlık, ulaşım, ticaret, sanat gibi alanlarda çağın seviyesine ulaşılması anlatılmaktadır.

Atatürk, 1 Kasım 1937 tarihinde yapmış olduğu Meclis açış konuşmasında kalkınma anlayışı hizmetindeki Türk eğitim sisteminin amaçlarını şu şekilde özetlemekteydi:

- Okuyup yazma bilmeyen tek vatandaş bırakmamak;
- Memleketin büyük kalkınma savaşının ve yeni çatısının istediği teknik elemanları yetiştirmek;
- Memleket dâvalarının ideolojisini anlayacak, anlatacak, nesilden nesile yaşatacak fert ve kurumları yaratmak. (Aytaç, 1983; Güler, 1989’da atıfta bulunduğu gibi, s. 51)

4.2.1.2 Uzmanların görüşleri

Cumhuriyetin erken döneminde Türk eğitiminin modernleşmesi ve yenilik kazanması için çaba harcanırken yabancı eğitim uzmanlarından yararlanılmıştır. Bu amaç çerçevesinde Türk eğitimini denetlemesi ve eğitimin durumu ile ilgili rapor hazırlaması için Türkiye’ye Amerika ve Avrupa’dan akademisyen ve alan uzmanı eğitimciler davet edilmiştir.

Getirilen 65 eğitim uzmanı arasından; Prof. John Dewey (1924), Dr. Kühne (1925), Ömer Buyse (1926), Prof. Albert Malche (1932), Dr. Beryl Parker (1934) ve 1933-1934 yıllarında Türkiye’de geniş çaplı incelemelerde bulunan Walker D. Hines, Brehon Somerwell, O. F. Gardner, Edwin Walter Kemmerer, C. R. Whittlesay, W. L. Wright, Jr. Bongt Wadsted, Goldthwaite H. Dorr, H. Alexandre Smith, Vaso Trivanovith’den oluşan bir Amerikan heyeti eğitimle ilgili çalışmalarda bulunmuştur (Doğan, 2009).

Yabancı uzmanlar ülkede bulundukları süre içinde Türk eğitim sistemi üzerindeki gözlem ve izlenimlerini raporlaştırarak Milli Eğitim Bakanlığı’na sunmuşlardır. Raporlarda, John Dewey, eğitim sisteminde ihtiyaç duyulan temel reformları; Kühne,

ulusal ekonominin güçlenmesini sağlayacak mesleki alanda yetişmiş insan gücünün (mühendis, mimar, bilim adamı, teknisyen vs.) gereğini; Beryl Parker, Türkiye’de ilköğretimi; Ömer Buyse, teknik okullar ve programlarını; Edwin Walter Kemmerer ve bir grup ABD’li bilim adamı geniş çaplı ekonomik gerçekler arasında doğrudan ilişkiyi öne çıkartmaktadırlar (Doğan, 2009).

Yürütülen çalışmalar, sadece yabancı uzman görüş ve önerileri ile sınırlandırılmamış, eğitimin yeniden düzenlenmesinde Türk bilim adamlarının görüş ve önerileri de önemli rol oynamıştır. Mustafa Kemal Atatürk, Ziya Gökalp, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, İsmail Hakkı Tonguç ve Rüştü Uzel ilk akla gelen isimlerdir (Alkan ve diğ., 1998). Yerli ve yabancı uzmanların Türk eğitim sistemi hakkında verdiği raporlar ve öneriler, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından değerlendirmeye alınmıştır. 1934 yılında “Bakanlıklar Arası Kurul” toplanarak, yabancı uzmanların verdiği raporları inceleyerek, sanayicinin ihtiyacını karşılayacak nitelikli eleman ihtiyacının çırak okulları ile karşılanmasını, akşam sanat okullarının ve kısa süreli kursların açılmasını tavsiye etmiştir (Demir ve Şen, 2009). Bu tavsiyeler nitelikli ara kademe insan gücünün yetiştirilmesi bakımından, mesleki ve teknik eğitim sisteminin gelişmesine önemli bir hız kazandırmıştır.

Uzmanların önerileri üzerine Türk Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Kız Enstitüleri 1928 yılında açılmıştır.

4.2.1.3 Mesleki eğitimin örgütlenmesi

Cumhuriyet döneminde, 1920’li ve 1930’lu yıllarda mesleki ve teknik eğitimin, devlet politikasına bağlanması, tüm eğitim sistemi içerisinde örgütlenmesi, temel kavram ve ilkelerin oluşturulması bakımından yoğun çaba harcandığı belirtilmiştir (Demir ve Şen, 2009).

Meslek okullarında ortak eğitim standartları geliştirmek amacıyla 9 Haziran 1927 tarihinde 1052 sayılı “Meslek Mektepleri Hakkında Kanun” kabul edilmiştir (Doğan, 1983). Bu kanun ile illere mali sorumluluklar yükleniyordu ve o zamana kadar açılmış ve daha sonra açılacak olan meslek okullarının eğitim programları, malzeme ve ders araçlarını geliştirme, öğretmen ve memur kadroları, öğretmen ve ustaların mesleki yeterliliklerini saptama ve müdür ile öğretmenleri atama yetkileri Milli Eğitim Bakanlığı’na verilmiştir. Ayrıca 1052 sayılı kanuna göre meslek okulları,

Milli Eğitim Bakanlığı merkez örgütüne bağlanmıştır. Meslek okullarının işleri ise, Yüksek Genel Öğretim Müdürlüğü tarafından yürütülmüştür.

22.06.1933 tarihinde kabul edilen 2287 sayılı kanunla Milli Eğitim Bakanlığı Merkez Teşkilatı yeniden düzenlenerek, meslek okullarının işlerini yürütmek amacıyla Meslekî ve Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü kurulmuştur (MEB, 1961b). Böylece mesleki ve teknik okulların gelişmesini sağlamak amaçlanmıştır. Bu okulları yönlendirmek ve gerekli kararları almak üzere ilk kez Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde genel müdürlük kurulmuştur.

Dünya devletleri, ikinci dünya savaşının hazırlıkları içindeyken ülkenin sanayi ve savaş sanayisi yönünden hızla gelişebilmesini sağlamak amacıyla Meslekî ve Teknik Öğretime yeni bir düzen verilmesi zorunlu olmuştur ve 4113 sayılı 22.09.1941 tarihli kanunla Meslekî ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı kurulmuştur (MEB, 1973b). Kız Teknik Öğretim Müdürlüğü de Meslekî ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı'na bağlanmıştır.

4.2.2 Kız teknik öğretim okulları

Kız Teknik Öğretim Okulları çeşitli kademeleriyle 1927-1928 ders yılında kurulmuştur. MEB'in ilgili yayınında (1961a) bu okulların kuruluşlarından itibaren, bilgili ve becerikli ev kadını yetiştirme problemini ön planda amaç kabul ettiği ve kadının ülke ekonomisine üretici vatandaş olarak katılımı konusunu el sanatlarından biri ile hayatını kazanma yeterliliğini sağlayacak ölçüde ele aldığı belirtilmiştir.

Kız Teknik Öğretim Komitesinin, ülkenin batı medeniyetine girmesini sağlamak amacıyla kurulan ve sürekli daha iyiye yönelme çabasını gösteren Kız Teknik Öğretim Okullarında şu yapıcı hizmetlerin değerlendirilmesine önem verildiği belirtilmiştir:

- Kadının medeni seviyesinin yükseltilmesi,
- Türk kadınına sosyal davranış düzeninin kazandırılması,
- İyi eş ve iyi anne olma becerilerinin verilmesi,
- Giyinme zevki ile birlikte iyi giyinme koşullarının ve kolaylıkların öğretilmesi,
- Türk el sanatlarının modernize edilerek dünyaya tanıtılıp yayılması ve geliştirilmesi (MEB, 1961a).

1960lara gelindiğinde Kız Teknik Öğretim Okullarına, genç kızların sadece %7'sinin katıldığı ve bu oranın düşük olmasına neden olan faktörler şöyle belirlenmiştir (MEB, 1961a):

1) Kız teknik öğretim okullarının kültürel durumu:

1959-1960 öğretim yılına kadar, okulların haftalık ders dağıtım cetvellerinde ve müfredat programlarında genel bilgi derslerine ayrılan zaman ve konular, öğrencilerin genel kültür ihtiyacını karşılamakta yetersiz kaldığı; ancak 1959-1960 öğretim yılından beri uygulanan ve ortaokul programına uygun olan Kız Sanat Ortaokulları müfredat programlarıyla bu sorunun çözüldüğü ifade edilmiştir (MEB, 1961a). Öğretim programlarında izlenen yolun değişmesiyle Kız Enstitülerinin birinci devrelerindeki öğrenci sayısının önemli ölçüde arttığı ve bu tür tamamlayıcı çalışmaların tüm kademelerde sürdürüldüğü de belirtilmiştir.

2) El sanatlarının küçümsenmesi durumu:

Türk toplumunda küçük el sanatlarına bir meslek olarak gereken değer ve önemin verilmemesi Kız Teknik Öğretim Okullarının gelişmesini zorlaştırmıştır. Bu bağlamda,

- a) El sanatlarının, bir ülkenin çağdaş medeniyete ulaşması yolunda taşıdığı önemin topluma kavratılıp benimsenmesi,
- b) İş verenlerin, iş yapanlara davranışlarını ayarlamak için, okul içinde kurulan rehberlik bürolarının bu konuyla ilgili görevli tutulması hedefleri belirtilmiştir (MEB, 1961a).

3) Yükseköğrenim imkanları:

Kız Teknik Öğretmen Okulu dışında yükseköğrenim imkanının Kız Enstitüsü mezunlarına sağlanması gerekliliği belirtilmiş ve teşkilat üzerinde yeniden çalışılırken yetenekli olanlara bu imkanın sağlanması öngörülmüştür (MEB, 1961a).

4) İşin gerektirdiği yorgunluk ve güçlük:

Aileler, çocuklarının hayatlarını rahatlık içinde geçirmesini ve onların bedensel yorgunluk gerektirmeyen bir kazanç yolu seçmesinin talep etmektedirler. Bunun için;

- a) Teknik kolaylıkların araştırılması, işin kolaylaştırılması için gerekli çalışmaların yapılması ve bu amaç ile Kız Teknik Öğretim Okulunda, araştırma bürolarının kurulmasının gerekliliği,

- b) Belli sebeplerle, Teknik Öğretim Okullarının atölyelerinin halka açık tutulması sağlanarak çalışma kolaylıklarının ve iş zevkinin tanıtılmasına çalışılması,
- c) Öğrenci çalışmalarının küçük yaşlardan itibaren parayla değerlendirilmesinin imkanlarının sağlanması ve bunun yanı sıra sosyal kuruluşlara emek ile yardımda bulunma zevkinin geliştirilmesi,
- d) Öğrenciye zaman ve enerjiyi amaca uygun biçimde değerlendirme becerisinin kazandırılması konularına gereken önemin verilmesi amaçlanmıştır (MEB, 1961a).

5) Ekonomik rahatlığın sağlanması zorunluluğu:

Ülkede, Kız Teknik Öğretim Okullarının, dar bütçeli ailelerin çocuklarının maddi olanaklarına uygun bir öğretim yeri olmadığı görüşünün bulunduğu belirtilmiştir. Bu görüşün değişmesi için;

- a) Bir meslek sahibi olmak için yapılan masrafların, ileride elde edilecek olan kazancın yanında uygun olduğu düşüncesinin yayılmasına çalışılması,
- b) Kız Teknik Öğretim Okullarında, öğretmen adaylarına her tür malzemeyi değerlendirmenin, ülke ekonomisi açısından bir zorunluluk olduğunun kavratılması ve öğretmenlikleri döneminde bu konuyu gerçekleştirme alışkanlığının kazandırılması,
- c) Okullarda görevli olan elemanlara, çalışmalarına hayati gereksinimleri en iyi şekilde karşılayacak, tutumlulukla iyi değerlendirecekleri yolların aşılması ve sağlanması hedeflenmiştir (MEB, 1961a).

6) Programların tutumu:

Kız Enstitülerinin var olan programlarında, her meslek dalı bütün detaylarıyla incelendiği ve bu programlar her öğrenciye (yetenek farkı gözetilmeksizin) öğretme temeline dayalı olduğu için, öğrencilerin çok emek ve zaman harcayarak becerilerini ortaya koymaya zorlandığı ifade edilmiştir. Bunun için, ileri uygarlığın gereklerine uyularak, insan emeğinin değerlendirilmesi, sağlığın korunması açısından, ince sanat eserlerine pratik bilgilerin edindirilmesi için programlar tekrar ele alınıp, denemelere başlanması hedeflenmiştir (MEB, 1961a).

7) Kitap konusu:

Kız Teknik Öğretim Okullarının yapısına uygun ders kitapları bulunmadığından, gerekli kitapların en kısa sürede hazırlanması hedeflenmiştir (MEB, 1961a).

8) İş yeterliliği kazandırmak konusunda pratiğe yönelme zorunluluğu:

Teknik kolaylıklara, pratik buluşlara yönelerek; öğrencinin becerilerine uygun programlar ile çalışmaların arttırılması, çalışma zevkinin geliştirilmesi yoluyla öğrencilere iş yeterliliği kazandırılması amaçlanmıştır (MEB, 1961a).

9) Köy çalışmalarındaki tutum:

Köy kadının hayat seviyesini yükseltme ve köyü kalkındırma yolunda gereken çabanın harcanması ve başarılı olunması hedeflenmiştir (MEB, 1961a). Buna göre, ülkenin sosyal ve ekonomik yapısında önemli yer tutan köy ve köylü sorununun, Kız Teknik Öğretim Teşkilatının yapısı içinde gerçekçi ve yapıcı bir görüşle tekrar değerlendirilmesi belirtilmiştir. Bu amaçta olumlu bir doğrultuya yöneltilen köy kadınları gezici kurslarında görev alacak öğretmenlerin, iş başında ve köyün ihtiyaçlarını rahatlıkla karşılayabilecek biçimde yetiştirilmesi amaçlanmıştır (MEB, 1961a).

Kız Teknik Öğretim, örgün ve yaygın eğitim olarak çizelgede sınıflandırılmıştır ve bu eğitimlere bağlı olan okullar gösterilmiştir (Çizelge 4.1). Buna göre örgün mesleki ve teknik eğitim, ortaöğretim düzeyinde kız sanat ortaokulları, kız enstitüleri ve kız sanat öğretmen okulu; yükseköğretim düzeyinde ise kız teknik yüksek öğretmen okulu tarafından sağlanmaktadır. Yaygın mesleki ve teknik eğitim ise akşam kız sanat okulları, köy kadınları gezici kursları ve olgunlaşma enstitüleri tarafından sağlanmaktadır.

Çizelge 4.1 : Kız Teknik Öğretimin sınıflandırılması.

Modern eğitim yolunda atılan adımlar ve Kız Teknik Öğretim Kurumlarının tarihsel gelişimi gösterilmiştir (Çizelge 4.2). Bu çizelgeden eğitim ile ilgili önemli

gelişmeler, açılan okullar, eğitimle ilgili çıkarılan yasalar ve açılan kurumlar takip edilebilmektedir.

Çizelge 4.2 : Modern eğitim yolunda atılan adımlar ve Kız Teknik Öğretim Kurumlarının tarihsel gelişimi (Türer, 2011, ss. 387-390; Uzun, 2002).

1859	Kız rüştiyelerinin açılmasına karar verildi.
1860	Kimsesiz ve öksüz çocukları, hayır sahiplerinin katkılarıyla eğitmek ve sanat öğretmek amacıyla İslahhanesinin (sanayi mektepleri) Niş'te, Sofya'da açıldı. 1864'te Rusçuk'ta, 1868'de İstanbul'da benzeri okullar kuruldu. 1860'da benzer bir girişim de İstanbul'da Cevri Kalfa İnas Rüştiyesi adı altında kız öğrencilere el işi dersleri veren kurslardır.
1868	İlk kez eğitim genel (bütün) bir hizmet olarak düşünülmüş eğitim reformları Saffet Paşa tarafından Maarif-i Umumiye Nizamnamesi adı altında bir bütün olarak örgütlenmiştir.
1869	İstanbul'un uygun yerlerinde yedi tane kız rüştiyesi açılmasına karar verildi. Kız Sanayi Mektebi açıldı.
1870	İki yıl süreli Darülmuallimat (kız öğretmen okulu) açıldı. İllerde Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nin uygulanabilmesi için 9 maddelik bir talimatname yayınlandı.
1884	Resim, heykeltıraşlık, mimarlık eğitimi verecek Sanay-i Nefise Mektebi açıldı.
1921	Maarif Kongresi Atatürk'ün başkanlığında toplandı.
1923	Genel Maarif ve Terbiye Programı yayınlandı.
1924	" <i>Öğretimin Birleştirilmesi</i> " (Tevhid-i Tedrisat) yasası çıkarılarak eğitimde çok başlılığa son verildi.
1926	789 sayılı Maarif Teşkilatı'na dair yasa çıkarıldı.
1927-1928	İlkokula dayalı 5 yıl süreli Kız Enstitülerinin açılması
1928	Türk Alfabesi kabul edildi.
1928-1929	Akşam Kız Sanat Okullarının açılması
1929	16-45 yaş arasında genç ve yetişkin eğitime yönelik " <i>Millet Mektepleri</i> " oluşturuldu.
1931	Halk evleri kuruldu.
1932	Sonradan Türk Dil Kurumu adını alacak olan Türk Dili Tetkik Cemiyeti kuruldu.
1932	Sonradan Türk Dil Kurumu adını alacak olan Türk Dili Tetkik Cemiyeti kuruldu.
1935-1936	Kız Enstitülerinde ortaokula dayalı 2 yıllık özel bölüm açılması
1938-1939	Köy Kadınları Gezici Kurslarının açılması
1939	İlk Milli Eğitim Şurası toplandı.

Çizelge 4.2 (devam) : Modern eğitim yolunda atılan adımlar ve Kız Teknik Öğretim Kurumlarının tarihsel gelişimi (Türer, 2011, ss. 387-390; Uzun, 2002).

1945-1946	Kız Teknik Öğretim Olgunlaşma Enstitülerinin açılması
1959-1960	Kız Sanat Ortaokullarının açılması
1963-1964	Uygulama Anaokullarının açılması
1963-1964	Kız Enstitülerinin ortaokula dayalı 3 yıllık meslek okulu haline getirilmesi
1967-1968	Akşam Kız Sanat Okulları adının Pratik Kız Sanat Okulu olarak değiştirilmesi
1974-1975	Kız Enstitüleri adının Kız Meslek Lisesi olarak değiştirilmesi
1974-1975	Kız Teknik Liselerinin açılması
1977-1978	Köy Kadınları Gezici Kurslarının devredilmesi
1983-1984	Anadolu Kız Meslek Liselerinin açılması
1988-1989	Anadolu Kız Teknik Liselerinin açılması

Kız Teknik Öğretim Okullarına ait şema çizelgede gösterilmiştir (Çizelge 4.3). Bu çizelgede kız teknik öğretmen okulu, kız sanat enstitüleri, kız iş okulu, akşam kız sanat okulları, kız sanat öğretmen okulu ve köy kadınları yetiştirme merkezleri mezunlarının çalışma alanları belirtilmiştir. Buradaki çalışma alanlarından “tıbbi sekreterlik”, “hemşirelik”, “büro idareciliği”, “çocuk bakımı ve eğitimi” alanları hizmet sektörü altında; Kız Teknik Okullarına “öğretmenlik” eğitim sektörü altına gruplandırılabilir. Ayrıca bu okullardan bir dalda uzmanlaşanların kendi atölyelerini de kurabildiği görülmektedir. Ayrıca bu okullardan mezun olanların devam edebilecekleri okullar da çizelgede gösterilmiştir.

Çizelge 4.3 : Kız Teknik Öğretim Okullarına ait şema (MEB, 1961a, s. 9).

Kız Teknik Öğretmen Okulu Mezunları Çalışma Alanları 1. Kız Teknik Öğretmen Okuluna Asistan, 2. Kız Sanat Liseleri I ve II. Devrelerine, 3. Kız İş Okullarına, 4. Olgunlaşma Enstitülerine, 5. Konfeksiyon Atölyelerine, 6. Köy Kadınları Gezici Kurs Öğretmenlerini Yetiştirme Merkezine, 7. Kadın Meslek Okullarına Öğretmen, 8. Açılacak Ana Okullarına Öğretmen yetiştirecek kurumlara Öğretmen Barem Dereceleri Yüksek Okul	Kız Sanat Enstitüleri Mezunları Çalışma Alanları 1. Köy Kadınları Gezici Kurslarına Öğretmen, 2. Ana Okullarına Öğretmen (Gerekli Kursları görmek şartı ile; Köy Kadınları gezici kurslarında beş yıl başarılı öğretmenlik yapanlar, Kız Sanat Öğretmen Okulunu bitirerek, Kadın Meslek Okullarına Öğretmen olabilirler.) 3. Tıbbî Sekreter, 4. Büro İdarecisi 5. Hemşire (Hastanede gerekli kursları görmek şartı ile) 6. İlkokul Öğretmen Stajyeri 7. Olgunlaşma ve Konfeksiyon atölyelerine Eleman 8. İhtisasları ile ilgili konularda; a. Yurt, b. Atölye açabilirler. Barem Dereceleri Lise ve Muadili Okullar Devam Edebilecekleri Okullar 1. Kız Teknik Öğretmen Okulu, 2. Sekreterlik Okulu, 3. Yüksek Hemşire Öğretmen Okulu, 4. Ziraat Bakanlığı Bornova Ev Ekonomisti Yetiştirme Merkezi, 5. Tatbikî Güzel Sanatlar Okulu, 6. Ziraat Fakültesi Ev Ekonomisi bölümü (Lise olgunluk sınavını vermek şartı ile)	Kız İş Okulu Mezunları Çalışma Alanları 1. Çocuk Yuvalarına, 2. Ana Okullarına, Ya da 1. Okul, 2. Hastane, 3. Otel, 4. Lokanta-Kafeterya, 5. Terzihanelere Eleman 6. Mürebbiye, (Kadın Meslek Okulu, Çocuk Bakımı ve Aile Münasebetleri bölümünü bitirme şartı ile) 7. Hemşire Yardımcılığı, (Kadın Meslek Okulu Sağlık bölümünü bitirme şartı ile) Gidebilecekleri Okullar Kadın Meslek Okulunun Bütün Dalları 1. Sağlık 2. Yemek Pişirme ve Gıda 3. Çocuk Bakımı ve Aile Münasebetleri 4. Ev İdaresi 5. Giyim 6. El Sanatları 7. Resim	Akşam Kız Sanat Okulları Mezunları Çalışma Alanları 1. Çocuk Yuvalarına Eleman 2. Hemşire Yardımcılığı (En az İş Okulu mezunları) 3. İhtisasları ile ilgili konularda yurt açabırlar (Orta Okul mezunları) 4. İhtisasları ile ilgili iş yerlerinde: a. Belge alanlar çırac ve kalfa. b. Bir dalın ihtisasını tamamlayanlar usta olurlar. Devam Edebilecekleri Okullar 1. Olgunlaşma Enstitüleri 2. Konfeksiyon Atölyeleri
	Kız Sanat Öğretmen Okulu Mezunları Çalışma Alanları Akşam Kız Sanat Okullarına Öğretmen		Köy Kadınları Yetiştirme Merkezleri Çalışma Alanları Köy Kadınları Gezici Kurslarına Öğretmen

Kız Teknik Öğretimin amacı, Milli Eğitim Bakanlığı'nın Kız Teknik Öğretim ile ilgili yayınında şöyle belirtilmiştir:

- Memleket kadınlığını Türk toplum ilkelerinin ışığı altında millî kültürü şuurlaştırılmış,
- Atatürk İnkılâplarına bağlı,
- Müsbet vatandaşlık terbiyesine sahip, evinin bütün ihtiyaçlarını en iyi beceriklikle ve uyanıklıkla karşılayabilen,
- Maharetli ve bilgili anneler,
- Erkeği ile fikir arkadaşlığı yapabilecek kabiliyette, dürüst, vakur, şuurlu zevceler,
- Türk Sanat Kültürünü yaymak, yaşatmak, geliştirmek ve günün istek ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde uygulamak yeteneğine ulaşmış,
- Yaşadığı çevrenin yaşama ve sanat özelliklerini değerlendirmeye muktedir,
- Memleket ekonomisine el sanatları ile hizmete hazır, zaman ve enerjiyi değerlendirebilen müstahsil¹⁰ vatandaş olarak yetiştirmektir. (MEB, 1961a, s. 9)

“Kadın” konusu ile ilgili özel çalışmalar farklı ülkelerde modernleşme kapsamında bir proje olarak ele alınmaktaydı. Kız enstitüleri ve kız teknik öğretmen okulunun Amerika’daki eş değeri olarak “Ev Ekonomisi Kolejlere”nde eğitim verilmekteydi ve üniversitenin bir şubesi, bir fakültesi sayılan bu kolejlere lise mezunları ya da sanat lisesi mezunları (“Vocational high school” olarak adlandırılan) alınmaktaydı (Arel, 1954). Buna ek olarak Arel (1954), Amerika’da “ev ekonomisi” dersi kapsamında; ev idaresi dersinin yanı sıra tekstil-dikiş, çocuk bakımı, aile ilişkileri, beslenme, yemek pişirme, ev dekorasyonu gibi dersler de verildiğini ifade etmiştir.

4.2.2.1 Eğitim yapılarının ülke içinde dağılımı

Kız Teknik Okullarının sayısı, Cumhuriyet döneminde kadınların eğitime verilen önem ile birlikte hızla artmıştı ve ülke çapında kentten köylere kadar yayılmıştır.

4304 sayılı ve 14.08.1942 tarihli kanunla, ek ödenek verilmiştir. Yapılacak kurumların yapım, onarım ve inşaatla ilgili bütün proje işlemlerinin yapılması Meslekî ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı yapısında kurulan Meslekî ve Teknik Öğretim Yapı İşleri Müdürlüğü’ne bırakılmıştır (MEB, 1973b). Böylelikle ikinci dünya savaşının sıkıntılı yıllarında derslikleri, her sanat dalına özgü atölyeleri, laboratuvarları, kitaplıkları ve her çeşit kurumlarıyla modern okul binaları yapılmaya başlanmıştır ve bu okullar çeşitli makina, araç ve gereçlerle donatılmıştır.

¹⁰ Üretici olarak tanımlanmaktadır (Url-1).

5642 sayılı ve 23.03.1950 tarihli kanunla, ikinci bir ek ödenek verilmiştir. Bu ödenekle 1951 yılından itibaren, inşası yarım kalan okulların binalarının bir bölümü tamamlanmış ve yeni okullar açılmıştır.

1959-1960 öğretim yılında mevcut kız sanat enstitüleri ve kız sanat orta okullarının ülke içinde dağılımı görülmektedir (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b)) (Şekil 4.8).

Kız enstitülerinin bulundukları yerler ve açıldıkları yıllar eklerde sıralanmıştır (Çizelge C.1). Bu listeye göre kız enstitülerinin bölgeler içinde dağılımı listelenmiştir (Çizelge 4.4). 1960 yılında, Marmara bölgesinde 22, İç Anadolu bölgesinde 19, Ege bölgesinde 17, Karadeniz bölgesinde 16, Akdeniz bölgesinde 11, Doğu Anadolu bölgesinde 7 ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde ise 6 olmak üzere toplamda 98 kız enstitüsü açılmış bulunmaktaydı.

Kız enstitülerinin yıllara ve bölgelere göre dağılımı çizelgelerden incelendiğinde şu verilere ulaşılmıştır:

- 1870-1890 yılları arasında Marmara bölgesinde 2 kız enstitüsü;
- 1920-1930 yılları arasında Marmara bölgesinde 1 ve İç Anadolu bölgesinde 1 kız enstitüsü;
- 1930-1940 yılları arasında Marmara bölgesinde 2, İç Anadolu bölgesinde 2, Ege bölgesinde 3, Karadeniz bölgesinde 1, Akdeniz bölgesinde 1 ve Doğu Anadolu bölgesinde 1 olmak üzere toplamda 10 kız enstitüsü;
- 1940-1950 yılları arasında Marmara bölgesinde 6, İç Anadolu bölgesinde 6, Ege bölgesinde 4, Karadeniz bölgesinde 6, Akdeniz bölgesinde 5, Doğu Anadolu bölgesinde 2 ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde 4 olmak üzere toplamda 33 kız enstitüsü;
- 1950-1960 yılları arasında ise Marmara bölgesinde 11, İç Anadolu bölgesinde 10, Ege bölgesinde 10, Karadeniz bölgesinde 9, Akdeniz bölgesinde 5, Doğu Anadolu bölgesinde 4 ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde 2 olmak üzere toplamda 51 kız enstitüsü açılmıştır (Çizelge 4.5).

Erken Cumhuriyet döneminde, 1920-1930 yılları arasında Ankara'daki İsmet Paşa Kız Enstitüsü ve Bursa Kız Enstitüsü açılmıştı. 1930-1940 yılları arasında kız enstitüleri ülke çapında açılmaya ve yaygınlaşmaya başlamıştı. 1940-1950 yılları arasında ise kız enstitülerinin ülke içinde dağılımı artmıştır; 1930-1940 yıllarına oranla açılan okul sayısı 3 katından fazladır. 1950-1960 yılları arasında ise açılan kız

enstitüleri sayısı oldukça artmıştır; 1930-1940 yıllarına oranla açılan okul sayısı yaklaşık olarak 5 katına ulaşmıştır.

Şekil 4.8 : 1959-1960 Öğretim Yılında Mevcut Kız Sanat Enstitüleri ve Kız Sanat Ortaokulları (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b)).

Çizelge 4.4 : Kız enstitülerinin bölgelere göre dağılımı.

Marmara Bölgesi A. Pazarı Kız Ens. Balıkesir Kız Ens. Bilecik Kız Ens. Bursa Kız Ens. Çanakkale Kız Ens. Çorlu Kız Ens. Edirne Kız Ens. Edremit Kız Ens. Gelibolu Kız Ens. Gölcük Kız Ens. İst. Bakırköy Kız Ens. İst. Beyoğlu Kız Ens. İst. Cağaloğlu Kız Ens. İst. Kadıköy Kız Ens. İst. M. Paşa Kız Ens. İst. Nişantaşı Kız Ens. İst. Selçuk Kız Ens. İst. S. Selim Kız Ens. İzmit Kız Ens. Kırklareli Kız Ens. Mustafa Kemal Paşa Kız Ens. Tekirdağ Kız Ens.	Karadeniz Bölgesi Amasya Kız Ens. Artvin Kız Ens. Bafra Kız Ens. Bayburt Kız Ens. Bolu Kız Ens. Çorum Kız Ens. Düzce Kız Ens. Giresun Kız Ens. Kastamonu Kız Ens. Ordu Kız Ens. Rize Kız Ens. Samsun Kız Ens. Sinop Kız Ens. Tokat Kız Ens. Trabzon Kız Ens. Zonguldak Kız Ens.	İç Anadolu Bölgesi Aksaray Kız Ens. Akşehir Kız Ens. Ank. Atatürk Kız Ens. Ank. Cebeci Kız Ens. Ank. İsmet Paşa Kız Ens. Ank. Yeni Mah. Kız Ens. Ank. Y. Beyazıt Kız Ens. Bor Kız Ens. Çankırı Kız Ens. Ereğli (Konya) Kız Ens. Eskişehir Kız Ens. Karaman Kız Ens. Kayseri Kız Ens. Kırşehir Kız Ens. Konya Kız Ens. Nevşehir Kız Ens. Niğde Kız Ens. Sivas Kız Ens. Yozgat Kız Ens.	Ege Bölgesi Afyon Kız Ens. Akhisar Kız Ens. Aydın Kız Ens. Bergama Kız Ens. Denizli Kız Ens. İzmir Cumhuriyet Kız Ens. İzmir Göztepe Kız Ens. İzmir Karşıyaka Kız Ens. Kütahya Kız Ens. Manisa Kız Ens. Merzifon Kız Ens. Muğla Kız Ens. Nazilli Kız Ens. Ödemiş Kız Ens. Tire Kız Ens. Turgutlu Kız Ens. Uşak Kız Ens.	Akdeniz Bölgesi Adana Kız Ens. Antakya Kız Ens. Antalya Kız Ens. Burdur Kız Ens. İskenderun Kız Ens. Isparta Kız Ens. Maraş Kız Ens. Mersin Kız Ens. Senirkent Kız Ens. Silifke Kız Ens. Tarsus Kız Ens.
Doğu Anadolu Bölgesi Ağrı Kız Ens. Elazığ Kız Ens. Erzincan Kız Ens. Erzurum Kız Ens. Kars Atatürk Kız Ens. Malatya Kız Ens. Van Kız Ens.		Güneydoğu Anadolu Bölgesi Diyarbakır Kız Ens. Gaziantep Kız Ens. Kilis Kız Ens. Mardin Kız Ens. Siirt Kız Ens. Urfa Kız Ens.		

Çizelge 4.5 : Kız enstitülerinin yıllara göre dağılımı.

1870-1890	1940-1950		1950-1960	
İst. M. Paşa Kız Ens. İst. Selçuk Kız Ens.	Ank. Atatürk Kız Ens. Antakya Kız Ens. Antalya Kız Ens. Aydın Kız Ens. Balıkesir Kız Ens. Bolu Kız Ens. Çankırı Kız Ens. Çorum Kız Ens. Denizli Kız Ens. Diyarbakır Kız Ens. Erzurum Kız Ens. Eskişehir Kız Ens. Gaziantep Kız Ens. Isparta Kız Ens. İst. Cağaloğlu Kız Ens. İst. Nişantaşı Kız Ens.	İst. S. Selim Kız Ens. İzmir Göztepe Kız Ens. İzmit Kız Ens. Kastamonu Kız Ens. Kırşehir Kız Ens. Kilis Kız Ens. Konya Kız Ens. Kütahya Kız Ens. Malatya Kız Ens. Maraş Kız Ens. Mersin Kız Ens. Samsun Kız Ens. Tekirdağ Kız Ens. Tokat Kız Ens. Urfa Kız Ens. Yozgat Kız Ens. Zonguldak Kız Ens.	A.Pazarı Kız Ens. Ağrı Kız Ens. Akhisar Kız Ens. Aksaray Kız Ens. Akşehir Kız Ens. Amasya Kız Ens. Ank. Cebeci Kız Ens. Ank. Yeni Mah. Kız Ens. Ank. Y. Beyazıt Kız Ens. Artvin Kız Ens. Bafra Kız Ens. Bayburt Kız Ens. Bergama Kız Ens. Bilecik Kız Ens. Bor Kız Ens. Burdur Kız Ens. Çanakkale Kız Ens. Çorlu Kız Ens. Düzce Kız Ens. Edremit Kız Ens. Ereğli (Konya) Kız Ens. Erzincan Kız Ens. Gelibolu Kız Ens. Giresun Kız Ens. Gölcük Kız Ens. İskenderun Kız Ens.	İst. Bakırköy Kız Ens. İst. Beyoğlu Kız Ens. İzmir Karşıyaka Kız Ens. Karaman Kız Ens. Kars Atatürk Kız Ens. Kırklareli Kız Ens. Mardin Kız Ens. Merzifon Kız Ens. Muğla Kız Ens. Mustafa Kemal Paşa Kız Ens. Nazilli Kız Ens. Nevşehir Kız Ens. Niğde Kız Ens. Ordu Kız Ens. Ödemiş Kız Ens. Rize Kız Ens. Senirkent Kız Ens. Siirt Kız Ens. Silifke Kız Ens. Sinop Kız Ens. Tarsus Kız Ens. Tire Kız Ens. Turgutlu Kız Ens. Uşak Kız Ens. Van Kız Ens.
1920-1930				
Ank. İsmet Paşa Kız Ens. Bursa Kız Ens.				
1930-1940				
Adana Kız Ens. Afyon Kız Ens. Edirne Kız Ens. Elazığ Kız Ens. İst. Kadıköy Kız Ens. İzmir Cumhuriyet Kız Ens. Kayseri Kız Ens. Manisa Kız Ens. Sivas Kız Ens. Trabzon Kız Ens.				

Kız enstitülerinin bölgesel olarak dağılımı yıllara göre incelendiğinde; Erken Cumhuriyet döneminde öncelikle Marmara ve İç Anadolu bölgelerinde kız enstitüleri açılmaya başlamıştır. 1930-1940 yılları arasında Marmara ve İç Anadolu bölgelerinin yanı sıra Ege, Karadeniz, Akdeniz ve Doğu Anadolu bölgelerinde de kız enstitüleri açılmaya başlamıştır. 1940-1950 yılları arasında diğer bölgelere ek olarak Güneydoğu Anadolu bölgesinde kız enstitüleri açılmıştır. 1950-1960 yıllarında ise kız enstitülerinin ülke çapında bölgesel olarak açılmaya devam ettiği görülmektedir.

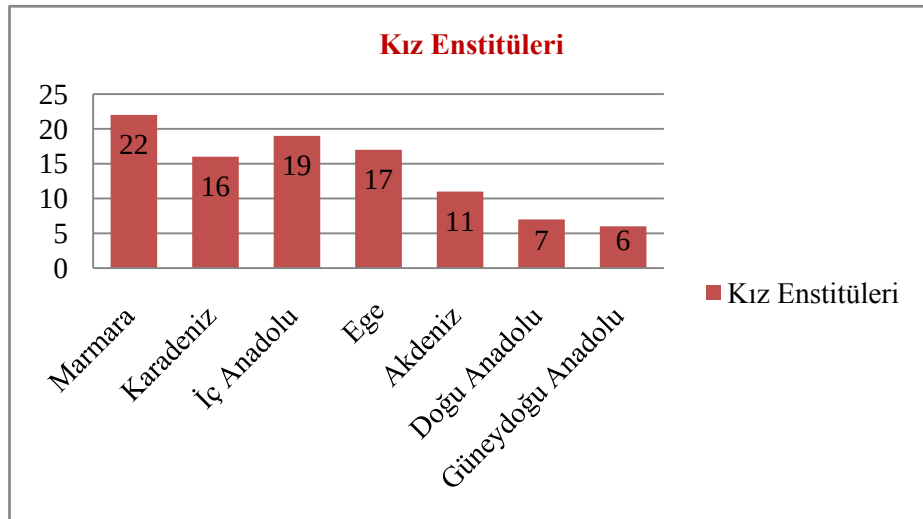
Bölgesel olarak bakıldığında öncelikle batı ve iç kesimlerde, daha sonra Ege, Karadeniz ve Akdeniz kıyıları ile doğu bölgelerinde kız enstitüleri yaygınlaşmıştır. Güneydoğu Anadolu bölgesinde ise daha sonra bu okullar yaygınlaşmıştır.

Bölgesel olarak açılan kız enstitülerinin sayısal olarak dağılımı; Marmara, İç Anadolu, Ege, Karadeniz, Akdeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri olarak sıralanmaktadır (Çizelge 4.6). Bu çizelgede 1940-1950 yılları arasında kız

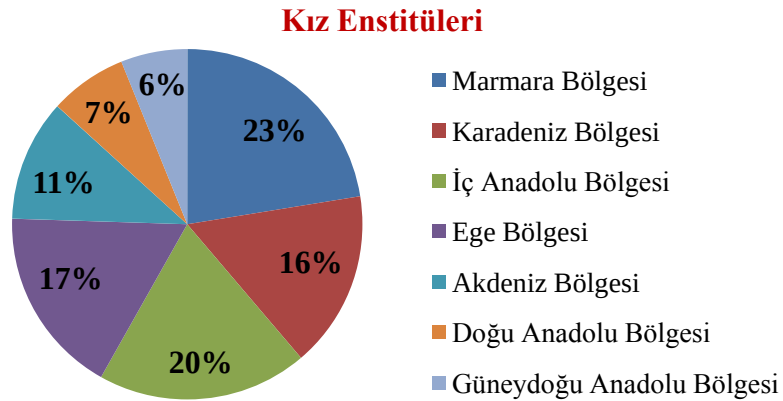
enstitülerinin sayısının, 1930-1940 yıllarına oranla 3 katına çıktığı görülmektedir. Kız enstitülerinin bölgelere sayısal ve yüzdesel olarak dağılımının grafik anlatımı gösterilmiştir (Şekil 4.9 ve Şekil 4.10).

Çizelge 4.6 : Yıllara göre kız enstitülerinin bölgesel dağılımı.

Bölgeler/Yıllar	1870-1890	1920-1930	1930-1940	1940-1950	1950-1960	Toplam
Marmara	2	1	2	6	11	22
İç Anadolu		1	2	6	10	19
Ege			3	4	10	17
Karadeniz			1	6	9	16
Akdeniz			1	5	5	11
Doğu Anadolu			1	2	4	7
Güneydoğu Anadolu				4	2	6
Toplam	2	2	10	33	51	98

Şekil 4.9 : Kız enstitülerinin bölgelere sayısal olarak dağılımının grafik anlatımı.

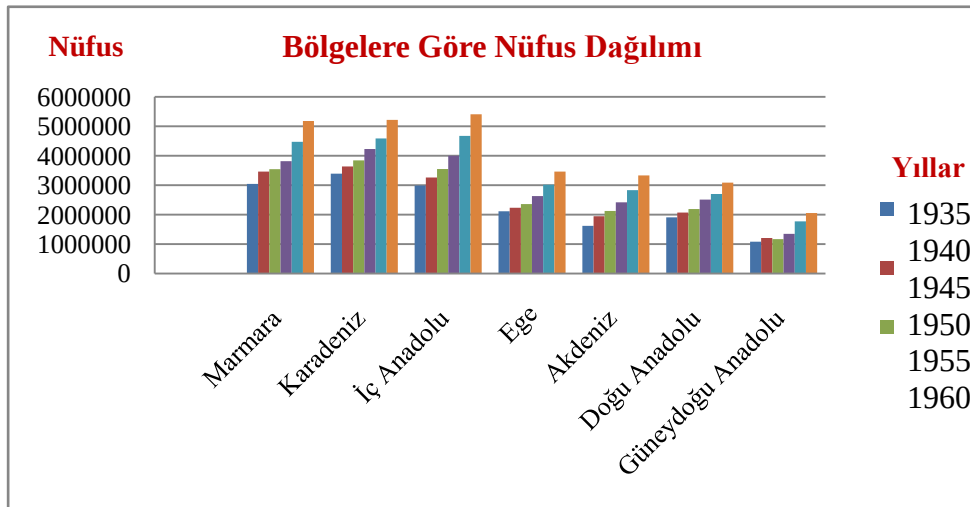
Şekil 4.10 : Kız enstitülerinin bölgelere yüzdesel olarak dağılımının grafik anlatımı.

Kız enstitülerinin bölgelere yüzdesel olarak; Marmara bölgesinde %23, Karadeniz bölgesinde %16, İç Anadolu bölgesinde %20, Ege bölgesinde %17, Akdeniz bölgesinde %11, Doğu Anadolu bölgesinde %7 ve Güneydoğu bölgesinde %6 oranında dağılmaktadır.

DİE'nin (1969) "Genel Nüfus Sayımı: Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (24.20.1965)" başlıklı yayınından elde edilen nüfus verilerine göre 1935-1960 yılları arası bölgelere ve illere göre nüfus dağılımı ekte verilmiştir (Çizelge C.2). Bu verilere göre 1935-1960 yılları arasında bölgelere göre nüfus dağılımı çizelgesi ve nüfusun sayısal dağılımının grafiği hazırlanmıştır (Çizelge 4.7 ve Şekil 4.11). 1935 yılında nüfus dağılımı bölgeler kıyaslandığında çoktan aza; Karadeniz, Marmara, İç Anadolu, Ege, Doğu Anadolu, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgesi olarak sıralanırken; 1960 yılında ise; İç Anadolu, Karadeniz, Marmara, Ege, Akdeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi olarak sıralanmaktadır.

Çizelge 4.7 : Yıllar bazında bölgelere göre nüfus dağılımı.

Bölgelere göre nüfus dağılımı/Yıllar	1935	1940	1945	1950	1955	1960
Marmara	3043025	3461421	3543491	3814185	4471821	5181850
Karadeniz	3394536	3634228	3844952	4226713	4586170	5216171
İç Anadolu	2991197	3263290	3548982	4001443	4676535	5410135
Ege	2114537	2234263	2362014	2628897	3019440	3465481
Akdeniz	1620865	1945346	2126037	2418675	2833597	3333503
Doğu Anadolu	1909157	2073750	2192752	2510607	2702620	3089927
Güneydoğu Anadolu	1084701	1208652	1171946	1346668	1774580	2057753
Toplam	16158018	17820950	18790174	20947188	24064763	27754820

Şekil 4.11 : Yıllar bazında bölgelere göre nüfusun sayısal dağılımının grafik anlatımı.

Marmara bölgesinde 1935 yılında nüfus 3043025 kişi iken, 1930-1940 yılları arasında Marmara bölgesinde 5 kız enstitüsü; 1945 yılında nüfus 3543491 kişi iken, 1940-1950 yılları arasında 11 kız enstitüsü ve 1955 yılında nüfus 4471821 kişi iken, 1950-1960 yılları arasında 22 kız enstitüsü bulunmaktaydı.

Karadeniz bölgesinde 1935 yılında nüfus 3394536 kişi iken, 1930-1940 yılları arasında Karadeniz bölgesinde 1 kız enstitüsü; 1945 yılında nüfus 3844952 kişi iken, 1940-1950 yılları arasında 7 kız enstitüsü ve 1955 yılında nüfus 4586170 kişi iken, 1950-1960 yılları arasında 16 kız enstitüsü bulunmaktaydı.

İç Anadolu bölgesinde 1935 yılında nüfus 2991197 kişi iken, 1930-1940 yılları arasında İç Anadolu bölgesinde 3 kız enstitüsü; 1945 yılında nüfus 3548982 kişi iken, 1940-1950 yılları arasında 9 kız enstitüsü ve 1955 yılında nüfus 4676535 kişi iken, 1950-1960 yılları arasında 19 kız enstitüsü bulunmaktaydı.

Ege bölgesinde 1935 yılında nüfus 2114537 kişi iken, 1930-1940 yılları arasında Ege bölgesinde 3 kız enstitüsü; 1945 yılında nüfus 2362014 kişi iken, 1940-1950 yılları arasında 7 kız enstitüsü ve 1955 yılında nüfus 3019440 kişi iken, 1950-1960 yılları arasında 17 kız enstitüsü bulunmaktaydı.

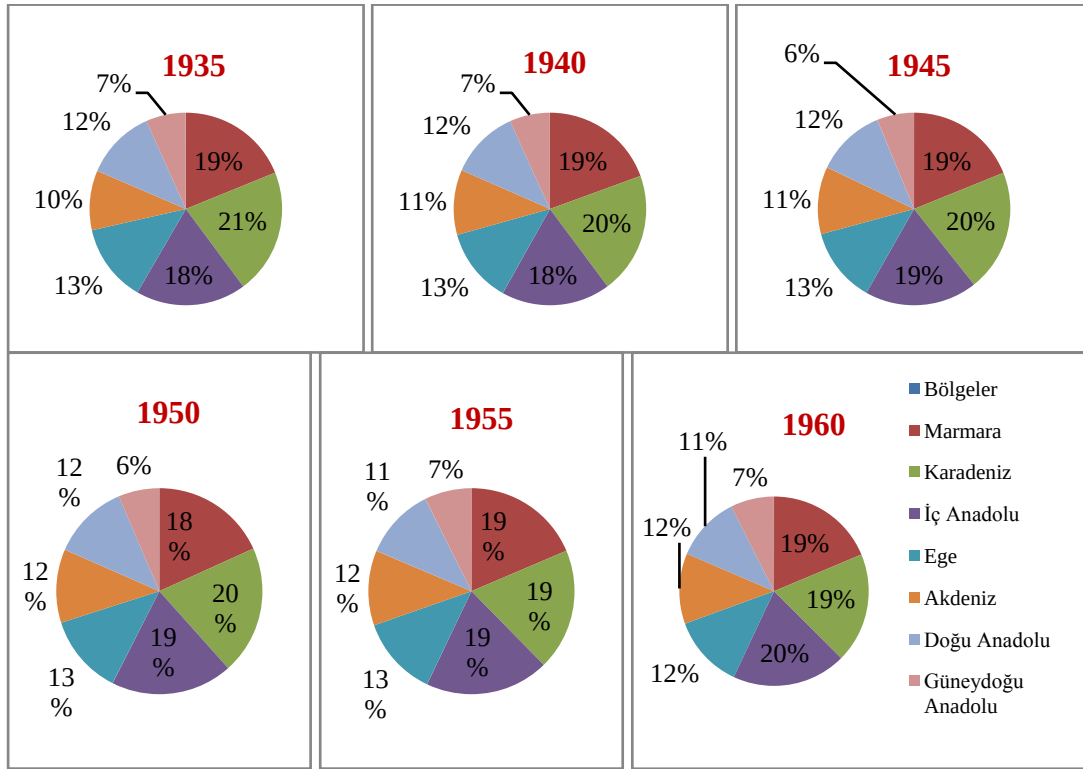
Akdeniz bölgesinde 1935 yılında nüfus 1620865 kişi iken, 1930-1940 yılları arasında Akdeniz bölgesinde 1 kız enstitüsü; 1945 yılında nüfus 2126037 kişi iken, 1940-1950 yılları arasında 6 kız enstitüsü ve 1955 yılında nüfus 2833597 kişi iken, 1950-1960 yılları arasında 11 kız enstitüsü bulunmaktaydı.

Doğu Anadolu bölgesinde 1935 yılında nüfus 1909157 kişi iken, 1930-1940 yılları arasında Doğu Anadolu bölgesinde 1 kız enstitüsü; 1945 yılında nüfus 2192752 kişi iken, 1940-1950 yılları arasında 3 kız enstitüsü ve 1955 yılında nüfus 2702620 kişi iken, 1950-1960 yılları arasında 7 kız enstitüsü bulunmaktaydı.

Güneydoğu Anadolu bölgesinde 1935 yılında nüfus 1084701 kişi iken, 1930-1940 yılları arasında Güneydoğu Anadolu bölgesinde henüz kız enstitüsü bulunmamaktaydı; 1945 yılında nüfus 1171946 kişi iken, 1940-1950 yılları arasında 4 kız enstitüsü ve 1955 yılında nüfus 1774580 kişi iken, 1950-1960 yılları arasında 6 kız enstitüsü bulunmaktaydı.

1935-1960 yılları arasında bölgelere göre nüfusun yüzdesel dağılımının grafiği incelendiğinde; bölgelerin nüfus yüzdelерinin yaklaşık olarak aynı kaldığı

görülmektedir (Şekil 4.12). Bu da bölgelerdeki nüfus artışının toplam nüfusa paralel geliştiğini göstermektedir.

Şekil 4.12 : Yıllar bazında bölgelere göre nüfusun yüzdesel dağılımının grafik anlatımı.

Özetle; T. C. Maarif Vekâleti'nin (t.y.b) ilgili yayınından elde edilen kız enstitülerinin bulundukları yerler ve açıldıkları yıllara dair verilerden oluşturulan 1935-1960 yılları arasında kız enstitülerinin bölgelere dağılımının çizelgesi ve DİE'nin (1969) ilgili yayınından elde edilen nüfus verilerinden oluşturulan 1935-1960 yılları arasında nüfusun bölgelere göre dağılımının grafiği ilişkilendirildiğinde; kız enstitülerinin ülke çapında yaygınlaşmasının bölgelerdeki nüfusa paralel olarak oradaki eğitim ihtiyacını karşılamaya yönelik geliştiği söylenebilir.

4.2.2.2 Örgün eğitim: Ortaöğretim

Örgün eğitim iki ana bölümden oluşmaktaydı. Birincisi, bütün vatandaşlara verilmesi zorunlu olan temel eğitimdi. İkincisi ise, kalkınmanın ihtiyaçlara göre düzenlenen ve kişilerin ilgi ve yetenekleri ölçüsünde faydalandıkları temel eğitim sonrası eğitimdi.

Ortaöğretim, 1972-1973 yılına kadar uygulanan eğitim sisteminde iki devreliydi. Ortaöğretim I. devre, ilkokulu bitirmiş çocukları daha ileri bir bilgi düzeyine ve üst

öğrenime hazırlamayı amaç edinmişti (MEB, 1973a). Ortaöğretim I. devrede kız sanat ortaokulları yer almaktaydı.

Ortaöğretim II. devre ise; bütün öğrencilere ortaöğretim seviyesinde ortak bir genel kültür vermeyi ve onların ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan ülkenin kalkınmasına katkıda bulunmasında bilinç ve güç kazandırmayı amaçlamaktaydı (MEB, 1973a). Öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgileri ve becerileri doğrultusunda yüksek öğretime, hayata ve iş alanlarına hazırlamayı görev edinmişti. Bu görevler yerine getirilirken öğrencilerin istekleri ve kabiliyetleri ile toplumun ihtiyaçları arasında bir denge kurulmaktaydı.

Ortaöğretim, temel eğitime (ortaokula) dayalı en az üç yıllık öğrenim veren genel, mesleki, teknik öğretim kurumlarının tümünü kapsamaktaydı ve normal öğrenim çağı 16-18 yaşları arasındaydı (MEB, 1973a). Ortaöğretim II. devrede kız enstitüleri ve kız sanat öğretmen okulu yer almaktadır.

Kız sanat ortaokulları, kız enstitüleri bünyesinde veya bağımsız normal ortaokul programını uygulayan ve kız öğrenci kaydeden okullardı (MEB, 1973a). Parasız ve gündüzlü olarak eğitim verilmekteydi.

1943-1944 öğretim yılında Kız Sanat Enstitüleri iki devreli hale getirilmiştir ve I. devreleri çizelgede gösterilmiştir (MEB, 1973a) (Çizelge 4.8). 1949-1950 öğretim yılında bağımsız kız sanat ortaokulları açılmaya başlanmıştır ve kız enstitüleri bünyesinde I. devreler devam etmiştir (MEB, 1973a). 1959-1960 öğretim yılından itibaren kız sanat ortaokullarında normal ortaokul programı uygulamaya başlamıştır.

Çizelge 4.8 : Kız sanat ortaokullarındaki gelişmeler (MEB, 1973a, s. 112).

Yıllar	Okul	Öğretmen	Yeni Kayıt	Öğrenci	Mezun
1943—1944	33	+	1249	2365	—
1949—1950	50	+	2022	4940	—
1955—1956	80	+	2682	6425	89
1960—1961	91	+	6784	16638	1765
1963—1964	107	+	8558	19901	3561
1964—1965	117	+	9087	20746	4096
1965—1966	118	+	5487	19190	4721
1966—1967	126	+	7008	20114	4927
1967—1968	142	+	7504	19448	4502
1968—1969	153	+	7701	20476	4243
1969—1970	162	+	8205	20977	4442
1970—1971	171	+	8903	22042	4372
1971—1972	173	+	9734	23684	4551
1972—1973	180	+	8868	23627	—

1949-1950 öğretim yılında bağımsız kız orta sanat okulları açılmaya başlanmıştır. Kız enstitüleri bünyelerinde de I. devreler devam etmiştir. 1959-1960 öğretim yılından itibaren Kız Sanat Ortaokulları normal ortaokul programını uygulamaya başlamıştır. Bu okula ait öğretmen sayıları kız sanat enstitülerinin içinde gösterilmiştir.

Kız sanat ortaokullarının sayısı, 1943-1944 öğretim yılında 33 iken; diğer öğretim yılları 1943-1944 öğretim yılına göre kıyaslandığında; 1955-1956 öğretim yılında okulların sayısı 2 katından fazlasına ulaşmış; 1965-1966 öğretim yılında okulların sayısı 3 katından fazlasına ulaşmış; 1972-1973 öğretim yılında ise okulların sayısı 5 katından fazlasına ulaşmıştır.

Kız sanat ortaokullarındaki öğrenci sayısı, 1943-1944 öğretim yılında 2365 iken; diğer öğretim yılları 1943-1944 öğretim yılına göre kıyaslandığında; 1955-1956 öğretim yılında 3 katına yaklaşmış; 1965-1966 öğretim yılında öğrenci sayısı 8 katından fazlasına ulaşmış; 1972-1973 öğretim yılında ise öğrenci sayısı 10 katına yaklaşmıştır.

Kız sanat ortaokullarına yeni kayıt olanların sayısı, 1943-1944 öğretim yılında 1249 iken; diğer öğretim yılları 1943-1944 öğretim yılına göre kıyaslandığında; 1955-1956 öğretim yılında 2 katından fazlasına ulaşmış; 1960-1961 öğretim yılında yeni kayıt olanların sayısı 5 katından fazlasına ulaşmıştır. 1964-1965 öğretim yılında yeni kayıt olanların sayısı 9087'ye ulaşmış iken; 1965-1966 öğretim yılında yeni kayıt olanların

sayısı azalarak 5487'ye düşmüş; 1970-1971 öğretim yılında yeni kayıt olanların sayısı artarak 8903'e ulaşmış; 1971-1972 öğretim yılında yeni kayıt olanların sayısı tekrar artarak 9734'e ulaşmış; 1972-1973 öğretim yılında ise yeni kayıt olanların sayısı azalarak 8868'e düşmüştür.

Kız sanat ortaokullarından mezun olanların sayısı, 1955-1956 öğretim yılında 89 iken; diğer öğretim yılları 1955-1956 öğretim yılına göre kıyaslandığında; 1960-1961 öğretim yılında mezun sayısı 20 katına yaklaşmış; 1965-1966 öğretim yılında mezun sayısı 53 katından fazlasına ulaşmıştır. 1966-1967 öğretim yılında 4927 ulaşmış iken; 1968-1969 öğretim yılında mezun sayısı azalarak 4243'e düşmüş; 1969-1970 öğretim yılında mezun sayısı artarak 4442'ye ulaşmış; 1970-1971 öğretim yılında mezun sayısı azalarak 4372'ye düşmüş; 1971-1972 öğretim yılında mezun sayısı artarak 4551'e ulaşmıştır.

Ülkemizde kadın eğitimi gerçekleştirilen Kız Sanat Enstitüleri, 1927 yılından itibaren planlı bir şekilde gelişmiştir ve ülke çapında yayılmıştır. 1928-1929 yılından itibaren bu kurumlar Kız Enstitüsü adını almıştır ve yenileri açılarak sayıları artmıştır.

Kız Enstitüleri, devletin topluma yeni bir ideolojiyi tanıtması amacıyla kurulmuştur. Amaç Türk kızlarını ulusal değerlerle yetiştirmek ve onları ev işlerinde daha verimli hale getirmektir. Türk evlerinin çağdaşlaştırılması okullara verilen önemli bir görevdir. Yaşam biçimlerinin, modanın, dekorasyonun, temizliğin, dikiş ve çocuk bakımının değiştirilmesi önem kazanmıştır.

Kız enstitüleri, genç kızlara ortaokul seviyesinde genel bilgiler vermekle beraber, onları ileri bir toplum seviyesinin gerektirdiği becerikli, bilgili bir anne ve ev kadını olarak hazırlayan ve bunların yanı sıra onları gerektiğinde kadın sanatlarından birinde çalışarak hem üretime katılacak hem de hayatlarını kazanacak şekilde yetiştirmeyi amaçlayan okullar olarak belirtilmiştir (T.C. Maarif Vekâleti, 1956, s. 6).

Kız enstitülerinde ortaokul programlarının uygulanması, bu okulların öğrenim derecesi açısından ortaokullara göre üstünlük sağladığı için, devlet dairelerinde ya da yarı resmi kurumlarda görev almak isteyen kız enstitüsü mezunlarının, lise mezunlarına verilen haklardan faydalanabildikleri belirtilmiştir (MEB, 1945).

Bu okullarda parasız ve gündüz eğitim verilmekteydi. Bu okulların bağımsız olanları veya kız sanat ortaokulları ile birlikte olanları vardı. Öğrenim süresi 3 yıldır. Kız enstitülerinin sınıf organizasyonu iki kısımdan oluşmaktaydı. İlkokulu bitirenler için beş yıllık esas kısım; ortaokulu bitirenler veya ortaokul bitirme sınavlarına girdiği yıl başarısız olup, ertesi yıl sınava girme hakkını kaybetmemiş olanlar ya da liseyi bitirmiş veya lisenin herhangi bir sınıfından ayrılmış olanlar için ise özel kısım bulunmaktaydı (MEB, 1945).

a) Esas kısım

Okulların beş yıllık esas kısmında okutulan ortaokul derslerinin dışında öğrenciler iyi bir anne ve ev kadını olabilmek ya da iyi bir sanat becerisi kazanabilmek için biçki-dikiş, moda (kadın ve çocuk şapkaları, her çeşit süs eşyaları), erkek ve kadın çamaşırları, yapma çiçek, nakış, meslek ve süsleme resimleri (elbise ve şapka süs eşyaları, nakış resimleri), çocuk bakımı ve sağlık bilgisi, yemek pişirme (her türlü yemekler ve pastacılık), ev idaresi (ütü, kola, tamir, örgü, lekecilik ve kumaş boyacılığı) dersleriyle teorik ve pratik olarak eğitim aldıkları belirtilmiştir (MEB, 1945).

b) Özel kısım

Özel kısımdaki öğrencilerden ortaokulu bitirenlerin, beş yıllık kısımda gösterilen meslek ve sanat derslerini iki yıl içinde işledikleri ve ilk sınıftan itibaren beş yıl okuyan öğrencilerin haklarını kazandıkları belirtilmiştir (MEB, 1945).

Kız enstitülerinde okutulan dersler ilgili çizelgede gösterilmektedir (Çizelge 4.9).

Çizelge 4.9 : Kız enstitülerinde verilen dersler (Kız Enstitüleri ve Sanat Okulları Sergisi, 1938, s. 34).

	SINIF: I	SINIF: II	SINIF: III	SINIF: IV	SINIF: V
a) Genel Dersler:					
Türkçe	5	3	2	2	2
Tarih	3	2	2	—	—
Coğrafya	2	2	1	1	—
Medeni Bilgiler	—	—	—	2	2
Fizik	—	3	1	1	1
Şimi (Kimya)	—	—	1	—	—
Tabii İlimler	3	2	1	1	—
Matematik	5	3	2	1	1
Defter Tutma	—	—	—	—	1
Yabancı Dil	5	2	2	2	2
Jimnastik	1	1	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1
El yazısı	1	—	—	—	—
Askerlik	—	1	1	1	1
Toplam	26	20	15	13	12
b) Genel Mesleki Dersler:					
Dikiş Başlangıcı	8	—	—	—	—
Nakış	2	2	2	2	2
Resim ve Tezyini Resim	4	3	1	1	1
Yemek Pişirme	—	3	3	2	—
Ev idaresi (çamaşır yıkamak, temizlik, ütü, kola)	—	2	2	2	—
Çocuk bakımı	—	—	—	1	1
Hıfzısıhha ve Ev idaresi Tatbiki	—	—	1	1	—
Toplam	14	10	9	9	4
c) Dikiş İhtisası Şubesi:					
Biçki - Dikiş	—	7	9	12	20
Moda	—	3	2	2	2
Çamaşır	—	—	2	2	1
Dikiş Teknolojisi	—	—	1	—	—
Dikiş mesleki resmi ve kıyafet tarihi	—	—	2	2	1
Toplam	—	10	16	18	24
d) Moda İhtisası Şubesi:					
Moda	—	3	7	10	15
Çiçek	—	—	4	4	6
Biçki - Dikiş	—	7	2	2	2
Moda Teknolojisi	—	—	1	—	—
Moda mesleki resmi ve kıyafet tarihi	—	—	2	2	1
Toplam	—	10	16	18	24

Kız enstitülerinde genellikle gündüz ve parasız eğitim verilmekteydi. Kız Enstitüleri, ilkokula dayalı ve öğretim süresi 5 yıl olan orta dereceli meslek okullarıydı. Bu okullar mevcut programları ile medeni ve modern Türkiye'nin gelişimine rağmen ihtiyaçları karşılayamaması sebebiyle birinci devre kız enstitülerinin programları 1958-1959 öğretim yılında değiştirilmiştir. Bu devrede 12 saatlik aile bilgisi dersleriyle birlikte ortaokulların müfredat programları uygulanmaktaydı.

İkinci devre kız enstitüleri de üç yıla çıkarılmış ve ismi de “Kız Sanat Enstitüleri” olarak değiştirilmiştir. Kız Sanat Enstitüleri iki devreli eğitimdir. Birinci devre ilkokula dayalı olup öğretim süresi üç yıldır. İkinci devre ise, Kız Sanat Enstitülerinin birinci devreleriyle diğer ortaokullara dayalı olup öğretim süresi üç yıldır. Bu devrede

öğrencileri genel kültürü geliştirilmekte, aile bilgileri ile meslek ve atölye dersleri öğretilmekteydi. Ayrıca kendisini herhangi bir konuda geliştirmek isteyen öğrencilere ders seçme imkanı da sağlanmıştır.

Kız Sanat Enstitülerinin II. ve III. sınıflarında öğrenciler seçtikleri uzmanlık dallarına göre öğrenimlerine devam etmekteydiler (Çizelge 4.10). Aynı zamanda II. sınıfta haftada 3 saatlik 1 ve III. sınıfta haftada 3 saatlik 2 seçmeli ders alabilmekteydiler. Ancak “Ev idaresi-Yemek pişirme” uzmanlık dalını seçen öğrencilerin II. sınıftaki seçmeli ders sayısı 3 idi.

Seçmeli dersler:

- Yabancı dil,
- Moda-Çiçek,
- Yün işleri,
- Çamaşır,
- Bebek,
- Nakış,
- Beden eğitimi,
- Çocuk oyuncakları,
- Müzik,
- Daktilo,
- Biçki-Dikiş,
- Kalıpla biçki.

Çizelge 4.10 : II. devre kız sanat enstitülerinin haftalık ders çizelgesi (MEB, 1961a, s. 24).

GENEL BİLGİ DERSLERİ	SINIF: I	SINIF: II	SINIF: III
Türkçe-Edebiyat	4	3	3
Psikoloji	2	2	—
Sosyal Bilgiler	1	1	1
Türkiye Cumhuriyet Tarihi	—	—	2
Yurt Coğrafyası	—	1	—
Ticaret Bilgileri	—	—	1
Tatbiki Fizik	1	—	—
Tatbiki Kimya	—	2	—
Yabancı Dil	4	—	—
Beden Eğitimi	1	1	1
Müzik	1	1	1
Toplam	14	11	9
Aile Bilgisi Dersleri	—	1	—
Evde Hasta Bakımı	—	—	2
Aile İlişkileri	—	1	1
Besin, Beslenme ve Yemek Pişirme	3	3	—
Ev İdaresi ve Müstehlik Eğitimi	3	3	—
Çocuk Bakımı ve Eğitimi	—	—	2
Resim	4	2	2
Ev Planlama ve Dekorasyon	—	—	2
Toplam	10	10	9
Atölye Dersleri	12	12	12
Seçmeli Dersler	—	3	6
Genel Toplam	36	36	36

II. devre Kız Sanat Enstitülerinin haftalık ders çizelgesi incelendiğinde; atölye ve seçmeli ders sayıları karşılaştırıldığında bu okullarda atölye derslerine ağırlık verildiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Seçmeli dersler ise yalnızca II. ve III. sınıfta seçilebilmektedir.

I. sınıftaki 12 saatlik atölye dersi, öğrencilere ihtisas ve meslek dallarını tanıtmak için verilmekteydi. Bu derslerden her biri aşağıdaki çizelgede verilen süreler içinde yoğunlaştırılmış bir programda ara verilmeden işlenmekteydi (Çizelge 4.11).

Çizelge 4.11 : Kız sanat enstitülerindeki atölye dersleri ve öğretim süreleri (MEB, 1961a, s. 26).

Atölye Dersleri	Öğretim Süresi (Haftada saat)
Biçki- Dikiş	7
Moda-Çiçek	6
Çamaşır	6
Nakış	6
Çocuk Bakımı ve Eğitimi	1
Hemşireliğe hazırlık	2
Büro Eğitimi ve Tıbbi Sekreterlik	2

Öğrenciler, birinci sınıfın sonunda meslek ve sanat dallarında istek ve kabiliyetlerini değerlendirerek bu dallardan birini ihtisas dalı olarak seçmekteydiler.

Kız enstitülerindeki ihtisas dalları şunlardır:

- Biçki- Dikiş,
- Moda-Çiçek,
- Çamaşır,
- Nakış,
- Genel mesleki ve tezyini resim,
- Ev idaresi-Yemek pişirme,
- Çocuk bakımı ve eğitimi,
- Hemşireliğe hazırlık,
- Büro Eğitimi ve Tıbbi Sekreterlik.

Buradaki uzmanlaşma dallarına bakıldığında büro eğitimi ve tıbbi sekreterlik, hemşirelik ve çocuk bakımı ve eğitimi alanları hizmet sektörü altında gruplandırılabilir. Diğer uzmanlaşma dallarından biçki-dikiş, moda-çiçek, çamaşır,

nakış, genel mesleki ve tezyini resim alanları ise üretime yönelik atölye çalışma alanları olarak gruplandırılabilir.

Ev kadınlığı bölümünde kız enstitüsü öğrencilerini, aile bilgisi derslerinde aldıkları bilgilerin yanı sıra ev ve aile hayatı ile ilgili türlü konularda bilgilendirmek ve gelecekte kuracakları aile için yararlı bir insan olarak yetiştirmek amaçlanıyordu (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b)). Böylece edilen bilgiler ile ev ve aile hayatına daha kolay uyum sağlamaları ve evin gelişimi için gerekli bilgi ve becerileri geliştirmek hedefleniyordu.

Dikiş bölümünde çeşitli çocuk ve kadın dış giyimlerinin oluşturulmasında bilgi ve becerileri geliştirerek öğrencilere kendi geçimini sağlama becerisinin kazandırılması amaçlanıyordu (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b)). Bunların yanı sıra malzeme ve modellerin seçilmesinde ve giyim eşyalarının süslenmesinde gerekli bilgilerin verilmesi hedefleniyordu. (Şekil 4.13 ve Şekil 4.14).

Şekil 4.13 : Öğrenciler bıkı-dikiş atölyesinde model seçimi yaparken (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 14).

Şekil 4.14 : Öğrencilerin elbiseleri provaya hazırlaması (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 17).

Çamaşır bölümünde; çocuk, kadın ve erkek çamaşırlarının oluşturulmasında bilgi ve becerileri ilerleterek öğrencilere kendi hayatını kazanabilme yeteneğinin verilmesi hedefleniyordu (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b)) (Şekil 4.15). Buna ek olarak, malzeme

ve model seçiminde, çamaşırların süslenmesinde beceri ve anlayış geliştirilmesi amaçlanıyordu.

Şekil 4.15 : Öğrenciler çamaşır dersindeyken (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 23).

Nakış bölümünde; farklı türde giyecek ve eşyaların süslenmesinde gerekli bilgi ve becerilerin geliştirilmesi amaçlanıyordu (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b)). Buna ek olarak malzeme ve model seçiminin renklerle olan ilişkilerinin kurgulanması hedefleniyordu. Burada renklerin malzeme ve modellerle olan ilişkilerinin kurgulanması yapılan işlerin görsel kültür ve estetik bakımdan zengin olmasının hedeflendiği görülmektedir.

Moda çiçek bölümünde; çeşitli giyim ve ev eşyalarının süslenmesi için gerekli çiçeklerin yapımında bilgi ve becerileri ilerleterek öğrencilere kendi hayatını kazanabilme yeteneğinin verilmesi amaçlanıyordu (Şekil 4.16 ve Şekil 4.17) (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b)). Giyimin yalnızca elbiseden oluşmadığını ve aksesuarların da giyim üzerinde önemli etkileri olduğunu belirtilmesine ve bunların oluşturulmasında gerekli olan bilgi ve becerilerin edindirilmesine önem verilmekteydi (Şekil 4.18 ve Şekil 4.19). Bununla birlikte, çevrede var olan yöresel iş ve eşyaların en güzel şekilde değerlendirilip kullanılır hale dönüştürülmesi hedefleniyordu. Burada yöresel iş ve eşyaların değerlendirilerek hem ekonomik açıdan malzemelerin tekrar kullanılması hem görsel kültür bakımında görsel açıdan yetkin ürünlerin oluşturulmasının hedeflendiği görülmektedir.

Şekil 4.16 : Bitmiş bir fantezi çiçeğin pense tutturulması (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 22).

Şekil 4.17 : Enstitü öğrencileri çiçek dersinde (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 23).

Şekil 4.18 : Fötr şapkanın yapılması (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 20).

Şekil 4.19 : Enstitüdeki ileri sınıf öğrencileri moda dersindeyken (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 21).

Dikiş, çamaşır, nakış, moda çiçek bölümlerinde; kısa zamanda çok iyi işler yapabilme, hızlı ve pratik çalışma ve işi zamanında bitirme alışkanlığının kazandırılması amaçlanıyordu (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b)). Burada zamanı etkin ve verimli kullanarak hızlı ve pratik çalışma ve işi hedeflenen sürede bitirmeyle, müfredatın üretime yönelik atölye derslerinde “*rasyonel üretim mantığını yansıtan akılcı ve bilimsel yaklaşımın*” hedeflendiği ve uygulandığı görülmektedir. Buna ek olarak, sipariş alma, müşterilerle meşgul olma ve onları memnun edecek işler ortaya çıkarmada gerekli olan yetenek ve anlayışın geliştirilmesi bekleniyordu.

Resim bölümünde öğrencilerin sahip olduğu görüş, artistik yetenek ve becerilerin iyiye ve güzele yönelimiyle kişiliklerinin bu yolda geliştirilmesi amaçlanıyordu (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b)). Buna ek olarak, renk ve çizgilerin uyumu konusunun geniş bir biçimde işlenmesi, giyilecek ve kullanılacak eşyalar için gerekli olan süsleme resim ve biçimin yaratılması önem kazanıyordu (Şekil 4.20 ve Şekil 4.21). Çeşitli giyim eşyalarında biçimin güzellik ve ölçüsü, aralarındaki oranı algılayabilme ve bunları resmetme becerisinin geliştirilmesi hedefleniyordu. Ayrıca model çizimi, seramik vb. konuları bir araya getirerek ilerde hayatlarını geçindirme yollarını elde etmeye yarayacak bilgi ve becerilerin kazandırılması amaçlanıyordu (Şekil 4.22). Burada yapılan işlerde ve öğrencilerin kişiliklerinin görsel kültür ve estetik bakımdan gelişmesinin; öğrencilere artistik yetenek ve becerilerin kazandırılarak, görsel açıdan yetkin çalışmaların oluşturulmasında hedeflendiği görülmektedir.

Şekil 4.20 : Resim dersi çalışmaları (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 27).

Şekil 4.21 : Resim dersinde öğrencileri serbest çalışma yaparken (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 27).

Şekil 4.22 : Resim dersinde kroki çalışması (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 28).

Büro eğitimi bölümünde; öğrencilere resmi, özel ve ticari yazışmaları öğretmek amaçlanıyordu (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b)). Öğrenciler, büronun düzeni ve yönetimi ile ilgili fikir sahibi yapılıyordu. Bununla beraber, yazı makinaları ile hızlı ve doğru yazma alışkanlığı edindirilmek hedefleniyordu. Burada büroda yapılan işlerde rasyonel yöntemlerin izlendiği görülmektedir. Ayrıca, defter tutma, reklam, ticari yayın konularında da orta derecede bilgiler kazandırılıyordu.

Cumhuriyet döneminde çocuk bakımına ve sağlığına verilen önem, müfredatlarda yer bulmuştur. Öğrenciler çocuk bakımı dersinde; çocuk mamasının hazırlanması, çocuğun giydirilmesi ve çocuk sağlığıyla ilgili tüm bilgileri öğrenmekteydiler (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b)) (Şekil 4.23). Ayrıca büyük şehirlerde bulunan Kız Enstitülerinde çocuk yuvaları da bulunmaktaydı (Şekil 4.24).

Şekil 4.23 : Öğrenciler çocuk bakımı dersindeyken (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 29).

Şekil 4.24 : Kız Enstitülerinde bulunan çocuk yuvalarına örnek (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 29).

Çay sofrasının hazırlanmasında; çay fincanlarının ve tabaklarının yerleştiriliş biçiminde, ev işlerinde taylorizm uygulaması göze çarpmaktadır (Şekil 4.25).

Şekil 4.25 : Öğrencilere çay sofrasının hazırlanışını anlatımı (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 24).

Mutfakta yemek pişirme dersi; laboratuvar ortamında çalışma gibidir ve ev işlerinin rasyonelleştirilmesine örnektir (Şekil 4.26). Yemek pişirme dersinde her şey pratik açıdan sırasıyla, düzenli bir şekilde yapılmaktadır. Burada düzen, disiplin ve verimlilik fikirlerinin uygulanışı görülmektedir.

Şekil 4.26 : Öğrenciler yemek pişirme dersinde (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 25).

Ev idaresi dersinde; ev temizliği konusu günlük yapılan süpürme, silme, toz alma ve kullanılan eşyaları düzenleme bakımından uygulamalı olarak işlenmekteydi (Şekil 4.27).

Şekil 4.27 : Ev idaresi dersinde ev temizliği konusunun işlenmesi (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 26).

Kız Sanat Enstitülerindeki ders değerlendirme fişi çizelgede gösterilmiştir (Çizelge 4.12). Bu fişte öğrencilerin derse olan yetenek derecesinin ve dersi çalışma biçiminin değerlendirildiği görülmektedir.

Çizelge 4.12 : Kız sanat enstitülerindeki ders değerlendirme fişi (MEB, 1961a, s. 26).

Dersin adı:	Dersin süresi: Hafta
Öğrencinin adı ve soyadı:	: Saat
Okul numarası :	
Kabiliyet derecesi :	Zayıf - Orta - İyi - Çokiye
Çalışma tarzı :	Düzenli - Düzensiz ve Mükemmel
Varsa, Özel Kanaatler :	
Öğretmenin adı ve soyadı:	Öğ. İmzası

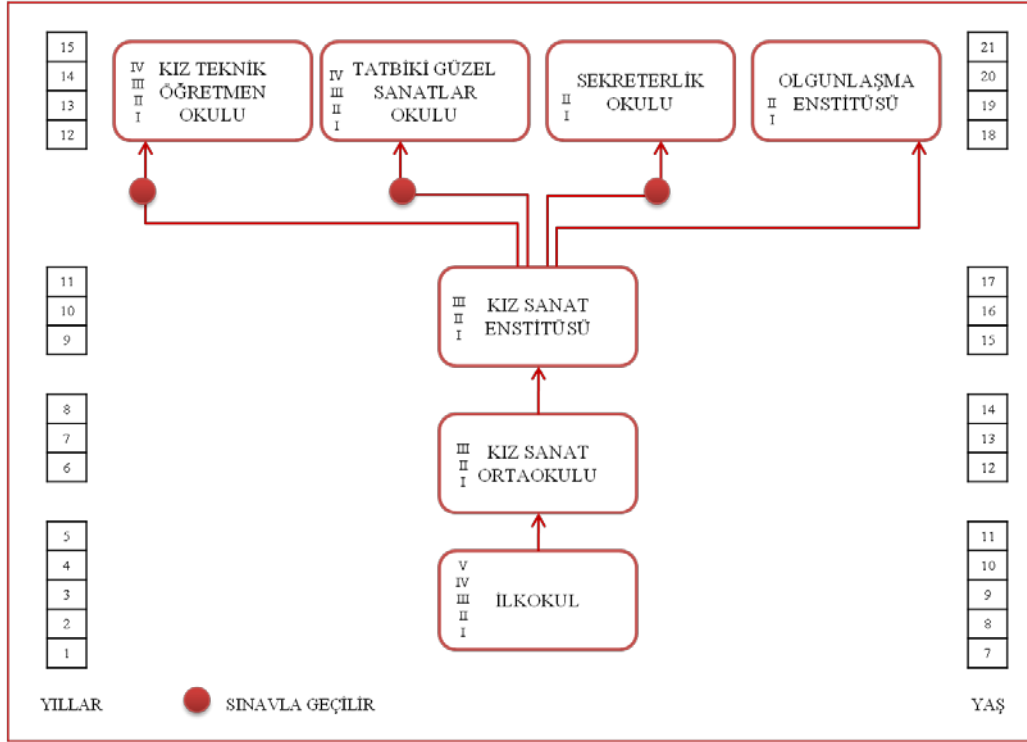
Kız Sanat Enstitülerinden mezun olan öğrencilerin şu okullara devam edebildiği belirtilmiştir:

- Orta dereceli kız sanat okullarına öğretmen olmak isteyenler Kız Teknik Öğretmen Okuluna,
- Gezici köy kadınları kurslarına öğretmen olmak isteyenler yaz aylarında açılan kısa süreli Öğretmenlik kurslarına,
- Herhangi bir kadın sanatı üzerinde uzmanlaşmak isteyenler Olgunlaşma Enstitülerine,
- Resmi ve özel kuruluşlarda sekreter olarak çalışmak isteyenler Sekreter Okullarına,
- Endüstri maddeleri ve el sanatları ürünlerinin zevkli ve beğenilen özellikleri taşıyacak bir şekilde imal edebilme yöntemleri üzerinde bilgilerini artırmak isteyenler de Tatbiki Güzel Sanatlar Okuluna¹¹ (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b)) (Şekil D.1).

¹¹ Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu'nun (DTGSO) kuruluşu, Prof. Dr. Ing. Adolf G. Schneck öncülüğünde 1954'te başlamıştır ve 1957'de öğretime açılmıştır. Prof. Schneck 12 Ocak 1955'te Türkiye'ye geldiğinde meslek okullarındaki eğitim sistemini incelemiştir. Tatbiki'de, Bauhaus Okuluna paralel olarak temel sanat eğitimi bütün bölümlerde bir yıl boyunca haftada üç gün uygulanmıştır. TGSO'nun eski binası Beşiktaş Akaretler'de Dolmabahçe Sarayı'nın bahçesindedir. Okul 1982'de Marmara Üniversitesi'ne dahil edilerek, Güzel Sanatlar Fakültesi adını almış ve Acıbadem'de günümüzde kullanılan kampüsüne taşınmıştır. Bircan Ak. (2009). Bauhaus, Schneck ve Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu (DTGSO). *Bauhaus: Modernleşmenin tasarımı (Türkiye'de mimarlık, sanat, tasarım eğitimi ve Bauhaus)*. Der. A. Artun ve E. Çavuşoğlu. İstanbul: İletişim Yayınları, 315-326.

Kız Sanat Enstitülerinden mezun olanların devam edebildiği okullar çizelgede gösterilmiştir (Çizelge 4.13). Bu tablo Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu’nun 1955 yılında kurulması sebebiyle 1955 yılı sonrası dönem için geçerlidir. Burada Kız Teknik Öğretmen Okulu, Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu ve Sekreterlik Okuluna düzenlenen seçme sınavı ile geçilmektedir.

Çizelge 4.13 : Kız sanat enstitülerinden mezun olanların devam edebildiği okullar (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b), s. 1).

Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından, “güzel sanatlardan endüstri alanında faydalanmak ve yapılan eşyanın form ve nitelik bakımından günün zevkine uygun olmasını sağlamak üzere yüksek vasıflı, yaratıcı ve yapıcı sanatçılar yetiştirmek” amacıyla açılmıştır (MEB, 1973a, s. 223). Okulun öğrenim süresi 4 yıldır. TGSO’da mobilya ve iç mimarlık, grafik sanatlar, seramik sanatlar ve tekstil sanatları bölümleri bulunmaktaydı. Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu’na devam eden kız enstitüleri öğrencilerinin gittikleri bölümün tanımı ile *endüstriyel tasarım* bölümünün varlığına işaret edilmektedir.

Kız enstitülerine kayıt ve kabul şartları şöyle belirtilmiştir:

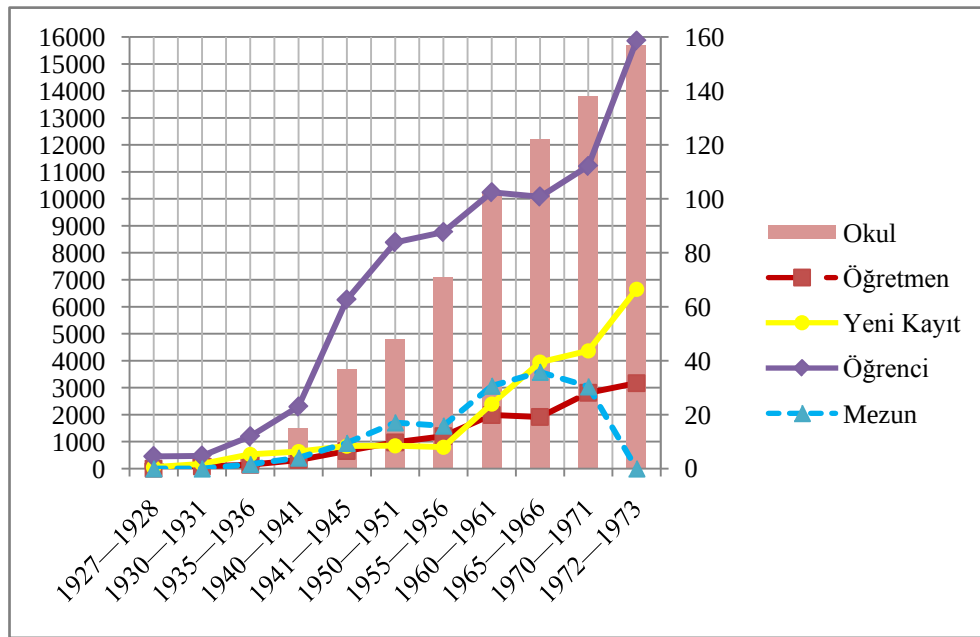
- Türk vatandaşı olmak,
- Nişanlı ya da evli bulunmamak,

- c) Kız sanat ortaokulu veya ortaokul mezunu olmak,
- d) 19 yaşından büyük olmamak,
- e) Beden ve ruh sağlığı iyi olmak (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b)).

Kız enstitüleri 1943 yılına kadar ilkokula dayalı beş yıllık okullar olarak öğretim yapılırken, 1943-1944 yılından sonra ilk üç yıla kız orta sanat ve son iki yıla ise kız enstitüsü adı verilmiştir. Kız enstitülerinin öğrenim süresi 1963-1964 yılından itibaren üç yıl olmuştur. Kız enstitülerindeki gelişmenin yıllara göre dağılımı sayısal ve grafik olarak verilmiştir (Çizelge 4.14), (Şekil 4.28).

Çizelge 4.14 : Kız enstitülerindeki gelişmeler (MEB, 1973a, s. 180).

Yıllar	Okul	Öğretmen	Yeni Kayıt	Öğrenci	Mezun
1927—1928	2	—	54	456	—
1930—1931	4	84	176	472	—
1935—1936	5	142	529	1192	161
1940—1941	15	318	634	2296	401
1941—1945	37	653	836	6262	950
1950—1951	48	974	849	8387	1706
1955—1956	71	1202	797	8765	1589
1960—1961	102	1989	2397	10243	3065
1965—1966	122	1915	3944	10080	3582
1970—1971	138	2809	4369	11216	3046
1972—1973	157	3170	6650	15861	—

Şekil 4.28 : Kız enstitülerindeki gelişmelerin grafik anlatımı.

Açılan kız enstitülerinin sayısı; 1927-1928 öğretim yılında 2 iken; 1930-1931 öğretim yılında 4'e ulaşmış; diğer öğretim yılları 1930-1931 öğretim yılına göre kıyaslandığında; 1940-1941 öğretim yılında okulların sayısı 4 katına yaklaşmış; 1941-1945 öğretim yılları arasında okulların sayısı 9 katından fazlasına ulaşmış; 1955-1956 öğretim yılında okulların sayısı 18 katına yaklaşmış; 1965-1966 öğretim yılında okulların sayısı 30 katından fazlasına ulaşmış; 1970-1971 öğretim yılında ise okulların sayısı 34 katından fazlasına ulaşmıştır.

Kız enstitülerindeki öğretmen sayısı 1930-1931 öğretim yılında 84 iken; diğer öğretim yılları 1930-1931 öğretim yılına göre kıyaslandığında; 1940-1941 öğretim yılında 4 katına yaklaşmış; 1941-1945 öğretim yılları arasında öğretmen sayısı 8 katına yaklaşmış; 1955-1956 öğretim yılında öğretmen sayısı 14 katından fazlasına ulaşmış; 1965-1966 öğretim yılında öğretmen sayısı 23 katına yaklaşmış; 1970-1971 öğretim yılında ise öğretmen sayısı 33 katından fazlasına ulaşmıştır.

Kız enstitülerine yeni kayıt olanların sayısı 1927-1928 öğretim yılında 54 iken; 1930-1931 öğretim yılında 176'ya ulaşmış; diğer öğretim yılları 1930-1931 öğretim yılına göre kıyaslandığında; 1940-1941 öğretim yılında yeni kayıt olanların sayısı 3 katından fazlasına ulaşmış; 1941-1945 öğretim yılları arasında yeni kayıt olanların sayısı 5 katına yaklaşmıştır. 1950-1951 yeni kayıt olanların sayısı 849 iken; 1955-1956 öğretim yılında yeni kayıt olanların sayısı azalarak 797 olmuştur. 1965-1966 öğretim yılında yeni kayıt olanların sayısı artarak 3944'e ulaşmış; 1970-1971 öğretim yılında ise yeni kayıt olanların sayısı 4369 olmuştur.

Kız enstitülerindeki öğrenci sayısı 1927-1928 öğretim yılında 456 iken; 1930-1931 öğretim yılında 472'ye ulaşmış; diğer öğretim yılları 1930-1931 öğretim yılına göre kıyaslandığında; 1940-1941 öğretim yılında öğrenci sayısı 5 katına yaklaşmış; 1941-1945 öğretim yılları arasında öğrenci sayısı 13 katından fazlasına ulaşmış; 1955-1956 öğretim yılında öğrenci sayısı 18 katından fazlasına ulaşmış; 1965-1966 öğretim yılında öğrenci sayısı 21 katından fazlasına ulaşmış; 1970-1971 öğretim yılında ise öğrenci sayısı 24 katına yaklaşmıştır.

Kız enstitülerinden mezun olanların sayısı, 1935-1936 öğretim yılında 161 iken; diğer öğretim yılları 1935-1936 öğretim yılına göre kıyaslandığında; 1940-1941 öğretim yılında mezun sayısı 2 katından fazlasına ulaşmış; 1941-1945 öğretim yılları arasında mezun sayısı 6 katına yaklaşmış; 1955-1956 öğretim yılında mezun sayısı

10 katına yaklaşmış; 1965-1966 öğretim yılında mezun sayısı 22 katından fazlasına ulaşmış 3582 olmuş; 1970-1971 öğretim yılında ise mezun sayısı azalarak 3046 olmuştur.

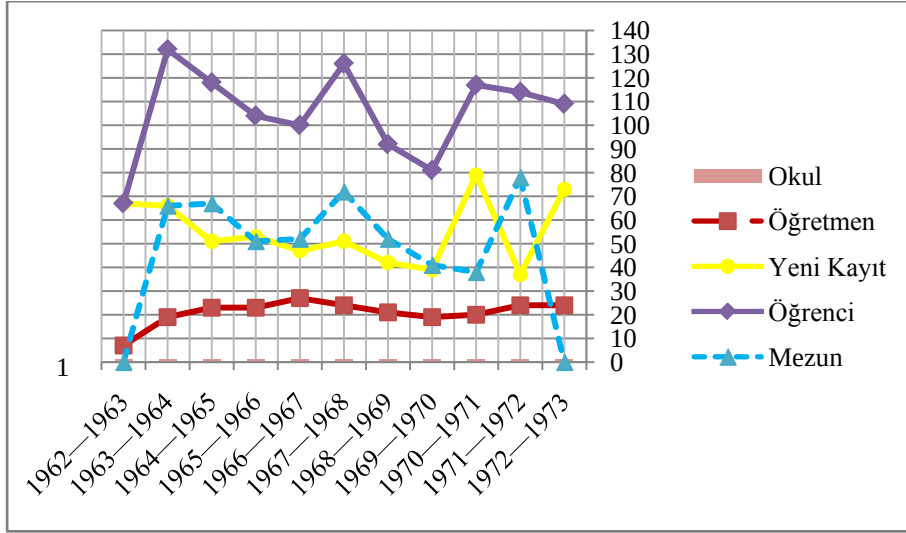
1962-1963 öğretim yılında Ankara’da açılan Kız Sanat Öğretmen Okulu, Akşam Kız Sanat Okullarına ve Kadın Sanat Kurslarına öğretmen yetiştirmeyi amaçlamıştır (MEB, 1973a, s. 179).

Açılmış kız sanat öğretmen okulu tekti. Parasız yatılı ve gündüzlü olarak eğitim verilmekteydi. Öğrenim süresi 2 yıldır. Kız enstitülerinden mezun olup kurs öğretmenliği yapanlardan seçme sınavı ile öğrenci alınmaktaydı (MEB, 1973a, s. 123).

Kız sanat öğretmen okulundaki gelişmenin yıllara göre dağılımı sayısal ve grafik olarak verilmiştir (Çizelge 4.15), (Şekil 4.29).

Çizelge 4.15 : Kız sanat öğretmen okulundaki gelişmeler (Kadın meslek öğretmen okulu) (MEB, 1973a, s. 179).

Yıllar	Okul	Öğretmen	Yeni Kayıt	Öğrenci	Mezun
1962—1963	1	7	67	67	—
1963—1964	1	19	66	132	66
1964—1965	1	23	51	118	67
1965—1966	1	23	53	104	51
1966—1967	1	27	47	100	52
1967—1968	1	24	51	126	72
1968—1969	1	21	42	92	52
1969—1970	1	19	39	81	41
1970—1971	1	20	79	117	38
1971—1972	1	24	37	114	78
1972—1973	1	24	73	109	—

Şekil 4.29 : Kız sanat öğretmen okulundaki gelişmelerin grafik anlatımı.

Kız sanat öğretmen okulundaki öğretmen sayısı 1962-1963 öğretim yılında 7 iken; 1965-1966 öğretim yılında öğretmen sayısı, 1962-1963 öğretim yılına göre kıyaslandığında 3 katından fazlasına ulaşmış; 1966-1967 öğretim yılında öğretmen sayısı artarak 27 olmuş; 1967-1968 öğretim yılında öğretmen sayısı azalarak 24'e düşmüş; 1969-1970 öğretim yılında öğretmen sayısı azalarak 19 olmuş; 1970-1971 öğretim yılında ise öğretmen sayısı artarak 20'ye ulaşmış; 1971-1972 öğretim yılında ise öğretmen sayısı artarak 24'e ulaşmıştır.

Kız sanat öğretmen okuluna yeni kayıt olanların sayısı 1962-1963 öğretim yılında 67 iken; 1965-1966 öğretim yılında yeni kayıt olanların sayısı azalarak 53 olmuş; 1966-1967 öğretim yılında yeni kayıt olanların sayısı azalarak 47 olmuş; 1967-1968 öğretim yılında yeni kayıt olanların sayısı 51'e yükselmiş; 1969-1970 öğretim yılında yeni kayıt olanların sayısı azalarak 39 olmuştur. 1970-1971 öğretim yılında ise yeni kayıt olanların sayısı artarak 79 olmuştur.

Kız sanat öğretmen okulundaki öğrenci sayısı 1962-1963 öğretim yılında 67 iken; 1963-1964 öğretim yılında öğrenci sayısı, 1962-1963 öğretim yılına göre kıyaslandığında 2 katına yaklaşp 132 olmuş; 1965-1966 öğretim yılında öğrenci sayısı azalarak 104 olmuş; 1967-1968 öğretim yılında öğrenci sayısı artarak 126 olmuş; 1969-1970 öğretim yılında öğrenci sayısı azalarak 81 olmuş; 1970-1971 öğretim yılında ise öğrenci sayısı artarak 117 olmuştur.

Kız sanat öğretmen okulundan mezun olanların sayısı, 1963-1964 öğretim yılında 66 iken; 1965-1966 öğretim yılında mezun sayısı azalarak 51 olmuş; 1967-1968 öğretim

yılında mezun sayısı artarak 72 olmuş; 1968-1969 öğretim yılında mezun sayısı azalarak 52 olmuş; 1970-1971 öğretim yılında ise mezun sayısı azalarak 38 olmuş; 1970-1971 öğretim yılında ise mezun sayısı artarak 78'e ulaşmıştır.

4.2.2.3 Örgün eğitim: Yükseköğretim

Yükseköğretim, ortaöğretime dayalı yüksek öğrenim veren Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulunu içermektedir.

Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu 1934 yılında kurulmuştur. Sadece Ankara'da bulunan okul; kız enstitüleri ve akşam kız sanat okullarına meslek dersleri, diğer ortaöğretim kurumlarına ev iş öğretmeni ve okul öncesi eğitim kurumlarına öğretmen-uzman yetiştirmek amacıyla kurulmuştur (MEB, 1973a). Parasız yatılı ve burslu eğitim verilmekteydi. Öğrenim süresi 4 yıldır. Kız Teknik Öğretmen Okulu, 1947-1948 öğretim yılında yüksekokul olmuştur (MEB, 1973a). Bu okula kız enstitüleri mezunlarından giriş sınavında başarılı olanlar alınmaktaydı (MEB, 1973a).

Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nda;

- a) Aile ekonomisi ve beslenme,
- b) Çocuk gelişimi ve eğitimi,
- c) El sanatları ve çiçek,
- d) Giyim (Dış giyim - İç giyim),
- e) Meslek dersleri,
- f) Nakış,
- g) Resim bölüm ve branşlarında öğrenim görülmekteydi (Irmak, 1970).

Aile ekonomisi ve beslenme bölümü; evde kullanılan araçlar ve bakımı, ev yönetimi, aile ilişkileri, yiyecek hazırlama, beslenme, ev planlama ve dekorasyon alan derslerini içermekteydi.

Çocuk gelişimi ve eğitimi bölümünün amacı; kız enstitülerinde "Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Öğretmeni" olacak kişilere öğretecekleri konu alanında gerekli bilgi, beceri ve davranışları kazandırmaktı (Irmak, 1970). Bununla beraber anaokulu kurup yönetebilen, rehberlik yapabilen, programları düzenleyip yürütebilen, bölüm ile ilgili gelişmeleri takip edebilen, gerekli olan alanlarda bilimsel araştırma yapabilen ve araştırma bulgularını kullanıp yayabilen özelliklere sahip öğretmenler yetiştirmek de

hedeflenmekteydi. Bölümün temel dersleri; psikoloji, çocuk gelişimi ve çeşitli uygulamalı psikoloji dallarından oluşmaktaydı ve bu dersler öğretmenlik meslek dersleriyle yakın ilişkiliydi (Irmak, 1970). Bu bölümde verilen eğitimde bilimsel ve rasyonel yöntemlerin kullanıldığı görülmektedir.

El sanatları ve çiçek bölümünün amacı; moda ve ev süslemeleri bölümünü içeren meslek dallarında birbirlerinden farklı olan başlıca ve yardımcı temel teknikleri kavramasını sağlayarak kendi sanatında kullanabilecek seviyeye ulaştırmaktı (Irmak, 1970). Böylelikle sanatının tekniklerini bilen becerikli, teknik güce sahip öğretmenler yetiştirmek, artistik sanat yeteneğini geliştirmek için temel tekniğini öğrendiği sanat dallarında öğrencileri araştırmaya yöneltmek eğitmek hedeflenmekteydi. Bununla beraber yaratıcı, ulusal Türk giyim ve süsleme sanatlarının ortaya çıkmasını ve gelişmesini sağlamak da amaçlanmaktaydı. Bu bölümde hem bilimsel ve rasyonel yöntemlerin kullanılarak temel teknikler öğretilerek araştırma yapıldığı hem de öğrencilerin görsel açıdan yetkin olmasının öğretildiği görülmektedir.

El sanatları bölümü; okuldaki ev yönetimi, giyim ve çiçek sanatları bölümlerini tamamlayıcı sanat dalları olarak bulunmaktaydı. Bölüm atölyeleri şapka, gelinbaşı, çanta, kemer, ev eşyaları, bebek, biblo, abajurdan; yardımcı el sanatları atölyeleri ise örgü işleri, nebatî (bitkisel) örücülük, deri işleri ve dokuma işleri temel teknikleri atölyelerinden oluşmaktaydı (Irmak, 1970).

Çiçek bölümünün amacı; giyimde ve evin süslenmesinde toplumun ihtiyaçlarını karşılayabilen, endüstriyel alanda önderlik edebilen, insan ruhunda çiçek sevgisini psikolojik olarak hissettirebilen öğretmenler yetiştirmektir (Irmak, 1970). Bunlara ek olarak çevresel malzemeleri mesleğinde değerlendirebilecek teknolojik, teknik ve sanat yeteneği sahip olan, araştırmacı, yaratıcı ve artistik yeteneği gelişmiş öğretmen yetiştirmek de hedefleniyordu. Bu bölümde bir yandan bilimsel ve rasyonel yöntemlerin kullanılmasıyla tekniğin, öte yandan ise görsel boyut açısından görsel açıdan yetkin ve estetik değerlerin öğretildiği görülmektedir. Bu bölümde çiçek düzenlemesi, doğadan kopya çiçekler, fantezi çiçekler, dekoratif çiçekler ve meyveler, sebzeler, mantarlar olmak üzere 5 ana dalda çalışılmaktaydı (Irmak, 1970).

Dış giyim bölümünde Kız Teknik Yüksek Öğretim okullarının ihtiyacı bulunan dış giyim öğretmenleri mesleki formasyon verilerek yetiştirilmekteydi (Irmak, 1970).

Öğrencilere zevkli giyinmeyi, zaman ve enerjiden tasarruf etmeyi öğretmek amaç edinilmişti. Burada okulda verilen eğitimde hem görsel boyuta ağırlık verildiği hem de rasyonel yöntemler izlendiği görülmektedir. Bu bölümde aile ve çevrede giyim sorunlarını çözmede rehberlik yapabilmek hedeflenmekteydi. Bunlara ek olarak çevresel araştırmalar yapılarak farklı teknik, malzeme, model ve iş alanlarını tanıtarak uygulama yoluyla yeni çalışma olanakları yaratılmaktaydı (Irmak, 1970). Bu bölümde resim, moda, nakış, el sanatları, süsleme, estetik, teknoloji dersleri işbirliği ve iç giyim bölümü ile yeni müfredat programları kapsamında ortak çalışmalar yapılmaktaydı. 1969-1970 öğretim yılında kurulan Dış giyim laboratuvarı ile Türk kadınının standart ölçülerini araştırma, saptama, standart beden kalıpları, ders araçları hazırlama ve çeşitli araştırmalar ile dış giyim bölümüne yardımcı olduğu belirtilmiştir (Irmak, 1970).

İç giyim bölümü; Kız Teknik Öğretim okullarının iç giyim derslerine öğretmen olacak öğrencilere iç giyimin sağlık, estetik ve ekonomik açıdan günlük hayatımızdaki etkisini ve önemini anlatmayı amaçlıyordu (Irmak, 1970). Bununla beraber iç giyim eşyalarının yapımında kullanılan araç ve gereçleri teknolojik açıdan tanıtmayı; meslekleriyle ilgili iş emniyeti kavramlarını öğretmeyi ve çalışma yerlerinde bunları uygulayabilmeleri için gerekli olan bilgi ve becerileri kazandırmayı hedefliyordu. Bölüm okulun kuruluş yıllarında “Çamaşır” adına sahipken, daha sonra “Çamaşır-Nakış” bölümü adını almıştır. Amaç, metot ve teknik bakımından farklı özelliklere sahip olan bu iki bölüm 1965-1966 öğretim yılından sonra Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulunda ayrı bölümler halinde çalışmaya başlamıştır (Irmak, 1970). Bu bölümde teknoloji, resim ve giyim tarihi dersleriyle işbirliği yapılmıştır.

Meslek dersleri bölümünde öğretmen adayları mesleğe hazırlanırken genel bilgiler, branş bilgileri ve öğretmenlik bilgileri olarak üç ana alanda yetiştirilmekteydi (Irmak, 1970). Meslek dersleri bölümü; öğretmen adaylarına öğretmenlik mesleğini yerine getirebilme becerisini kazandırmaktaydı.

Nakış bölümü; öğrencilerine tarihî, milli, yerel işleri koruma, geliştirme ve yaygınlaştırmayı hedeflemekteydi (Irmak, 1970). Bunlara bağlı olarak turistik iş çalışmalarına önem verilmekte ve bireyin ekonomik olarak kendi geçimini sağlaması yolunda beceriler edindirilmekteydi. Bunlara ek olarak, öğrencilerin estetik açıdan iyiye ve güzele yönelerek kendi yaratıcı yeteneklerini ortaya koyarak zihinsel

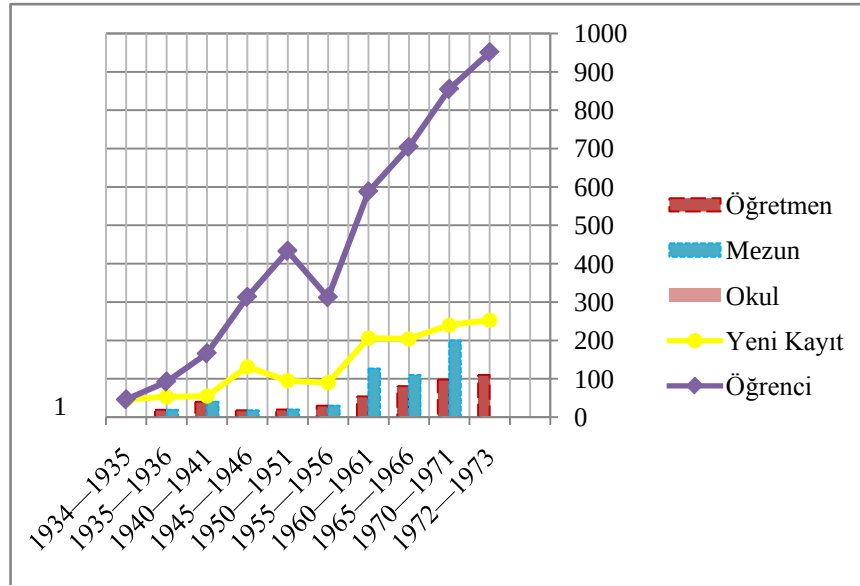
çalışmalarını geliştirmeleri ve dikkatli, düzenli, temiz, sabırlı çalışma alışkanlığı kazanmaları amaçlanmaktaydı (Irmak, 1970). Bu bölümde verilen eğitimde görsel boyut ve ekonomik boyuta ağırlık verilirken; rasyonel yöntemlerin de takip edildiği görülmektedir. Nakış bölümünde iki ana dal olan Türk nakışları ve yabancı nakışlar üzerinde çalışılmaktaydı. Türk nakışları; oyalar, Antep işi, Maraş işi, Bartın işleri; yabancı nakışlar ise klasik ve fantezi olan diğer bütün nakışları kapsıyordu (Irmak, 1970). Nakış bölümü, özellikle resim bölümü olmak üzere okuldaki her bölümle yakın ilişkiliydi. Mezunlarına öğretmenlik, kurs açma, halk eğitimi nakış atölyesi açma gibi olanaklar sağlanmaktaydı.

Resim bölümü; öğrencilere resim elemanlarını, tekniğini ve prensiplerini kendi meslek dallarında temel olacak şekilde öğretmeyi amaçlamaktaydı (Irmak, 1970). Bununla beraber doğa ve günlük hayatta yapılan gözlemlerden yararlanarak yaratıcı çalışmaların yapılmasını sağlamak hedefleniyordu. Resim bölümünde, Kız Teknik Öğretim okullarına öğretmen ve Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu öğretim üyeliğine aday olma olanağı sağlanmaktaydı (Irmak, 1970). Resim bölümünde; insan vücudu etütleri, çeşitli resim teknikleri ve eğitsel değerleri, moda resmi, tezyini resim, yazı, tekstil ve halıcılık, vitrin düzenlemesi ve dekorasyon, sanat tarihi, giyim tarihi, çevre araştırması, seramik ve emaye (mine) konuları üzerinde çalışılmaktaydı (Irmak, 1970). Bu bölümden mezun olanlar ticari ve endüstriyel alanlarda resim sanatıyla ilgili (tekstil, seramik, moda resmi, dekoratif resimler, turistik eşyalar gibi) işler üzerinde çalışabilmekteydiler.

Kız teknik yüksek öğretmen okulundaki gelişmenin yıllara göre dağılımı sayısal ve grafik olarak verilmiştir (Çizelge 4.16), (Şekil 4.30).

Çizelge 4.16 : Kız teknik yüksek öğretmen okulunda gelişme (MEB, 1973a, s. 240).

Yıllar	Okul	Öğretmen	Yeni Kayıt	Öğrenci	Mezun
1934—1935	1	+	46	46	+
1935—1936	1	19	53	92	19
1940—1941	1	40	55	166	40
1945—1946	1	18	131	313	18
1950—1951	1	20	95	433	20
1955—1956	1	30	90	312	30
1960—1961	1	54	206	588	127
1965—1966	1	81	204	704	110
1970—1971	1	98	240	855	200
1972—1973	1	110	253	951	—

Şekil 4.30 : Kız teknik yüksek öğretmen okulundaki gelişmelerin grafik anlatımı.

Kız teknik yüksek öğretmen okulundaki öğretmen sayısı, 1935-1936 öğretim yılında 19 iken; 1940-1941 öğretim yılında öğretmen sayısı; 1935-1936 öğretim yılına göre 2 katından fazlasına ulaşarak 40 olmuştur. 1945-1946 öğretim yılında öğretmen sayısı azalarak 18'e düşmüş. 1955-1956 öğretim yılında öğretmen sayısı artarak 30 olmuş ve daha sonra 1965-1966 öğretim yılında öğretmen sayısı; 1935-1936 öğretim yılına göre 4 katından fazlasına ulaşmış; 1972-1973 öğretim yılında ise öğretmen sayısı 6 katına yaklaşmıştır.

Kız teknik yüksek öğretmen okulundaki öğrenci sayısı, 1935-1936 öğretim yılında 92 iken; diğer öğretim yılları 1935-1936 öğretim yılına göre kıyaslandığında; 1945-1946 öğretim yılında 3 katından fazlasına ulaşmış; 1950-1951 öğretim yılında öğrenci sayısı 5 katına yaklaşarak 433 olmuştur. 1955-1956 öğretim yılında öğrenci sayısı azalarak 312'ye düşmüş; 1960-1961 öğretim yılında öğrenci sayısı artarak 588'e ulaşmış; 1965-1966 öğretim yılında öğrenci sayısı artarak 704'e ulaşmış; 1972-1973 öğretim yılında ise öğrenci sayısı artarak 951 olmuştur.

Kız teknik yüksek öğretmen okuluna yeni kayıt olanların sayısı, 1935-1936 öğretim yılında 53 iken; 1945-1946 öğretim yılında yeni kayıt olanların sayısı, 1935-1936 öğretim yılına göre, 2 katından fazlasına ulaşarak 131 olmuştur. 1950-1951 öğretim yılında yeni kayıt olanların sayısı azalarak 95'e düşmüş; 1955-1956 öğretim yılında yeni kayıt olanların sayısı azalıp 90'a düşmüş; 1960-1965 öğretim yılında yeni kayıt olanların sayısı artarak 206'ya ulaşmış; 1965-1966 öğretim yılında yeni kayıt

olanların sayısı azalıp 204'e düşmüş; 1970-1971 öğretim yılında ise yeni kayıt olanların sayısı artarak 240'a ulaşmıştır.

Kız teknik yüksek öğretmen okulundan mezun olanların sayısı, 1935-1936 öğretim yılında 19 iken; diğer öğretim yılları 1935-1936 öğretim yılına göre kıyaslandığında; 1940-1941 öğretim yılında mezun sayısı 2 katından fazlasına ulaşmıştır. 1945-1946 öğretim yılında mezun sayısı azalarak 18'e düşmüş; 1955-1956 öğretim yılında mezun sayısı artarak 30'a ulaşmış; 1960-1961 öğretim yılında mezun sayısı 1935-1936 öğretim yılına göre 6 katından fazlasına ulaşarak 127 olmuştur. 1965-1966 öğretim yılında mezun sayısı azalarak 110'a düşmüş; 1970-1971 öğretim yılında ise mezun sayısı artarak 200'e ulaşmıştır.

4.2.2.4 Yaygın eğitim

Yaygın eğitim, ülkemizde halk eğitimi ya da okul dışı eğitim yerine kullanılan bir eğitim kavramıdır. 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda (1973) yaygın eğitim, örgün eğitim sistemine hiç girmemiş ya da bu eğitimin herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademesinden ayrılmış olan vatandaşlara, örgün eğitimin yanında veya dışında verilen bir eğitim olarak ifade edilmektedir (Kılıç, 1983). Yaygın eğitim ile yurttaşlara temel eğitim, eksik eğitimlerini tamamlama ve sürekli eğitim olanağı sağlanır. Bununla birlikte, vatandaşların işe ve mesleğe hazırlanmalarına, yaşam koşullarına daha kolay uyum sağlamalarına yardım edilir.

Kılıç (1981) yaygın eğitimi şöyle ifade etmiştir: “Ülkemizde 1960'lı yıllarda, okul öncesi ve okuluçi eğitimi örgün eğitim olarak adlandırılınca, yaygın eğitim de, örgün eğitimin tamamlayıcısı olarak, halk eğitimi veya okul dışı eğitim kavramları yerine kullanılmaya başlanmıştır” (Kılıç, 1983'te atıfta bulunduğu gibi, s. 470). Yaygın eğitim, ilk kez 1966 yılında Yaygın Eğitim Özel İhtisas Komisyon Raporunda kullanılmıştır.

Yaygın eğitimin amacı, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak, eksik eğitimlerini tamamlamaları ve çağın bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerine uyum sağlamaları için gereken eğitim imkanlarını hazırlamaktır (MEB, 1973a). Kısa süreli ve kademeli eğitim uygulamaları ile ekonominin gelişimi doğrultusunda istihdam politikalarına uygun meslekleri edindirmek hedefleniyordu. Kalkınma programları çerçevesinde sunulan geniş yelpazeli eğitim ile gerekli bilgi ve becerileri kazandırmak amaçlanıyordu.

Yaygın eğitim, örgün eğitim gibi düzeylere ayrılmamış ve birbirini izleyen hiyerarşik bir yapıya sahip değildir. Ayrıca tamamen kurumlaşmamıştır. Yaygın eğitimin kapsamı, örgün eğitimden daha geniştir. Ailede, çevrede, iş yerinde, her yerde ve her fırsatta vatandaşlara sürekli verilen yaşam boyu eğitimi kapsar.

Yaygın eğitimde akşam kız sanat okulları, köy kadınları gezici kursları ve olgunlaşma enstitüleri yer almaktadır.

Akşam kız sanat okulları, 1928-1929 yılında açılmaya başlamıştı. Akşam kız sanat okulları, öğrenim çağını geçiren ya da öğrenim çağında olup aile durumları öğrenimlerine uzun yıllar devam etmeye uygun olmayan genç kızları iyi bir anne ve ev kadını olarak hazırlayan, hayatını bir sanatla kazanmak isteyenlere kadın sanatlarını öğretip onları çalışabilecek şekilde yetiştiren okullardı (MEB, 1945).

Akşam kız sanat okullarının (Kadın meslek okulları) organizasyonu ve programları, bu okullara girmek isteyen genç kızlar ve 45 yaşına kadar kadınlar için önceden hangi seviyede okullarda okumuş oldukları fark etmeksizin, onların boş zamanlarında kendileri için uygun saatlerde devam etmelerini sağlayacak şekilde düzenlenmişti. Bu nedenle akşam kız sanat okullarına; ilkokul, ortaokul, lise, yüksekokul, üniversite mezunları veya bu okulların herhangi bir sınıfından öğrenimlerini bırakanlar ya da hiçbir okul öğrenimi görmeyenler, çocuk sahibi olmuş yetişkin kadınlar, resmi ve özel kurumlarda çalışan kadın memurlar devam edebilmekteydi.

Akşam kız sanat okullarında gündüz eğitim verilmekteydi ve çoğunluğu kız enstitüsü binalarında faaliyet göstermekteydi. Bu yaygın eğitim kurumları, okur yazarlar ile yüksek öğrenim yapmış kızlar arasından her genç kız ve kadını almaktaydı.

Akşam kız sanat okullarında, kız enstitülerinde verilen bütün sanat ve meslek dersleri öğretilmekteydi (Şekil 4.31, Şekil 4.32 ve Şekil 4.33) (MEB, 1945). Bunların yanı sıra bazı okullarda yün örgü ve bebekçilik dersleri de verilmekteydi. Bütün dersler, haftada altışar saatlik ayrı ayrı kurslar halinde gösterilmekte ve öğrenciler bu kurslardan istediklerine katılmakta serbesttiler. Bu okulların öğrenim süresi iki yıldır. 1967-1968 yılında, Akşam Kız Sanat Okullarının adı Pratik Kız Sanat Okulu olarak değiştirilmişti.

Şekil 4.31 : Öğrenciler biçki-dikiş dersinde (MEB, 1945).

Şekil 4.32 : Bir akşam kız sanat okulunda yemek pişirme dersi (MEB, 1945).

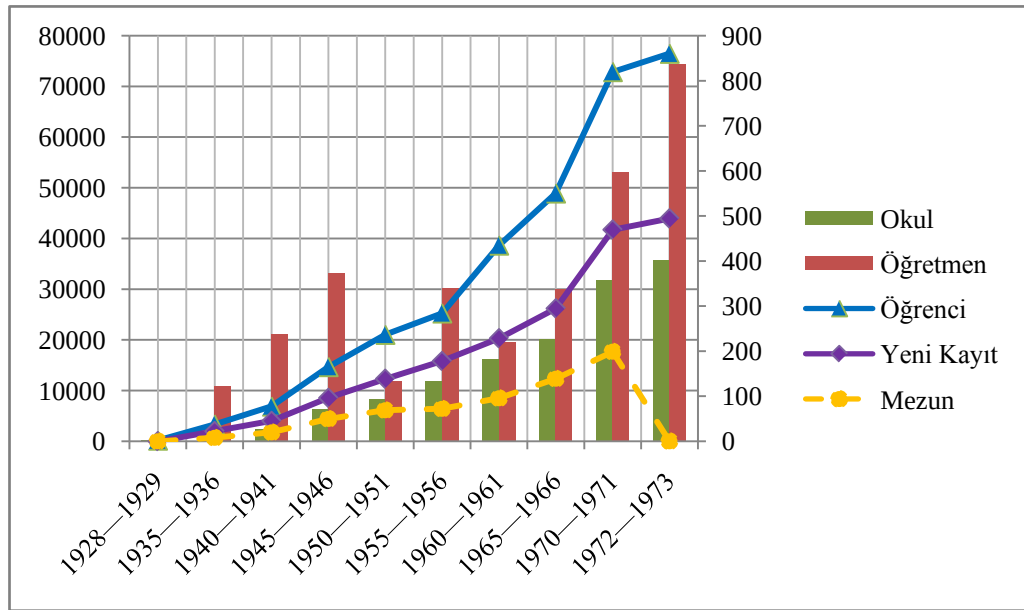

Şekil 4.33 : Bir akşam kız sanat okulunda öğrenim yaşını geçirmiş kadınlar yemek, dikiş, şapka dersinde (MEB, 1945).

Akşam kız sanat okullarındaki gelişmelerin yıllara göre dağılımı sayısal ve grafik olarak verilmiştir (Çizelge 4.17), (Şekil 4.34), (MEB, 1973a, s. 209).

Çizelge 4.17 : Akşam kız sanat okullarındaki gelişmeler (MEB, 1973a, s. 209).

Yıllar	Okul	Öğretmen	Yeni Kayıt	Öğrenci	Mezun
1928—1929	3	—	—	177	—
1935—1936	7	123	2006	3346	719
1940—1941	27	238	4031	6907	1787
1945—1946	72	373	8574	14683	4426
1950—1951	94	133	12310	21045	6144
1955—1956	134	339	15836	25263	6421
1960—1961	182	221	20302	38647	8506
1965—1966	227	337	26206	48927	12354
1970—1971	357	597	41734	72863	17684
1972—1973	401	838	43943	76490	—

Şekil 4.34 : Akşam kız sanat okullarındaki gelişmelerin grafik anlatımı.

Açılan akşam kız sanat okullarının sayısı, 1935-1936 öğretim yılında 7 iken; diğer öğretim yılları 1935-1936 öğretim yılına göre kıyaslandığında; 1940-1941 öğretim yılında okulların sayısı 4 katına yaklaşmış; 1945-1946 öğretim yılında okulların sayısı 10 katından fazlasına ulaşmış; 1955-1956 öğretim yılında okulların sayısı 19 katından fazlasına ulaşmış; 1965-1966 öğretim yılında okulların sayısı 32 katından fazlasına ulaşmış; 1972-1973 öğretim yılında okulların sayısı ise 57 katından fazlasına ulaşmıştır.

Akşam kız sanat okullarındaki öğretmen sayısı, 1935-1936 öğretim yılında 123 iken; diğer öğretim yılları 1935-1936 öğretim yılına göre kıyaslandığında; 1940-1941 öğretim yılında öğretmen sayısı 2 katına yaklaşmış; 1945-1946 öğretim yılında öğretmen sayısı 3 katından fazlasına ulaşmış. 1950-1951 öğretim yılında öğretmen

sayısı azalıp 133 olmuş ve daha sonra 1955-1956 öğretim yılında öğretmen sayısı, 1950-1951 öğretim yılına göre 2 katından fazlasına ulaşmıştır. 1960-1961 öğretim yılında öğretmen sayısı azalıp 221 olmuş ve daha sonra 1965-1966 öğretim yılında öğretmen sayısı artarak 337'ye ulaşmış. Diğer öğretim yılları 1935-1936 öğretim yılına göre kıyaslandığında; 1970-1971 öğretim yılında öğretmen sayısı 5 katına yaklaşmış; 1972-1973 öğretim yılında ise öğretmen sayısı 7 katına yaklaşmıştır.

Akşam kız sanat okullarındaki öğrenci sayısı, 1928-1929 öğretim yılında 177 iken; 1935-1936 öğretim yılında 3346'ya ulaşmış; diğer öğretim yılları 1935-1936 öğretim yılına göre kıyaslandığında; 1940-1941 öğretim yılında öğrenci sayısı 2 katından fazlasına ulaşmış; 1945-1946 öğretim yılında öğrenci sayısı 4 katından fazlasına ulaşmış; 1955-1956 öğretim yılında öğrenci sayısı 7 katından fazlasına ulaşmış; 1965-1966 öğretim yılında öğrenci sayısı 14 katından fazlasına ulaşmış; 1972-1973 öğretim yılında ise öğrenci sayısı 23 katına yaklaşmıştır.

Akşam kız sanat okullarına yeni kayıt olanların sayısı, 1935-1936 öğretim yılında 2006 iken; diğer öğretim yılları 1935-1936 öğretim yılına göre kıyaslandığında; 1940-1941 öğretim yılında yeni kayıt olanların sayısı 2 katından fazlasına ulaşmış; 1945-1946 öğretim yılında yeni kayıt olanların sayısı 4 katından fazlasına ulaşmış; 1955-1956 öğretim yılında yeni kayıt olanların sayısı 8 katına yaklaşmış; 1965-1966 öğretim yılında yeni kayıt olanların sayısı 13 katından fazlasına ulaşmış; 1970-1971 öğretim yılında ise yeni kayıt olanların sayısı 20 katından fazlasına ulaşmıştır.

Akşam kız sanat okullarından mezun olanların sayısı, 1935-1936 öğretim yılında 719 iken; diğer öğretim yılları 1935-1936 öğretim yılına göre kıyaslandığında; 1940-1941 öğretim yılında mezun sayısı 2 katından fazlasına ulaşmış; 1945-1946 öğretim yılında mezun sayısı 6 katından fazlasına ulaşmış; 1955-1956 öğretim yılında mezun sayısı 9 katına yaklaşmış; 1965-1966 öğretim yılında mezun sayısı 17 katından fazlasına ulaşmış; 1970-1971 öğretim yılında ise mezun sayısı 24 katından fazlasına ulaşmıştır.

Köy kadınları gezici kursları, Kız enstitüsü veya akşam sanat okulu açılmasına nüfus durumu uygun olmayan köylerde ve küçük kasabalarda, yedi ayda akşam kız sanat okullarının öğrenim konularına göre pratik bilgiler ve beceriler veren kurslardı.

Köy kadınları gezici kursları, köylü kadınlara ve kızlara temizliği, çocuklara sağlığa ve bilimsel yöntemlere uygun şekilde bakmayı, sade ve ucuz ama güzel giyinmeyi,

eşini ve çocuklarını giydirmeyi, evini iyi idare etmeyi ve düzenlemeyi öğretmek ve onları kötü alışkanlıklardan kurtarmak görevini üstlenmişti (Şekil 4.35) (MEB, 1945).

Bu kursların öğretiminde köylünün ihtiyaçları ve öğrencilerin bulabilecekleri malzemeler göz önünde bulundurularak, pratik dersler için en gerekli alıştırma malzemeleri kursa devam edenlere bakanlık tarafından parasız verilmekteydi.

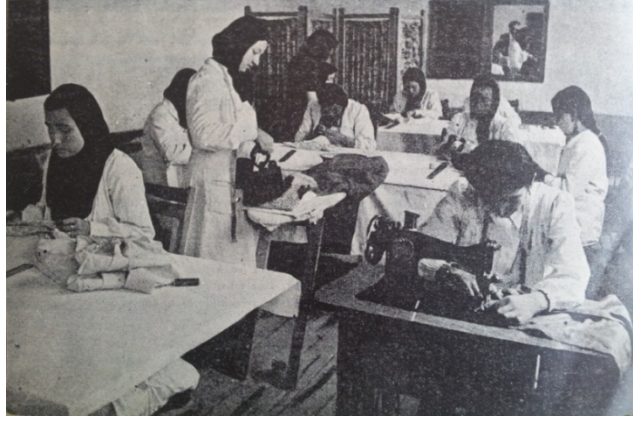

Şekil 4.35 : Bir köy kursunda öğrenciler ve öğretmenleri (MEB, 1945).

Ev idaresi (leke çıkarma, ütü yapma, belirsiz yama ve örgüler yapma, evin ve eşyaların günlük ve haftalık temizliklerini yapma, zararlı böceklerle mücadele etme), biçki-dikiş (erkek, kadın ve çocuk elbise ve çamaşırları), yün örgü işleri ve bitkisel boyalarla boyacılık, nakış, çocuk ve hasta bakımı gibi pratik derslerle öğretim verilmekteydi (Şekil 4.36 ve Şekil 4.37). Okuma yazma bilmeyenlere bu kurslarda aynı zamanda okuma, yazma ve hesap öğretilmekteydi.

Şekil 4.36 : Bir köy kadınları gezici kursunda biçki-dikiş dersi (MEB, 1945).

Şekil 4.37 : Bir köy kadınları gezici kursunda biçki-dikiş dersinde çalışan öğrenciler (MEB, 1945).

Dericioğlu, köy kadınları gezici kurslarında; kadının kişiliğinin geliştirilmesi, ev ve aile hayatında daha iyiye, daha rahata, daha çok sağlığa ve mutluluğa ulaşılması ve kadın iş gücünün aile ekonomisine etki edecek şekilde değerlendirilmesinin amaçlandığını ifade etmiştir (1969).

Kurslar ekim ve üretim mevsimi dışındaki zamanlarda, köylünün daha az işi olduğu aylarda her köyde 7 ay çalışmaktaydı. Haftada beş gün sabah ve öğleden sonra grupları olmak üzere ders veren bu kurslara her yaştan köylü genç kızlar ve kadınlar devam etmekteydi. Bir köyde işini bitiren kurs, yedi aylık verimini, açtığı bir sergi ile köylüye gösterdikten sonra başka bir köye taşınmaktaydı (Şekil 4.38). Ayrıca bir bölge içindeki bütün köyler sırasıyla kurs eğitimi almaktaydı.

Şekil 4.38 : Bir köy kursu sergisi (MEB, 1945).

Okuma-yazma ve matematik derslerinde; köy kadınına okuma-yazmanın yanı sıra basit şekilde hesap bilgisi öğretilerek köy kadının diğer dersleri kolaylıkla takip edebilmesi amaçlanıyordu (MEB, 1961a).

Biçki-dikiş derslerinde; öğrencilere kendilerinin ve ailelerinin kıyafetlerinin kesip dikilmesini öğretmek hedefleniyordu (MEB, 1961a). Ayrıca bu alanda beceri kazandırılırken kıyafetlerin sağlıklı, dayanıklı, rahat ve ekonomik olması göz önünde tutulmasının gerekliliği belirtilmiştir. Buna ek olarak yöresel kıyafetlerin de değerlendirilmesine önem veriliyordu. Burada verilen eğitimde sağlık ve ekonomik boyuta yer verilmesinin yanı sıra rasyonel yöntemlerin de izlendiği görülmektedir.

Nakış dersinde; evde ve giyimde kullanılan çeşitli eşyaların basit işlerle süslenmesi ve buna ek olarak yöresel el sanatlarının geliştirilmesi amaçlanmaktaydı (MEB, 1961a). Burada verilen eğitimde görsel kültür boyutunun takip edildiği görülmektedir.

Çocuk bakımı dersinde; çocuğun bakımı ve eğitimi için gerekli bilgilerin, pratik yollarla uygulamalı olarak öğretilmesi ve ayrıca çocuğun aile, toplum ve ülke içindeki yerinin öneminin de kavratılması hedefleniyordu (MEB, 1961a). Burada verilen eğitimde sağlık boyutuna ağırlık verilerek rasyonel yöntemlerin izlendiği görülmektedir.

Ev idaresi dersinde; öğrencilere mevcut olanaklardan iyi şekilde yararlanarak evin ve çevresinin düzenlenmesinin öğretilmesi amaçlanıyordu (MEB, 1961a). Ayrıca öğrenciler, kullanışlı ve sağlık kurallarına uygun, basit bir ev planı hakkında da bilgilendiriliyordu. Buna ek olarak, ziyaret ve misafir ağırlama usülleri, geleneklere bağlı kalınarak öğrencilere kazandırılıyordu. Bunlara ek olarak, bu derste kadının ailedeki ve toplumdaki değeri de tanıtılarak köy kadınına kişiliğini kazandırmak hedefleniyordu. Böylelikle köydeki ev ve aile hayatının geliştirilmesi sağlanırken; köy çevresindeki milli kaynakların (orman gibi) korunması, geliştirilmesi ve sürdürülmesi de amaçlanıyordu. Planlı çalışmayla zaman ve enerjiden tasarruf etme alışkanlığı da edindiriliyordu. Burada verilen eğitimde sağlık, kültür ve ekonomi boyutuna ağırlık verilerek rasyonel yöntemlerin izlendiği görülmektedir.

Yemek pişirme dersinde; besinlerden sağlık esaslarına bağlı kalınarak mevsimlere uygun beslenmenin yollarının öğretilmesi, hem ekonomik hem de sağlıklı ve lezzetli yemeklerin yapılmasında becerilerin geliştirilmesi hedefleniyordu (MEB, 1961a). Burada verilen eğitimde sağlık boyutunun yanı sıra ekonomik boyutun da izlendiği görülmektedir.

Köy sağığı dersinde; öğrencilere köyde aile bireylerinin ve toplumun sağığıının korunmasının yollarının öğretilmesi amaçlanıyordu (MEB, 1961a). Burada görülen derste, eğitimde sağıık ve hijyen boyutunun takip edildiğı görölmektedir.

Kurs öğretmenlerinin Milli Eğitim Bakanlığı tarafından sağıılan bütün mobilyaları ile yatak ve mutfak takımları, kursta dersler için gerekli olan bütün mobilya ve ders gereçleri *portatif* şekilde yaptırılmıştı (Şekil 4.39 ve Şekil 4.40).

Yatak odasına bakıldığında geleneksel Türk evlerine göre farklılıklar göze çarpmaktadır. Geleneksel Türk evlerinde yatak odası bulunmuyordu. Odalarda “yüklük” adı verilen dolaplar içinde saklanan yer yatakları, yorganlar ve yastıklar geceleri çıkarılıp oturma odalarında yere serilerek kullanılırken, gündüzleri ise tekrar bu dolaplarda muhafaza edilmekteydi. Mekanların çok işlevlilik özelliğini kaybetmesiyle uyuma işlevi için de yeni mekan olarak “yatak odaları” oluşturulmuştur. Önceleri oturma odalarında geceleri yere yatakların serilmesiyle gerçekleştirilen işlev; karyola, gardırop, komodin, çekmeceli dolap, tuvalet masası gibi sabit mobilyaların evlere girmesiyle özel odalara ihtiyaç olmuştur. Yatakların yerden yükselerek, karyolaların üstüne çıkmasıyla; yatağın toplanarak yüklüklere yerleştirilmesi de ortadan kalkmıştır.

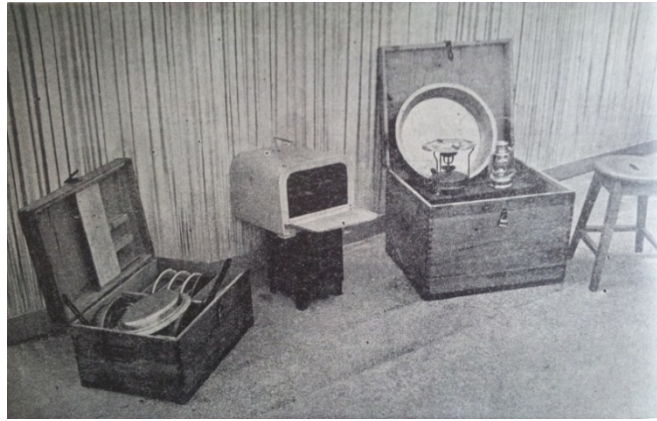

Şekil 4.39 : Bir köy kursu öğretmenine verilen eşyalar (MEB, 1945).

Şekil 4.40 : Bir köy kadınları gezici kursunun ders gereçleri (MEB, 1945).

Bir köy kadınları gezici kursunda dersanelere ve öğretmenlere verilen mobilyalar ile eşyalardan oluşan liste Çizelge E.1 ve Çizelge E.2’de gösterilmiştir. Bunlar bir köyden diğerine portatif ambalajlar ile taşınmaktaydı (Şekil 4.41). Bu portatif mobilyalar ile günlük yaşamda refah içinde yaşanması amacı köylere taşınmaya çalışılmıştır. Daha iyi ve konforlu bir yaşam oluşturma isteği, yaşanan çevrelerde mekanları organize etme şekline bağlıdır. Kız Teknik Okulları aracılığıyla köylerde refah seviyesinin artırılmaya çalışılarak, Cumhuriyet döneminin bir ideali olan modern hayata ulaşma çabaları görülmektedir.

Şekil 4.41 : Bir kurs öğretmenine ait portatif ambalajlı mutfak ve yemek takımları (MEB, 1945).

Köy kadınları gezici kurslarında verilen eğitimde, yurt dışındaki ülkelerde izlenen yöntemler de yol gösterici olmuştur. Amerika, Almanya ve Hollanda’da köyün kalkınmasında yaygın olarak “demonstrasyon” yöntemi kullanıldığı belirtilmiştir (Altınayar, 1962, s. 29). “Demonstrasyon” ise “herhangi bir mevzuu yaparak göstermek” olarak tanımlanmıştır (Altınayar, 1962, s. 29). Yurt dışında kullanılan bu yeni uygulamalı gösterim yöntemi, benzer şekilde köy kadınları gezici kurslarında da

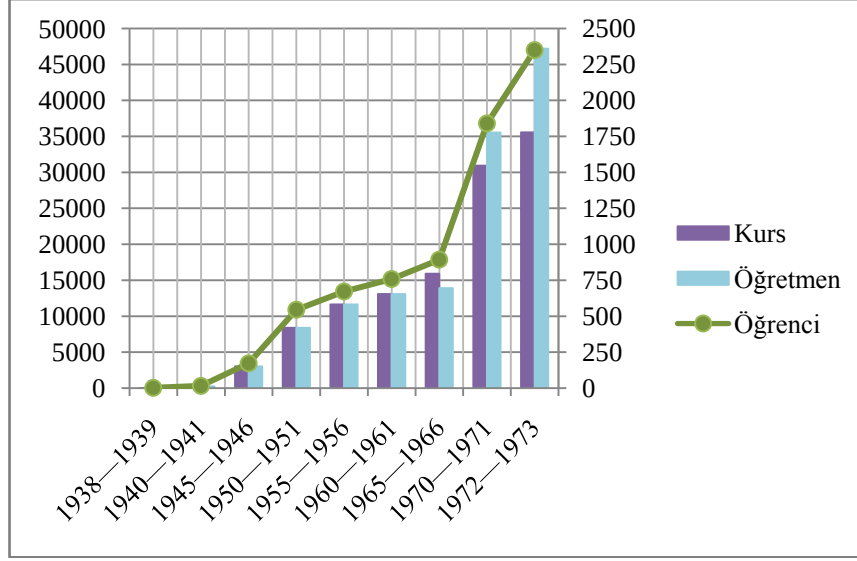
uygulanmıştır. Bu yöntem, Milli Eğitim Bakanlığı'nın Tarım Bakanlığı ile yaptığı anlaşmayla İzmir-Bornova Ev Ekonomisi Şubesinde kurs başöğretmenlerinin bu usülle yetiştirilmesiyle birlikte de öğretim sistemlerine girmiştir ve Elazığ, Erzurum, Manisa ve Bolu'da açılan meslekte yetiştirme kurslarında Tarım Bakanlığı Ev Ekonomisi uzmanlarının desteğiyle 470 kurs öğretmenine uygulanmıştır (Altınayar, 1962).

Milli Eğitim Müdürlüklerine, Kız Enstitülerine ve Akşam Kız Sanat Okullarına bağlı olarak faaliyette bulunan Köy kadınları gezici kurslarının sayıları ve yerleri eklerde sıralanmıştır (Çizelge E.3).

Köy kadınları gezici kurslarındaki gelişmelerin yıllara göre dağılımı sayısal ve grafik olarak verilmiştir (Çizelge 4.18) (Şekil 4.42). Köy kadınları gezici kurslarının sayısı her yıl arttırılarak kuruluş tarihleri olan 1938 yılından 1968 yılına kadar 817'ye yükseltilmiştir (Dericioğlu, 1969). Halkın büyük bölümünün köylerde yaşaması, köy sayısının 40000'e yakın olması ve köy kadınının eğitime verilen önem karşısında 1968-1969 öğretim yılı başında mevcut olanlara 350 kurs ilave edilerek kurs sayısı 1167'ye yükselmiştir. Devamında da her yıl en az 350 kurs daha açılarak eğitim hizmetlerinin her yere ulaştırılması amaçlanmıştır.

Çizelge 4.18 : Köy kadınları gezici kurslarındaki gelişmeler (MEB, 1973a, s. 211).

Yıllar	Kurs	Öğretmen	Öğrenci
1938—1939	1	1	45
1940—1941	12	12	320
1945—1946	151	151	3450
1950—1951	419	419	10898
1955—1956	582	582	13432
1960—1961	654	654	15171
1965—1966	795	695	17863
1970—1971	1547	1777	36800
1972—1973	1778	2360	47000

Şekil 4.42 : Köy kadınları gezici kurslarındaki gelişmelerin grafik anlatımı.

Köy kadınları gezici kurslarının sayısı, 1938-1939 öğretim yılında 1 iken; 1940-1941 öğretim yılında artarak 12 olmuş; diğer öğretim yılları 1940-1941 öğretim yılına göre kıyaslandığında; 1945-1946 öğretim yılında kursların sayısı 12 katından fazlasına ulaşmış; 1950-1951 öğretim yılında kursların sayısı 35 katına yaklaşmış; 1960-1961 öğretim yılında kursların sayısı 54 katından fazlasına ulaşmış; 1970-1971 öğretim yılında kursların sayısı 129 katına yaklaşmış; 1971-1972 öğretim yılında kursların sayısı 149 katına yaklaşmıştır.

Köy kadınları gezici kurslarındaki öğretmen sayısı, 1938-1939 öğretim yılında 1 iken; 1940-1941 öğretim yılında artarak 12 olmuş; diğer öğretim yılları 1940-1941 öğretim yılına göre kıyaslandığında; 1945-1946 öğretim yılında öğretmen sayısı 12 katından fazlasına ulaşmış; 1950-1951 öğretim yılında öğretmen sayısı 35 katına yaklaşmış; 1960-1961 öğretim yılında öğretmen sayısı 54 katından fazlasına ulaşmış; 1970-1971 öğretim yılında öğretmen sayısı 149 katına yaklaşmış; 1971-1972 öğretim yılında öğretmen sayısı 196 katından fazlasına ulaşmıştır.

Köy kadınları gezici kurslarındaki öğrenci sayısı, 1938-1939 öğretim yılında 45 iken; 1940-1941 öğretim yılında artarak 320 olmuş; diğer öğretim yılları 1940-1941 öğretim yılına göre kıyaslandığında; 1945-1946 öğretim yılında öğrenci sayısı 10 katından fazlasına ulaşmış; 1950-1951 öğretim yılında öğrenci sayısı 34 katından fazlasına ulaşmış; 1960-1961 öğretim yılında öğrenci sayısı 47 katından fazlasına ulaşmış; 1970-1971 öğretim yılında öğrenci sayısı 115 katına ulaşmış; 1971-1972 öğretim yılında öğrenci sayısı 147 katına yaklaşmıştır.

Olgunlaşma enstitüleri; kız enstitüleri ve akşam kız sanat okullarını bitiren öğrencilerin mesleki bilgi ve becerilerini geliştirerek ve meslek sahibi olmalarına imkan sunan, geleneksel Türk giyim ve geleneksel Türk el sanatları alanlarında araştırma, geliştirme, değerlendirme, arşivleme ve üretim çalışmaları yapılarak el sanatlarının yaşatılmasını sağlayan kurumlardı (MEB, 1964). Bu okullarda meslekte olgunlaştırma hedef alınmaktaydı. Okula devam süresi 2 yıldı. Olgunlaşma enstitülerinde gündüz eğitim verilmekteydi. Okullara giriş sınavsız olmasına rağmen; talebin fazla olması durumunda giriş sınavı düzenlenmekteydi. Olgunlaşma enstitülerinde mezunlara diploma yerine sertifika verilmekteydi (MEB, 1973a). Olgunlaşma enstitüleri, döner sermaye ile çalışan kurumlardı ve öğrencilere döner sermaye yönetmeliği kararlarına uygun olarak ücret ödenmekteydi (MEB, 1961a).

Olgunlaşma enstitülerinde kadın giyimleri için modern ve klasik modeller üzerinde etütler yapılmakta ve özgün eserler oluşturulmaktaydı. Kadınların giyim ihtiyaçlarını daha ucuza karşılamaları amacıyla Ankara Olgunlaşma Enstitüsü'nde Batı ülkelerindekine benzer bir konfeksiyon atölyesi kurulmuştu.

İlk olgunlaşma enstitüsü 1945 yılında İstanbul'da açılmıştı. Devamında 1958 yılında Ankara'da, 1959-1960 yılında Eskişehir'de, 1959-1960 yılında Samsun'da ve 1961-1962 yılında İzmir'de birer olgunlaşma enstitüsü açılmıştı. Olgunlaşma enstitülerinde farklı sanat dalları üzerinde öğrenim yapılmaktaydı (Çizelge 4.19).

Çizelge 4.19 : Olgunlaşma enstitülerinde öğrenim yapılan sanat dalları (MEB, 1964).

Ankara Olgunlaşma Enstitüsü		İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü
A) Biçki-Dikiş (manto, tayyör, elbise, fantezi elbiseler) Moda-Çiçek Renkli nakış (beyaz iş) Sırma (maraş işi) Türk işi Elbise nakışı (fantezi nakışlar, yatak örtüleri, örtüler) Çamaşır Resim B) Konfeksiyon Atölyesi		Biçki-Dikiş Moda-Çiçek Çamaşır Nakış Resim Sırma (maraş işi) Türk işi Renkli nakış
İzmir Olgunlaşma Enstitüsü	Samsun Olgunlaşma Enstitüsü	Eskişehir Olgunlaşma Enstitüsü
Biçki-Dikiş Moda-Çiçek Nakış-Çamaşır Resim	Biçki-Dikiş Moda-Çiçek Nakış-Çamaşır Resim	Biçki-Dikiş Moda-Çiçek Resim

Olgunlaşma enstitülerinin temel amacı, geleneksel Türk nakışını modern giyim ve ev eşyaları üzerine görsel açıdan yetkin bir biçimde uygulamaktır. Özellikle giyim ve işleme konularında üretim yapılan atölyelerde hazırlanan koleksiyonlar yurt içi ve yurt dışında düzenlenen sergi ve defilelerle tanıtılmaktaydı. Bu anlamda tanıtım ve pazarlama amaçlı etkinlikler düzenlenmiştir. Geleneksel Türk el sanatlarının ve geleneksel Türk giyiminin modernize edilmesiyle oluşturulan gece ceketleri, bluzlar, ev içi kıyafetleri, çeşitli elbiseler ve çeşitli ev eşyaları hem ülke çapında hem de diğer ülkelerde beğenilen ürünler arasında yer almaktaydı. Böylece yurt içi ve yurt dışı pazarlarında bu ürünlere talep oluşmaktaydı. Bunun yanı sıra giyimi kolay ve fiyatları ekonomik olan butik çalışmalar da yapılmaktaydı ve bunlar halk tarafından takip edilmekteydi.

Olgunlaşma enstitülerinin atölyelerinde üretimi yapılan ürünlerin satışı yapılmaktaydı ve alınan siparişler üzerine çalışılmaktaydı. Biçki-dikiş bölümünde; atölyeler, bir şef ve birkaç öğretmen ile idare edilmekteydi (Şekil 4.43). Müşterilerin getirdikleri kumaşlar (sipariş üzerine) ve okulun aldığı kumaşlarla (hazıra) çalışılmaktaydı (MEB, 1964).

Şekil 4.43 : Biçki-dikiş atölye çalışmaları (MEB, 1964, s. 9).

Müşterilerin istekleri doğrultusunda, günün modası takip edilerek dikiş çalışmaları yapılmaktaydı (Şekil 4.44). İlk olarak dikilecek modeller, öğretmen ve öğrenci tarafından manken üzerinde mülajı hazırlanarak kontrol edilmekteydi (MEB, 1964) (Şekil 4.45). Daha sonra öğretmen kesim işini yapmakta, öğrenci de çalışmayı provaya hazırlamaktaydı. Şef ve öğretmenin yaptığı bütün provalarda öğrenci bulunmaktaydı ve gerektiğinde o da prova yapabilmekteydi.

Şekil 4.44 : Ankara Olgunlaşma Enstitüsü atölye çalışması (MEB, 1964, s. 11).

Şekil 4.45 : Ankara Olgunlaşma Enstitüsü'nde bir tuvaletin manken üzerinde hazırlanışı (MEB, 1964, s. 10).

Moda-çiçek bölümünde; tek ya da ayrı atölyeler halinde çalışılmaktaydı. Şapka, çanta, eldiven, gelin başı, meyve, çiçek vb. yapılmaktaydı. Sipariş üzerine ve hazırda çalışılmaktaydı.

Nakış bölümünde; yatak örtüleri, çeşitli örtüler, yemek takımları, işlemeli elbise ve giysiler, çanta ve kemer gibi aksesuarlar yapılmaktaydı.

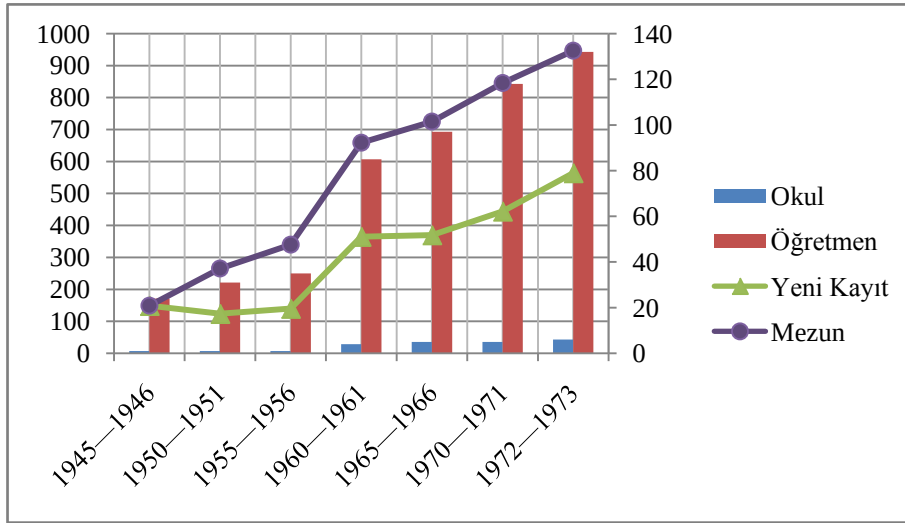
Çamaşır bölümünde; kadın, erkek, çocuk ve bebek takımları yapılmaktaydı.

Resim bölümünde ise diğer atölyelerin desen ve model ihtiyacını karşılamak üzere mesleki ve süsleme alanında çalışmalar yapılmaktaydı. Mesleki resimde, milli kıyafetlerin modernize edilmesiyle günün anlayışına uygun giysiler hazırlanmaktaydı (MEB, 1964). Süsleme resimde ise motifler, doğadan kopyalanarak ya da modernize edilerek hazırlanmakta ve ayrıca eski Türk motiflerinden yararlanılmaktaydı.

Olgunlaşma enstitülerindeki gelişmenin yıllara göre dağılımı sayısal ve grafik olarak verilmiştir (Çizelge 4.20) (Şekil 4.46).

Çizelge 4.20 : Olgunlaşma enstitülerindeki gelişmeler (MEB, 1973a, s. 210).

Yıllar	Okul	Öğretmen	Yeni Kayıt	Mezun
1945—1946	1	24	149	149
1950—1951	1	31	124	265
1955—1956	1	35	140	340
1960—1961	4	85	365	659
1965—1966	5	97	370	725
1970—1971	5	118	444	846
1972—1973	6	132	564	947

Şekil 4.46 : Olgunlaşma enstitülerindeki gelişmelerin grafik anlatımı.

Açılan olgunlaşma enstitülerinin sayısı; 1945-1946 öğretim yılından 1955-1956 öğretim yılına kadar 1 iken, 1960-1961 öğretim yılında 4'e ulaşmış; 1965-1966 öğretim yılından 1970-1971 öğretim yılına kadar ise 5 iken; 1972-1973 öğretim yılında 6'ya ulaşmıştır.

Olgunlaşma enstitülerindeki öğretmen sayısı; 1945-1946 öğretim yılında 24 iken; diğer öğretim yılları 1945-1946 öğretim yılına göre kıyaslandığında; 1955-1956 öğretim yılında öğretmen sayısı yüzde 50'ye yakın artmış; 1965-1966 öğretim yılında öğretmen sayısı 4 katından fazlasına ulaşmış; 1972-1973 öğretim yılında ise öğretmen sayısı 5 katından fazlasına ulaşmıştır.

Olgunlaşma enstitülerine yeni kayıt olan öğrencilerin sayısı; 1945-1946 öğretim yılında 149 iken; 1950-1951 öğretim yılında yeni kayıt olanların sayısı 124'e düşmüş, 1955-1956 öğretim yılında 140'a ulaşmış; 1965-1966 öğretim yılında yeni kayıt olanların sayısı, 1945-1946 öğretim yılına göre 2 katından fazlasına ulaşmış;

1972-1973 öğretim yılında ise yeni kayıt olanların sayısı, 1945-1946 öğretim yılına göre 4 katına yaklaşmıştır.

Olgunlaşma enstitülerinden mezun olanların sayısı, 1945-1946 öğretim yılında 149 iken; diğer öğretim yılları 1945-1946 öğretim yılına göre kıyaslandığında; 1955-1956 öğretim yılında mezun sayısı 2 katından fazlasına ulaşmış; 1965-1966 öğretim yılında mezun sayısı 5 katına yaklaşmış; 1972-1973 öğretim yılında ise mezun sayısı 6 katından fazlasına ulaşmıştır.

Kız Teknik Okullarında 1940-1970 yılları arasındaki gelişim çizelgede; okul, öğretmen, öğrenci ve mezun sayılarının değişimi ile gösterilmiştir (Çizelge 4.21). Bu çizelgedeki veriler, çalışmanın bu bölümünde incelenen kız enstitüleri, kız teknik yüksek öğretmen okulu, akşam kız sanat okulları ve köy kadınları gezici kurslarındaki istatistiksel gelişmelerden yararlanılarak oluşturulmuştur (MEB, 1973a).

Çizelge 4.21 : Kız Teknik Okullarında 1940-1970 yılları arasındaki gelişim.

KIZ TEKNİK OKULLARINDA 1940-1970 YILLARI ARASINDAKİ GELİŞİM																
	1940 - 1941				1950 - 1951				1960 -1961				1970 - 1971			
Okul isimleri	Okul sayısı	Öğretmen sayısı	Öğrenci sayısı	Mezun sayısı	Okul sayısı	Öğretmen sayısı	Öğrenci sayısı	Mezun sayısı	Okul sayısı	Öğretmen sayısı	Öğrenci sayısı	Mezun sayısı	Okul sayısı	Öğretmen sayısı	Öğrenci sayısı	Mezun sayısı
Kız Enstitüleri	15	318	2296	401	48	974	8387	1706	102	1989	10243	3065	138	2809	11216	3046
Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu	1	40	166	40	1	20	433	20	1	54	588	127	1	98	855	200
Akşam Kız Sanat Okulları	27	238	6907	1787	94	133	21045	6144	182	221	38647	8506	357	597	72863	17684
Köy Kadınları Gezici Kursları	12	12	320	—	419	419	10898	—	654	654	15171	—	1547	1777	36800	—
Toplam	55	608	9689	2228	562	1546	40763	7870	939	2918	64649	11698	2043	5281	121734	20930

Bu çizelge incelendiğinde açılan kız enstitülerinin sayısı; 1940-1941 öğretim yılında 15 iken; 1950-1951 öğretim yılında okulların sayısı 1940-1941 öğretim yılına göre 3 katından fazlasına ulaşmış; 1960-1961 öğretim yılında okulların sayısı 1940-1941 öğretim yılına göre yaklaşık 7 katına ulaşmış; 1970-1971 öğretim yılında okulların sayısı ise, 1940-1941 öğretim yılına göre 9 katından fazlasına ulaşmıştır.

Kız enstitülerindeki öğretmen sayısı; 1940-1941 öğretim yılında 318 iken; diğer öğretim yılları 1940-1941 öğretim yılına göre kıyaslandığında öğretmen sayısının; 1950-1951 öğretim yılında 3 katından fazlasına ulaştığı; 1960-1961 öğretim yılında 6 katından fazlasına ulaştığı; 1970-1971 öğretim yılında ise 9 katına yaklaştığı görülmektedir.

Kız enstitülerindeki öğrenci sayısı; 1940-1941 öğretim yılında 2296 iken; diğer öğretim yılları 1940-1941 öğretim yılına göre kıyaslandığında öğrenci sayısının; 1950-1951 öğretim yılında 3 katından fazlasına ulaştığı; 1960-1961 öğretim yılında 4 katından fazlasına ulaştığı; 1970-1971 öğretim yılında ise 5 katına yaklaştığı görülmektedir.

Kız enstitülerinden mezun olanların sayısı; 1940-1941 öğretim yılında 401 iken; diğer öğretim yılları 1940-1941 öğretim yılına göre kıyaslandığında mezun sayısının; 1950-1951 öğretim yılında 4 katından fazlasına ulaştığı; 1960-1961 öğretim yılında 7 katından fazlasına ulaştığı ve 1970-1971 öğretim yılında ise mezun sayısında 1960-1961 öğretim yılına göre fazla bir değişiklik olmadığı görülmektedir.

Açılan kız teknik yüksek öğretmen okulu tek olduğundan yıllar bazında bir değişim yaşanmamıştır.

Kız teknik yüksek öğretmen okulundaki öğretmen sayısı; 1940-1941 öğretim yılında 40 iken; diğer öğretim yılları 1940-1941 öğretim yılına göre kıyaslandığında öğretmen sayısının; 1950-1951 öğretim yılında yüzde 50 azaldığı; 1960-1961 öğretim yılında yüzde 35 arttığı; 1970-1971 öğretim yılında ise 2 katından fazlasına ulaştığı görülmektedir.

Kız teknik yüksek öğretmen okulundaki öğrenci sayısı; 1940-1941 öğretim yılında 166 iken; diğer öğretim yılları 1940-1941 öğretim yılına göre kıyaslandığında öğrenci sayısının; 1950-1951 öğretim yılında 2 katından fazlasına ulaştığı; 1960-1961 öğretim yılında 3 katından fazlasına ulaştığı; 1970-1971 öğretim yılında ise 5 katından fazlasına ulaştığı görülmektedir.

Kız teknik yüksek öğretmen okulundan mezun olanların sayısı; 1940-1941 öğretim yılında 401 iken; diğer öğretim yılları 1940-1941 öğretim yılına göre kıyaslandığında mezun sayısının; 1950-1951 öğretim yılında yüzde 50 azaldığı; 1960-1961 öğretim yılında 3 katından fazlasına ulaştığı ve 1970-1971 öğretim yılında ise 5 katına ulaştığı görülmektedir.

Açılan akşam kız sanat okullarının sayısı; 1940-1941 öğretim yılında 27 iken; diğer öğretim yılları 1940-1941 öğretim yılına göre kıyaslandığında 1950-1951 öğretim yılında okulların sayısının 3 katından fazlasına ulaştığı; 1960-1961 öğretim yılında yaklaşık 7 katına ulaştığı; 1970-1971 öğretim yılında okulların sayısı ise, 13 katından fazlasına ulaşmıştı görülmektedir.

Akşam kız sanat okullarındaki öğretmen sayısı; 1940-1941 öğretim yılında 238 iken; diğer öğretim yılları 1940-1941 öğretim yılına göre kıyaslandığında öğretmen sayısının; 1950-1951 öğretim yılında yüzde 50'ye yakın azaldığı; 1960-1961 öğretim yılında fazla bir değişiklik olmadığı; 1970-1971 öğretim yılında ise 2 katından fazlasına ulaştığı görülmektedir.

Akşam kız sanat okullarındaki öğrenci sayısı; 1940-1941 öğretim yılında 6907 iken; diğer öğretim yılları 1940-1941 öğretim yılına göre kıyaslandığında öğrenci sayısının; 1950-1951 öğretim yılında 3 katından fazlasına ulaştığı; 1960-1961 öğretim yılında 5 katından fazlasına ulaştığı; 1970-1971 öğretim yılında ise 10 katından fazlasına ulaştığı görülmektedir.

Akşam kız sanat okullarından mezun olanların sayısı; 1940-1941 öğretim yılında 1787 iken; diğer öğretim yılları 1940-1941 öğretim yılına göre kıyaslandığında mezun sayısının; 1950-1951 öğretim yılında 3 katından fazlasına ulaştığı; 1960-1961 öğretim yılında 5 katına yaklaştığı; 1970-1971 öğretim yılında ise 10 katına yaklaştığı görülmektedir.

Köy kadınları gezici kurslarının sayısı; 1940-1941 öğretim yılında 12 iken; diğer öğretim yılları 1940-1941 öğretim yılına göre kıyaslandığında 1950-1951 öğretim yılında kursların sayısının 35 katına yaklaştığı; 1960-1961 öğretim yılında 54 katından fazlasına ulaştığı; 1970-1971 öğretim yılında ise, 129 katına yaklaştığı görülmektedir.

Köy kadınları gezici kurslarındaki öğretmen sayısı; 1940-1941 öğretim yılında 12 iken; diğer öğretim yılları 1940-1941 öğretim yılına göre kıyaslandığında öğretmen

sayısının; 1950-1951 öğretim yılında 35 katına yaklaştığı; 1960-1961 öğretim yılında 54 katından fazlasına ulaştığı; 1970-1971 öğretim yılında ise 148 katından fazlasına ulaştığı görülmektedir. Ayrıca köy kadınları gezici kurslarının sayısı ile bu kurslardaki öğretmen sayısının yaklaşık olarak aynı olduğu ve yaklaşık olarak aynı oranda arttığı fark edilmektedir.

Köy kadınları gezici kurslarındaki öğrenci sayısı; 1940-1941 öğretim yılında 320 iken; diğer öğretim yılları 1940-1941 öğretim yılına göre kıyaslandığında öğrenci sayısının; 1950-1951 öğretim yılında 34 katından fazlasına ulaştığı; 1960-1961 öğretim yılında 47 katından fazlasına ulaştığı; 1970-1971 öğretim yılında ise 115 katına ulaştığı görülmektedir.

“Erken Cumhuriyet dönemi Kız Teknik Eğitimi” başlıklı bölümde ülkenin sosyal, kültürel, ekonomik ve teknik ihtiyaçlarına cevap verebilen nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde ve insan gücü ile üretim arasında rasyonel bir denge kurulmasında mesleki ve teknik eğitimin rolünün büyük olduğu görülmektedir.

Kız Teknik Okullarında mesleki ve teknik eğitimin işlevleri:

1. Rasyonel üretim boyutu:

- Müfredatın “ev idaresi” ve “işleme, biçki-dikiş, moda-çiçek, resim, mobilya” gibi üretime yönelik atölye derslerinde, zamanın etkin ve verimli kullanılarak hızlı ve pratik (kolay uygulanabilir) çalışılması ve işin hedeflenen sürede bitirilmesi,
- Düzen, disiplin ve verimlilik ilkelerinin derslerde uygulanması,
- İşlerin bilgili, kolay, ölçülü ve sistemli bir biçimde yapılması,
- İşlerin planlanması,
- Zaman ve enerjinin doğru kullanılması,
- İlkel ve geleneksel yöntemlere karşı bilimsel, rasyonel ve çağdaş yöntemlerin kullanılması,
- Ev idaresi dersi kapsamında “zaman ve enerji tasarrufu” yapılırken ergonomi çalışmalarına yer verilmesi,
- Günlük, haftalık ve aylık programlar yapılarak çizelgelerin hazırlanması ve bu çizelgelerin ev işlerinin düzenlenmesinde takip edilmesi,
- Ev idaresinde defter tutularak bütçenin gelir ve giderlerinin kontrol edilmesi,

- Yemek tariflerinde ve yemek hazırlamada temel standart ölçülerin (gram, kilogram, litre, ölçüm kaşıkları gibi) uygulanması,
- Günlük yaşamın standartlaşması,
- Ev işlerinin yanı sıra çocuk yetiştirmede de bilimsel ve rasyonel yöntemlerin kullanılması,

2. Ekonomik boyutu:

- Nitelikli iş gücü gereksinimlerinin karşılanması,
- Üretimlerde verimliliğin ve kalitenin sağlanması,
- Yurt içi ve yurt dışı pazarlarında rekabet gücünü arttırması,
- Kaynakların (malzeme, enerji, zaman gibi) etkin, verimli ve rasyonel olarak kullanılması,
- Ülkenin ekonomik açıdan kalkınmasının desteklenmesi,
- Halkın hesaplı yaşamasının teşvik edilmesi,
- “Ev planlama ve dekorasyon” ve “ev idaresi” dersleriyle evlerin uygun bir alım gücü ile ekonomik şekilde düzenlenmesi,
- Halkın uygun fiyata iyi giyinmeye teşvik edilmesi,
- Sipariş ve gelişim atölyelerinde üretilen ürünlerin sezondan önce halka tanıtılmasıyla müşterilerden siparişlerin alınması ve alınan siparişlerle öğrenci ve mezunlara iş olanaklarının yaratılması,
- Yurt dışında düzenlenen fuar, sergi ve defile gibi faaliyetlerle yurt dışı pazarlarına ulaşılması ve yurt dışından sipariş alınması,

3. Görsel kültürle ilgili boyutu:

- “Resim dersi” ve diğer üretime yönelik atölye derslerinde yapılan işlerde ve öğrencilerin kişiliklerinin görsel kültür ve estetik açıdan gelişiminin sağlanması,
- Öğrencilere artistik yetenek ve becerilerin kazandırılarak, görsel açıdan yetkin çalışmaların oluşturulması,
- Öğrencilerin el sanatlarına karşı sevgi ve ilgisinin arttırılması,
- Öğrencilere işlerini özenerek yapma alışkanlığının kazandırılması,
- “İşleme dersi”nde renklerin malzeme ve modellerle olan ilişkilerinin kurgulanması,
- Öğrencilerin evleri görsel açıdan yetkin şekilde düzenlemesine teşvik edilmesi,

- Öğrencilerin basit malzemeleri, çevredeki malzemeleri kullanarak ya da yöresel iş ve eşyaları değerlendirerek görsel açıdan yetkin ve değerini emek yoğunluktan alan işler yaratmaya teşvik edilmesi,
4. Öğrencilerin ve halkın eğitimi ile ilgili boyutu:
- İlkel ve geleneksel yöntemlere karşı bilimsel, rasyonel ve çağdaş yöntemlerin kullanılmasının teşvik edilmesi,
 - Düzenlenen defilerle birlikte öğrencilerin ve halkın günün anlayışına uygun şekilde giyinmeye teşvik edilmesi,
 - Kültürel bilincin halk arasında yerleşmesini sağlamak,
 - Beslenme, sağlık ve çocuk yetiştirme konularında ailelerin eğitilerek bilinçlendirilmesi ve geliştirilmesi,
5. Tanıtım boyutu:
- Kız Teknik Okullarında üretilen işlerden başarılı olarak görülenlerin halka tanıtılması,
 - Yurt içinde düzenlenen fuar, sergi ve defile gibi faaliyetlerle Türk modasının ve Türk kültürünün yurt içinde tanıtılması,
 - Yurt dışında düzenlenen fuar, sergi ve defile gibi faaliyetlerle Türk modasının ve Türk kültürünün yurt dışında tanıtılması,
6. Sağlık ve hijyen boyutu:
- Beslenme, sağlık ve çocuk yetiştirme konularında ailelerin bilinçlendirilmesi ve geliştirilmesi,
 - Anne çocuk sağlığının korunması,
 - Halkın sağlığın korunması ve hastalıklardan korunmanın yolları konularında bilgilendirilmesi,
 - “Çocuk bakımı” derslerinde çocuğa bakmanın ve çocuğu sağlıklı ve iyi şekilde büyütmenin öğretilmesi,
 - Bebeğin mevsime uygun olarak giydirilmesi ve bebek giyim eşyalarının (“gömlek, zıbın, kundak bezi gibi çocuk giysileri ve çocuk yatak takımları) hijyenik açıdan temiz olması,
 - Sağlıklı çocukların yetiştirilmesinde spor, oyun, iyi beslenme, düzenli ve yeterli uyku alışkanlığının kazandırılması,
 - Modern evlerde sağlık ve hijyen temasının vurgulanması olarak sıralanabilir.

4.2.3 Kız teknik okulları müfredat programı

Kız Teknik Okulları müfredat programı bölümünde üretimle ilgili atölye dersleri müfredat açısından incelenecektir.

Kadın Meslek Okulları (Akşam Kız Sanat Okulları) müfredat programı esas, kısa devreli kurslardan oluşmaktadır. Bu kurslar ile sanat dallarında uzmanlaşma (ihtisaslaşma) hedeflenmiştir. Müfredat programında 7 çeşit sanat dalı bulunmaktadır:

- Sağlık,
- Yemek pişirme ve gıda,
- Çocuk bakımı ve aile ilişkileri,
- Ev idaresi,
- Giyim,
- El sanatları,
- Resim.

Bu sanat dalları; Akşam Kız Sanat Okulları ders dağıtım çizelgesinde gösterilmiştir (Çizelge 4.22) (MEB, 1961a).

Akşam Kız Sanat Okulları kurslarına devam serbesttir. Yalnız, fantezi elbise, tayyör, manto veya dökar kurslarına devam edeceklerde elbise kursu düzeyinde bilgi aranmaktadır. Bu bilgi dersin öğretmeni tarafından yapılan bir sınav ile değerlendirilmektedir.

Sınıf geçme yönetmeliği ile ilgili maddeler:

- Kurslarda başarı, devam süreleri sonunda öğretmen tarafından yapılan sınavla belirlenmektedir. Kurslarda başarı gösterenlere belge verilmektedir.
- Sadece bir dalın seri halindeki bütün kurslarını bitirenlere Akşam Kız Sanat Okulları Sertifikası (Uzmanlık Sertifikası) verilmektedir.
- Çizelgede çerçeve içindeki dalların bütün kurslarıyla birlikte herhangi bir dalın tamamını bitirenlere Akşam Kız Sanat Okulları Diploması verilmektedir.

Akşam Kız Sanat Okulları diploması almak için dışardan girmek isteyenlere bu imkan sağlanmaktadır. Bu durumdakiler, her kurstan ayrı ayrı sınava tutulmayıp seçtikleri meslek dalının tüm kurslarıyla çizelgede çerçeve içindeki meslek dallarının ilgili kurslarından bir komisyon önünde genel bir sınava tabi tutulmaktadır.

Bu kursların dışında Akşam Kız Sanat Okullarında müstakil (bağımsız) kurslar da verilmekteydi (Çizelge 4.23) (MEB, 1961a). Bu kurslarda hizmet, eğitim ve üretim sektörüyle ilgili alanlarda eğitim verildiği görülmektedir.

Çizelge 4.22 : Akşam Kız Sanat Okulları ders dağıtım çizelgesi (MEB, 1961a, s. 64).

SAĞLIK	Evde hasta bakımı 2 Saat	Hijyen ve toplum sağlığı 2 Saat	I Hemşire yardımcılığı 4 Saat		II Hemşire yardımcılığı 4 Saat						
YEMEK PIŞIRMA VE GIDA	Aile yemeklerinin hazırlanması 8 Saat	Yiyeceklerin muhafazası 4 Saat	Ziyafet yemeklerinin hazırlanması 8 Saat		Rejim yemekleri 4 Saat	Tatlı, pasta ve dondurmalar 4 Saat					
ÇOCUK BAKIMI VE AİLE İLİŞKİLERİ	Aile ilişkileri 2 Saat			Çocuk bakımı ve eğitimi 4 Saat							
EV İDARESİ	Ev idaresi ve sosyal ilişkiler 6 Saat	Çamaşır ve elbise temizliği 8 Saat	Kola ve apreler 4 Saat	Alışveriş ve müstehlik eğitimi 2 Saat	Onarım 4 Saat	Ev çamaşırları 4 Saat					
GIYİM	Dikişe başlangıç ve çocuk giyimi 8 Saat	Etek-Bluz 8 Saat	Elbise 8 Saat	Çocuk ve kadın çamaşırı 8 Saat	Erkek çamaşırı 8 Saat	DİKİŞ İHTİSAS DALI					
						Fantezi elbise 8 Saat		Manto veya dökar 8 Saat	Tayyör 8 Saat	Model değiştirme ve ters yüz yapma 8 Saat	
						ÇAMAŞIR İHTİSAS DALI					
						Çocuk çamaşırı 4 Saat	Kadın çamaşırı 8 Saat	Sabahlık ve lizös 4 Saat	Erkek gömleği ve kravat 8 Saat	Sütyen ve jartiyer 8 Saat	Erkek sabahlığı 8 Saat
EL SANATLARI	Nakışa başlangıç 4 Saat	Kroşe ve yün örgü 4 Saat	MODA ÇİÇEK İHTİSAS DALI								
			Fötr ve hasır şapka 4 Saat		Fantezi şapka 4 Saat	Çocuk şapkası 4 Saat	Çiçek I 4 Saat	Çiçek II 4 Saat	Abajur ve ev süsleme 4 Saat	Çocuk Oyuncakları 4 Saat	Bebek 4 Saat
			NAKİŞ İHTİSAS DALI								
			Tül, file ve dantel anglez 4 Saat		Beyaz iş-4 Saat		Antep işi-4 Saat		Hesap ve Türk işleri - 4 Saat		Çin iğnesi-4 Saat
RESİM	Genelresim 4 Saat	Mesleki ve tezyini resim 4 Saat	Ev planlama ve dekorasyon 4 Saat	RESİM İHTİSAS DALI							
				Tezyini resim-4 Saat		Model çizme-4 saat		Türk sanatları-4 Saat		Dekoratif ev eşyası-4 Saat	

Çizelge 4.23 : Bağımsız kurslarda verilen dersler (MEB, 1961a, s. 64).

MÜSTAKİL KURLAR									
Manikür ve pedikür	Kuaför	Garsonluk	Tezgahtarlık	Sahne kostümleri	Vitrin düzenlemesi	Seramik ve mozaik	Afiş	Çiçek ve sebze yetiştirilmesi	Lisan

Akşam Kız Sanat Okulları müfredat programında verilen ev idaresi, giyim, el sanatları ve resim derslerinde işlenen konular EK F’de verilmiştir. Kız Teknik Okulları müfredatı kapsamında, “ev idaresi, giyim, el sanatları ve resim” dersleri başlıkları altında toplanan üretime yönelik çok çeşitli atölye dersleri olduğu görülmektedir. Bu derslerde teorik eğitimin yanı sıra ağırlıklı olarak uygulamalı eğitimin verildiği derslerde işlenen konularda ve ayrıca Kız Teknik Okullarında işlenen derslerle ilgili MEB’in çeşitli yayınlarında (ders kitapları, yönetmelikler gibi) görülmektedir.

Müfredatta görülen “ev idaresi” başlığının altında gruplanan derslerde, Cumhuriyet döneminde izlenen rasyonel ve bilimsel yöntemlerin eğitimde uygulandığı görülmektedir.

Müfredatta görülen “giyim” başlığının altında gruplanan derslerde ve “el sanatları” başlığının altında “moda-çiçek” üretimleri altında gruplanan derslerden “fötr ve hasır şapka dersi”, “çiçek” gibi derslerde, Cumhuriyet modernleşmesinin yansıması olarak gündelik hayatta giyim kuşam alanında yaşanan değişimlerin eğitimdeki etkisi görülmektedir. Ayrıca bu derslerde ve “çocuk bakımı ve eğitimi” dersinde, Cumhuriyetin sağlıklı nesil yetiştirme ve hijyen ile ilgili politikalarının eğitime yansıması olarak çocuk giyimine ve çocuk sağlığına da yer verildiği görülmektedir.

Müfredatta görülen “el sanatları” başlığının altında “moda-çiçek” üretimleri altında gruplanan derslerden “abajur ve ev süsleme dersi” ve “resim dersi” başlığı altında gruplanan derslerden “ev planlama ve dekorasyon dersi”nde, Cumhuriyet modernleşmesinin yansıması olarak mobilyaların evlerde kullanımıyla birlikte gündelik hayatta yaşanan değişimlerin eğitimdeki etkisi görülmektedir. Ayrıca, “ev planlama ve dekorasyon dersi”nin, mobilyacılığın temelini oluşturduğu söylenebilir.

Müfredatta görülen “resim” başlığının altında altı grupta gruplanan derslerden “dekoratif ev eşyası” ve diğer resim derslerinde, Cumhuriyet modernleşmesinin yansıması olarak mobilyaların evlerde kullanımıyla birlikte gündelik hayatta yaşanan

değişimlerin paralelinde evlerde turistik ve hediyelik eşyaların kullanımına eğitimde de yer verildiği görülmektedir.

Özetle; Kız Teknik Okulları Müfredatı kapsamında görülen eğitim incelendiğinde; yürütülen Cumhuriyet modernleşme projesiyle ilişkili olarak yapılan üretimlerle günlük yaşamın her alanına sirayet etme çabasının kadınlar üzerinden yapıldığı görülmektedir.

5. KIZ TEKNİK OKULLARININ ÜRETİMLERİ, SERGİLER VE DEFİLELER

Kız Teknik Okullarının önemli faaliyetlerini; öğrenmek, yapmak, üretmek, sergilemek, satış yaparak ekonomik kazanç elde etmek oluştuyordu. Böylece bu okullar, kendi işlerini kurarak hayatlarını kazanacak gerçek üreticileri yetiştiren kuruluşlar olarak faaliyet göstermekteydi.

Bu bölümde, Geleneksel Türk el sanatları ve geleneksel Türk giyiminden esinlenilerek Kız Teknik Okullarında yapılan üretimler, 1943-1944 yıllarında yayınlanan Kadın-Ev ve 1953-1970 yılları arasında yayınlanan Mesleki ve Teknik Öğretim dergilerinden yararlanılarak seçilen çalışmalar üzerinden incelenmektedir. Geleneksel Türk el sanatlarında ve geleneksel Türk giyiminde kullanılan motiflerin “modernleştirme” ve “stilizasyon” çalışmaları yapılmasıyla oluşturulan işleme, biçki-dikiş, moda-çiçek, resim ve mobilya üretimleri incelenmektedir. Bu üretimler Cumhuriyet modernleşme politikaları bağlamında da irdelenmekte ve ilişkilendirilmektedir. Bununla birlikte, sergi ve defile kavramının, Kız Teknik Okullarındaki anlamı, yurt içinde ve yurt dışında düzenlenen sergiler ve defileler üzerinden işlenmektedir ve sergilerin işlevleri yorumlanmaktadır. Ayrıca müfredat kapsamında yapılan üretimler için kurulan sipariş ve gelişim atölyeleri ve bu atölyelerin ekonomik katkıları ele alınmaktadır.

5.1 Üretimler

Kız Teknik Okulları, öğrencilerin Türk giyim ve el sanatları konusunda bilgi ve becerilerini geliştirmelerine imkân sağlamaktaydı. Bu okullar geleneksel Türk giyim ve el sanatları alanlarında araştırma, geliştirme, değerlendirme, arşivleme ve üretim çalışmaları yapan kişiler yetiştirmekteydi, böylece Türk el sanatlarının yaşatılması amaçlanmaktaydı.

Geleneksel Türk el sanatları, bir ulusun kültürel kimliğinin önemli belgeleridir ve geleneksel kültürü yeni kuşaklara aktarmada önemli araçlardan biridir. Geleneksel Türk el sanatları; cam, çini-seramik, ahşap işçiliği, taş işçiliği-oyma, maden, kumaş

dokuma, işleme, örme, halı-kilim-cicim, deri-cilt, minyatür, ebru, tezhip, hat gibi alanlarda uygulanan Türk tezyini sanatlarını içermektedir.

Osmanlıcada “tezyinat” olarak ifade edilen bezeme, bir biçimin yüzeyinde düz ya da kabartma, boyalı veya boyasız birtakım motiflerle oluşturulan kompozisyonlardır (Ödekan, 1997). Motif, bezeme ve süslemede bütünü oluşturan parçalardan her biridir ve motifin Türkçe karşılığı olarak “örge” kullanılmaktadır (Sözen ve Tanyeli, 1994, s. 166).

Modernizasyon, “Motifin, uygulanacağı yere, tekniğe ve günün anlayışına uygun niteliğe getirilmesi” olarak ifade edilmiştir (Fenercioğlu, 1973, s. 47).

Süslemede süslenecek yerin ve uygulanacak tekniğin özelliğine göre motifleri modernleştirme işlemi şu yollarla yapılabilmektedir:

- Motifin yapı özelliğini bozmadan büyütme veya küçültme,
- Motiflerin tekrarını arttırarak bir alan süslemek,
- Motifleri bir eksen etrafında toplayarak yerleştirmek,
- Motifleri yan yana veya alt alta koyarak bir su meydana getirmek,
- Uygulanacak teknik özellik nedeniyle motifin içinden bir çiçek veya yaprağı almak ve yukarıda sayılan işlemlerden herhangi birini uygulamak,
- Uygulanacak tekniğe uygun motif seçmek, örneğin; işleme, boyama, yapıştırma, seramik, mozaik gibi tekniklere uygulanabilecek nitelikte olması veya gerekli işlemleri yaparak tekniğe uygun hale getirmek (Fenercioğlu¹², 1973, s. 48).

Stilizasyon, “Herhangi bir sanat dalında biçimlerin bazı niteliklerini öne çıkarmak amacıyla vurgulamak, yalınlaştırmak ve yinelemekten doğan çok belirgin üslupsal bir abartma” olarak tanımlanmaktadır (Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 1998, s. 1699). Erzen (2009), stilizasyonu “geleneksel Türk sanatlarından özümseyen bir tavır” olarak vurgulamıştır (s. 1320).

Esinlenme ise, “Sanatçının sanat yapıtını yaratmadan önce, dış dünyadaki gerçekliklerden etkilenip çalışmaya yönelmesi eylemi, ilham alma” olarak ifade edilmektedir (Sözen ve Tanyeli, 1994, s. 78). Esinlenmede ortaya çıkan ürün, esinin kökenini oluşturan gerçekliğin yeniden üretilmesi biçiminde belirlemektedir.

Kız Teknik Okullarında yapılan üretimlerde, geleneksel Türk el sanatlarından ve geleneksel Türk giyiminden esinlenilmektedir. Bu üretimlerde geleneksel Türk el sanatlarında kullanılan motiflerin ve geleneksel Türk giyiminde yer alan kıyafetlerin

¹² Sevim Fenercioğlu, Kız Sanat Öğretmen Okulu resim öğretmenidir.

ve motiflerin modernizasyon ve stilizasyon çalışmaları yapılarak çok çeşitli ürünler meydana getirilmiştir.

Kız Teknik Okullarında, sanatsal ağırlıklı eğitim ve üretim çalışmaları birlikte sürdürülmekteydi. Bu eğitim kurumları ile kaybolmaya yüz tutmuş Türk el sanatlarının yöntemlerini öğretilirken bunların asıllarına sadık kalınarak gelecek kuşaklara aktarılmasına öncülük edilerek, seçkin el sanatı örneklerini yurt içi ve yurt dışında tanıtılmaktaydı.

Öğrenciler biçki-dikiş, moda-çiçek, çamaşır, nakış, resim gibi derslerde edindikleri bilgi ve becerilerle çok çeşitli ürünler ortaya çıkarıyorlardı.

Bu bölümde 1943-1944 yıllarında yayınlanan *Kadın-Ev*¹³ ve 1953-1970 yılları arasında yayınlanan *Meslekî ve Teknik Öğretim*¹⁴ dergilerinden yararlanılarak Kız Teknik Okullarının üretimleri seçilen çalışmalar üzerinden incelenmektedir.

5.1.1 İşleme dersi üretimleri

Türk süsleme sanatının önemli bir bölümünü işlemler oluşturmaktadır. İşleme, şu şekilde tanımlanmaktadır:

Dokumacılık (tekstil) alanındaki çeşitli bezeme teknikleri arasında iğne ya da tıgla, beyaz ve renkli iplik kullanılarak yün, keten, pamuk ya da ipekten yapılmış beyaz, renkli, kalın ve ince kumaşlar, bazen de deri üzerine yapılan ve çeşitli özellikleri bulunan süsleme sanatı dalı. (Sürür, 1976, s.7)

El işlemleri çeşitli eşyalar üzerine uygulanmaktadır. Gündelik yaşamda ev içinde kullanılan çeşitli örtülerde, mendillerde, sofraya ve çay takımlarında, Amerikan servislerde, yatak takımları ve yastıklarda, elbise, bluz, etek, ceket, şal, çocuk elbiseleri gibi giysilerde, çanta, kemer gibi aksesuarlarda, çeşitli eşya kılıflarında işlemler kullanılmıştır. Kız Teknik Okullarında geleneksel Türk el sanatları ve geleneksel Türk giyimi alanlarında kullanılan çeşitli motiflerden yararlanılarak el işlemleriyle çeşitli üretimler yapılmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın ilgili yayınında işleme ile ilgili konulara değinilmiştir. (1953). Bitkisel bezemeler, Türk işlemesi çalışmalarında öğrenciler tarafından uygulanmaktaydı (Şekil 5.1).

¹³ *Kadın-Ev* dergisi, Kız Enstitüleri ve Akşam Sanat Okulları öğretmen ve öğrencileri tarafından hazırlanmış ve Maarif Vekâleti tarafından çıkarılmıştır.

¹⁴ *Meslekî ve Teknik Öğretim* dergisi, Milli Eğitim Vekâleti Mesleki ve Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü tarafından çıkarılmıştır.

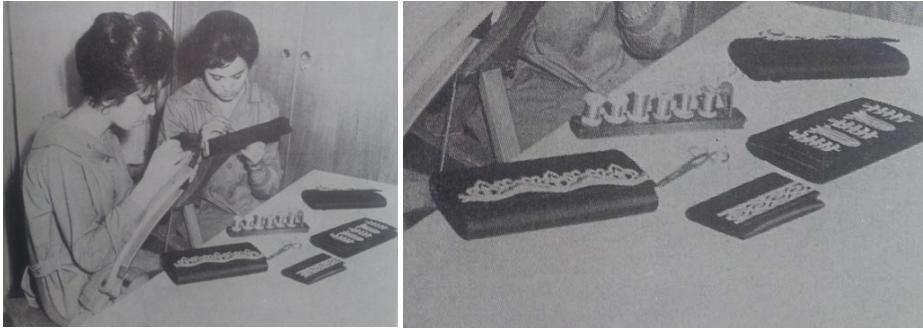

Şekil 5.1 : Türk işlemesi yapan öğrenciler (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b)).

İşlemelerde ciğerdeldi¹⁵, balıksırtı, civan kaşı, susma, mürver, muşabak, tel kırma, pesent, dival gibi adlarla teknikler kullanılmaktaydı (Şekil H.1 ve Şekil H.2).

İnce nakış; ipek, yün, pamuk, boncuk, rafya vb. malzemeleri kullanılarak yatak örtüleri, sofraya ve çay takımları, elbise nakışları, çocuk yatak örtüleri işlenmekte, hazır ya da siparişe göre çalışılmaktaydı.

Sırma, Maraş ve çevresinin eski bir işidir. Sırma, haddeden geçirilerek iplik gibi ince bir hale getirilen, sıyrılan altın ya da gümüş tele verilen addır; bu teller ipek tel üzerine sarılırsa “kılbadan” ve altın yerine gümüş tel üzerine sarılırsa “sim” olarak adlandırılır (Sürür, 2010, s. 52). Gümüş ve altın tel sırma ile üç iğne, iki iğne, tek iğne, yarma ya da verevpesent olarak işlenmekteydi. Gece çantaları, pudriyer, gözlük kılıfları, örtüler, elbise nakışları, kemerler, bloknotlar yapılmaktaydı (Şekil 5.2). Sırma işlemeli gece çantalarında bitkisel bezemelerden yararlanılmıştır.

Şekil 5.2 : İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü'nde sırma atölyesinde yapılmış çalışmaların gece çantalarına uygulanması (MEB, 1964, s. 19).

Renkli ipek ve simle işlenmiş olan örtülerin motiflerinde eski çevrelerden ve gece çantalarındaki motiflerde eski cepkenlerden yararlanılmıştır (Şekil 5.3). Gece çantaları üzerindeki işlemelerin motiflerinde bitkisel bezemelerden çiçek, yaprak ve sapsar kullanılmıştır.

¹⁵ Ek J'de yer alan terimler sözlüğünde ilgili terimlere ulaşılabilir.

Şekil 5.3 : Üzeri işli beyaz örtüler ve gece çantaları (Kadın-Ev, 1944).

Eski Türk motiflerinden yararlanılarak elbiseler, bluzlar yapılmaktaydı. Ankara Olgunlaşma Enstitüsü'nde yapılmış olan gece bluzundaki motiflerde bitkisel bezemelerden çiçek ve yapraklar kullanılmıştır (Şekil 5.4). Bu bluzun kenarlarında, motiflerde sim ve sırma uygulamasının kullanıldığı görülmektedir.

Şekil 5.4 : Ankara Olgunlaşma Enstitüsü'nde eski Türk motiflerinden yararlanılarak yapılmış bir gece bluzu (MEB, 1964, s. 33).

Türk işi; keten ve Rize bezi üzerine, eski Türk motiflerine ve işlerine uygun olarak çalışılmaktaydı. Türk işi pesent (düz, verev, tahrirli) muşabak, mürver, balıksırtı sarma iğneleri kullanılarak ipekle işlenmekteydi. İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü'nün Türk işi atölyesinde yapılan çalışmalarda bitkisel bezemelerden çiçek, dal, yararlanılmıştır (Şekil 5.5).

Şekil 5.5 : İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü’nde Türk işi atölyesinde çalışma (MEB, 1964, s. 22).

Erken Cumhuriyet döneminde yaşanan gelişmeler, toplum düzeninde köklü değişikliklere neden olmuştur ve bu değişiklikleri mekanlar ve yaşam biçimleri bakımından inceleme, günlük yaşamda kullanılan çeşitli ürünleri anlamakta önemlidir. Cumhuriyet ile beraber gelişen çağdaşlaşma ideolojisinin somut yansımaları konutlarda da görülmektedir. Toplumun geleneksel yapıdan uzaklaşması sonucu, yaşam biçiminde yeni mekansal arayışlara yönelim söz konusuydu ve bunlar aşamalı olarak gerçekleşmekteydi. Geleneksel yapıda günlük yaşamın ihtiyaçları tek oda içinde çözümlenmekteydi; yeni konutlarda ise oturma odası, salon, yatak odası gibi işlevlerine göre kullanılmaya başlayan mekan düzeni yaygınlaşmaktaydı (Boyla, 2009; Uzunarslan, 2002).

Geleneksel geniş aile düzeninden çekirdek aile yapısına geçilmesiyle ve mevcut konutların yeni yaşam ihtiyaçlarını karşılayamaması sonucu yeni konutlara yönelim artmaktaydı. Bu süreçte mobilyaların evlere girmesiyle birlikte gelişen yeni konutlarda modern düzenin kurulumu görülmektedir. Mobilya, Batılı tarzda konut düzeninin bir parçası olarak mekanlarda kullanılmış ve cumhuriyetle beraber çağdaşlaşmanın sembolü olmuştur.

Uzunarslan (2002, s. 220), yeni konutlarda yaşama isteğini şöyle açıklamıştır: “Yeni konutlarda yaşama isteği yirmili yılların sonunda daha da güçlenmiş “modern yaşamak” ve “asri olmak” sözcükleriyle desteklenen yeni düzenin mobilyalarını kullanmak bir statü göstergesi olarak kabul edilmiştir”.

Eski evlerin misafir odalarının salonlara dönüşmesi sonrasında salonlar günlük kullanıma açılmıştır. Salonların günlük kullanıma açılması ile önceleri sedir, divan kullanımı yerine Batı kültüründen alınan koltuk, masa, sandalye, sehpa gibi

mobilyaların benimsenerek kullanıldığı görülmektedir. Cumhuriyetin modernleşmesiyle birlikte masaların ve mobilyaların evlerde kullanımının yaygınlaşmasıyla masa örtüleri, sehpa örtüleri gibi dekoratif amaçlı örtüler günlük hayatta yaşam alanlarına girmektedir. “Mekanı oluşturan öğelerin ve yüzeylerin düzenlenmesi eylemi” olarak tanımlanan dekorasyon kavramı, önem kazanmaya başlamıştır (Sözen ve Tanyeli, 1994, s. 65). Kullanım nesneleri, mekan içinde uygun biçimde konumlandırılmış ve mekanın içindeki eşyalarla birlikte bir bütün oluşturacak biçimde değerlendirilmiştir. Böylece mekanlarda ve yaşam alanlarında modern dekorasyon anlayışı oluşmaya başlamıştır.

Sofra geleneği, yemek kültürünün önemli parçalarından biridir. Sofra denilince geçmişte yaygın olarak yere serilerek kullanılan *sofra bezi* düşünülmektedir, bu kavram modernleşmeyle birlikte genişlemiştir. Sofranın şekil bakımından değişime uğraması sonucunda sofra kavramı; yere sofra örtüsünün serilmesini, yerden biraz yüksekte kullanılan yuvarlak tahtayı ya da modern şehir yaşamında etrafında bulunan sandalyelere oturlan masayı ve masa üzerine serilen örtüyü de içermektedir.

Anadolu’da yemekler geleneksel olarak sofra bezleri üzerine sininin¹⁶ kasnak yardımıyla yükseltilmesi sonrası üzerine yemeklerin kaplarla konulmasıyla ve dizlerin sofra beziyle de örtülmesiyle yenmekteydi. İnsanların yer sofrası üzerine koydukları sinilerde yemek yeme alışkanlığından vazgeçmesiyle birlikte yemekler masada yenilmeye başlamıştı. Yemeklerde bakır ya da gümüş sinilerin ve bakır ya da gümüş çatal, kaşık, bıçaklarla kullanımı yerini Batılı usûlde yemek masasında, porselen tabak ile çelik çatal, kaşık, bıçaklara bırakmıştı.

Kasapoğlu (1970), yemek masasının hazırlanışının yemeklerin beğenilmesinde önemli rol oynadığını ve düzenli, bilinçli hazırlanan yemek masalarının hoş gitme ve saygı duyguları uyandırdığını belirtmiştir.

Kız Enstitülerinde yemek salonunun düzenlenmesi uygulanırken; sofra düzeninde tabak örtüleri, porselen takımlar, servis takımlarının (çatal, bıçak, kaşık) yerleşimi, bardak altı örtüleri ve bardaklar, vazo örtüleri ve vazoların içine çiçeklerin yerleştirilmesine özen gösterilmekteydi (Şekil 5.6).

¹⁶ Sini, içerisinde yemek yenilen daire biçiminde kenarlı metal tablalardır. Siniler, üzeri çeşitli motiflerle bezenerek süslenmiştir. Perihan Çetin, 1956. Etnoğrafya müzesindeki bakır eserler üzerinde araştırma. *Türk Etnoğrafya Dergisi*, sayı 1, s. 96.

Şekil 5.6 : İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nün yemek salonunun düzenlenmesi (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.a)).

Yemek takımı, sofa, çay takımı ve masa örtülerinde geniş bir desen repertuarının kullanıldığı görülmektedir. Geometrik ve bitkisel bezemeler bu desen repertuarında yer almaktadır.

1938 yılında düzenlenen Kız Enstitüleri ve San'at Okulları Sergisi'nin kataloğunda ve MEB'in (1945) ilgili yayınında öğrencilerin eski Türk motiflerini işlediği yemek takımı örtülerine yer verilmiştir (Şekil 5.7 ve Şekil 5.8). Şekil 5.7'deki yemek takımı, ilk kez eski Mısır Kralı Faruk'un evlenmesi sebebiyle hediye olarak sipariş üzerine işlenmiştir (Övüç, 1986). Yemek takımı örtüsünde motif olarak bitkisel bezemelerden çiçek ve yapraklar kullanılmıştır. Şekil 5.8'deki örtüde çini sanatında kullanılan hatayi¹⁷ motifleri ve saz¹⁸ üslubu motifler görülmektedir. Bu örtü üzerinde hatayi motiflerinden nar çiçeği ve şakayık çiçekleri ve saz üslubu iri kıvrık yapraklar bulunmaktadır (Şekil 5.9).

¹⁷ Hatayi, "Türk bezeme sanatlarında çok sık kullanılan, stilize çiçek örgesi" olarak tanımlanmaktadır. Genellikle dikine alınmış kesitler halinde, ince kıvrımlarla birbirine bağlanarak madalyonlar içinde verilen bu stilize çiçekler çoğu kez rumi, bulut ve yaprak örgelerle birlikte bir kompozisyon oluşturur. Hatayinin en erken örneklerine 8. ve 9. yüzyıllarda yapılmış Uygur duvar resimlerinde rastlanmaktadır. Osmanlı döneminde taş, ahşap, dokuma ve seramik gibi çeşitli malzeme yüzeylerine değişik tekniklerle uygulanmış, tezhip ve cilt sanatında da kullanılmıştır. R. Çelebi, 1997a. Hatayi. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul: YEM Yayınları, cilt 2, s. 768.

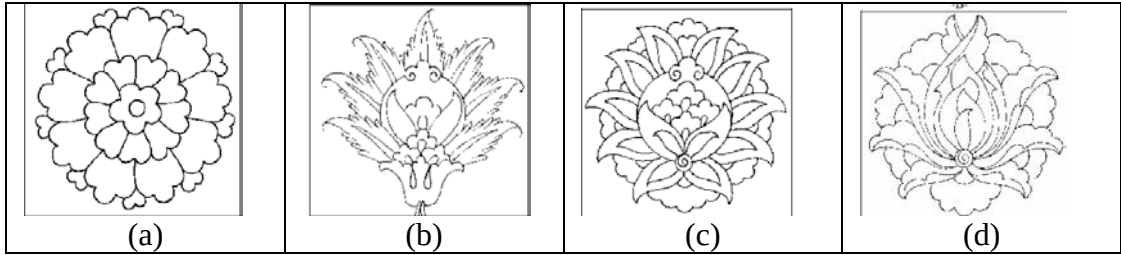
¹⁸ XVI. ve XVII. yy. ortalarına kadar sürdürüldüğü düşünülen saz üslubu dönemi, sanatçıların mürekkep ile yapmış oldukları resimlere dayandırılmaktadır. Üslubun ana motifleri kıvrık sivri uçlu hançer formundaki yapraklarla hatayi çeşitlendirmeleridir. Kırık ve birbirini delerek geçen bol dilimli şekilleri ile Osmanlı süsleme sanatının son dönemlerine kadar bütün bezeme alanlarında uygulandığı görülmektedir (Url-4).

Şekil 5.7 : Kız öğrenciler yemek takımı örtülerine işleme yaparken (Kız Enstitüleri ve Sangat Okulları Sergisi, 21 Mayıs 1938, s. 47; Övüç, 1986, s. 11).

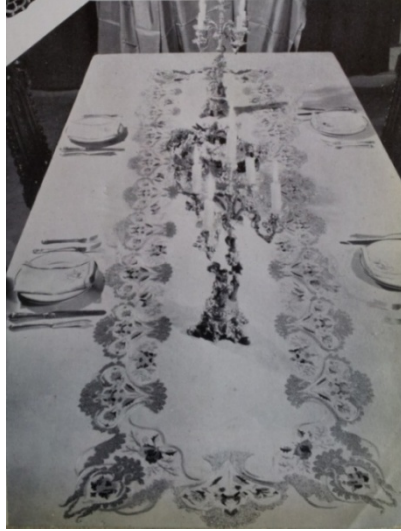

Şekil 5.8 : İşleme atölyelerinde yapılan bir çalışma (MEB, 1945).

Şekil 5.9 : Hatayi motifleri (a) Penç. (b) Narçiçeği. (c) Şakayık. (c) Marul çiçeği. (MEB, 2007, s. 4).

Kadın-Ev dergisinde (1943), eski Türk işlemelerinden alınan motiflerin stilize edilmesiyle yapılan sofrta örtüsü ve etrafı dantelle süslenmiş olan tabak veya vazo altı örtüsüne yer verilmiştir (Şekil 5.10 ve Şekil 5.11). Bu işlemelerde motif olarak bitkisel bezemelerden çiçek ve yapraklar kullanılmıştır. Burada sofrta kültüründe yaşanan değişim; kullanılan masa ve sandalyeler, serilen sofrta örtüsü, yemek yenilen porselen tabaklar ve çatal kaşık, çatal, bıçaklar ve masada kullanılan şamdanlarla birlikte görölmektedir.

Şekil 5.10 : Eski Türk işlemlerinden alınan motifleri stilize edilmesiyle yapılan sofrta örtüsü (Kadın-Ev, 1943, s. 54).

Şekil 5.11 : Etrafı dantelle süslenmiş tabak veya vazo altı örtüsü (Kadın-Ev, 1943, s. 54).

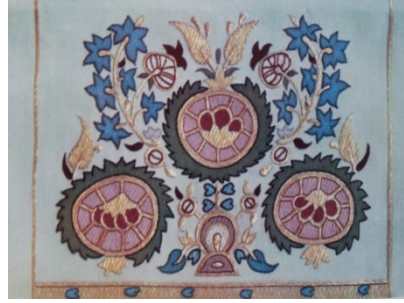
Kadın-Ev dergisinde (1943), Amerikan sofrta takımlarının kullanışlı, yıkaması ve ütölemesi kolay olduğundan evlerde çok kullanıldığı belirtilmiştir ve dergide işlemeli bir sofrta takımı yer almıştır (Şekil 5.12).

Şekil 5.12 : İşlemeli sofrta takımı (Kadın-Ev, 1943, s. 55).

TTOSOTBB'nin "*Türk El Sanatları ile Hediyeelik-Turistik Eşya Mevzuu ve Bu Kollarda Gelişme İmkânları*" adlı kitabında (1962), Beyoğlu Olgunlaşma

Enstitüsü'nde yapılan işlemeli sofra takımına yer verilmiştir (Şekil 5.13). Sofra takımının üzerindeki işlemlerde motif olarak bitkisel bezemelerden çeşitli çiçekler ve yapraklar kullanılmıştır.

Şekil 5.13 : Beyoğlu Olgunlaşma Enstitüsü'nde yapılan işlemeli sofra takımı (TTOSOTBB, 1962).

Çay, Türklerin gündelik yaşamına geç girmesine rağmen kısa zamanda toplumca benimsenmiş, kültürün bir parçası olmuş ve gelenekselleşmiştir. Güneş (2012), Türklerin çay ile gerçek anlamda 19. yüzyılda tanıştığını ve 19. yüzyıl sonlarına doğru Doğu Karadeniz'de çayın yetiştirilmeye başlandığını belirtmektedir. Taşkın (2007) da, 1910 yılında Mehmet İzzet tarafından yazılan “*Çay Hakkında Malumat*” adlı kitapta çay içme alışkanlığının halk arasında yaygınlaştığını ve çayın faydalarının aktarıldığını ifade etmiştir (Güneş, 2012). Çayın sosyal hayatta ön plana çıkmasıyla birlikte çay kültürü, Türkler için ortak yaşamının ve misafirperverliğin sembolik bir parçası olmuştur. Çay servis edilirken, masa üzerinde çay takımı örtüleri serilmektedir. Çay takımı örtülerinde çeşitli türde işlemler yer almaktadır. Kadın-Ev (1943) dergisinde, eski çevrelerde kullanılan nar çiçeği motifleriyle İstanbul Nişantaşı Kız Enstitüsü'nde işlenmiş olan bir çay takımı örtüsü yer almıştır (Şekil 5.14).

Şekil 5.14 : İstanbul Nişantaşı Kız Enstitüsü'nde yapılmış olan işlemeli çay takımı (Kadın-Ev, 1943, s. 15).

Milli Eğitim Bakanlığı'nın Olgunlaşma Enstitüleri ile ilgili kaynağında masa örtülerine yer verilmiştir (Şekil 5.15). Masa örtülerinde kare, zikzak, üçgen ve dikdörtgen motiflerden oluşan geometrik bezemeler kullanılmıştır.

Şekil 5.15 : İşlemeli masa örtüleri (MEB, 1964, s. 16).

Yeni evler, çekirdek aile yapısına göre düzenlenmiş ve daha önce oda olarak bütün eylemleri karşılayan mekanlar yerini “oturma odası”, “yatak odası”, “salon” gibi işlevlere göre kullanılan mekan düzenine bırakmıştır. Mekanlarda uyuma işlevi için “yatak odaları” oluşturulmuştur. Önceleri oturma odalarında geceleri yere yatakların serilmesiyle sağlanan işlev; karyola, gardırop, komodin, çekmeceli dolap, tuvalet masası gibi mobilyaların evlere girmesiyle birlikte özel odalar olarak yatak odalarına ihtiyaç doğmuştur. Yatakların yerden yükselerek, karyolaların üstüne çıkmasıyla; geleneksel Türk evinde uygulanan yatağın toplanarak yüklüklere yerleştirilmesi de son bulmuştur. Yatak odalarında mobilyaların kullanımıyla birlikte karyola üzeri elışı örtü ve yastıklarla süslenmekteydi. Bununla birlikte komodin üzerinde elışı örtüler ve aydınlatma elemanı olarak abajurlar kullanılmaktaydı. Ayrıca tuvalet masası, çekmeceli dolaplar üzerinde de elışı örtüler ve saksı içinde çiçeklerle dekore edilebilmekteydi. Yatak örtüleri, nakış işleme dersinde öğrenciler tarafından işlenmekteydi (Şekil 5.16). Burada tercih edilen eşya sistemi, köy kadınları gezici kurslarında kullanılan “portatif mobilyalar”la ve yurt içinde düzenlenen sergilerle (örneğin 1938 yılında düzenlenen Kız Enstitüleri ve Sanat Okulları Sergisi) halka benimsetilmeye çalışılmaktaydı.

Şekil 5.16 : Ankara Olgunlaşma Enstitüsü nakış atölyesinde işlenen bir yatak örtüsü (MEB, 1964, s. 18).

Kadın-Ev dergisinde (1944), Aytekin Aykurt tarafından tasarlanan beyaz gece elbisesinin üzeri eski çevrelerdeki nakış motifleriyle işlenmiştir (Şekil 5.17). Gece elbisesinin yaka ve kalça kısımlarında karanfil çiçeği motifleri bulunmaktadır.

Şekil 5.17 : Dergide yer alan işlemeli gece tuvaleti (Kadın-Ev, 1944).

Kadın-Ev dergisinde (1944) yer alan gece şalı, üzeri çeşitli renkte ipek ve altın simle işlenmiştir (Şekil 5.18). Gece şalının üzerinde çiçek ve tavus kuşu motifleri bulunmaktadır.

Şekil 5.18 : Dergide yer alan işlemeli gece şalı (Kadın-Ev, 1944).

Oya, “Süslemek, süslenmek amacıyla ve taşıdıkları mesajlarla bir iletişim aracı olarak kullanılan iğne, mekik, tığ, firkete gibi aletlerle yapılan bir Türk el sanatı” olarak tanımlanmaktadır (Türk El Sanatları, 1993). Oya, Anadolu’da kadınların duygu ve düşüncelerini motifler ve renklerle aktarmada sözsüz bir iletişim aracı olarak kullanmaktadır. Oyalar genellikle elbise kenarlarına, yazmalara dikilen kadınların baş süsüdür (Türk El Sanatları, 1969).

Kadın-Ev dergisinde (1943) yer alan bluz, Orta Anadolu oyalarından yararlanılarak İsmet Paşa Kız Enstitüsü sipariş atölyelerinde yapılmıştır (Şekil 5.19). Bluzun üzerindeki motifler dergide yer alan fotoğrafta belirgin değildir; ama farklı renkte

iplerle aynı motifin tekrar edilerek kullanıldığı görülmektedir. Burada genellikle kadınların baş süsü olarak kullanılan oya, farklı bir işlev kazanarak kıyafetleri süslemek amacıyla değerlendirilmiştir. Oya sanatının, giysilere modernize edilerek kullanımının bir örneği olmuştur.

Şekil 5.19 : Dergide yer alan oyalı bluz (Kadın-Ev, 1943, s. 19).

İşleme desenleri, kadının giyim kuşamında ve günlük hayatında kullandığı eşyalarda farklı örneklerle yer almaktaydı. İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü'nün ilk kurucusu olan 1945 yılından 1960 yılına kadar burada müdürlük görevine devam eden Övüç¹⁹ “*Türk İşleme Desenleri*” adlı kitabında Türk işemeleri arşivi hazırlamıştır. Övüç’ün Türk nakışındaki desen, şekil ve renklerine bağlı kalarak hazırladığı arşivde işleme desenlerinin şal, terlik, el çantası, gece çantası ve gözlük kılıfı gibi eşyalarda kullanımıyla ilgili çizimler bulunmaktadır (Şekil 5.20). Şal, terlik, el çantası ve gece çantasında çiçek motiflerinden karanfil ve lale kullanımı görülmektedir.

Şekil 5.20 : İşleme desenlerinin şal, terlik, el çantası, gece çantası ve gözlük kılıfında kullanımı (Övüç, 1986).

¹⁹ Övüç, Selçuk Kız Sanat Enstitüsü'nde ve Ankara İsmetpaşa Kız enstitüsünde dikiş öğretmeni olarak çalışmıştır. Beyoğlu Akşam Kız Sanat (1938) ve daha sonra Nişantaşı Kız enstitülerine müdür olmuştur.

Özetle işleme ile ilişkili üretimlerde, doğaya duyulan hayranlığın bir ifadesi olarak süslemelerde bitkisel motiflerin sıklıkla kullanıldığı ve bitkisel motiflerin yanı sıra geometrik motiflere de yer verildiği görülmektedir.

5.1.2 Biçki-Dikiş dersi üretimleri

Biçki-dikiş dersi altında gruplanan üretimler bebek, çocuk ve kadın giysilerinden oluşmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın Kız Teknik Öğretim ile ilgili yayınlarında ve dönemin dergilerinde “*milli kıyafet*” ve “*milli zevk*” kavramlarının kullanıldığı görülmektedir. Stilize edilen yerel giysilerin “*milli kıyafet*” kavramı içinde sunulması güncel giyim kuşam kültürünün şekillenmesinde önemlidir. Bu kıyafetler, çeşitli renk ve desenlerde kumaşlarla günün modasına uygun olarak hazırlanmaktaydı. Yerel Türk kıyafetlerinden; Osmanlı elbiseleri ve kumaşların dokumalarındaki motifler ve çeşitli işlemler, modernize edilerek elbise, bluz, manto gibi giysiler tasarlanmaktaydı. Kayaman'ın (1953a) “Millî Kıyafetlerimiz ve Bugünkü Giyim” yazısında yerel Türk kıyafetlerindeki zenginlik ve işlemlerin gece elbiselerinde geleneksel hatların modernize edilerek günün modasına uygun şekilde uygulanmasına ve “*milli zevk*” kavramına yer verilmiştir (s. 23) (Şekil 5.21).

Şekil 5.21 : Günün modasına uygun olarak hazırlanmış gece elbiseleri (Kayaman, 1953a, ss. 24-25).

Benzer şekilde Sevensil'in (1944), “Kadın Giyiminde Millî Zevk ve Kız Sanat Enstitüleri”²⁰ başlıklı yazısında da “*milli zevk*” kavramı ve yerel kıyafetlerdeki süslemelerin güncel giyime uygulanması şu sözlerle vurgulanmaktadır: “...güzel

²⁰ Sevensil'in 8.10.1943 tarihli *Vakit* gazetesinde yayınlanan bu yazısı, Kadın-Ev (1944) dergisinde de yer almıştır.

elbisenin umumi havasında Türk millî ruhunun ve millî zevkinin güzel buluşları kendisini göstermelidir” ve “...eski elbiselerin müttekâmil bir zevk ifadesi olan süslerinden fikir ve ilham alarak vücuda getirilecek motifler zamanımız Türk kadınının elbisesi üstünde hususi ve millî bir değer olarak gözü çelebilir ve elbisenin sahibine takdir kazandırır”. Ayrıca, Sevengil (1944) yazısında, kız enstitülerinin kadın giyiminde milli zevkin kaynağı olması gerektiğini belirtmektedir.

Görünür (2010), Osmanlı döneminde 19. yüzyılın sonlarına kadar kadın ve erkekler tarafından giyilen kıyafetlerin temel olarak iç gömleği, entari ve şalvardan oluştuğunu ve entari üzerine giyilen üstlüklerin hırka, cepken, ceket ve kaftan olarak değişiklik gösterdiğini belirtir. Osmanlı dönemi kadın kıyafetlerinden esinlenilerek onların ve giysilerin üzerindeki motiflerin modernize edilmesiyle Kız Teknik Okullarında hazırlanan yeni tasarımlar bu bölümde incelenmektedir.

İzmir zeybeklerinin cepkenlerinden ilham alınarak İsmet Paşa Kız Enstitüsü resim atölyesinde Aytekin Aykurt tarafından hazırlanan elbise, Ankara Akşam Kız Sanat Okulu sipariş atölyelerinde, 1942 yılında Cumhuriyet Balosu için dikilmişti (Kadın-Ev, 1943) (Şekil 5.22). Bu elbisenin cepken kısmının omuz, kol ve ön bedeninde ve kalça kısımlarında işlemeli rumi²¹ motiflerin kullanıldığı görülmektedir.

Şekil 5.22 : Aytekin Aykurt'un zeybek cepkenlerinden ilham alarak tasarladığı elbise (Kadın-Ev, 1943, s. 8).

²¹ Rumi, “Türk bezeme sanatlarında yaygın olarak kullanılan, stilize yaprak örgesi” olarak tanımlanmaktadır. Taş, ahşap, dokuma ve seramik gibi çok çeşitli malzeme üstünde ve tezhip, cilt gibi sanatlarda bezeme amacıyla kullanılan rumi örgesi, Osmanlı döneminde, özellikle 15. ve 16. yüzyıllarda çok sık kullanılmış, 17. yüzyılın sonlarından başlayarak Batı etkisiyle, klasik özelliğini yitirerek bozulmuştur. R. Çelebi, 1997b. Rumi. *Eccacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul: YEM Yayınları, cilt 3, s. 1592.

1942 yılında Cumhuriyet balosu için İsmet Paşa Kız Enstitüsü sipariş atölyelerinde yapılmış olan ve “Yeşil Bursa” olarak adlandırılan gece elbisesi Kadın-Ev dergisinde (1943) yer almaktadır (Şekil 5.23). Bol ve uzun etekten oluşan elbisenin cepkeninin üzeri büyük boyutlu rumi motifleriyle sim işlemelidir. Cepkende rumi motifleriyle kıvrık dallar oluşturulmuş bir kompozisyon bulunmaktadır.

Şekil 5.23 : 1942 yılında Cumhuriyet balosu için İsmet Paşa Kız Enstitüsü sipariş atölyelerinde yapılmış elbise (Kadın-Ev, 1943, s. 24).

Bursa'nın üçetek entarisinin deseni kullanılarak hazırlanmış bluzdan oluşan gece elbisesinin belindeki kuşak aynı kumaştan ve uçları işlemelidir (Kadın-Ev, 1943) (Şekil 5.24). Burada üçetek entaride kullanılan motiflerin, bluzda uygulandığı görülmektedir.

Şekil 5.24 : Bursa'nın üçetek entarisinin deseni kullanılarak hazırlanmış bluzdan oluşan gece elbisesi (Kadın-Ev, 1943, s. 9).

Kayaman (1953c), Fatih Sultan Mehmet'in kaftanından esinlenerek bir gece mantosu tasarlamıştır. Fatih Sultan Mehmet'in kısa kollu kaftanı, Bursa çatması denilen kadife kumaştan yapılmıştır. Kırmızı ipek zemin üstüne altın sırma ile kabartma

olarak işlenmiş desenlerden oluşmuştur (Kayaman, 1953b) (Şekil 5.25). Fatih Sultan Mehmet'in kaftanına ve kaftanın kumaş motif detayına Öz'ün (1946) hazırladığı “*Türk Kumaş ve Kadifeleri I*” kitabından ulaşılmıştır (Şekil 5.26). Kaftanın üzerindeki motif dört büyük bulut motifi arasında altı lale ve nar motiflerinden oluşmakta ve her motifin ortasında da altı yapraklı bir çiçek (yabani gül gibi) ve büyük motiflerin birleştiği noktalarda yıldız formunda birer rozas bulunmaktadır (Öz, 1946).

Şekil 5.25 : Fatih Sultan Mehmet'in kaftanı, 15. yüzyıl (Kayaman, 1953b, s. 22).

Şekil 5.26 : Fatih Sultan Mehmet'in kaftanı ve kaftanın üzerindeki etrafı bulutla çevrili lale ve nar motifi (Öz, 1946).

Fatih Sultan Mehmet'in kaftanından modernize edilmiş gece mantosu kırmızı atlastan tasarlanmıştı ve kaftanın kumaş deseninden esinlenerek hazırlanan nakışların altın simle işlenmişti (Şekil 5.27) (Kayaman, 1953c). Kayaman'ın bu tasarımında, gece mantosunun omuza yakın ön bedende, kol ağzı ve kalça kısımlarında etrafı bulutlarla çevrili lale ve nar motifinin kullanıldığı görülmektedir. Bu tasarım, Osmanlı dönemi elbise ve desenlerinden esinlenerek modernize edilen kıyafetler için bir örnektir.

Şekil 5.27 : Fatih Sultan Mehmet'in kaftanından modernize edilmiş gece mantosu (Kayaman, 1953c, s. 24).

19. yüzyılda giyilen maşlah kıyafetinden esinlenilerek İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü'nde "Sultan" ismiyle bir elbise üretilmişti (Meslekî ve Teknik Öğretim, 1960) (Şekil 5.28). Maşlah, geçmişte şehirli kadınların giydikleri üstlüklerden biri olarak tanımlanmaktadır (Hamilçe, 2011). Ayrıca, Hamilçe (2011), şehirli kadınların sabahlık olarak kullandıkları bu giysiyi, köylü kadınların ferace²² ve çarşaf yerine giydiğini belirtmektedir. Maşlahlar gümüş sırma işlemeli ya da sade olabilmekteydi. Maşlahtan modernize edilen elbisenin yaka ve ön yan kısımları altın sim ve ipeklerle işlenmiştir.

Şekil 5.28 : İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü'nde üretilen işlemeli bir elbise (Meslekî ve Teknik Öğretim, 1960).

MEB'in "Kız Teknik Öğretim Komitesi Raporu"unda (1961a) Kadın Meslek Okulları Müfredat Programı'nda giyim alanında "dikişe başlangıç ve çocuk giyimi" ve "çocuk çamaşırı" dersleri ile el sanatları alanında "çocuk şapkası" dersleri işlendiği belirtilmektedir. Çocuk takımlarından "kundak bezleri, zıbın gömleği, patik, önlük, başlık gibi parçalar" ile ilgili bilgiler, modeller, patronlar ve kullanılan

²² Ferace, "Eskiden kadınların sokağa çıkarken giydiği manto benzeri, bol, yakasız giysi" olarak tanımlanmaktadır. Lale Görünür. (2010). *Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde kadın giysileri (Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonu)*. İstanbul: Vehbi Koç Vakfı Sadberk Hanım Müzesi.

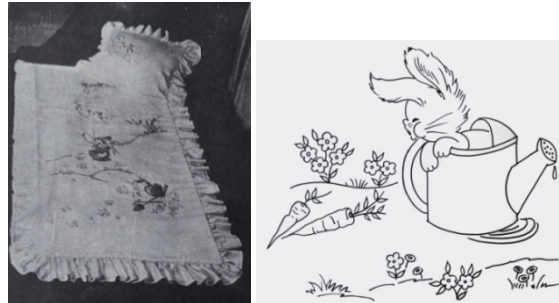
kumaşlar Kız Teknik Öğretim Okulları için hazırlanan “Bıçkı Dersleri” kitabında yer almaktadır (Berk ve Emzen, 1944). Cumhuriyet döneminde, “zıbın” bebeklere iç çamaşırı olarak giydirilen ince pamukludan bir giysi ve “kundak” yeni doğmuş bebekleri ilk aylarda sarıp sarmalamaya yarayan geniş bez olarak kullanılmaktaydı. Bebek giysileri; nemi kolaylıkla emebilen, kaynatmaya dayanıklı, ütülenebilen, tuşesi yumuşak, esnek yapılı kumaşlardan yapılmalıdır ve kolay, rahat giyilip çıkarılabilmelidir. Bebek giysileri, yatak örtüleri ve yastığı basit nakış iğneleriyle süslenebilmekteydi ve bu süslemeler bebeğe zarar vermemek için batıcı, delici olmamalıdır. Kız Teknik Okulları müfredatında özellikle sağlıklı bebek ve çocuk yetiştirme konusunda politikalar üreten Cumhuriyet yönetiminin planlarının somut olarak desteklendiği görülmektedir.

Kadın-Ev dergisinde (1943), bebekler için yapılmış yorgan çarşafı ve yastıkları yer almaktadır (Şekil 5.29). Burada diğer ürünlerden farklı olarak çocuklara yönelik desen ve motiflerin uygulandığı görülmektedir.

Şekil 5.29 : Dergide yer alan bebek çocuk yorgan çarşafı ve yastıkları (Kadın-Ev, 1943, ss. 40-41).

Benzer şekilde, İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü Pafta, Model ve El işleri dergisinde (1972b) de, bebek yatak örtüsü ve yastığı bulunmaktadır (Şekil 5.30).

Şekil 5.30 : Bebek yatak örtüsü ve yastığı ve üzerinde kullanılan motif (İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü Pafta, Model ve El işleri Dergisi, 1972b).

Kadın-Ev dergisinde (1943), bebekler için yolculukta kullanılan kapitone yatak yapılmıştı (Şekil 5.31). Bu yatak portatif oluşuyla bebeklerin taşınmasında kolaylık sağlamaktadır.

Şekil 5.31 : Dergide yer alan bebek için yolculukta kullanılacak yatak (Kadın-Ev, 1943, s. 41).

Kız Teknik Okullarında çocuk giyimiyle ilgili dersler uygulamalı olarak atölyelerde yapılmaktaydı (Şekil 5.32).

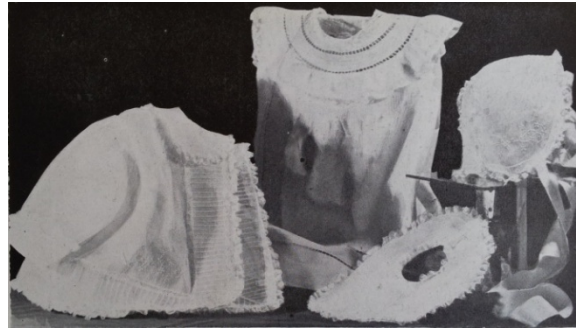

Şekil 5.32 : Ankara İsmet Paşa Kız Enstitüsü çocuk giyim atölyesinden öğretmen ve öğrenciler, 1934 (Fotoğraflarla Türkiye, 1998).

Kadın-Ev dergisinde (1943), elbise, manto ve başlıktan oluşan bir çocuk takımı bulunmaktadır (Şekil 5.33). Çocuk takımında, çocuklara uygun kalıplarda ve modellerde kıyafetler kullanılmıştır. Benzer şekilde, Kadın-Ev dergisinde (1944), başka bir çocuk takımı daha yer almaktadır (Şekil 5.34). Bu dönemde giyim alanında bebek ve çocuk modasının da oluşmaya başladığı görülmektedir.

Şekil 5.33 : Dergide yer alan bir çocuk takımı (Kadın-Ev, 1943, s. 41).

Şekil 5.34 : Dergide yer alan bir çocuk takımı (Kadın-Ev, 1944).

5.1.3 Moda-Çiçek dersi üretimleri

Moda-çiçek dersi altında gruplanan üretimler yapma çiçekler, şapkalar, abajur ve dekoratif eşya çalışmalarından oluşmaktadır.

Yapma çiçek, el sanatlarının önemli dallarından biridir. Yapma çiçekler yapıldığı malzemelere göre isimlendirilmekte ve kumaş, metal, deri, kağıt gibi çeşitlere ayrılmaktadır. Genellikle tabiattaki çiçeklerden kopya çiçekler yapılmaktadır. Çiçeğin çanak, taç ve yeşil yapraklarının kalıbı oluşturulup ve kalıplar jelatin, kola veya plastik tutkal ile sertleştirilmiş kumaşlara uygulanmaktadır. Çiçekler boyanarak renklendirildikten sonra sap ve dal kısımları tellerin sarılmasıyla hazırlanmaktadır.

Yapma çiçekler giyimi tamamlayıcı bir aksesuar olarak tayyör, elbise, şal, şapkalar ve gelin başları ile birlikte kullanılmaktadır. Ayrıca yapma çiçekler, evlerde de vazolara yerleştirilip çiçeklerin düzenlenmesiyle birlikte kullanılmaktadır. Evlere mobilyaların girişiyle birlikte sehpa, masa ve dolapların üzerine serilen işlemeli örtüler üstünde vazolar içinde dekoratif amaçla yapma çiçekler gündelik hayatta yer almaktadır.

Yapma çiçeklerle ilgili yazılar, Kadın-Ev ve Meslekî ve Teknik Öğretim dergilerinde yer almıştır. Kadın-Ev (1943) dergisinde “Yapma Çiçekler” başlıklı yazıda yapma

çiçeklerin ekonomik olmaları ve kolay elde edilebilmeleri nedeniyle kadın giyim-kuşamında sıklıkla kullanıldığı ve yapma çiçekçiliğin yaygın bir sanat olduğu belirtilmiştir. Bunlara ek olarak, geçmişte Avrupa'dan getirilen yapma çiçekler, açılan kız enstitülerinin ve akşam kız sanat okullarının çiçek atölyelerinde üretilmektedir. Ayrıca değerini emek yoğunluktan alan ve görsel açıdan yetkin olan bu çiçekler beğeniyle kullanılmaktadır.

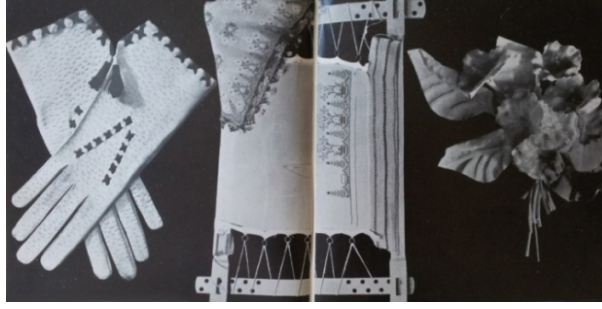
Erden'in (1956) Meslekî ve Teknik Öğretim dergisinde yazdığı "Basık Tavanlı Evlerimizde Çiçeğin Yeri" başlıklı yazıda, evlerin yapma çiçeklerle süslenmesi konusuna yer verilmiştir. Yazıda yapma çiçeklerin ve kullanılan vazoların (yer, masa, etajer veya duvar vazoları) biçimlerinin evlerde kullanıldığı odaya uygun seçilmesi ve onların odadaki yerleşiminin doğru planlanması vurgulanmıştır. Burada evin döşenmesinde ve süslenmesinde seçilen vazo ve çiçeklerin kullanımı konusu, müfredatlarda görülen ev planlaması ve dekorasyon dersiyle de ilişkilidir.

Moda çiçek ihtisas dalında görülen çiçek dersinde yapılan yapma çiçekler, giyimi tamamlayacak aksesuar olarak masalarda ve dekorasyon amaçlı vazolarda sergilenmiştir (Şekil 5.35).

Şekil 5.35 : Yapma çiçekler (Kız Enstitüleri ve Sanğat Okulları Sergisi, 21 Mayıs 1938, s. 32).

Kız Enstitüleri ve Sanğat Okulları Sergisi'nin kataloğunda (1938), moda çiçek ihtisas dalında yapılan eldiven, yapma çiçekler ve nakış dersinde işlenen örtü yer almaktadır (Şekil 5.36). Eldiven ve yapma çiçek, giyimi tamamlayacak birer aksesuar olarak kullanılmaktadır.

Şekil 5.36 : Eldiven, işleme yapılmış örtü, yapma çiçekler (Kız Enstitüleri ve Sanğat Okulları Sergisi, 21 Mayıs 1938, ss. 42-43).

Meslekî ve Teknik Öğretim dergisinde (1955), müge dallarıyla süslenmiş bir şal bulunmaktadır (Şekil 5.37). Benzer şekilde MEB'in (1961b) ilgili yayınında olgunlaşma enstitülerinde yapılmış bir elbisenin ön kısmında yapma çiçeğin kullanımına yer verilmektedir (Şekil 5.38). Her iki çalışmada yapma çiçeklerin kıyafeti süslemek amacıyla kullanıldığı görülmektedir.

Şekil 5.37 : Dergide yer alan şal (Meslekî ve Teknik Öğretim, 1955, s. 27).

Şekil 5.38 : MEB'in ilgili yayınında yer alan elbise (1961b, s. 47).

MEB'in (1961b) ilgili yayınında olgunlaşma enstitülerinde yapılmış bir baş tasarımında tül üzerinde yapma çiçeklerin kullanımı yer almaktadır (Şekil 5.39). Bu çalışmada yapma çiçeklerin giyimi tamamlayacak bir aksesuar olarak baş tasarımında kullanıldığı görülmektedir.

Şekil 5.39 : MEB'in ilgili yayınında yer alan baş tasarımı (1961b, s. 49).

Kadın-Ev dergisinde (1943), yapma çiçeklerle süslenmiş gelin başları tasarımları yer almaktadır (Şekil 5.40). Soldaki tasarımda, beyaz çiçeklerden yapılmış bir buket duvağın üzerinde bulunmaktadır. Ortadaki tasarımda, örülerek taç biçimi verilmiş tüller iki yandan bol şekilde bırakılmıştır. Sağdaki tasarımda, gümüş tel sarılarak yapılmış olan yapraklar bir taç görünümündedir.

Şekil 5.40 : Dergide yer alan gelin başları (Kadın-Ev, 1943).

Kadın-Ev dergisinde (1943), yapma çiçeklerle süslenmiş başka bir gelin başı tasarımı daha bulunmaktadır (Şekil 5.41). Bu tasarım, duvak ortasında beyaz çiçeklerden küçük bir buket kurdeladan bir fiyonkla süslenmiştir.

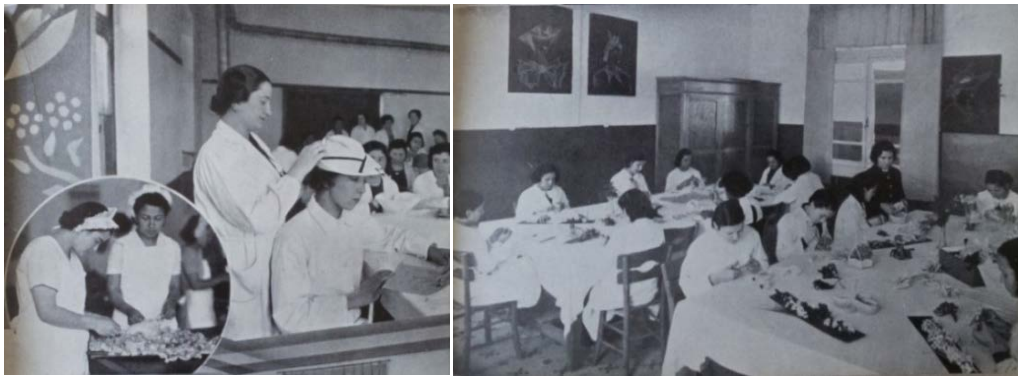
Şekil 5.41 : Dergide yer alan gelin başı (Kadın-Ev, 1943).

Şapka, başa giyilen başlık anlamındadır. Şapka hem giyimi tamamlayacak bir aksesuar olarak kullanılmakta hem de sıcak ve soğuktan korunmak için

giyilmektedir. Şapka kumaş, hasır, fötr veya çeşitli y  n, pamuk türü ipliklerden yapılan, değişik desen ve biçimlerde olan bir aksesuardır. Şapka, başlık (tepe) ve kenar olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır.

1925 yılında gerçekleştirilen şapka devrimiyle fesin ortadan kalkması sonrasında şapkayla beraber giyim olgusu yenilenmiştir. Pe  e ve çarşafı terk eden kadınlar kısa zamanda şapka kullanmaya ba  lamı  lardır. Şapka, modern giyim kuşam modellerinin oluşmasında ve gelişmesinde bir başlangıç noktası teşkil etmiştir.   apkanın giyilmesiyle birlikte   a  da   giyimin kuralları oluşmaya ba  lamı   ve şapkayla giyilen kıyafetlerde değişimler yaşanmıştır. Şapka,   a  da  la  ma ve evrensel medeniyetlere dahil olma bakımından önemli bir adım olmuştur. Cumhuriyet döneminde kadınların modern giyinmeleri ve şapka kullanmaları için destekleyici olunmuştur ve zamanla şapka kullanımı kadınlar ve halk arasında yaygınlaşmaya başlamıştır. Kadınlar, kendi modalarını yaratarak, çağın moda anlayışına uygun olarak giyinmi  lerdir. Ke  eden (fötr), kumaştan ve hasırdan şapkalar yapılmıştır. 1927’de açılan Kız Enstitüleri ile birlikte Kız Teknik Okullarında giyim kuşam alanında yaşanan yeniliklere hızla uyum sağlanmıştır. Kız Teknik Okullarında yetişen kızlar, günün modasını takip ederek şapka dersinde oluşturdukları şapkaları giymişlerdir. Bu okulların düzenlediği sergilerde şapkalar ve yeni kıyafet modelleri halkın beğenisine sunulmaktaydı.

Moda   i  ek ihtisas dalında görülen şapka dersinde kumaş şapka yapımı ve   i  ek dersinde   i  ek yapımı görülmektedir (  ekil 5.42).

Şekil 5.42 : Şapka ve   i  ek yapımı (Kız Enstitüleri ve Sanğat Okulları Sergisi, 21 Mayıs 1938, s. 9).

Kadın-Ev dergisinde (1943) gün içinde kullanılabilen fötr şapka modelleri yer almaktadır (  ekil 5.43). Soldaki   apka, önünde toplanan büyük bir vualetle süslenmiş, kenar kısmı geniştir. Sağdaki   apka ise   n ve yan görünüşlerden görüldüğü gibi geniş kıvrımlıdır.

Şekil 5.43 : Dergide yer alan şapkalar (Kadın-Ev, 1943).

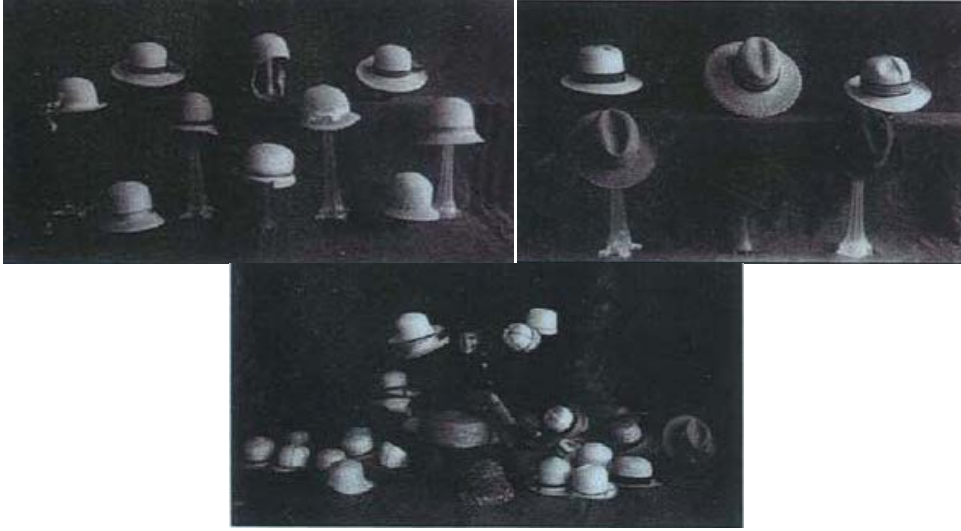
Kadın-Ev dergisinde (1943) öğleden sonra kullanılabilen şapka tasarımları bulunmaktadır (Şekil 5.44). Soldaki şapka tasarımı, kadifeden büyük kıvrımlarla süslenmiş ve başa eğik takılmıştır. Ortadaki şapka tasarımı, fôtrden yapılmış olup üzeri tüylerle süslenmiştir. Sağdaki şapka tasarımı ise fôtrden yapılmış olup, tepe kısmı bere gibi geniş olan ve kırmızı kadife eşarp ile süslenmiştir.

Şekil 5.44 : Dergide yer alan şapka tasarımları (Kadın-Ev, 1943).

Şapkalarda farklı malzemeler de kullanılmaktaydı. İzmir Sepet-Çiçek-Şapka Mektebi²³,nde, fôtr ve hasır şapkalar üretilmekteydi. 1930 yılında açılan Ankara ve İzmir'deki yerli mallar sergisinde de üretilen şapkalar sergilenmişti (Cumhuriyet, 2001) (Şekil 5.45).

²³ 1927 yılında okula şapkacılık bölümünün eklenmesiyle adı Sepet-Çiçek-Şapka Mektebi ve Fabrikası olmuştur. 1932 yılında ise okulun adı Sepet-Çiçek-Şapka Orta Sanat Okulu'ndan İzmir Cumhuriyet Kız Sanat Enstitüsü'ne çevrildi ve öğrenim süresi 5 yıla çıkarıldı. Cumhuriyet, 2001, ss. 4-6.

Şekil 5.45 : Şapka Atölyesi’nde üretilen şapka modelleri (Cumhuriyet, 2001, s. 5).

İç mekanlarda *aydınlatma* kavramı Cumhuriyet mimarisinde özel olarak ele alınmaktaydı. “Çıplak ışık” ise eleştirilmekteydi. Schivelbusch (1995), 19. yüzyılda ışığın endüstrileşmesiyle ilişkili olarak yazdığı kitapta çıplak ışığın beğenilmediğini belirtmiş ve lambaların etrafını saran kumaşla birlikte estetik açıdan süzülen ışıktan yani abajurlardan bahseder. “Çıplak ışığın giydirilmesi”nin ürün olarak karşılığı olan abajurların üretimine, Kız Teknik Okullarında yer verilmekteydi. Abajur ve ev süsleme çalışmaları, el sanatları derslerinin moda çiçek ihtisas dalında yapılmaktaydı. Ev dekorasyonunda abajur, temel eşyalarla birlikte evin süslenmesinde önemlidir. Abajurlar, çoğunlukla ışığın gerekli olduğu yerlerde (yatak başları, konsollar, komodinler vb.) ya da dekoratif amaçlı evin farklı bölümlerinde kullanılmaktadır. MEB’in (1961b) ilgili yayınında Ankara Kız Teknik Öğretmen Okulu’nda moda dersinde yapılan bir abajur çalışmasına ve süslemesine yer verilmektedir (Şekil 5.46). Burada kumaş abajurun üzerinde karanfil motiflerinin kullanıldığı görülmektedir.

Şekil 5.46 : Ankara Kız Teknik Öğretmen Okulu’nda moda dersinde yapılan abajur çalışması (MEB, 1961b, s. 40).

Aydınlatma ile ilgili yeni yaşamdaki ihtiyaçlar farklı malzemeler ile karşılanmaya çalışılmaktaydı. MEB'in (1961b) ilgili yayınında olgunlaşma enstitülerinde moda dersinde çevresel maddeleri değerlendirme konusunda hasır ile çalışmalar yer almaktadır (Şekil 5.47). Burada sepet örme²⁴ tekniğiyle üretilen vazo ve tavana asılan dekoratif ev eşyaları yapıldığı görülmektedir.

Şekil 5.47 : Olgunlaşma enstitülerinde yapılan dekoratif eşya çalışmaları (MEB, 1961b, s. 49).

Eve mobilyaların girişiyle birlikte müfredatlarda “ev planlama ve dekorasyon”, “abajur ve ev süsleme”, “dekoratif ev eşyası” derslerinin işlenmesi, Cumhuriyet modernleşme politikalarının yaşam alanlarına uygulanmaya çalışıldığını göstermektedir.

5.1.4 Resim dersi üretimleri

Resim dersi altında gruplanan üretimler kitap kabı, tabak, vazo, çeşitli kutular gibi eşyaların üzerine uygulanan çalışmalardan ve geleneksel Türk el sanatları ile geleneksel Türk giyiminde kullanılan desenlerin çizimlerden oluşmaktadır.

Olçayto (1957), Beyoğlu Kız Enstitüsü ve Akşam Kız Sanat Okulu'nun resim öğretmeni Saliha Keskin eşliğinde resim atölyesinde biblolar, vazolar, süs ve mutfak tabakları, şamdanlar, sepetler, pudralıklar, aynalar, çekmeceler, ağızlıklar, kemerler, baş örtüleri, eldivenler, ufak masalar ve evde kullanılabilecek çeşitli eşyalar yapıldığını, boyandığını ve işlendiğini belirtmiştir. Ayrıca okulda artık parçaların faydalı bir şekilde değerlendirilerek dekoratif eşyalar oluşturulduğuna ve ev idaresinin önemine yazıda yer verilmiştir (Olçayto, 1957).

²⁴ Sepet örme tekniği ile ilgili bilgi, “Mobilya üretimleri” bölümünde verilmektedir.

Eski eserlerdeki Türk motiflerinden esinlenilerek günün süsleme ve süslenme zevkine uygun farklı türde eşyalar oluşturulmakta ve bu eşyaların kullanımı yaygınlaştırılmaktaydı. Dekoratif ev eşyası dersinde, eski Türk desenleri araştırmalarından yararlanılarak boya ile çeşitli çalışmalar tabak, vazo, takvim, albüm, abajur, çeşitli kutu ve pano gibi eşyalar üzerine uygulanmaktaydı. İstanbul Beyoğlu Akşam Kız Sanat Okulu atölyelerinde yapılmış olan ahşap vazonun eski nakışlardan esinlenilerek boyandığı, yanındaki kitap kabının Topkapı Sarayı Müzesi kütüphanesinde bulunan “Hünernâme”den faydalanılarak hazırlandığı ve masa örtüsünün sim ve ipekle işlendiği Kadın-Ev dergisinde belirtilmiştir (1944) (Şekil 5.48). Ahşap vazonun üzeri bitkisel bezemelerden karanfil, lale çiçekleri ve yapraklarından oluşan motiflerle süslenmiştir; vazonun taban kısmında ise geometrik bezemelerden iç içe geçen üçgen motiflerinin kullanıldığı görülmektedir. Kitap kabının üzerinde minyatür sanatı örneği olarak elinde çiçek tutan bir erkek figürü tasvir edilmiştir ve kitap kabının dört köşesinde rumi motifleri kullanılmıştır. Masa örtüsü üzerindeki işlemlerde bitkisel bezemelerden çiçek, yaprak, dal motifleri ve kıvrımlar kullanılmıştır.

Şekil 5.48 : İstanbul Beyoğlu Akşam Kız Sanat Okulu atölyelerinde yapılmış olan ahşap vazo, kitap kabı ve masa örtüsü (Kadın-Ev, 1944).

Kadın-Ev dergisinde (1944), İstanbul Beyoğlu Akşam Kız Sanat Okulu atölyelerinde yapılmış olan ahşap tabak ve uzun mahfaza uygulamaları yer almaktadır (Şekil 5.49). Tabakta kullanılan motiflerde ve kompozisyonunda müzelerdeki eski eserlerden; uzun mahfazada görülen motiflerde Topkapı ve İslam Eserleri Müzesi’ndeki, 16. ve 18. yüzyıla ait kitap ciltlerinden yararlanıldığı Kadın-Ev dergisinde belirtilmiştir (1944). Ahşap tabak, çinilerde bulunan motiflerle ve rumi motifleriyle bezenmiştir; burada geometrik yapı içinde düzenlenmiş olan floral (çiçek) kompozisyonundan ve

merkezi kompozisyondan yararlanılmıştır. Ahşap uzun mahfaza, bitkisel bezemelerden çiçek motifleriyle süslenmiştir.

Şekil 5.49 : İstanbul Beyoğlu Akşam Kız Sanat Okulu atölyelerinde yapılmış olan ahşap tabak ve uzun mahfaza (Kadın-Ev, 1944).

Tütün, çeşitli biçimlerde üretilmeye başlanması sonrasında dünya çapında önemli bir ticari ürün olmuştur. Toplumlara etkisi altına alan tütün, özellikle sigaraya dönüştükten sonra çeşitli marka ve biçimlerle piyasaya sürülmüştür. Önemli bir ticari ürün olarak sigara, sanat, edebiyat, tiyatro, sinema, müzik, reklam gibi hayatın her alanında insanlarla birlikte yer almıştır.

1900 ve 1940 yılları arasına tarihlenen dönemde, kadınlarda sigara kullanımının yaygınlaşmasında çeşitli sosyal güçlerin katkısı olmuştur (Brandt, 1996). Bu dönemde kadınların değişen rollerinin ve artan tüketim kültürünün fark edilmesiyle birlikte tütün endüstrisi, kadın ve genç kızları etkilemek ve onlara ulaşabilmek için reklamcılık, pazarlama ve halkla ilişkiler alanlarında, ambalaj ve tasarımda yenilikçi araç ve stratejileri etkili ve güçlü şekilde kullanmıştır. Sigara, bu dönemde sadece *saygıdeğer* olarak değil aynı zamanda “*sosyal, modaaya uygun, şık, kadınsı*” olarak da yeniden yerleştirilmeliydi (Amos ve Haglund, 2000, s. 4). Sigaranın sembolik anlamları olarak “*çekicilik, güzellik, özgürlük, eşitlik*” kavramları, reklamların güçlü imgeleriyle anlatılmaktaydı (Brandt, 2004, s. 335). Bu anlamlar ise sigarayı kültürel olarak uygun ve cazip kılmıştı. Sigara, 20. yüzyılın ilk on yılında gelişen modern kültürün ilkeleri ve değerleriyle de örtüşmekteydi (Brandt, 2004).

Sağlığa olan zararlarının bilinmediği 20. yüzyılın başlarında, kullanımının gündelik yaşamda yaygınlaşmasıyla adeta Türk kültürüyle özdeşleşmiş biçimde evlerde de misafirlere ikram edilen sigara²⁵ için Kız Teknik Okullarında sigara kutusu gibi ürünler üretilmekteydi. Bu sigara kutuları, gündelik yaşamda evlerde sigaranın ikram

²⁵ Sigaranın Türk kültürüyle özdeşleşmesi, “Türk gibi sigara içmek” deyimini kullanımıyla ilişkilendirilebilir.

edilmesinde kullanılmasının yanı sıra üzerinde bulunan bezemelerle dekoratif eşya veya turistik eşya olarak da kullanılmaktaydı.

Kadın-Ev dergisinde (1944), İstanbul Beyoğlu Akşam Kız Sanat Okulu atölyelerinde yapılmış olan bir sigara kutusu uygulamasına yer verilmektedir (Şekil 5.50). Sigara kutusunda görülen motiflerde Topkapı ve İslam Eserleri Müzesi'ndeki, 16. ve 18. yüzyıla ait kitap ciltlerinden yararlanıldığı Kadın-Ev dergisinde belirtilmiştir (1944). Ahşap sigara kutusunun üzeri, Osmanlı dönemi çinilerinde bulunan hatayi çiçek motifleriyle ve saz üslubu iri kıvrık yaprak motifleriyle bezenmiştir. Burada bitkisel bezemelerden hatayi çiçek motifi olarak katmerli penç ve şakayık; kutunun üst orta kısmında hayvan motiflerinden kuş kullanılmıştır ve kuş efsanevi bir kuşa benzemektedir. Çiçek motiflerinin etrafında saz üslubu iri kıvrık yaprak ve dal motiflerinin kullanıldığı görülmektedir.

Şekil 5.50 : İstanbul Beyoğlu Akşam Kız Sanat Okulu atölyelerinde yapılmış olan ahşap sigara kutusu (Kadın-Ev, 1944).

Ahşap sigara kutusu üzerindeki desenlerin, Topkapı Sarayı Müzesi Sünnet Odası kapısı yanındaki bir çini panoda yer alan hatayi çiçek desenleriyle ve saz üslubu iri kıvrık yapraklarla benzerlik gösterdiği görülmektedir (Şekil 5.51).

Şekil 5.51 : Topkapı Sarayı Müzesi Sünnet Odası kapısının yanındaki bir çini panonun desenleri (Öz, 1951).

Buna ek olarak, II Bayazıt'ın iki farklı kaftanında kullanılan bitkisel motifler de ahşap sigara kutusundaki bitkisel motiflerle örtüşmektedir (Şekil 5.52). Kaftanlarda stilize edilmiş bitkisel motiflerden oluşan saz üslubu iri kıvrık dal ve yapraklar arasında hatayi üslubu şakayık ve nar çiçekleri yer almaktadır. Kaftanlar üzerinde kullanılan motifler ile o dönemin (16. yüzyıl) çini desenleri arasında benzerlik görüldüğünü Öz (1946) belirtmiştir.

Şekil 5.52 : II. Bayazıt'ın kaftanları (Öz, 1946).

“Turistik” kavramı sözlükte “Turizmle ilgili olan” veya “Turistlerin ihtiyaçlarını karşılama amacı gözetken, turistleri ilgilendirici niteliği olan” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 1998, s. 2253).

Genel anlamıyla turistik ürün, “turistlerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek nitelikteki mal ve hizmetler veya mal ve hizmetler karışımından oluşan pakettir” (Olalı ve Timur, 1988). Olalı ve Timur (1988), bazı tanımlamalara göre ise “turist tarafından alınmaya hazır tüketim” olarak da ifade etmektedir. Çubuk’a (1981) göre ise turistik ürün “turistik ilgi çeken ülkesel değerler bütünüdür” ve “genel altyapı, satış üst yapısı ve doğal güzellik, artistik, arkeolojik ve tarihi verilerin değerlendirilip sunulmasıdır”. Turistik ürünler eğer bir nesne ise, sunulduğu ülkenin ve kültürün özelliklerini yansıtır ve alıcılar için hatıra niteliği taşımaktadır ve ait olduğu ülkeyi turiste anımsatmaktadır (Demir, 2004).

TTOSOTBB'nin “*Türk El Sanatları ile Hediyeleş-Turistik Eşya Mevzuu ve Bu Kollarda Gelişme İmkânları*” adlı kitabında (1962), MEB’e bağlı kız sanat okulları, kız sanat enstitüleri, kız teknik öğretmen okulu ve olgunlaşma enstitülerinde el sanatları ve hediyelik eşya konusunda öğretim yapıldığı ve açılan sergilerde yöresel üslupta ama modern anlayışla günün eşyalarına ve yaşayışına uyum sağlayabilen çok

çeşitli el sanatı ürünler ve hediyelik eşyaların sanat okulu öğretmen ve öğrencileri tarafından yapıldığı belirtilmiştir.

İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü'nde modernize edilmiş Türk motifleriyle bezeli turistik hatıra eşyaları yapıldığı ve bunların yurt içinde ve yurt dışında sergilendiği ifade edilmiştir (İşbil, 1972). İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü'nde Türk İşleri Resim dersinde öğretmen Ferhunde Orgun ve öğrencileriyle yapılan “*Turistik Eşyalar*” çalışmasında ahşap üzerinde Türk motifleri uygulanmaktaydı (Şekil 5.53).

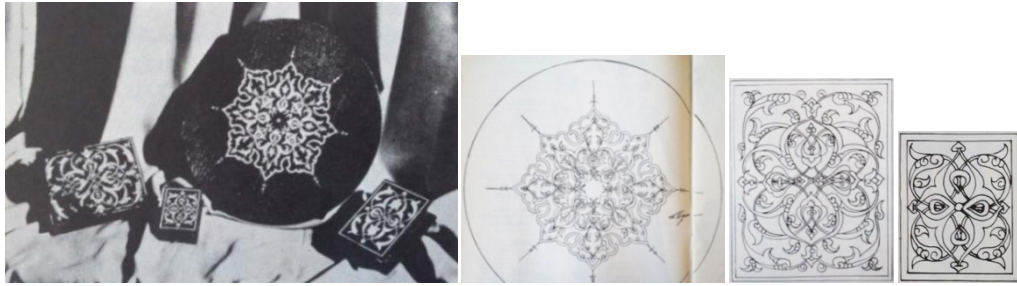
Şekil 5.53 : İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü'nde Türk İşleri Resim dersinde “*Turistik Eşyalar*” çalışması yapılırken (İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü Pafta, Model ve El işleri Dergisi, 1972b).

İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü Pafta, Model ve El işleri Dergisi'nde (1972a), İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü'nde yapılmış ahşap tabak, sigara ve kibrit kutuları yer almaktadır (Şekil 5.54). Ahşap tabağın orta ve bordür kısımlarında, ahşap sigara ve kibrit kutularının üzerinde rumi motifli kompozisyonların kullanıldığı görülmektedir. Benzer şekilde başka ahşap tabak, sigara ve kibrit kutuları İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü'nde yapılmıştır ve üzerlerinde rumi motifli kompozisyonlar bulunmaktadır (Şekil 5.55). Yapılan bu çalışmalarda “pirogravür²⁶” denilen teknikle ahşap yakılarak verniklenmiştir. Ahşap tabak arkasına asacak yapılarak duvara asılarak ya da masa üzerinde; ahşap sigara ve kibrit kutuları da ev içinde dekoratif ev eşyası olarak kullanılabilmekteydi. Bu tür ürünler mobilyaların eve girişiyle birlikte evin dekorasyonunda yer almıştır.

²⁶ Türkçe sözlükte “Dağlama resim” olarak ifade edilmektedir. Dağlama resim ise, “tahta üzerine kızgın demirle yapılan bir resim türü, yakma resim” olarak tanımlanmaktadır. TDK.(1998). *Türkçe sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, ss. 513, 1805.

Şekil 5.54 : Sigara kutusu, ahşap tabak ve kibrit kutusu; ahşap tabakta kullanılan rumi motif (İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü Pafta, Model ve El işleri Dergisi, 1972a).

Şekil 5.55 : Sigara kutuları, ahşap tabak ve kibrit kutusu ve kullanılan rumi motifler (İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü Pafta, Model ve El işleri Dergisi, 1972b).

Ankara'daki Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu Resim Bölümü tarafından 1973 yılında çeşitli yörelerden derlenen yöresel Türk kadın kıyafetlerindeki biçim, renk ve motifler korunarak “Yöresel Türk Kadın Kıyafetleri” başlıklı bir arşiv oluşturulmuştur. Bu arşiv geleneksel Türk giyiminin gelecek kuşaklara aktarılması bakımından önem taşımaktadır. Ayrıca bu arşiv yöresel Türk kadın kıyafetlerinden esinlenilerek “bički-dikiş” dersinde bu kıyafetlerin biçim ve motiflerinin modernize edilmesiyle günün giyim anlayışına uygun tasarımlar meydana getirilmesi bakımından da önemlidir. Farklı yörelere ait gelinlik, üçetek, bindallı ve günlük kıyafetlerin çizimleri bu kitapta yer almıştır (Şekil 5.56, Şekil 5.57 ve Şekil 5.58).

Şekil 5.56 : Gelinlikler: Kütahya; Eskişehir (İnönü); Çorum; Kütahya (Simav) ve Bindallı: Ankara (Yöresel Türk Kadın Kıyafetleri, 1973).

Kız Teknik Okullarında resim dersinde geleneksel Türk giyimiyle ilgili yöresel kıyafetlerin biçim, renk, motifler ve kullanılan aksesuarlar bakımından çizilerek arşivlenmesi, gelenekle ilişkili olarak milli ve kültürel değerlerin korunmasında, gelecek kuşaklara aktarılmasında önemlidir. Ayrıca yöresel kıyafetlerin biçim ve motiflerinin modernize edilerek günün giyim anlayışına uygun şekilde tasarımların yaratılması bakımından Kız Teknik Okulları etkili olmuştur. Bu bağlamda Kız Teknik Okullarının güncel giyim kuşam kültürünün özgün tasarımlar ile şekillenmesindeki rolü büyüktür.

Şekil 5.57 : Üçetekler-Yabanlıklar: Sivas (Divriği); Balıkesir; Çorum; Çorum (İskilip); Üçetek-Gelinlik: Antalya (Yöresel Türk Kadın Kıyafetleri, 1973).

Şekil 5.58 : Günlük kıyafetler: Bursa; Nevşehir (Yöresel Türk Kadın Kıyafetleri, 1973).

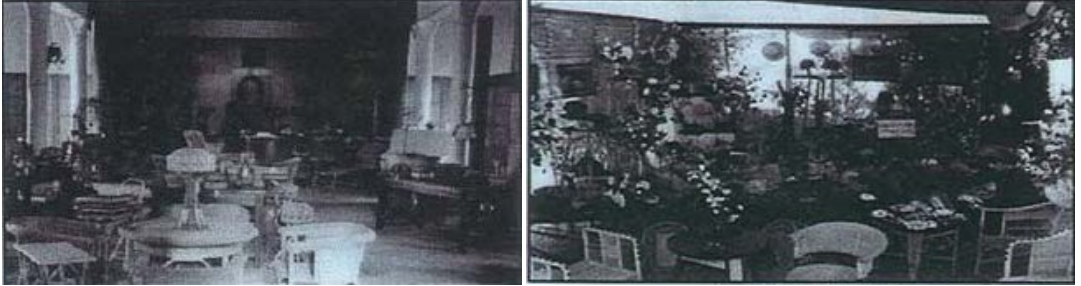
5.1.5 Mobilya dersi üretimleri

Cumhuriyet modernleşmesiyle yeni konutlarda modern düzenin kurulması ve mobilyaların evlerde kullanımının artmasıyla birlikte, bu dönemde mekanlarda “dekorasyon” kavramı önem kazanmaya başlamıştır. Buna ek olarak yeni yaşam düzeninde mobilya ile ilgili ihtiyaçlar, farklı malzemelerle karşılanmaya çalışılmıştır.

İzmir Sepet-Çiçek Mektebi'nde koltuk, sandalye, sehpa, masa, abajur gibi ürünler hasırdan üretilmekteydi ve bu ürünler okulun düzenlediği sergide sergilenmişti (Şekil 5.59 ve Şekil 5.60). Burada üretilen ürünler için kullanılan sepet örme tekniğini anlamak için bitkisel örücülüğün de ifade edilmesi gerekir.

Bitkisel örücülük, “doğada yetişen ya da kültüre alınmış bazı bitki saplarının, dal ya da yapraklarının ince şeritler haline getirildikten sonra bu şeritlerden çeşitli biçimlerde örme işlemi yapılması” olarak tanımlanmaktadır (Kayabaşı vd., 2011, s. 136). Sepet örme tekniğiyle, mobilyacılıkta sandalye, koltuk, sehpa, masa, çok amaçlı dolap; abajur, gazetelik gibi ev aksesuarları, dekoratif tepsi, tabak, sepet gibi ürünler oluşturulmuştur.

İzmir Sepet-Çiçek Mektebi'nde; sepet örme tekniğiyle mobilya ve dekoratif ürünlerin yapılması, okulda öğrencilerin bildikleri bir tekniği kullanarak mobilyaya ve dekoratif ürünlere adapte edebildiklerini göstermektedir. Sepet örücülüğü ile oluşturulan çeşitli ürünler hafif, dayanıklı ve kolay temizlenebilir özelliklere sahiptir. Ayrıca bu ürünler ev dekorasyonu için de tercih edilmekteydi.

Şekil 5.59 : İzmir Sepet-Çiçek Mektebi'nin sergisi (Cumhuriyet, 2001, ss. 3-4).

Şekil 5.60 : Okulun Sepet Bölümü'nün yaptığı ürünler (Cumhuriyet, 2001, ss. 3,4).

1936 yılında Florya Köşkü'nde de İzmir Sepet-Çiçek Mektebi'nde sepet örme tekniğiyle hasırdan üretilen ikili ve tekli koltukların, masa ve sehpa kullanımıyla karşılaşmıştır (Şekil 5.61 ve Şekil 5.62).

Şekil 5.61 : Florya Köşkünde kullanılan koltuk, masa ve sehpa (Cumhuriyet, 2001, s. 1).

Şekil 5.62 : Atatürk, İsmet İnönü ile Florya köşkünde, balkonda kullanılan hasır koltuk ve masayla, 28 Haziran 1936 (Cumhuriyet, 2001, s. 1).

5.2 Sergiler ve Defileler

Eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yanı sıra Kız Teknik Okulları tarafından gerçekleştirilen önemli etkinliklerden biri, üretilen ürünlerin farklı zamanlarda açılan sergiler ve yapılan defileler ile halka tanıtımının yapılmasıdır.

Kız Teknik Okullarında üretim yapılan biçki-dikiş, moda-çiçek, nakış, resim gibi derslerde işlevsel olarak özelleşen mekanlar olarak “atölyeler” kullanılmaktaydı (Şekil 5.63). Üretilen ürünlerin sergilenmesi amacıyla okullarda sergi salonları bulunmaktaydı ve burada bulunan camlı vitrinler içinde farklı atölyelerde üretilen şapka, yapma çiçek, elbise, işleme gibi çalışmalar sergilenmekteydi (Şekil 5.64).

Şekil 5.63 : İsmet Paşa Kız Enstitüsü, Giyim Atölyesi (Alpagut, 2012, s. 186).

Şekil 5.64 : İsmet Paşa Kız Enstitüsü, Moda Atölyesi ön mekanındaki daimi sergi salonu, 1930 (Alpagut, 2012, s. 188; T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.a)).

Sergi, “Halkın gezip görmesi, tanınması için uygun biçimde yerleştirilmiş ürünlerin, sanat eserlerinin tümü” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 1998, s. 1944). Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi’nde ise *sergi*, “Sanat ürünlerinin belli ölçütler çerçevesinde niteliklerine göre seçilerek, galeri, müze ve benzeri özel mekanlarda, sınırlı bir süre için gösterime sunulması” olarak ifade edilmektedir (s. 1642).

Defile, “Giyecekleri tanıtmak amacıyla mankenlerin yaptıkları gösteri, moda gösteri geçidi, giyim gösterisi” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 1998, s. 537).

Her Kız Teknik Öğretim okulunda veya kursunda (köyler de dahil olmak üzere), her öğretim yılı sonunda bir sergi açılmakta ya da öğretim yılı içinde sık sık elbise ve moda defileleri düzenlenmekteydi (MEB, 1945). Açılan sergiler ve düzenlenen defilelerin, bu okulların verimlerini ortaya koymada bir gelenek haline geldiği görülmektedir.

Sergiler, kadınların ve kızların el kabiliyetlerini ve zevklilik derecesini göstermekteydi. Bununla beraber sergilerin, topluluk ve aile hayatında büyük ve önemli ölçüde etkileri olan bu okulların, genç kızlar ve kadınlar için en gerekli ve yararlı öğretim kurumları olarak ailelere tanıtılmasında hizmet ettiği Kız Teknik Öğretim kaynağında belirtilmektedir (MEB, 1945). Ayrıca, sergilerin halka güzel, yararlı ve gerekli işler ve eşyalar sunarak giyim kuşamda, evin içinde ve dışında, topluluk hayatının her alanındaki yaşama biçiminde zevk, görgü ve anlayışın artmasına yardım etmede de etkili olduğu açıklanmaktadır (MEB, 1945).

Milli Eğitim Bakanlığı, bütün kız enstitüleri ve akşam kız sanat okulları sergilerinde elde edilen yararları, ülke çapında yaygınlaştırmak amacıyla toplu ve daha büyük sergiler açmaktaydı (MEB, 1945).

Sergiler ve defileler, yurt içinde ve yurt dışında düzenlenen fuarlarda²⁷ da gerçekleştirilebilmekteydi. Böylelikle Kız Teknik Okullarında üretilen çeşitli ürünler okul dışında da hem yurt içinde hem de dünya çapında tanıtılmaktaydı.

5.2.1 Yurt içindeki sergiler

21 Mayıs 1938 tarihinde, Ankara’da Sergi Evi²⁸,’nde bütün Mesleki ve Teknik Öğretim Okullarının birlikte açılan sergisinde, kız enstitüleri ve akşam kız sanat okullarına büyük bir alan ayrılmıştı (MEB, 1945) (Şekil 5.65). Sergideki stantlar, diyagramlar, grafikler ve geçici strüktürden oluşan dekorasyon; meslek okulları öğretmenleriyle bu okulların öğrencileri tarafından yapılıp düzenlenmişti (Kız Enstitüleri ve Sanat Okulları Sergisi, 21 Mayıs 1938).

Şekil 5.65 : Kız Enstitüleri ve Sanat²⁹ Okulları Sergisi (MEB, 1945).

Serginin bir numaralı pavyonunda³⁰; Bölge Sanat Okullarında yapılmış olan yatak odası, salon, yazı odası gibi ağaç mobilyalar ile metal ve örme mobilyalar ve ev eşyaları sergilenmiştir. Mobilyaların üzerindeki yatak odası takımları, yemek odası ve oturma odası içindeki perde, yastık ve işlemeli eşyalar Kız Enstitüleri ve Akşam Kız Sanat Okullarında yapılmıştı (Şekil 5.66). Sergide yatak odasının düzenleniş

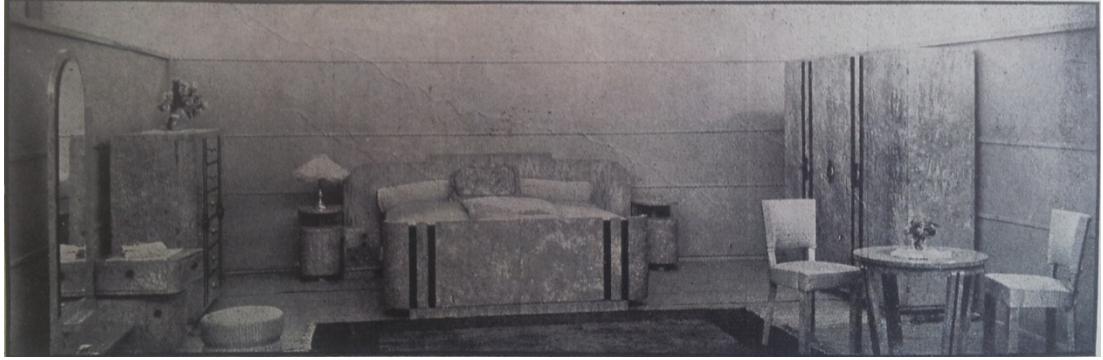
²⁷ Fuar, “Kendisi için özel olarak yapılmış yapılarla donatılmış özel bir alanda açılan büyük panayır” olarak tanımlanmaktadır. Metin Sözen ve Uğur Tanyeli, 1994. Sanat ve kavram terimleri sözlüğü. İstanbul: Remzi Kitabevi, s. 87.

²⁸ 1933 – 1934 yılları arasında mimar Şevki Balmumcu tarafından ilk olarak bir sergi sarayı olarak inşa edilmiştir (Şekil G.1, Şekil G.2, Şekil G.3 ve Şekil G.4).

²⁹ Kitapçığın adı; *Kız Enstitüleri ve Sağnat Okulları* olarak yazılmıştır. Sanat, Sağnat olarak verilmiştir.

³⁰ Pavyon, “Bir fuarda ürünleri bağımsız sergileme yeri” olarak tanımlanmaktadır (Url-1).

biçiminden iç mekan düzenlemesine ve yerleşime de önem verildiği; seçilen mobilya ve eşyalarla mekanın bütüncül olarak yaratılmaya çalışıldığı görülmektedir. İki kişilik yatak odasının sergide temsilinde; duvara dayalı bir karyola ve baş ucunda ahşap komodinlere ek olarak çekmeceli dolap, gardırop ve tuvalet masasıyla birlikte mobilyaların takım halinde kullanıldığı; bunların dışında mekanda masa ve sandalyelerin de bulunduğu görülmektedir. Komidin üzerinde aydınlatma elemanı olarak abajur yer almaktadır. Yuvarlak masa kullanımında ise masanın üzerinin örtü ve saksı içinde çiçekle dekore edilmiştir. Burada ev içi düzeninde, gündelik yaşam pratiklerinde yaşanan değişim ve yeniliklerin Cumhuriyet ideolojisinin modernleşme çabaları ve yeniciliği ile örtüştüğü gözlenmektedir. Ayrıca sergide farklı alanlardaki çalışmaların bir arada sunulması algıda bütünlük yaratmıştır.

Şekil 5.66 : Sergideki yatak odası takımı, üzerindeki işlemeli örtüler ve yastıklar (Yedigün, 1938, s. 15).

Serginin iki numaralı pavyonunda; 10 Kız Enstitüsünde ve 16 Akşam Kız Sanat Okulunda yapılan elbise, çamaşır, şapka, moda eşyaları, yapma çiçek gibi işlerden oluşan kadın işleri sergilenmişti (Şekil 5.67).

Şekil 5.67 : İki numaralı pavyonda sergilenen kadın işleri (Kız Enstitüleri ve Sanğat Okulları Sergisi, 21 Mayıs 1938, s. 22).

Serginin üç numaralı pavyonunda, satın alınmak istenilen eşyalar Ankara Ticaret Lisesi öğrencisi tarafından idare edilen Sergi Satış Bürosuna başvurularak alınabilmekteydi ve satılan eşyalar serginin kapanmasından üç gün sonra Sergi Evi'nde teslim edilmekteydi (Kız Enstitüleri ve Sanğat Okulları Sergisi, 21 Mayıs 1938). Ayrıca bu pavyonda Kız Enstitüleri, Akşam Kız Sanat Okulları, Kız Meslek Öğretme Okulu gibi meslek okullarında öğrencileri yetiştirilme biçimleri, çalıştırılma biçimleri, okudukları dersler ve bir programda oluşturdukları uygulamalı işler görülmekteydi. Bu serginin amacı, Mesleki ve Teknik Öğretim'e bağlı sanat okullarında ve kız enstitülerinde yetiştirilen gençlerin başarılı işlerini halka tanıtmak ve yeni neslin sanatkarlığa karşı sevgi ve ilgisini artırmaktı (Arkitekt, 1938).

20 Ağustos 1944 tarihinde, XIII.üncü İzmir Fuarı'ndaki Milli Eğitim Pavyonunda 33 kız enstitüsü ile 56 akşam kız sanat okulunun ve bazı köy kadınları gezici kurslarından seçilen işlerle birlikte "Kız Teknik Öğretim Sergisi" dönemin Ticaret Bakanı Celal Sait Siren tarafından açılmıştı (Kadın-Ev, 1944) (Şekil 5.68).

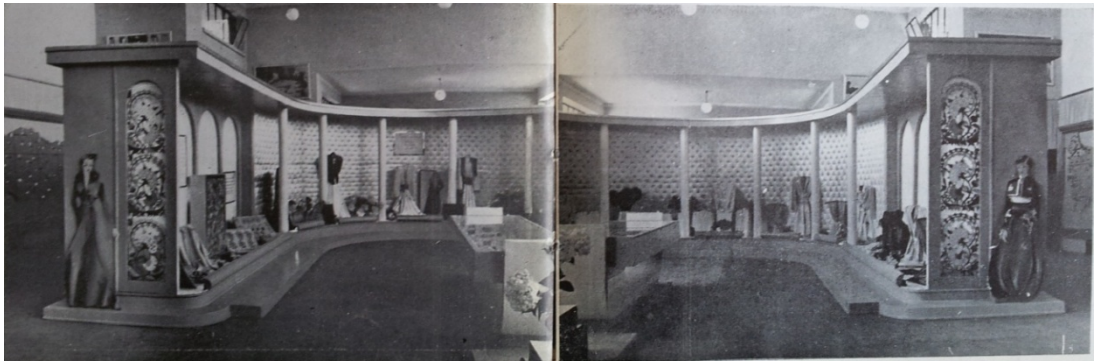
Şekil 5.68 : XIIIüncü İzmir Fuarı'nda Kız Teknik Öğretim Sergisi açılışından bir görünüş (MEB, 1945).

Bu sergide kadın elbiseleri, erkek ve kadın çamaşırları, çocuk ve kadın şapkaları ve yapma çiçekler önemli bir yer tutmuştur (Şekil 5.69). Ayrıca sanatsal değeri ve güzelliği ile dünyaca bilinen eski Türk nakışlarının, içinde bulunulan zamanın gereksinimlerine ve beğenilerine uygun olarak elbiselerde ve süs eşyalarında kullanılış biçimleri gösterilmiş ve halka değerli bir Türk nakışları koleksiyonu sunulmuştur.

Mesleki ve Teknik Öğretim gelişme programının Kız Teknik Öğretim okullarına ayrılan bölümü sergide sayı ve grafiklerle gösterilmiş ve 1951 yılına kadar yapılacak işler de belirtilmiştir. XIV.üncü İzmir Fuarı'ndaki Milli Eğitim Bakanlığı pavyonunda bir *ev idaresi sergisi* açılmıştır (MEB, 1945)

Sergide iki çocuklu bir aileye özgü bir evin güzel ve faydalı bir şekilde, uygun fiyata nasıl düzenleneceği ve bir ev için en gerekli eşyalar, kız enstitüsü ya da akşam kız sanat okulunu bitiren genç kız veya kadınların böyle bir evdeki kurucu, yaratıcı ve yapıcı rolü uygulamalı şekilde gösterilmiştir. Sergideki evin bütün eşyaları okullardaki öğrenciler tarafından hazırlanmış ve serginin kurulmasında da öğrencilerin bir bölümü çalışmıştır (Şekil 5.70) (MEB, 1945).

1938 ve 1944 yılında düzenlenen sergilerin çok kişi tarafından ilgiyle izlendiği Kız Teknik Öğretim’de şu ifadeyle yer almıştır: “...sergiler on binlerce yurttaş tarafından gezilmiş, takdir edilmiştir” (MEB, 1945).

Şekil 5.69 : XIIIüncü İzmir Fuarı’nda Kız Teknik Öğretim Sergisi’nden görünüş (Kadın-Ev, 1944).

Şekil 5.70 : XIIIüncü İzmir Fuarı’nda Kız Teknik Öğretim Sergisi açılışından bir görünüş (Kadın-Ev, 1944).

Mevhibe İnönü, Kız Teknik Öğretim sergilerinin açılışına katılarak ve okulların çalışmalarını takip ederek okullara destek vermiştir (Kadın-Ev, 1943) (Şekil 5.71). Ayrıca Mevhibe İnönü, basın tarafından kadınlara örnek olarak gösterilmekteydi. 1943-1944 öğretim yılının sonunda Ankara İsmet Paşa Kız Enstitüsü ve Meslek Öğretmen Okulu sergisiyle Akşam Kız Sanat Okulu sergisini Mevhibe İnönü açmıştır (Şekil 5.72).

Şekil 5.71 : Mevhibe İnönü bir kız enstitüsü sergisinde (Kadın-Ev, 1943, ss. 4-5).

Şekil 5.72 : Mevhibe İnönü 1944 yılı kız enstitüsü sergisini incelerken (Kadın-Ev, 1944).

1943-1944 öğretim yılının sonunda açılan Konya Akşam Kız Sanat Okulu sergisinde ise işlemler, kadın elbiseleri, şapkalar ve yapma çiçekler sergilenmekteydi (Şekil 5.73).

Şekil 5.73 : 1944 yılı Konya Akşam Kız Sanat Okulu sergisinden görünüşler (Kadın-Ev, 1944).

Kız Teknik Öğretim okullarının sergilerinin, genellikle temmuz ayında açıldığı ve okulların geleneğine dönüşen bu sergileri, açıldıkları şehir ve kasabaların halkının merakla takip ettiği Kız Teknik Öğretim kaynağında belirtilmiştir (MEB, 1945).

Bütün halk, sergileri izlemenin yanı sıra kendileri için de çeşitli yararlar elde etmekteydi. Halk çeyiz hazırlamak, evleri ucuz ve zevkli şekilde düzenlemek, uygun fiyata iyi giyinmek, basit malzemeleri kullanarak görsel açıdan yetkin ve değerini emek yoğunluktan alan işler yaratmak gibi konularda sergilerden önemli yararlı bilgiler ve fikirler edinmekteydi. Bu sergiler halkın ev hayatı ve yaşama dair görüşlerinde önemli izler bırakmaktaydı (MEB, 1945). Bunlara ek olarak sergiler, ailelerin okul ve öğretmenler ile ilişkileri, kızlarının okuldaki başarılarını takip etmeleri, öğretim ve eğitim sorununda okul ve ailenin işbirliği içinde olmaları konularında da yardım etmekteydi.

Kız Teknik Öğretim Okullarında yıllık sergiler dışında sıkça moda ve elbise defileleri düzenlenmekteydi. Bu defileler öğretim yılı sonunda olmasıyla birlikte çoğunlukla yıl içinde yapılmaktaydı. Defilelerde öğrenciler; derslerde ya da sipariş ve gelişim atölyelerinde ürettikleri giyim işlerini davetlilere, kendi aralarında, arkadaşlarına ve öğretmenlerine canlı mankenler üzerinde sergilemekteydiler (MEB, 1945) (Şekil 5.74).

Şekil 5.74 : Yıl içinde diktikleri elbiseleri ile defile hazırlayan öğrenci (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b)).

Bu defileler, öğrencilerin başarılarını değerlendirmeyi, okulu tanıtmayı, öğrencileri ve halkı günün modasına uygun giyinmeye alıştırmayı ve bu konuyla ilgili fikir sahibi yapmayı amaçlıyordu.

Okullarda sipariş ve gelişim atölyeleri tarafından da sıklıkla defileler düzenlenmekteydi (Şekil 5.75 ve Şekil 5.76) (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b)). Bu

defilelerde mevsimlere göre değişen moda, şapka, şamaşır, çiçek, nakış ve çeşitli kadın eşya ve giyimini sezonu gelmeden önce halka ve atölyelerin müşterilerine göstererek siparişler alınmaktaydı (MEB, 1945). Alınan siparişler ile bu atölyelerde çalışan büyük sınıfların öğrencilerine veya okulların mezunlarına iş imkanları yaratılarak onların iş hayatının koşullarına uygun şekilde yetiştirilmesi amaçlanmaktaydı.

şekil 5.75 : Sergilerde yer alan çeşitli elbiseler (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b)).

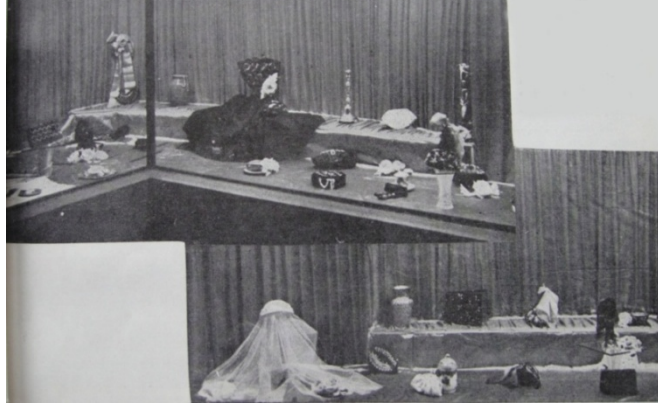
Genellikle sergiler, öğrencilerin görgülerini, zevklerini ve iş becerilerini artırmak, onlara giyinmeyi ve giydirmeyi öğretmek, yaptıkları işleri başkalarına beğendirmek, işleri özenle yapmak ve kendilerine siparişler almak, para kazanmayı ve serbest çalışmayı teşvik etmek bakımından önemli faydaları bulunmaktaydı (MEB, 1945).

şekil 5.76 : Sergilerde yer alan ipekli ve ynl elbiseler (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b)).

Bu sergilerin, bir başka yararı da öğrencilere ve atölyelere siparişler sağlamasıydı. Sergiler, davetlilere ve atölyelerin müşterilerine yapıldığı zaman, beğenilen elbiselerden atölyeler birçok siparişler almaktaydı (MEB, 1945). Öğrenciler, işlerini göstermek ve beğendirmek amacıyla işlerini daha çok özenerek yapma alışkanlığı ediniyorlardı.

Ankara'daki Kız Teknik Öğretmen Okulu'nda yıl içinde yapılan işler vitrinlerinde sergilenmeye başlanmıştı (Meslekî ve Teknik Öğretim, 1953). Bu vitrinler 15 günde bir değiştirilip yeniden düzenlenmekteydi. Fantezi nakışlarla süslenmiş gece elbisesi, gece çantası, gelin başı, albüm kapağı gibi işlerin iki vitrinde sergilenmişti (Şekil 5.77).

Şekil 5.77 : Kız Teknik Öğretmen Okulu'nda yapılan işlerin sergilendiği vitrinler (Meslekî ve Teknik Öğretim, 1953, s. 31).

İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü, Bahar Bayramı nedeniyle Emirgan Lale Bahçesinde 1972 Yaz Moda Defilesi düzenlemişti (Turay, 1972a) (Şekil 5.78).

Şekil 5.78 : İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü'nde üretilen kıyafetler (Turay, 1972a).

Ankara Olgunlaşma Enstitüsü'nün 1958-1972 yılları arasında yurt içinde düzenlediği defile ve sergiler Çizelge I.1'de sıralanmıştır. Bu dönemde yurt içinde düzenlenen sergi ve defilelere verilen önem, Ankara Olgunlaşma Enstitüsü'nün adının yurt içinde duyurulmasını sağlamıştır.

5.2.2 Yurt dışındaki sergiler

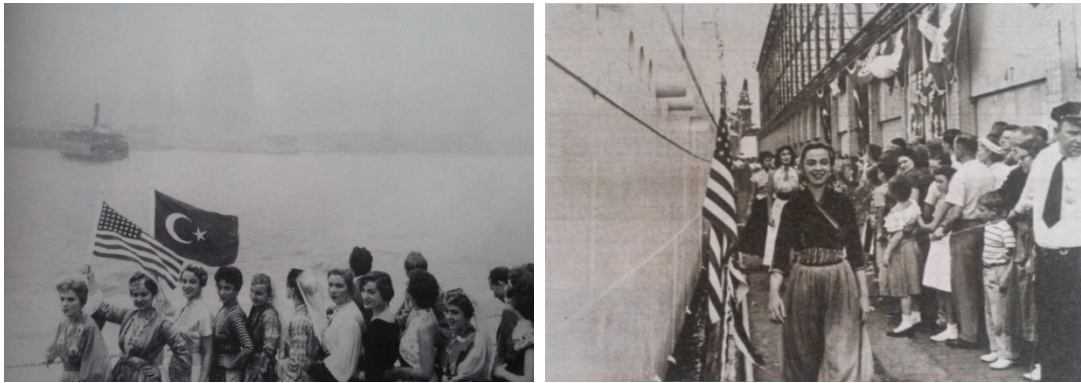
Türk modası, Türk kültürünün yurt dışında tanıtılmasının önemli yollarından biri olarak kabul edilmekteydi ve bu amaçla birçok ülkede sergi ve defileler düzenlenmekteydi.

İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü, ilk sergisini 1949 yılında Londra’da sergilemişti ve daha sonraki yıllarda da yurt dışındaki birçok ülkede sergi ve defileler düzenlenmişti (Erduran, 1968).

Beyoğlu Olgunlaşma Enstitüsü’nde stilistik eğitimi gören Lale Belkıs, anılarını “*İpek Çoraplar*” adlı kitabında anlatmıştır. Belkıs (2006), 1954 yılında Tarsus Vapuru ile dünyanın çeşitli şehirlerinde sergiler ve defileler düzenlendiğini ve bu defilelerde mankenlik yaptığını belirtmiştir (Şekil 5.79 ve Şekil 5.80).

Şekil 5.79 : Tarsus Vapuru ile Amerika’ya yolculukta Lale Belkıs’ın ilk defile kıyafeti, 1954 (Belkıs, 2006, s. 77).

Şekil 5.80 : Tarsus Vapuru New York Limanı’nda ve İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü’nün Amerika’daki ilk defilesi, 1954 (Belkıs, 2006, s. 79; Erduran, 1968, s. 40).

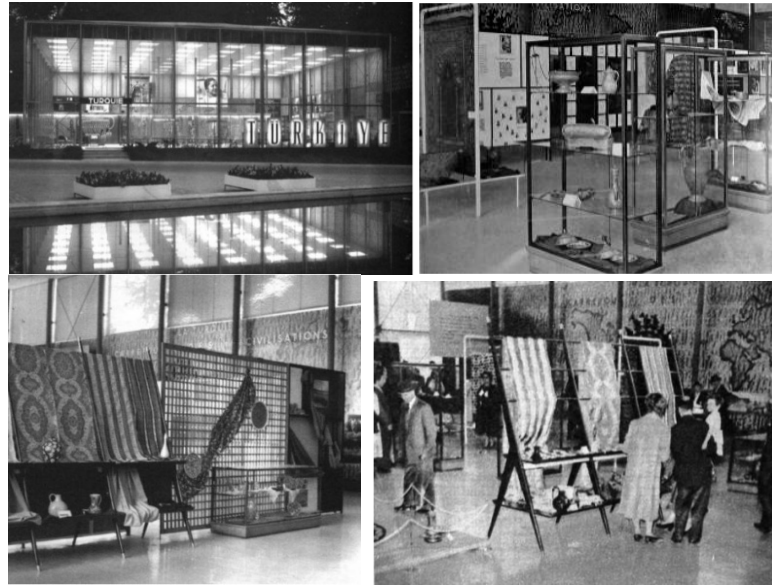
14 Haziran ve 16 Ağustos 1954 tarihleri arasında, Tarsus Vapuru’yla Amerika’ya yapılan seyahatte İstanbul Beyoğlu Olgunlaşma Enstitüsü’nün eski Türk motifleri ve

modellerden esinlenerek ürettiği işler defileyle sunulmuştu (Akçura, 2007) Şekil 5.81).

Şekil 5.81 : 1954 yılında Tarsus Vapuru ile Amerika'ya giden İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü öğrencilerinin sergiledikleri kıyafetler; Washington'daki defile sonrası çekilen fotoğraf (Songur, 1958, s. 4; Belkıs, 2006, s. 81).

17 Nisan ve 19 Ekim 1958 tarihleri arasında Belçika'nın başkentinde Brüksel Dünya Fuarı gerçekleşmişti ve bu fuardaki Türk Pavilyonunda İstanbul Beyoğlu Olgunlaşma Enstitüsü'nün el işlemelerinden oluşan işler teşhir vitrinlerinde sergilenmişti (Bancı, 2009; İpekçi, 1958) (Şekil 5.82).

Şekil 5.82 : 1958 Brüksel Dünya Fuarı Türkiye Pavilyonundan görünüm (Bancı, 2009, ss. 55, 96).

12 Haziran 1958 tarihinde Brüksel Dünya Fuarı'nda "Palais d'Elégance"ta (Zarafet Sarayı) moda defilesi düzenlenmişti ve daha sonra 15 Haziran 1958 tarihinde Türk mankenler koleksiyonu Türkiye Pavilyonun önünde sergilenmişti (İpekçi, 1958) (Şekil 5.83). Bu defilede İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü'nün ve Ankara Kız Teknik

Öğretmen Okulu'nun öğrencileri, eski Türk motiflerinden yararlanarak hazırladıkları modern elbiseleri sergilemişti.

Şekil 5.83 : 12 Haziran 1958, Brüksel Dünya Fuarı'nda “Palais d'Elégance”ta düzenlenen moda defilesi (Bancı, 2009, ss. 102-103).

1972 yılında İstanbul Olgunlaşma Entitüsü tarafından yöresel kıyafetlerden esinlenerek üretilen ve Türkişi motiflerle süslenen altı parça Viyana'da açılan bir mağazada sergilenmek üzere İstanbullu bir iş adamı tarafından satın alınmıştı (Turay, 1972b) (Şekil 5.84). Böylelikle atölyelerde öğretmen ve öğrenciler tarafından hazırlanan kıyafetler öncülüğünde hem Viyana'da Türk zevki ve modası tanıtılmıştı hem de yurt dışındaki mağazalarda ürün satışı yapılmasıyla yurt dışı pazarlarına ulaşılmaya başlanmıştı. Bu gelişme ile Türk kültürünün ve Türk modasının yurtdışında tanıtılması ve yapılan satışlar, ulaşılan yeni müşterilerle ekonomik katkı sağlanması bakımından önemli kazanımlar elde edilmiştir.

Şekil 5.84 : İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü'nde üretilen kıyafetler (Turay, 1972b).

Olgunlaşma Enstitülerinin kurulmasına tanıklık eden ve bu kurumlarda aktif görevler alan Akbulut³¹ o yılları “*Şıklığın Resmi Tarihi: Olgunlaşma Enstitüleri*” adlı kitabında anlatmaktadır. 1960-1970 yılları arasında Ankara Olgunlaşma Enstitüsü’nde yoğun ve verimli çalışmalar yapılması; sergi, defilelere önem verilmesi ve bu sergi, defilelerle yurt içi ve yurt dışında okulun adını duyurması nedeniyle Akbulut, bu yılları Ankara Olgunlaşma Enstitüsü’nün altın yılları olarak ifade etmiştir (2010). Yurt dışında yapılan defilelerin büyük bir kısmı Batı ülkelerinde gerçekleşmiştir. Ankara Olgunlaşma Enstitüsü’nün ilk on yılında sergi ve defilelerini yaptığı ülkeler arasında Amerika, Belçika, Finlandiya, İspanya, İtalya, Almanya, Fransa, Avusturya, Kıbrıs, İran, Kore, Tunus ve Japonya bulunmaktadır (Şekil 5.85 ve Şekil 5.86). Ayrıca 1958-1972 yılları arasında enstitünün yurt dışında düzenlediği defile ve sergiler ekte sıralanmıştır (Çizelge I.2).

Cumhuriyet döneminde “Batı’ya dönük olma”, “Batılılaşma projesi” ile Batı modernleşme bakımından örnek alınmaktaydı. Kız Teknik Okullarının, Batı’dan aldıkları bilgileri kendi üretimleriyle yorumlayıp birleştirerek kendi kültürel kimliklerini yurt dışında tanıtmaya çabası içinde oldukları düzenlenen sergi ve defilelerde görülmektedir.

Şekil 5.85 : Ankara Olgunlaşma Enstitüsü’nün 1971 yılındaki New York defilesi finalinde Yümniye Akbulut ve mankenler (Akbulut, 2010, s. 96).

³¹ Akbulut, Ankara Olgunlaşma Enstitüsü’nün kurucu ekibi içinde yer almış ve bu enstitüde atölye şefi olarak çalışmıştır. 1980’de İzmir Olgunlaşma Enstitüsü’nün müdürlüğünü üstlenmiştir.

Şekil 5.86 : Ankara Olgunlaşma Enstitüsü'nün yurt dışında düzenlediği defile ve sergilerden örnekler (Ankara Olgunlaşma Enstitüsü, 1981, s. 42).

Yurt dışı gezileri İstanbul, Ankara, İzmir ve Samsun Olgunlaşma enstitüleri arasında sırayla ya da ortaklaşa yapılmaktaydı. Yurt dışı gezilerinden sonra görülen, gezilen yerler, yapılan defile ve sergiler, fotoğraflarla okuldaki öğretmenlere anlatılmaktaydı. Böylelikle yurt dışında öğrenilen bilgiler ve kazanılan deneyimler, okullarda paylaşmakta ve bu bilgiler yorumlanıp gelecekte düzenlenecek sergi ve defileler için yol gösterici olmaktaydı.

Özetle sergilerin işlevleri:

1. Ekonomik boyutu:

- Evleri uygun bir alım gücü ile ekonomik şekilde düzenlemek,
- Uygun fiyata iyi giyinmek,
- Sipariş ve gelişim atölyelerinde üretilen ürünlerin sezondan önce halka tanıtılmasıyla müşterilerden siparişleri almak ve alınan siparişlerle öğrenci ve mezunlara iş olanakları yaratmak,
- Yurt dışında düzenlenen fuar, sergi ve defile gibi faaliyetlerle yurt dışı pazarlarına ulaşmak ve yurt dışından sipariş almak,

2. Görsel kültürle ilgili boyutu:

- Öğrencilerin el sanatlarına karşı sevgi ve ilgisini artırmak,
- Öğrencilere işlerini özenerek yapma alışkanlığı kazandırmak ve öğrencilerin görgü, zevk ve iş becerilerini artırmak,

- Halkın evleri görsel açıdan yetkin şekilde düzenlemesine teşvik etmek,
 - Halkı basit malzemeleri kullanarak görsel açıdan yetkin ve değerini emek yoğunluktan alan işler yaratmaya teşvik etmek,
3. Öğrencilerin ve halkın eğitimi ile ilgili boyutu:
- Düzenlenen defilerle birlikte öğrencileri ve halkı günün modasına uygun şekilde giyinmeye teşvik etmek,
 - Kültürel bilincin halk arasında yerleşmesini sağlamak,
4. Tanıtım boyutu:
- Kız Teknik Okullarında üretilen işlerden başarılı olarak görülenleri halka tanıtmak,
 - Yurt içinde düzenlenen fuar, sergi ve defile gibi faaliyetlerle Türk modasını ve Türk kültürünü yurt içinde tanıtmak,
 - Yurt dışında düzenlenen fuar, sergi ve defile gibi faaliyetlerle Türk modasını ve Türk kültürünü yurt dışında tanıtmaktır.

5.3 Ekonomik Katkıları

Kız Teknik Okullarının ekonomik katkıları, sipariş ve gelişim atölyelerinde yapılan üretimler ile sağlanmaktaydı.

Atölye, “İçinde sanatsal üretim ve elişçiliği düzeyinde imalat yapılan mekan; işlik” olarak tanımlanmaktadır (Sözen ve Tanyeli, 1994, ss. 30, 116). Kız Teknik Okullarında açılan sipariş ve gelişim atölyeleri, yaratılan iş imkanlarıyla birlikte ekonomik kazanç sağlamaktaydı.

1934 yılında sanat okulları için döner sermaye kurularak piyasaya iş yapma imkanı sağlanmıştır (MEB, 1973b). Meslekî ve Teknik Öğretim Okullarının öğrenci ve mezunlarını özel teşebbüse yöneltmek, işletme bilgileri vererek mesleki yönden gelişmelerini sağlamak, iş ve işçi ilişkileri, kâr ve zarar, seri imalat gibi ekonomik hayatla ilgili en temel konuları yaşayarak öğrenmeleri amacıyla okulların bünyesinde “Döner Sermayeli Sipariş ve Tekâmül³² Atölyeleri” açılmıştır (MEB, 1973b). Bu atölyelerin döner sermayeleri sürekli artırılarak iş hacmi genişletilmiştir.

³² Türkçe sözlükte “*olgunluk, olgunlaşma*” ve “*evrim, gelişim, gelişme*” olarak tanımı yapılmaktadır. TDK. (1998). *Türkçe sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, cilt 2, 2169. Tezde “*tekâmül atölyeleri*”, “*gelişim atölyeleri*” olarak ifade edilecektir.

Sipariş ve gelişim atölyelerinde çalışan öğrenciler ve mezunlar yaptıkları her iş için, atölye şeflerinin belirlediği ölçüde saat başına para kazanmaktaydılar.

Kız Sanat Liseleri (Kız Enstitüleri) ve Kadın Meslek Okulları (Akşam Kız Sanat Okulları) mezunlarının okul sonrası eğitimine esas oluşturan sipariş atölyeleri mezun öğrencilerin iş yeterliğini ve girişim kabiliyetini geliştirmek amacıyla kurulmuştur. Bu kuruluş, ayrıca çevrenin giyim ihtiyacını karşılamıştır ve öğrencilere el emekleriyle hayatlarını kazanma olanağı sağlamıştır. Bununla birlikte çevre halkının giyim zevki açısından gelişmesine ve moda yeniliklerinin çevreye yayılmasına da hizmet etmiştir.

Kız Teknik Öğretim Okullarının bir kısmında mütedavil (tedavülde/dolanımda bulunan) sermaye ile çalışan birer sipariş atölyesi bulunmaktaydı. Bu atölyeler, bulundukları okulların pratik ders programıyla ilişkili olan siparişleri kabul etmekteydi ve sipariş ücretlerinin bir bölümü, alınan siparişte çalışan öğrencilere verilmekteydi (MEB, 1945).

Sipariş atölyelerinin amacı, öğrencilere bir siparişin bütün sorumluluğunu üstlenerek bunu başarmalarını sağlamak, onları serbest iş hayatına hazırlamaktı (MEB, 1945). Bunlara ek olarak öğretim programlarına göre işlenen dersler için gerekenler, devlet bütçesine ve öğrencilerin velilerine yük olmayacak şekilde temin edilmesi, okulların bütçesi ve öğrenciler düşünülerek tasarruflu hareket edilmesi de amaçlanmaktaydı.

O dönemde Türk halkı zaten siparişle üretirme kavramına alışkındı. Mesela Leblebici (2004), “Türk Ayakkabı Sanayii ve Tasarım Sorunu” başlıklı tezinde “*ısmarlama ayakkabı*” kavramına yer vermiştir. Leblebici, sivil kunduracılıkta 1950’li yıllara kadar olan dönemin “ısmarlama ayakkabı dönemi” olarak geçtiğini ve şehirlerin³³ büyük bölümünde ısmarlama ayakkabı giyildiğini vurgulamıştır (2004, s. 25). Benzer şekilde Kız Teknik Okullarında da sipariş atölyelerinde halkın talebi karşısında üretim yapılmıyordu. Aslında sipariş atölyeleri aracılığıyla bu okullar, günlük yaşam pratiklerinin parçası haline dönüşüyorlardı.

Sipariş atölyelerinin şefleri, Olgunlaşma Enstitülerinde “5” ders yılını başarı ile çalışmış öğretmenler arasından seçilmiştir. Bu atölyeler kuruluş ve işleyiş

³³ Leblebici (2004, s. 25), bu dönemde kasabalardan da gelen siparişler üzerine çoğunluğu İstanbul Sultanahmet çevresinde bulunan “*kundura, terlik ve kavafiye atölyelerinde*” ayakkabı üretildiğini de belirtmiştir. Deniz Leblebici, 2004. Türk ayakkabı sanayii ve tasarım sorunu. *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 25.

bakımından Kız Sanat Liselerine (Kız Enstitülerine) bağlıydılar. Atölyeler ise döner sermaye yönetmeliğinin hükümlerine göre yönetilmiştir.

Sipariş atölyelerinin olanaklar ölçüsünde her okulda açılması hedefleniyordu. 1945 yılında Adana İsmet İnönü, Afyon Karahisar Ali Çetinkaya, Ankara İsmet Paşa, Bursa Necati Bey, Denizli, İstanbul'da Kadıköy, Nişantaşı, Selçuk, Üsküdar Mithat Paşa, İzmir Cumhuriyet, Kayseri, Manisa İsmet İnönü, Ankara ve Beyoğlu Akşam Kız Sanat okulları ile İstanbul Erkek Orta Terzilik Okulunda birer sipariş atölyesi bulunmaktaydı (MEB, 1945).

Sipariş atölyelerine öğrenci kabul şartları şu şekilde belirtilmiştir:

- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmak,
- Kız Sanat Lisesi (Kız Enstitüsü), Kadın Meslek Okulu (Akşam Kız Sanat Okulu) mezunu olmak,
- Talebin fazla olması durumunda giriş sınavını başarmış olmak (MEB, 1961a).

Sipariş atölyesi öğrencilerine özel fişler, okul idaresince özel bir dosyada saklanmaktaydı (Çizelge 5.1).

Çizelge 5.1 : Sipariş atölyesi öğrencilerine özel fiş (MEB, 1961a, s. 56).

Öğrencinin Adı soyadı		Fotoğraf
Kayıt numarası		
Mezun olduğu okul		
Okula kayıt tarihi		
Okuldan ayrılma tarihi		
Ev adresi		
Müdür Yardımcısı	Okul Müdürü İmzası	

Akbulut (2010), atölyelerin *L'Officiel*, *L'art et la Mode*, *La Femme Chic*, *Vogue*, *Jour de France*, *Collection* gibi ilkbahar-yaz, sonbahar-kış dönemlerinin tüm Fransız moda dergilerine abone edildiğini belirtmiştir. Böylelikle Fransız modasının takip edilmekteydi.

Sipariş atölyesi ile ilgili reklamlar Kadın-Ev gibi kadın dergilerinde yer almaktaydı (Şekil 5.87). Bu reklamlarla dergileri takip eden kadınlar sipariş verebilmekteydi.

Şekil 5.87 : İsmet Paşa Kız Enstitüsü Sipariş atölyesi ile ilgili bir reklam (Ev-Kadın, 1944).

Türk modasının oluşumunda, şekillenmesinde ve gelişmesinde kız enstitüleri ve olgunlaşma enstitüleri önemli rol oynamıştır. Devlet büyüklerinin eşleri, üst düzey yöneticilerin eşleri, sanatçılar ve ayrıca çeşitli ülkelerdeki yöneticilerin eşleri kız enstitülerinin ve olgunlaşma enstitülerinin önemli müşterileri ve takipçileri arasında yer almıştır. Bu enstitülerde “Mevhibe İnönü, Berrin Menderes, Reşide Bayar, Melahat Gürsel, Emel Korutürk, Nazmiye Demirel, Kamile Erim, Semra Özal, Fransız Cumhurbaşkanı eşi Claude Jacqueline Pompidou, sinema sanatçısı Sophia Loren ve eşi Carlo Ponti, İngiltere Kraliçesi Elizabeth, İran Kraliçesi Farah Diba, Prenses Süreyya”³⁴ gibi birçok isme sergiler ve defileler yapılmış; elbiseler dikilmiştir (Akın, 2011, ss. 53, 68) (Şekil 5.88).

Şekil 5.88 : Sophia Loren’in Ankara Olgunlaşma Enstitüsü’nü ziyareti (Akın, 2011, s. 132).

Kız enstitülerinin sergi açılışlarına katılarak bu okulların çalışmalarını takip eden ve onlara destek veren Mevhibe İnönü, İsmet Paşa Kız Enstitüsü’nde çeşitli elbiseler diktirmiştir. Mevhibe İnönü, diktirdiği bu kıyafetleri giyerek kadın emeğinin değerlendirilmesinde önemli rol alıyordu. Mevhibe İnönü, Ankara Valisi ve Belediye Başkanı olan Nevzat Tandoğan’ın oğlunun düğününde ve hatta kendi oğlu Erdal İnönü’nün nikahında da bu kıyafetleri giymiştir (Şekil 5.89 ve Şekil 5.90). Neden?

³⁴ **Milliyet Gazetesi**, 26 Aralık 1985, “Hanım Efendileri Giydireyorlar”; **Milliyet Gazetesi**, 18 Haziran 1963 “Farah Diba Kadınların Hücumuna Uğradı”; **Hürriyet Gazetesi**, 30 Nisan 1965 “Ankara’da Bahar Kreasyonu”; **Milliyet Gazetesi**, 19 Mayıs 1961, “Gürsel Gloucester Dük’üne Yemek Verdi”; **Milliyet Gazetesi**, 21 Haziran 1968, “Nazmiye Demirel’in Elbiseleri Ortada Kaldı”; Y. Akbulut. (2010). *Şıklığın resmi tarihi: Olgunlaşma enstitüleri*. İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık, ss. 48-49.

Çünkü bir yandan Kız Teknik Okullarının tanıtımını yapmaktaydı; diğer yandan Cumhuriyet modernleşmesinin kadınların giyim kuşamında temsilini yapmaktaydı. Öte yandan bu okullardaki işlerin toplumdaki diğer kadınlarca da benimsenmesi için çalışmış oluyordu. Ayrıca okullara sipariş verilerek kıyafet diktirilmesiyle ekonomik katkı sağlamaktaydı.

Şekil 5.89 : Mevhibe İnönü'nün 1943 yılında İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nde dikilen gece elbisesi ve cepkeni (Bir Cumhuriyet hanımefendisi: Mevhibe İnönü Sergisi³⁵, 27 Ekim-30 Kasım 2009, ss. 62-63).

Şekil 5.90 : Mevhibe İnönü'nün 1950'li yıllarda İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nde dikilen etek ve ceketten oluşan takımı (Bir Cumhuriyet hanımefendisi: Mevhibe İnönü Sergisi, 27 Ekim-30 Kasım 2009, s. 65).

Kız enstitülerinde ve akşam kız sanat okullarında gerektikçe birer gelişim atölyesi de açılmıştır. Bu atölyelerin amacı, bu okulları bitirenlerden bir sanat bölümünde iyice uzmanlaşmak ve iş piyasasında serbest atölye açarak daha yetkili çalışmak isteyenleri sanatları açısından daha güçlü ve rekabet alanında daha kolay başarılı olacak biçimde yetiştirmektir (MEB, 1945) (Şekil 5.91). Gelişim atölyeleri genellikle, sipariş atölyesi olan her okulda açılmıştır.

³⁵ 27 Ekim 2009 tarihinde Mevhibe İnönü'nün kızı Özden Toker ve torunu Gülsün Bilgehan'ın da katılımıyla İstanbul Moda Akademisi'nde açılan "*Bir Cumhuriyet Hanımefendisi: Mevhibe İnönü Sergisi*"nde Mevhibe İnönü'nün kıyafet retrospektifi sergilendi (Url-5).

Sipariş ve gelişim atölyeleri, okulların bir bölümünde bütün sınıfların henüz kurulmamış ve öğretmenlerin açılan sınıflardaki öğretime sayıca ancak yetişebilmekte olmasından dolayı bütün okullarda açılmamıştı. Kuruluş tamamlandıkça ve Kız Meslek Öğretmen Okulundan yetişen öğretmenlerle, her okulda bir sipariş ve gelişim atölyesi bulunması hedefleniyordu (MEB, 1945).

Şekil 5.91 : Bir sipariş-gelişim atölyesi (MEB, 1945).

6. SONUÇLAR VE TARTIŞMA

Devlet eliyle modernleşme yaşayan toplumlarda geçmiş ve bugün arasındaki bağlar üzerinde etki yapıldığı görülmektedir. Türkiye’de de Cumhuriyet’in ilanının ardından ilgili kadrolar, Osmanlı Devleti’nin himayesindeki toplumsal yapıdan köklü bir kopuş gerçekleştirme yönünde adımlar atmıştır. Eğitimi, önemli bir araç olarak görmüşlerdir. Aynı konu bağlamında modernleşmenin belirli bir proje olarak yürütüldüğü ülkelerde “kadın” konusu ile ilgili özel çalışmalar da yapılmıştır. “Kadının eğitimi” ise tamamen ideolojilerden etkilenen en temel alanlardan olmuştur. Bu bağlamda Kız Teknik Okulları, Erken Cumhuriyet döneminde Türkiye’de ulus-devlet ideolojisi kapsamında gerçekleşen modernleşme projesinin önemli eğitim kurumlarıdır.

Çalışmada saptanan temel araştırma sorusu olan “Kız Teknik Okullarında yapılan üretimi Cumhuriyet modernleşmesi ile nasıl ilişkilendirebiliriz?” ve bunu destekleyen sorularla müfredatın kapsamı, “rasyonel üretim” kavramının anlamı, üretimler için kurulan atölyeler, “sergi” ve “defile” kavramının anlamı Kız Teknik Okulları üzerinden cevaplandırılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılarak, doküman incelemesi ve betimsel veri analizi yapılarak elde edilen verilerin birbirleriyle oluşturduğu ilişki örüntüleri göz önünde bulundurularak, veriler sentezlenmiştir.

Tezin giriş bölümünde anlatıldığı üzere, bu çalışmada cevapları aranan birtakım sorular bulunmaktadır. Tez çalışmasının özünü oluşturan bu sorulara ait cevaplara izlenen nitel araştırma yöntemi, yapılan doküman incelemesi ve betimsel veri analizi sonrasında ilişkilerin yorumlanması aracılığıyla ulaşılmaya çalışılmıştır.

Bu bölümde “geleneksel” ve “modern” kavramları tartışılarak, eskiye karşı yeni kurgusu ve “Batı”nın uygarlık niteliğinin Cumhuriyet modernleşmesi çerçevesinde benimsenmesi anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca çalışmada Kız Teknik Okulların üretimlerinin, 1945-1975 arasına tarihlenen dönem kapsamında incelenmesine odaklanılmasının başlıca sebebi; 1940’lı yıllardan sonra ikinci dünya

savaşı ile ülkenin gelişimi ve kalkınması bakımından mesleki ve teknik eğitime önem verilmesiyle mesleki ve teknik eğitimin ülke çapında yaygınlaşması vurgulanmıştır. Bu bağlamda “mesleki ve teknik eğitim”in tanımına yer verilerek, kadının dahil edildiği üretime yönelik eğitimde Kız Teknik Öğretim Okullarının yeri ele alınmıştır.

Tezin “Cumhuriyet Döneminde Kadına Yönelik Gelişmeler” başlıklı ikinci bölümünde Cumhuriyet döneminde “çağdaş uygarlık seviyesine ulaşma” hedefi, Türkiye’de “kadına yönelik” yaşanan sosyal, ekonomik, politik ve kültürel açıdan değişiklikler incelenmiştir.

Cumhuriyet yönetimi, Erken Cumhuriyet dönemi Türkiye’inde, yeni rejim ideolojisi olan çağdaşlaşma ve batılılaşmayı Kız Teknik Okulları ile önce kadınlar ve genç kızlara, sonra da halka kazandırmayı amaçlamıştır. Böylece toplumsal hayatta önemli bir dönüşüm ve gelişim gerçekleşmiştir. Bu bağlamda eğitime ve kadınlara önemli görevler ve sorumluluklar yüklendiği görülmektedir.

Cumhuriyet dönemine geçişle, Türk kadını yeni bir kimlik kazanmıştır. Bu dönemde Atatürk inkılaplarıyla, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak amacıyla önemli adımlar atılmıştır. Türk kadınının giyimine önem vermesi ve sosyal alanda haklara sahip olması ile giyim anlayışı farklılaşmıştır. Cumhuriyet modernleşmesi, Türk kadınının yaşam biçimiyle beraber kıyafetinde de değişime yol açması sonucunda geleneksel giyimin yerini Batılı giyim biçimi almaya başlamıştır. Bu farklılaşma, modernleşme projesinin ve toplumsal değişimlerin yansımasıdır. Bu değişim hızla halk içinde de yaygınlaşmıştır. Cumhuriyetin yeni kadını, devrimin laik ve batıcı atılımlarıyla giyim kuşam, sosyal hayat, eğitim gibi alanlarda elde ettiği haklarla bir yandan özgürleşirken, öte yandan Kız Teknik Okullarında verilen eğitim çerçevesinde ev ve aile içinde artan sorumluluklarıyla birlikte “başarılı bir ev kadını ve anne” olarak evin sınırları içinde tutulduğu görülmektedir.

Tezin “Cumhuriyet Döneminde Rasyonel Üretim” başlıklı üçüncü bölümünün birinci alt bölümü “Rasyonel Üretim Bağlamında Kadın” incelendiğinde, Cumhuriyet döneminde günlük yaşamda ev işlerinin standartlaşmasıyla birlikte modern evlerin bilimsel, hijyenik ve ekonomik olması konularının önem kazandığı görülmektedir. Bu amaç doğrultusunda yemek pişirme, temizlik, bulaşık, ütü, dikiş, çocuk yetiştirmenin rasyonel yöntemleri konusunda kızlara eğitim verildiği görülmektedir. Ayrıca ev idaresi dersinde, ev ekonomisinin düzenli takip edilmesi ve kontrol

edilmesi sağlanmaya çalışıldığı ve bu ders kapsamında “zaman ve enerji tasarrufu” konusunda, rasyonel ve bilimsel yöntemlerin izlendiği, ergonomi ile ilgili çalışmalara yer verildiği fark edilmektedir. Bunların yanı sıra sağlıklı olmanın ve hijyen temalarının da vurgulandığı görülmektedir. Ayrıca ev idaresi ile ilgili ders kitaplarında yabancı kaynaklardan yararlanılarak ders kitapları oluşturulduğu da görülmüştür. Arel’in yazdığı “Ev İdaresi” başlıklı kitapta Fransızca kaynaklardan yararlandığı fark edilmiştir. Bu da Kız Teknik Okullarında okutulan ders kitaplarında ve eğitimde, yurt dışındaki eğitim sisteminin ve eğitimle ilgili kaynakların takip edilerek kız teknik eğitime uygulanmaya çalışıldığını göstermektedir.

Tezin üçüncü bölümünün ikinci alt bölümü “Rasyonel Üretim Bağlamında Hijyen ve Sağlıklı Nesil Yetiştirmek”te, Cumhuriyet yönetiminin, toplumsal sağlık konusuna öncelik verdiği ve bulaşıcı hastalıklarla mücadele edilmesinde ortamların hijyenik olmasının önemli yer tuttuğu görülmektedir. Cumhuriyet modernleşmesiyle birlikte çocuk bakımı konusunun da rasyonel temeller ve yöntemler ile şekillendiği ve sağlıklı çocukların yetiştirilmesinde spor, oyun, iyi beslenmenin yanı sıra düzenli ve yeterli uyku alışkanlığına önem verildiği takip edilmektedir. Kız Teknik Öğretim okullarında sağlıklı nesil yetiştirmek kavramına verilen önem, müfredatlarda yer alan ve bilimsel yöntemlere uygun olarak yürütülen (teorik ve uygulamalı bir biçimde) çocuk bakımı derslerinde görülmektedir.

Tezin “Kadınların Dahil Edildiği Üretime Yönelik Eğitim” başlıklı dördüncü bölümünün birinci alt bölümü “Cumhuriyet Öncesi Kız Teknik Eğitimi” incelendiğinde; Osmanlı Devleti’nin Tanzimat döneminde mesleki ve teknik eğitimin temellerinin atılmaya başladığı görülmektedir. Kız çocuklara meslek eğitimi verilen okulların ilk örneği ebelik kurslarıydı. Bunların devamında Mithat Paşa tarafından, kızlara dikiş, nakış, aşçılık gibi işlerin daha teknik öğretilmesi amacıyla ilk kız İslahhane’sini açılmıştı. Daha sonra açılan kız sanayi mektepleri; el işleri, dikiş, nakış gibi dersler öğreterek, kızlara fabrika ve dikimhanelerde çalışma olanağı sunuyordu. Açılan kız sanayi mekteplerinde, üretilen ürünlerin okul hesabına satılabilmekte ve sergiler düzenlenebilmekteydi. Fakat Osmanlı döneminde, kadının mesleki eğitimi devlet meselesi olarak sınırlı bir biçimde yer almıştı ve bu dönemde kadının üretici olarak kendi hayatını çalışarak kazanmasına uygun ortam yaratılmamıştı. Ayrıca bu dönemde verilen eğitimin Türk kadının giyim anlayışına etkisi de olmamıştı.

Tezin dördüncü bölümünün ikinci alt bölümü “Erken Cumhuriyet Dönemi Kız Teknik Eğitimi” incelendiğinde; toplumun istenilen çağdaş uygarlık seviyesine ulaşabilmesi amacıyla kadınların eğitiminin önem kazanmasıyla birlikte 1927’den itibaren Atatürk inkılaplarının gösterdiği yolda Kız Teknik Okulları açıldığı ve bu okullarda, kızların iyi birer eş ve iyi birer anne olarak yetiştirilmesi görevinin kızlara verilmesinin yanında, kızların Cumhuriyet ideolojisini benimsemeleri de beklendiği görülmektedir. Bunlara ek olarak, erken Cumhuriyet döneminde Kız Teknik Okullarındaki eğitim ile kadınları toplumsal alanda üretici konumuna dönüştürmenin önemli ölçüde hedeflendiği de fark edilmektedir. Bu hedefin ise, tezin beşinci bölümünün üçüncü alt başlığı olan “Ekonomik Katkıları”nda incelenen sipariş ve gelişim atölyeleriyle gerçekleştirildiği görülmektedir.

Tezin dördüncü bölümünün ikinci alt bölümünün birinci konusu “Mesleki Eğitim”in birinci alt başlığı “Cumhuriyet Yönetimi ve Mesleki Eğitim” incelendiğinde; Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte devletin mesleki ve teknik eğitimin durumuyla sistemsal olarak ilgilendiği fark edilmektedir. Ayrıca Cumhuriyet yönetiminin Kız Teknik Okullarına ziyaretler yaparak okuldaki eğitim ve sergileri takip ettiği ve okulları desteklediği de görülmektedir.

Tezin dördüncü bölümünün ikinci alt bölümünün birinci konusunun ikinci alt başlığı “Uzmanların Görüşleri” incelendiğinde; Türk eğitim sisteminin incelenmesi ve eğitimde ihtiyaç duyulan yeniliklerin gerçekleştirilmesi için Amerika ve Avrupa’dan akademisyen ve alan uzmanı eğitimcilerin Türkiye’de çeşitli çalışmalarda bulunduğu ve bunları raporlaştırarak Milli Eğitim Bakanlığı’na sunduğu fark edilmektedir. Raporlarda John Dewey’in eğitim sisteminde ihtiyaç duyulan temel reformları; Kühne’nin ulusal ekonominin güçlenmesinde mesleki alanda eğitimin gereğini; Beryl Parker’in ilköğretimi, Ömer Buyse’nin teknik okullar ve programlarını, Edwin Walter Kemmerer ve bir grup Amerikalı bilim adamının ise geniş çaplı ekonomik gerekçeler arasındaki ilişkiyi vurguladığı görülmektedir. Ayrıca eğitimde yürütülen çalışmalarda ve eğitimin yeniden düzenlenmesinde yabancı uzmanların görüş ve önerilerinin yanı sıra Türk bilim adamlarının görüş ve önerilerinin de önemli rol oynadığı takip edilmektedir. Bu bağlamda; Mustafa Kemal Atatürk, Ziya Gökalp, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, İsmail Hakkı Tonguç ve Rüştü Üzel eğitim sisteminin düzenlenmesinde etkili olan isimlerdir.

Tezin dördüncü bölümünün ikinci alt bölümünün birinci konusunun üçüncü alt başlığı “Mesleki Eğitimin Örgütlenmesi” incelendiğinde; ikinci dünya savaşının hazırlıkları döneminde ülkede sanayinin hızla gelişebilmesi için Meslekî ve Teknik Öğretimi düzenlenerek 1941 yılında Meslekî ve Teknik Öğretim Müsteşarlığı kurulduğu ve Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü’nün de ona bağlandığı görülmektedir.

Kalkınma için önemli olan mesleki ve teknik eğitim verilen okullarda, Cumhuriyet’in kuruluş yıllarında yatırım sıkıntıları ve uzman eğitmen eksikliğinden ötürü çok fazla bir değişim ve gelişme yaşanmadığı; ama 1935 yılı ve sonrasında bu okulların sayısı hızla artarak okullar ülke çapında yaygınlaşmaya başladığı fark edilmektedir. Tezin dördüncü bölümünün ikinci alt bölümünün ikinci alt konusunun birinci alt başlığı “Eğitim Yapılarının Ülke İçinde Dağılımı”nda, yıllara göre kız enstitülerinin bölgesel dağılımının çizelgesi incelendiğinde; 1940-1950 yılları arasında kız enstitülerinin sayısının, 1930-1940 yıllarına oranla 3 katına çıktığı görülmektedir. Buradaki sayısal olarak belirgin artış, aynı zamanda 1945 yılı sonrasının çalışma kapsamında incelenmesinin önemli nedenlerinden de biri olmuştur. Bunlara ek olarak “Eğitim Yapılarının Ülke İçinde Dağılımı”nda; 1935-1960 yılları arasında kız enstitülerinin bölgelere dağılımının çizelgesi ve 1935-1960 yılları arasında nüfusun bölgelere göre dağılımının grafiği ilişkilendirildiğinde; kız enstitülerinin ülke çapında yaygınlaşmasının bölgelerdeki nüfusa paralel olarak oradaki eğitim ihtiyacını karşılamaya yönelik geliştiği görülmektedir.

Kız Teknik Okullarında örgün mesleki ve teknik eğitimin ortaöğretim düzeyinde kız sanat ortaokulları ve kız enstitüleri, yükseköğretim düzeyinde ise kız teknik yüksek öğretmen okulunda ve yaygın mesleki ve teknik eğitimin de akşam kız sanat okulları, köy kadınları gezici kursları ve olgunlaşma enstitüleri ile sağlandığı görülmektedir.

Çeşitli atölye, mutfak ve laboratuvarlarla donatılan Kız Teknik Okullarının, öğrencinin becerilerini geliştirmede, sistemli ve uygulamalı bir biçimde “iş yapmayı” öğretmede etkili olduğu görülmektedir. Kız öğrenciler bu okullarda aldıkları uygulamalı eğitimin yanı sıra bilimsel eğitim ile de yüksekokula gitme imkanına sahip olmuştur.

Kadınlar, yeni yönetim biçimiyle birlikte kamusal hayata davet edilmiş olsa da hala arka planda kaldıkları görülmektedir. Kadınların kamusal hayata çalışan olarak

katılımı yerine kadınların anneliği ve iyi ev kadınlığı ağırlıklı olarak vurgulanmaktaydı. Kız Teknik Okullarındaki eğitim ile kamusal alanda yer alan başarılı bir iş kadını yetiştirmek yerine; kadınlar, “başarılı bir ev kadını ve anne” olarak evin özel alanlarında sınırlar içinde tutulmuştu. Ama aynı zamanda okullarda görülen üretime yönelik dersler ve okullarda kurulan sipariş ve gelişim atölyeleriyle de kızların bir yandan üretici konuma geçerek uzmanlaştığı alanda kendi işinin sahibi olmasına ve ekonomik açıdan gelir elde etmesine de olanak sağlanmıştır.

Kız Teknik Okulların bilinirliği, Milli Eğitim Bakanlığı’nın “Cumhuriyetin 50. Yılında Rakam Ve Grafiklerle Millî Eğitimimiz” başlıklı kaynağından elde edilen istatistiki verilerden fark edilmektedir ve bu da kız teknik eğitiminin genel olarak halk tarafından kabul edildiğini göstermektedir.

Tezin dördüncü bölümünün ikinci alt bölümünün ikinci konusunun ikinci alt başlığı “Örgün Eğitim: Ortaöğretim”de; kız sanat ortaokulundaki gelişmelerin gösterildiği çizelgeye göre 1972 yılına kadar toplam öğrenci sayısının 240573 kişi ve toplam mezun sayısının 41269 kişi; kız enstitülerindeki gelişmelerin gösterildiği çizelgeye göre 1972 yılına kadar toplam öğrenci sayısının 75230 kişi ve toplam mezun sayısının 14500 kişi; kız sanat öğretmen okulundaki gelişmelerin gösterildiği çizelgeye göre 1972 yılına kadar toplam öğrenci sayısının 1060 kişi ve toplam mezun sayısının 517 kişi olduğu görülmektedir.

Tezin dördüncü bölümünün ikinci alt bölümünün ikinci konusunun üçüncü alt başlığı “Örgün Eğitim: Yükseköğretim”de; kız teknik yüksek öğretmen okulundaki gelişmelerin gösterildiği çizelgeye göre 1972 yılına kadar toplam kadar toplam öğrenci sayısının 4460 kişi ve toplam mezun sayısının 564 kişi olduğu görülmektedir.

Tezin dördüncü bölümünün ikinci alt bölümünün ikinci konusunun dördüncü alt başlığı “Yaygın Eğitim”de; akşam kız sanat okullarındaki gelişmelerin gösterildiği çizelgeye göre 1972 yılına kadar kadar toplam öğrenci sayısının 308348 kişi ve toplam toplam mezun sayısının 58041 kişi; köy kadınları gezici kurslarındaki gelişmelerin gösterildiği çizelgeye göre 1973 yılına kadar toplam öğrenci sayısının 144979 kişi; olgunlaşma enstitülerindeki gelişmelerin gösterildiği çizelgeye göre 1973 yılına kadar toplam mezun sayısının 3931 kişi olduğu görülmektedir.

Tezin dördüncü bölümünün ikinci alt bölümünün ikinci alt başlığı “Kız Teknik Öğretim Okulları”nda; ülkenin sosyal, kültürel, ekonomik ve teknik ihtiyaçlarına cevap verebilen nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde ve insan gücü ile üretim arasında rasyonel bir denge kurulmasında mesleki ve teknik eğitimin rolünün büyük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kız Teknik Okullarında mesleki ve teknik eğitimin işlevleri:

1. Rasyonel üretim boyutu:

- Müfredatın “ev idaresi” ve “işleme, biçki-dikiş, moda-çiçek, resim, mobilya” gibi üretime yönelik atölye derslerinde, zamanın etkin ve verimli kullanılarak hızlı ve pratik (kolay uygulanabilir) çalışılması ve işin hedeflenen sürede bitirilmesi,
- Düzen, disiplin ve verimlilik ilkelerinin derslerde uygulanması,
- İşlerin bilgili, kolay, ölçülü ve sistemli bir biçimde yapılması,
- İşlerin planlanması,
- Zaman ve enerjinin doğru kullanılması,
- İlkel ve geleneksel yöntemlere karşı bilimsel, rasyonel ve çağdaş yöntemlerin kullanılması,
- Günlük, haftalık ve aylık programlar yapılarak çizelgelerin hazırlanması ve bu çizelgelerin ev işlerinin düzenlenmesinde takip edilmesi,
- Ev idaresinde defter tutularak bütçenin gelir ve giderlerinin kontrol edilmesi,
- Yemek tariflerinde ve yemek hazırlamada temel standart ölçülerin (gram, kilogram, litre, ölçüm kaşıkları gibi) uygulanması,
- Günlük yaşamın standartlaşması,
- Ev işlerinin yanı sıra çocuk yetiştirmede de bilimsel ve rasyonel yöntemlerin kullanılması,

2. Ekonomik boyutu:

- Nitelikli iş gücü gereksinimlerinin karşılanması,
- Üretimlerde verimliliğin ve kalitenin sağlanması,
- Yurt içi ve yurt dışı pazarlarında rekabet gücünü arttırması,
- Kaynakların (malzeme, enerji, zaman gibi) etkin, verimli ve rasyonel olarak kullanılması,

- Ülkenin ekonomik açıdan kalkınmasının desteklenmesi,
- Halkın hesaplı yaşamasının teşvik edilmesi,
- “Ev planlama ve dekorasyon” ve “ev idaresi” dersleriyle evlerin uygun bir alım gücü ile ekonomik şekilde düzenlenmesi,
- Halkın uygun fiyata iyi giyinmeye teşvik edilmesi,
- Sipariş ve gelişim atölyelerinde üretilen ürünlerin sezondan önce halka tanıtılmasıyla müşterilerden siparişlerin alınması ve alınan siparişlerle öğrenci ve mezunlara iş olanaklarının yaratılması,
- Yurt dışında düzenlenen fuar, sergi ve defile gibi faaliyetlerle yurt dışı pazarlarına ulaşılması ve yurt dışından sipariş alınması,

3. Görsel kültürle ilgili boyutu:

- “Resim dersi” ve diğer üretime yönelik atölye derslerinde yapılan işlerde ve öğrencilerin kişiliklerinin görsel kültür ve estetik açıdan gelişiminin sağlanması,
- Öğrencilere artistik yetenek ve becerilerin kazandırılarak, görsel açıdan yetkin çalışmaların oluşturulması,
- Öğrencilerin el sanatlarına karşı sevgi ve ilgisinin arttırılması,
- Öğrencilere işlerini özenerek yapma alışkanlığının kazandırılması,
- “İşleme dersi”nde renklerin malzeme ve modellerle olan ilişkilerinin kurgulanması,
- Öğrencilerin evleri görsel açıdan yetkin şekilde düzenlemesine teşvik edilmesi,
- Öğrencilerin basit malzemeleri, çevredeki malzemeleri kullanarak ya da yöresel iş ve eşyaları değerlendirerek görsel açıdan yetkin ve değerini emek yoğunluktan alan işler yaratmaya teşvik edilmesi,

4. Öğrencilerin ve halkın eğitimi ile ilgili boyutu:

- İlkel ve geleneksel yöntemlere karşı bilimsel, rasyonel ve çağdaş yöntemlerin kullanılmasının teşvik edilmesi,
- Ev idaresi dersi kapsamında “zaman ve enerji tasarrufu” yapılırken ergonomi çalışmalarına yer verilmesi,
- Düzenlenen defilerle birlikte öğrencilerin ve halkın günün anlayışına uygun şekilde giyinmeye teşvik edilmesi,
- Kültürel bilincin halk arasında yerleşmesini sağlamak,

- Beslenme, sağlık ve çocuk yetiştirme konularında ailelerin eğitilerek bilinçlendirilmesi ve geliştirilmesi,

5. Tanıtım boyutu:

- Kız Teknik Okullarında üretilen işlerden başarılı olarak görülenlerin halka tanıtılması,
- Yurt içinde düzenlenen fuar, sergi ve defile gibi faaliyetlerle Türk modasının ve Türk kültürünün yurt içinde tanıtılması,
- Yurt dışında düzenlenen fuar, sergi ve defile gibi faaliyetlerle Türk modasının ve Türk kültürünün yurt dışında tanıtılması,

6. Sağlık ve hijyen boyutu:

- Beslenme, sağlık ve çocuk yetiştirme konularında ailelerin bilinçlendirilmesi ve geliştirilmesi,
- Anne çocuk sağlığının korunması,
- Halkın sağlığın korunması ve hastalıklardan korunmanın yolları konularında bilgilendirilmesi,
- “Çocuk bakımı” derslerinde çocuğa bakmanın ve çocuğu sağlıklı ve iyi şekilde büyütmenin öğretilmesi,
- Bebeğin mevsime uygun olarak giydirilmesi ve bebek giyim eşyalarının (“gömlek, zıbın, kundak bezi gibi çocuk giysileri ve çocuk yatak takımları) hijyenik açıdan temiz olması,
- Sağlıklı çocukların yetiştirilmesinde spor, oyun, iyi beslenme, düzenli ve yeterli uyku alışkanlığının kazandırılması,
- Modern evlerde sağlık ve hijyen temasının vurgulanması olarak sıralanabilir.

“Kadın” konusu ile ilgili özel çalışmalar farklı ülkelerde de modernleşme bir proje olarak ele alınmıştır. Kız enstitüleri ve kız teknik öğretmen okulunun Amerika’daki eş değeri olarak “Ev ekonomisi kolejleri”nin eğitim verildiği fark edilmektedir. Amerika’da “ev ekonomisi” dersi kapsamında; ev idaresi dersinin yanı sıra tekstil-dikiş, çocuk bakımı, aile ilişkileri, beslenme, yemek pişirme, ev dekorasyonu gibi dersler verildiği görölmektedir.

Köy kadınları gezici kurslarında verilen eğitimde, yurt dışındaki ülkelerde izlenen yöntemlerin yol gösterici olduğu fark edilmektedir. Amerika, Almanya ve Hollanda’da köyün kalkınmasında yaygın olarak kullanılan yeni uygulamalı gösterim

yönteminin (“demonstrasyon”), benzer şekilde köy kadınları gezici kurslarında da uygulandığı görülmektedir. Eğitimde yurt dışındaki ülkelerde izlenen yöntemlerin takip edilmesi, kız teknik eğitiminin süreç içinde sistemsal olarak geliştirildiğini de göstermektedir.

Tezin dördüncü bölümünün üçüncü alt bölümü “Kız Teknik Okulları Müfredat Programı” incelendiğinde, “ev idaresi, giyim, el sanatları ve resim” dersleri başlıkları altında toplanan üretime yönelik çok çeşitli atölye dersleri olduğu görülmektedir. Bu derslerde teorik eğitimin yanı sıra ağırlıklı olarak uygulamalı eğitimin verildiği derslerde işlenen konularda ve ayrıca Kız Teknik Okullarında işlenen derslerle ilgili MEB’in çeşitli yayınlarında (ders kitapları, yönetmelikler gibi) görülmektedir.

Müfredatta görülen “ev idaresi” başlığının altında gruplanan derslerde, Cumhuriyet döneminde izlenen rasyonel ve bilimsel yöntemlerin eğitimde uygulandığı görülmektedir.

Müfredatta görülen “giyim” başlığının altında gruplanan derslerde ve “el sanatları” başlığının altında “moda-çiçek” üretimleri altında gruplanan derslerden “fötr ve hasır şapka dersi”, “çiçek” gibi derslerde, Cumhuriyet modernleşmesinin yansıması olarak gündelik hayatta giyim kuşam alanında yaşanan değişimlerin eğitimdeki etkisi görülmektedir. Ayrıca bu derslerde ve “çocuk bakımı ve eğitimi” dersinde, Cumhuriyetin sağlıklı nesil yetiştirme ve hijyen ile ilgili politikalarının eğitime yansıması olarak çocuk giyimine ve çocuk sağlığına da yer verildiği görülmektedir.

Müfredatta görülen “el sanatları” başlığının altında “moda-çiçek” üretimleri altında gruplanan derslerden “abajur ve ev süsleme dersi” ve “resim dersi” başlığı altında gruplanan derslerden “ev planlama ve dekorasyon dersi”nde, Cumhuriyet modernleşmesinin yansıması olarak mobilyaların evlerde kullanımıyla birlikte gündelik hayatta yaşanan değişimlerin eğitimdeki etkisi görülmektedir. Ayrıca, “ev planlama ve dekorasyon dersi”nin, mobilyacılığın temelini oluşturduğu söylenebilir.

Müfredatta görülen “resim” başlığının altında altı grupta gruplanan derslerden “dekoratif ev eşyası” ve diğer resim derslerinde, Cumhuriyet modernleşmesinin yansıması olarak mobilyaların evlerde kullanımıyla birlikte gündelik hayatta yaşanan değişimlerin paralelinde evlerde turistik ve hediyelik eşyaların kullanımına eğitimde de yer verildiği görülmektedir.

Özetle; Kız Teknik Okulları Müfredatı kapsamında görülen eğitim incelendiğinde; yürütülen Cumhuriyet modernleşme projesiyle ilişkili olarak yapılan üretimlerle günlük yaşamın her alanına sirayet etme çabasının kadınlar üzerinden yapıldığı görülmektedir.

Tezin “Kız Teknik Okullarının Üretimleri, Sergiler ve Defileler” başlıklı beşinci bölümünün birinci alt bölümü “Üretimler”de, Kız Teknik Okulları Müfredat programının üretim ile ilgili işleme, biçki-dikiş, moda-çiçek, resim ve mobilya derslerinde; Cumhuriyet modernleşmesiyle birlikte günlük yaşam pratiklerinin parçası haline dönüşen ve hayatın her alanında kullanılan ürünlerin oluşturulduğu görülmüştür. Kız Teknik Okullarında çini, ahşap işçiliği, işleme, kumaş, dokuma gibi geleneksel Türk el sanatlarında kullanılan rumi, hatayi, saz üslubu gibi motiflerin ve cepken, kaftan, üçetek entari, maşlah gibi geleneksel Türk giyiminde yer alan kıyafetlerin ve bu kıyafetlerde kullanılan motiflerin modernizasyon ve stilizasyon çalışmaları yapılarak çeşitli ürünler oluşturulduğu fark edilmektedir.

Kız Teknik Okullarında, geleneksel Türk giyimi ve geleneksel el sanatları konusunda bilgi ve beceriler kazandırılarak, geleneksel Türk el sanatları yaşatılması amacı; Kız Teknik Okullarında sanatsal ağırlıklı eğitim ve üretim çalışmalarının birlikte yürütüldüğü atölye derslerinde, Cumhuriyet değerlerine bağlı kalınarak eski Türk el sanatlarının araştırılmasında ve geleneksel kültür Türk el sanatları aracılığıyla gelecek nesillere aktarılmasında izlenmektedir. Kız Teknik Okullarında bu aktarımın geleneksel Türk el sanatlarındaki motiflerin modernize edilerek kıyafetler, örtüler ve dekoratif ev eşyaları gibi oluşturulan çeşitli ürünlerde kullanılması aracılığıyla sağlandığı görülmektedir.

İşleme dersi üretimlerinin, gündelik hayatta ev içinde kullanılan çeşitli örtülerde, mendillerde, sofra ve çay takımlarında, Amerikan servislerde, yatak takımlarında kullanıldığı görülmektedir.

Kız Teknik Okullarında görülen “ev planlama ve dekorasyon” dersi ile “işleme” derslerinin sentezlenmesiyle birlikte masa örtüleri, sehpa örtüleri gibi dekoratif amaçlı örtülerin gündelik hayatta, yaşam alanlarında kullanıldığı görülmektedir. Cumhuriyet modernleşmesiyle yeni konutlarda modern düzenin kurulması ve mobilyaların evlerde kullanımının yaygınlaşması sağlarken bu ürünlerin yaşam

alanlarında kullanılması da; bu dönemde mekanlarda “dekorasyon” kavramının önem kazanmaya başladığını göstermektedir.

İnsanların yemek yeme alışkanlıklarında yaşanan değişim ile yer sofralarının yerine masaların kullanılmasıyla yemek salonunun düzenlenmesinde sofra takımları, bardak altı örtüleri, vazo örtüleri gibi çeşitli sofra örtüleri günlük yaşamda yer almıştır. Toplum tarafından benimsenen ve Türk kültürünün bir parçası olan çayın, sosyal hayatta ön plana çıkması sonrasında; çay servis edilirken masada çay takımı örtüleri kullanıldığı görülmektedir.

Yemek takımı, sofra, çay takımı ve masa örtülerinde geniş bir desen repertuarının kullanımına yer verildiği ve örtülerde geometrik ve bitkisel bezemelerin kullanıldığı görülmektedir.

Yeni evlerin, çekirdek aile yapısına göre düzenlenmesiyle birlikte, daha önce oda olarak bütün eylemlerin gerçekleştirildiği mekanlar yerini işlevlerine göre kullanılan mekan düzenine (“oturma odası”, “yatak odası”, “salon” gibi) bırakmıştır. Mekanlarda uyuma işlevi için oluşturulan “yatak odaları”nda karyola, gardırop, komodin, çekmeceli dolap, tuvalet masası gibi mobilyalar evlerde kullanılmaya başlamıştır. Yatak odalarında mobilyaların kullanımıyla birlikte karyola üzeri Kız Teknik Okullarında üretilen elişli yatak örtüleri ile süslendiği görülmektedir. Ayrıca burada tercih edilen eşya sisteminin köy kadınları gezici kurslarında kullanılan “portatif mobilyalar”la ve yurt içinde düzenlenen sergilerle (örneğin 1938 yılında düzenlenen Kız Enstitüleri ve Sanat Okulları Sergisi) halka benimsetilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Burada Cumhuriyet modernleşmesinin konutlarda ve iç mekanlarda yansımalarının, kullanılan mobilyalarla birlikte gündelik yaşamda işlevlerine göre özelleşen mekan olarak “odalar”da Kız Teknik Okullarının üretimleriyle süslenerek somut olarak desteklendiği görülmektedir.

İşlemelerin, kadının giyim kuşamında ve gündelik hayatta kullandığı eşyalarda yer aldığı görülmektedir. İşleme motiflerinin giyim kuşamda elbiselerde, bluzlarda, şallarda ve hatta çanta, kemer gibi aksesuarlarda ve gündelik hayatta ise gözlük kılıfı, pudriyer, terlik gibi çeşitli eşya kılıflarında kullanımı fark edilmektedir.

Anadolu’da kadınların duygu ve düşüncelerini kullanılan motifler ve renklerle aktarmada işlemenin bir türü olan ve genellikle kadınların baş süsü olarak kullanılan “oya”nın farklı bir işlev kazanarak kıyafetleri süslemek amacıyla da kullanıldığı

görülmektedir. Bu kullanım, İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nde Orta Anadolu oyalarından yararlanılarak yapılan bluzda fark edilmektedir.

Özetle, doğaya duyulan hayranlığın bir ifadesi olarak süslemede bitkisel motiflerin işleme ile ilişkili üretimlerde sıklıkla kullanıldığı ve tercih edildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Biçki-dikiş dersi üretimleri; bebek, çocuk ve kadın giysilerinden oluşmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın Kız Teknik Öğretim ile ilgili yayınlarında ve dönemin dergilerinde “*milli kıyafet*” ve “*milli zevk*” kavramlarının vurgulandığı görülmektedir. Stilize edilen yerel giysilerin “*milli kıyafet*” kavramı içinde sunulması güncel giyim kuşam kültürünün şekillenmesinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu kıyafetlerdeki kumaşların dokumalarındaki motifler ve çeşitli işlemelerin modernize edilmesiyle bluz, manto, elbise gibi giysilerin günün modasına uygun olarak tasarlandığı görülmüştür. Cumhuriyetle beraber Kız Teknik Okullarında geçmiş ile kurulan bağ sonucunda geleneksel giyim anlayışı, günün modasına uygun bir biçimde modernize edilerek üretimler yaratılmış ve böylelikle kültürel değerlerin korunması ve yaşatılması amaçlanmıştır. Bu bağlamda, Kız Teknik Okullarının, Türk giyim tarihinde önemli yeri olan kurumlar olduğu söylenebilir.

Kadın ve erkeklerin bir arada bulunduğu ve sosyal yaşam açısından önemli bir devrim olan “Cumhuriyet Baloları” için Kız Teknik Okullarında elbiselerin tasarlanması; sosyal yaşam ile paralel olarak şekillenen giyim kuşamda Kız Teknik Okullarının üretimlerinin ilişkilendirildiğini göstermektedir.

Kız Teknik Okullarında, Osmanlı dönemi elbise ve desenlerinden esinlenilerek güncel giyime modernize edilen kıyafetler tasarlandığı görülmektedir. Fatih Sultan Mehmet'in 15. yüzyıla ait kaftanından esinlenilerek kaftanın üzerinde bulunan etrafı bulutlarla çevrili lale ve nar motiflerinin modernize edilerek bir gece mantosu tasarlandığı ve buna ek olarak 19. yüzyılda giyilen maşlahtan esinlenilerek İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü'nde “Sultan” isimli bir elbise üretildiği görülmektedir.

Cumhuriyet döneminde bebek ve çocuk giyimiyle ilişkili olarak “kundak bezleri, zıbın gömleği, patik, önlük, başlık” gibi çocuk takımlarına “dikişe başlangıç ve çocuk giyimi”, “çocuk çamaşırı” ve “çocuk şapkası” derslerinde yer verildiği görülmüştür. Bebek ve çocuk yatak takımlarında çocuklara yönelik desen ve

motiflerin uygulandığı görülmektedir. Ayrıca Kız Teknik Okullarında üretilen çocuk takımlarında, çocuklara uygun kalıplarda ve modellerde kıyafetler kullanıldığı takip edilmektedir. Kız Teknik Okulları müfredatında bu derslere paralel olarak “çocuk bakımı” derslerinin de işlenmesi, özellikle sağlıklı bebek ve çocuk yetiştirme konusunda politikalar üreten Cumhuriyet yönetiminin planlarının somut olarak desteklendiğini göstermektedir.

Moda-çiçek dersi üretimleri; yapma çiçekler, şapkalar, abajur ve dekoratif eşya çalışmalarından oluşmaktadır.

Yapma çiçekler giyimi tamamlayıcı bir aksesuar olarak tayyör, elbise, şal, şapkalar ve gelin başları ile kullanıldığı fark edilmektedir. Buna ek olarak, evlerde mobilyaların kullanımıyla birlikte sehpa, masa ve dolapların üzerine serilen işlemeli örtülerin üstünde vazolarda da dekoratif amaçla yapma çiçeklerin gündelik hayatta yer aldığı görülmektedir. Burada evin döşenmesinde ve süslenmesinde seçilen vazo ve yapma çiçeklerin birlikte kullanımı, müfredatlarda görülen “ev planlaması ve dekorasyon” dersiyle de ilişkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca gündelik hayatta yaşanan değişikliklerde Cumhuriyet modernleşmesinin evlerin dekorasyonuna yansımaları da izlenmektedir.

1925 yılında gerçekleştirilen şapka devrimiyle birlikte modern giyim kuşam modelleri oluşmaya ve gelişmeye başlamıştır. Çağdaşlaşma ve evrensel medeniyetlere dahil olma bakımından önemli bir adım olan şapka, kadınların kullanımı ve modern giyinmeleri için Cumhuriyet döneminde desteklenmiştir. Böylece şapka kullanımı kadınlar ve halk arasında yaygınlaşmıştır. Kız Teknik Okullarında da giyim kuşam alanında yaşanan yeniliklere hızla uyum sağlanarak günün moda anlayışına uygun giyim takip edilmekteydi. Okullarda “şapka” dersinde oluşturulan şapkalar ve “biçki-dikiş”, “işleme”, “resim” ve “moda-çiçek” atölye derslerinin işbirliği ile oluşturulan yeni kıyafet modelleri düzenlenen sergilerde beraber halka sunulmaktaydı. Özetle, Cumhuriyet modernleşmesiyle birlikte giyim kuşam alanında yaşanan değişikliklerin Kız Teknik Okullarına yansımaları, üretim ile ilişkili atölye derslerinin işbirliği ile yaratılan kıyafet ve şapkalarda görülmektedir.

İç mekanlarda *aydınlatma* kavramının, Cumhuriyet mimarisinde özel olarak ele alındığı dönemde, “çıplak ışığın giydirilmesi”nin ürün olarak karşılığı olan abajurların üretimine Kız Teknik Okullarında “abajur ve ev süsleme” dersinde yer

verildiği görülmektedir. Abajurlar, evlerde mobilyanın kullanımıyla birlikte çoğunlukla ışığın gerekli olduğu yatak başları, konsol, komodin gibi yerlerde ya da dekoratif amaçlı evin farklı bölümlerinde kullanılmıştır. Ayrıca yeni yaşamdaki aydınlatmayla ilgili ihtiyaçların farklı malzemelerle de karşılanmaya çalışıldığı görülmüştür. Bu durum, sepet örme tekniğiyle hasırdan üretilen lamba ve vazo gibi dekoratif ev eşyalarında takip edilmektedir. Evde mobilyaların kullanımının artmasıyla paralel olarak “ev planlama ve dekorasyon”, “abajur ve ev süsleme” ve “dekoratif ev eşyası” derslerinin işlenmesi, Cumhuriyet modernleşme politikalarının yaşam alanlarında somut bir biçimde uygulandığını göstermektedir.

Resim dersi üretimleri; kitap kabı, tabak, vazo, çeşitli kutular gibi eşyaların üzerine uygulanan çalışmalardan ve geleneksel Türk el sanatları ile geleneksel Türk giyiminde kullanılan desenlerin çizimlerden oluşmaktadır.

İstanbul Beyoğlu Akşam Kız Sanat Okulu atölyelerinde yapılan bir ahşap vazoda nakışlardaki bitkisel bezemelerden yararlanıldığı, minyatür sanatında kullanılan elinde çiçek tutan bir erkek figüründen bir kitap kabı oluşturulduğu ve kitap kabının köşelerinde rumi motiflerinin kullanıldığı ve bir ahşap tabakta da çinilerde bulunan motifler ile rumi motiflerden bir kompozisyon kullanıldığı görülmüştür.

Tütünün ticari bir ürün olarak sigaraya dönüşmesi sonrasında; sigara hayatın her alanında yer almıştır. 20. yüzyılın başlarında kullanımının gündelik yaşamda yaygınlaşmasıyla birlikte sigara, Türk kültürüyle iç içe geçerek evlerde de misafirlere ikram edilmekteydi ve bu bağlamda Kız Teknik Okullarında da sigara kutuları ve kibrit kutuları gibi ürünler üretildiği görülmektedir. Bu ürünler, gündelik yaşamda evlerde sigaranın ikram edilmesinde kullanılmasının yanı sıra üzerinde yer alan bezemelerle de dekoratif ev eşyası veya turistik eşya olarak da kullanıldığı fark edilmektedir.

Sunulduğu ülkenin ve kültürün özelliklerini yansıtan ve hatıra niteliği taşıyan turistik ve hediyelik eşyaların üretimine Kız Teknik Okullarında yer verildiği fark edilmiştir. Bu okullarda geleneksel el sanatlarından yararlanılarak yöresel üslubun modern anlayışla günün eşyalarına ve yaşayışına uyum sağlayabilen çeşitli hediyelik ve turistik eşyaların meydana getirildiği görülmüştür. Bu ürünler, modernize edilmiş Türk motifleriyle bezenmiştir. İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü’nde yapılmış üzerinde rumi motiflerin kullanıldığı çeşitli kutulara yer verilmiştir. Bu tür hediyelik ve

turistik eşyaların, evlerde mobilyaların kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte dekoratif ev eşyası olarak ve gündelik ihtiyaçlar ve alışkanlıklar doğrultusunda kullanıldığı görülmüştür. Burada Cumhuriyet modernleşme politikalarının yansımaları, “resim” ve “ev planlaması ve dekorasyon” derslerinin senteziyle oluşturulan ürünlerde izlenmektedir.

Kız Teknik Okullarında resim dersinde geleneksel Türk giyiminde ilgili yöresel kıyafetlerin biçim, renk, motif ve kullanılan aksesuarların aslına sadık kalınarak resmedilerek arşivlenmesi, gelenekle ilişkili olarak milli ve kültürel değerlerin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması bakımından önemlidir. Ayrıca yöresel kıyafetlerin biçim ve motiflerinin modernize edilerek “biçki-dikiş ve “işleme” atölye derslerinin işbirliği ile günün giyim anlayışına uygun tasarımların oluşturulmasında Kız Teknik Okulları etkili olmuştur. Bu bağlamda bu okulların güncel giyim kuşam kültürünün şekillenmesindeki rolünün de yadsınamayacağı sonucuna varılmıştır.

Cumhuriyet modernleşmesiyle yeni konutlarda modern düzenin kurulmasıyla birlikte; yaşamda mobilya ile ilgili ihtiyaçların farklı malzemelerle karşılanmaya çalışıldığı fark edilmiştir. İzmir Sepet-Çiçek Mektebi’nde koltuk, sandalye, sehpa, masa, abajur gibi ürünlerin hasırdan sepet örme tekniğiyle üretildiği görülmüştür. Bu okulda sepet örme tekniğiyle mobilya ve dekoratif ürünlerin yapılması, okulda bilinen bir tekniğin kullanılarak mobilya ve dekoratif ürünlere uygulanabildiğini göstermektedir.

Köylerde Cumhuriyet döneminin önemli ideali olan modern hayata ulaşma çabaları da; köy kadınları gezici kursları için gerekli olan mobilya ve ders gereçlerinin portatif şekilde yapılmasında ve bunların portatif ambalajlar ile köylere taşınmasında görülmektedir. Böylelikle, köylerde refah seviyesi günlük yaşamda artırılmaya çalışılmıştır.

Özetle, Kız Teknik Okullarında üretim ile ilişkili atölye derslerinde; çeşitli motiflerle işlenerek oluşturulan bluz, elbise, şal, mendil, sofrası ve çay takımları, yatak takımları, çeşitli örtüler ve çanta, kemer gibi aksesuarlar; bebek ve çocuklar için takımlar, şapka ve yapma çiçekler, abajur ve dekoratif ev eşyaları, tezyin sanatları kullanılarak süslenen kitap kabı, vazo, kutu ve tabak gibi çeşitli ürünler oluşturulmuştur. Bu üretimlerde “geleneksel sanatlar, folklorik öğeler, yerel motifler, yerel kıyafetler”den yararlanılarak “köklere dönüş / öze dönüş” düşüncesiyle iç dinamiklerden ve

gelenekten beslenildiği, tarihsel ve kültürel geçmişin Batı ile sentezlenerek güncel yaşam kültürünün oluşturulmaya ve şekillendirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Güncel yaşam kültürünün şekillendirilmesi sürecinde giyim kuşamda ve yaşam alanlarında yaşanan değişim Kız Teknik Okullarının müfredatı kapsamındaki üretimlerde takip edilmektedir.

Tezin beşinci bölümünün ikinci alt bölümü “Sergiler ve Defileler”de, ele alınan dönem içerisinde “*sergi*” ve “*defile*” kavramının Kız Teknik Okullarındaki anlamı, yurt içinde ve yurt dışında düzenlenen sergi ve defileler üzerinden ortaya konmuştur.

Kız Teknik Okullarının mekan kurgusunda atölyelerin ve sergi salonlarının önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. Okullarda atölye ağırlıklı eğitim verilmekte, üretilen ürünler sergi salonlarında sergilenmekteydi ve düzenlenen defileler ile tanıtım yapılmaktaydı. Bu bakımdan Kız Teknik Okullarında mekanların işlevsel olarak kullanımına önem verildiği anlaşılmaktadır.

Kız Teknik Okullarında her öğretim yılı sonunda yapılan üretimler ve kızların kabiliyetleri düzenlenen sergiler ve defileler ile gösterilmekte ve okullar ailelere tanıtılmaktaydı. Bu sergi ve defilelerde okulların verimliliği, görsel açıdan yetkin ve değerini emek yoğun üretimden alan üretimler ile gösterilmekteydi. Böylece bu okulların kızlar ve kadınlar için gerekli ve faydalı öğretim kurumları oluşu ailelere sergiler yoluyla tanıtılarak, ailelerin kızlarını bu okullara göndermesi teşvik ediliyordu. Ayrıca toplumun yaşam biçiminin görsel kültür bakımından zenginleşmesi de Cumhuriyet modernleşmesi bağlamında amaçlanıyordu. Bunlara ek olarak sergiler ve defileler, toplumun güncel giyim kuşam anlayışından haberdar olmasını sağlamaktaydı.

Kız Teknik Okulları, yurt içinde ve yurt dışında düzenlenen defile ve sergiler ile Türk modasının ve Türk kültürünün tanıtılması görevini taşımaktaydı. Bu okulların, Türk kadınının giyim kültürüne katkısı ve bu kültürün gelecek nesillere aktarılmasındaki rolünün önemli olduğu görülmektedir. Bu okullar, açıldıkları dönemde özellikle kıyafetlerde Avrupa modasından etkilenmelerine karşın, 1930’lu yıllardan itibaren okullarda “geleneksel”, “milli kültür” değerlerine, “yerli kumaşa” ve “yerli motiflere” önem verildiği üretimlerden takip edilmektedir. Yerel motiflerden esinlenilerek modern stilde ürünler ortaya çıkarılmış ve böylelikle özgün Türk modası yaratılarak dünyanın da ilgisi çekildiği görülmektedir. Ayrıca yerel

motiflerin modernizasyonu ile giysilerin dışında, gündelik hayatta çeşitli amaçlarla kullanılan örtülerin ve dekoratif amaçlı eşyaların üzerinde de süslemeler yapılarak ürünler oluşturulduğu görülmektedir.

Düzenlenen sergilerin ekonomi, görsel kültür, eğitim ve tanıtım ile ilgili işlevleri olduğu görülmüştür. Sergilerin işlevleri:

1. Ekonomik boyutu:

- Evleri uygun bir alım gücü ile ekonomik şekilde düzenlemek,
- Uygun fiyata iyi giyinmek,
- Sipariş ve gelişim atölyelerinde üretilen ürünlerin sezondan önce halka tanıtılmasıyla müşterilerden siparişleri almak ve alınan siparişlerle öğrenci ve mezunlara iş olanakları yaratmak,
- Yurt dışında düzenlenen fuar, sergi ve defile gibi faaliyetlerle yurt dışı pazarlarına ulaşmak ve yurt dışından sipariş almak,

2. Görsel kültürle ilgili boyutu:

- Öğrencilerin el sanatlarına karşı sevgi ve ilgisini artırmak,
- Öğrencilere işlerini özenerek yapma alışkanlığı kazandırmak ve onların görgü, zevk ve iş becerilerini artırmak,
- Halkın evleri görsel açıdan yetkin şekilde düzenlemesine teşvik etmek,
- Halkı basit malzemeleri kullanarak görsel açıdan yetkin ve değerini emek yoğunluktan alan işler yaratmaya teşvik etmek,

3. Öğrencilerin ve halkın eğitimi ile ilgili boyutu:

- Düzenlenen defilerle birlikte öğrencileri ve halkı günün modasına uygun şekilde giyinmeye teşvik etmek,
- Kültürel bilincin halk arasında yerleşmesini sağlamak,

4. Tanıtım boyutu:

- Kız Teknik Okullarında üretilen işlerden başarılı olarak görülenleri halka tanıtmak,
- Yurt içinde düzenlenen fuar, sergi ve defile gibi faaliyetlerle Türk modasını ve Türk kültürünü yurt içinde tanıtmak,
- Yurt dışında düzenlenen fuar, sergi ve defile gibi faaliyetlerle Türk modasını ve Türk kültürünü yurt dışında tanıtmak olarak belirlenmiştir.

Emek yoğun üretimlerde “*el işçiliği*” üretim süreci içinde önemli yer tutmaktadır ve bu bağlamda el işçiliğine verilen emek ile “*değerlilik*” kavramı Kız Teknik Okullarının üretimlerinde ve sergilerinde vurgulanmaktadır. Bu okullarda yoğun el emeğine dayalı üretim yapılması bir yandan *geleneksel* üretim biçiminin devam ettiğini gösterirken; diğer yandan okullarda yapılan üretimlerde akılcı ve bilimsel yol ve yöntemlerin izlenerek hızlı ve pratik çalışma alışkanlığının kazandırılması “*rasyonel üretim mantığını yansıtan akılcı ve bilimsel yaklaşımın*” müfredatlarda uygulandığını göstermektedir.

Tezin beşinci bölümünün üçüncü alt bölümü “Ekonomik Katkıları”nda, Kız Teknik Okullarında üretimlerle ilişkili olarak kurulan sipariş ve gelişim atölyeleri ve bu atölyelerin ekonomik katkıları ele alınmıştır. Sipariş ve gelişim atölyeleri, kadınları üretici konumuna getirme hedefi çerçevesinde kurulduğu görülmektedir. Bu atölyeler, Kız Teknik Okullarının üretime yönelik ve uygulamalı oluşunun en önemli göstergesi olmuştur. Böylelikle kız öğrencilerin iş hayatında gerekli olan temel pratikler okullar aracılığıyla kazandırılarak, serbest iş hayatına hazırlanmalarına olanak sağlanmıştır. Kız Teknik Öğretim Okullarında yıllık sergilerin yanı sıra sık sık moda ve elbise defileleri düzenlenerek sipariş ve gelişim atölyelerinde ürettikleri giyim işleri davetlilere sergilenmekteydi. Okulun sipariş ve gelişim atölyelerinde düzenlenen defilelerle mevsimlere göre değişen modalar sezon öncesi halka ve atölyelerin müşterilerine tanıtılarak siparişler alınmaktaydı. Alınan siparişler ile bu atölyelerde çalışan son sınıf öğrencilerine ve okul mezunlarına iş imkanları yaratılarak; onlar iş hayatına uygun biçimde yetiştirilmekteydi.

O dönemde toplumun siparişe ürettirme yani “ısmarlama üretim” kavramına alışkın olması, toplumun Kız Teknik Okullarından talep üzerine üretim yaptırmasında kolaylık sağlamıştır. Sipariş atölyeleri aracılığıyla bu okulların, günlük yaşam pratiklerinin parçası haline de dönüştüğü görülmektedir.

Aynı zamanda öğrencilerin, atölyelerde ekonomik açıdan çalıştıkları saat başına da kazanç elde ettikleri görülmüştür. Böylece alınan siparişlerle ekonomik gelir elde etme ve serbest çalışma teşvik edildiği fark edilmektedir. Gelişim atölyelerinde ise Kız Teknik Okullarını bitirenlerin bir sanat dalında uzmanlaşmasının sağlandığı anlaşılmaktadır.

Kız enstitülerinin sergi açılışlarına katılarak bu okulların çalışmalarını takip eden ve onlara destek veren Mevhibe İnönü'nün, İsmet Paşa Kız Enstitüsü'nde diktirdiği kıyafetleri giyerek kadın emeğinin değeriyle değerlenmesinde önemli rol aldığı görülmektedir. Mevhibe İnönü, bir yandan Kız Teknik Okullarının tanıtımını yaparken; diğer yandan Cumhuriyet modernleşmesinin kadınların giyim kuşamında temsilini yapmakta; öte yandan ise bu okullardaki işlerin toplumdaki diğer kadınlarca da benimsenmesi için çalışmış oluyordu. Ayrıca okullara sipariş verilerek kıyafet diktirilmesiyle de topluma öncü olarak ekonomik katkı sağlamaktaydı.

Sonuç olarak, Kız Teknik Okulları Müfredat programı kapsamındaki üretimler Cumhuriyet modernleşmesi bağlamında incelendiğinde; üretimlerde “geleneksel sanatlar, folklorik öğeler, yerel motifler, yerel kıyafetler”den yararlanılarak “köklere dönüş / öze dönüş” düşüncesiyle iç dinamiklerden ve gelenekten beslenildiği, tarihsel ve kültürel geçmişin Batı ile sentezlenerek güncel yaşam kültürünün oluşturulmaya ve şekillendirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Bunlara ek olarak, güncel yaşam kültürünün şekillendirilmesi sürecinde giyim kuşamda ve yaşam alanlarında yaşanan değişim Kız Teknik Okullarının farklı türdeki üretimlerinde izlenmektedir. Ayrıca üretimlerin yurt içi ve yurt dışında düzenlenen sergiler ve defilelerle tanıtılarak bu okulların Türk kültürünün elçiliği görevinin üstlendiği ve bu kültürün gelecek nesillere aktarılmasındaki rolü görülmektedir. Kız Teknik Okullarında bu aktarım geleneksel Türk el sanatlarındaki ve geleneksel Türk giyimindeki motiflerin modernize edilerek oluşturulan kıyafetler, örtüler ve dekoratif ev eşyaları gibi gündelik yaşamın bir parçası olan çeşitli üretimler aracılığıyla sağlanmıştır. Bu bağlamda Kız Teknik Okullarında üretilen her şeyin, yürütülen Cumhuriyet modernleşme projesiyle ilişkili olarak günlük yaşamın her alanına yayılmaya çalışıldığı ve bunun da kadınlar üzerinden yapıldığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca bu okulların, üretimler dışında kadınların bir araya gelerek çalışmasıyla da kadınların sosyalleşmesine de ortam yarattığı ve buna katkıda bulunduğu görülmüştür.

Kız Teknik Öğretim Okullarından Kız Enstitüleri 1974 yılında öncelikle Kız Meslek Liselerine dönüşmüş ve 2008 yılından beri ise Kız Teknik ve Meslek Liseleri olarak eğitime devam etmektedir. Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü (KTOGM)'ne bağlı olarak faaliyetini sürdüren kız meslek ve teknik ortaöğretim kurumları “Kız Teknik ve Meslek Lisesi” adı altında birleştirilmiştir. Günümüzde Kız Teknik ve

Meslek Liselerinden mezun olanlar yükseköğretime ise, iki yıllık Meslek Yüksekokullarında ya da dört yıllık Üniversitelerde devam edebilmektedir.

Yaygın eğitim kapsamında olan Akşam Kız Sanat Okulları günümüzde Pratik Kız Sanat Okulları olarak eğitim vermektedir. Ayrıca yaygın eğitim kapsamında Olgunlaşma Enstitüleri de günümüzde eğitim vermeye devam etmektedir. Bu okulların eğitimi, günün ihtiyaçlarına ve nitelikli insan yetiştirmeye yönelik olarak gelişen teknolojilerle birlikte değişmektedir ama asıl amaçları korunmaktadır. Günümüzde Halk Eğitim Merkezleri de yaygın eğitim kapsamında; il, ilçe merkezleri ile bucak ve köylerde açılan sosyal ve kültürel kurslar ile mesleki ve genel bilgi kursları düzenleyen kurum olarak faaliyet göstermektedir.

Gelecekte ise günümüzde Kız Teknik ve Meslek Liselerinin müfredatı kapsamındaki üretim (1975 sonrası dönem), günümüzde modernleşme kavramı ile ilişkilendirilerek yeni bir çalışma yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Ak, B.** (2009). Bauhaus, Schneck ve Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Okulu (DTGSO). Der. A. Artun ve E. Çavuşoğlu. *Bauhaus: Modernleşmenin tasarımı (Türkiye’de mimarlık, sanat, tasarım eğitimi ve Bauhaus)*. İstanbul: İletişim Yayınları, 313-330.
- Akbulut, Y.** (2010). *Şıklığın resmi tarihi: Olgunlaşma enstitüleri*. İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık.
- Akın, M.** (2011). *Kız Teknik Eğitim-Öğretiminde bir örnek: Ankara Olgunlaşma Enstitüsü (1958-2002)*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, 109-114.
- Akyol, E.** (2007). *Cumhuriyet dönemi Türkiye’inde kadının değişen rolünün konut kullanımına yansımaları*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Akyüz, Y.** (2001). *Türk eğitim tarihi (Başlangıçtan 2001’e)*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Alkan, C., Doğan, H. ve Sezgin, İ.** (1998). *Mesleki ve teknik eğitimin esasları*. Ankara: Alkım Yayınları.
- Alpagut, L.** (2012). Cumhuriyetin mimarı Ernst Arnold Egli: Türkiye yılları, anılar, Ankara için yapılar. İstanbul: Boyut Yayınları.
- Alsaç, Ü.** (1976). *Türkiye’deki mimarlık düşüncesinin cumhuriyet dönemindeki evrimi*. Doktora tezi, Trabzon: KTÜ Baskı Atölyesi.
- Alsaç, Ü.** (2005). The second period of national architecture. R. Holod, A. Evin ve S. Özkan (eds). *Modern Turkish architecture*. Ankara: Chamber of Architects of Turkey, 105.
- Altınayar, S.** (1962). Gezici köy kadınları kurslarının yeni metodlarla (demonstrasyonla) çalışmaları. *Meslekî ve Teknik Öğretim, sayı 109*, 29.
- Amos, A. ve Haglund, M.** (2000). From social taboo to “torch of freedom”: the marketing of cigarettes to women. *Tobacco Control*. No: 9, 3-8. Alındığı tarih 26.09.2015, adres: <http://tobaccocontrol.bmj.com/>.
- Ankara Olgunlaşma Enstitüsü Dergisi.** (1981). (Atatürk’ün doğumunun 100. Yılı nedeniyle özel sayı).
- Arel, S.** (1937). “Ev idaresi”. İstanbul: Devlet Basımevi.
- Arel, S.** (1954). Kız enstitüleri ve kız teknik öğretmen okulunun Amerika’daki muadili olan “Ev ekonomisi kolejleri”nin çalışmalarına bir bakış. *Meslekî ve Teknik Öğretim, sayı 13*, 4.
- Arıç, A. S.** (2009). Kadınlarda şapka modası (Kadın giyim kuşamı). O. Horata (ed.). *Cumhuriyet dönemi Türk kültürü: Atatürk dönemi (1920-1938)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, cilt 1, 344-346.

- Arkitekt.** (1938). San'at Okulları Sergisi Ankara, *sayı 7*, 187.
- Arseven, C. E.** (1983). İşleme. *Sanat Ansiklopedisi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Ateş, N. Y.** (2009). Yeni harflerle kadın yolu / *Türk Kadın Yolu (1925 – 1927)*. İstanbul: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayını.
- Aytaç, Ç.** (1997). El dokumacılığı. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Bahadır, O.** (2012). Cumhuriyet'in büyük sağlık mücadelesi. N. Uysal, S. Tüzün (Haz.). *Kemal'in Türkiye'si / La Turquie Kemaliste*. İstanbul: Boyut Yayıncılık, 66.
- Bakacak, A. G.** (2009). Cumhuriyet dönemi kadın imgesi üzerine bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*. Ankara, cilt 11, sayı 44, 318. Alındığı tarih 15.11.2012, adres: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/1561/16955.pdf>.
- Bancı, S.** (2009). *Turkish Pavillion in the Brussels Expo'58: A study on architectural modernization in Turkey during the 1950s*. MA Thesis in History of Architecture, Ankara: The Graduate School of Social Sciences of Middle East Technical University, 5.
- Belkıs, L.** (2006). *İpek çoraplar*. İstanbul: Doğan Kitapçılık A.Ş.
- Berk, R. ve Emzen, L.** (1944). *Biçki dersleri I*. Ankara: Maarif Matbaası.
- Berktaş, F.** (1998). Cumhuriyet'in 75 yıllık serüvenine kadınlar açısından bakmak. A. B. Hacımirzaoglu (ed.). *75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 2.
- Bir Cumhuriyet hanımefendisi: Mevhibe İnönü Sergisi.** (27 Ekim-30 Kasım 2009). *Sergi Kataloğu*, İstanbul: İstanbul Moda Akademisi.
- Boyla, O.** (2009). İç mimarlık. O. Horata (ed.). *Cumhuriyet dönemi Türk kültürü: Atatürk dönemi (1920-1938)* İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, cilt 3, 1217.
- Bozdoğan, S.** (2008). *Modernizm ve ulusun inşası: Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde mimari kültür* (T. Birkan Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Brandt, A. M.** (1996). Recruiting women smokers: The engineering of consent. *Journal of the American Medical Women's Association*. 51(1-2), 63-66.
- Brandt, A. M.** (2004). Engineering consumer confidence in the twentieth century. S. L. Gilman and Z. Xun (eds.). *Smoke: A global history of smoking*. London: Reaktion Books, 332-343.
- Cumhuriyet.** (2001). *İzmir Sepet Çiçek Şapka Mektebi ve Fabrikasından gelişen mesleki eğitim-öğretimin 2001 yılındaki Cumhuriyet Anadolu Meslek ve Kız Meslek Lisesine gelişin öyküsü*, 1-13. Alındığı tarih 15.12.2012, adres: <http://www.cumhuriyetnsi.k12.tr/?act=tarihce>.
- Çelebi, R.** (1997a). Hatayi. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*. İstanbul: Yem Yayınları, cilt 2, s. 768.
- Çelebi, R.** (1997b). Rumi. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*. İstanbul: Yem Yayınları, cilt 3, s. 1592.

- Çetin, P.** (1956). Etnoğrafya müzesindeki bakır eserler üzerinde araştırma. *Türk Etnoğrafya Dergisi*, sayı 1, s. 96.
- Çubuk, M.** (1981). *Turizmin, dinlenme-eğlenme, boş zamanları değerlendirme ile bütünleşmesi, yeniden tanım denemesi ve turizm planlamasında sistemli bir yaklaşım*. Doktora Tezi, İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, 93.
- Demir, E. ve Şen, H. Ş.** (2009). Cumhuriyet dönemi mesleki ve teknik eğitim reformları. *Ege Eğitim Dergisi*, cilt 10, sayı 2, 42-43. Alındığı tarih 15.11.2012, adres: <http://egitim.ege.edu.tr/efdergi/issues/2009-10-2/2009-10-2-3.pdf>.
- Demir, N.** (2004). *“Turistik ürün” kavramı, Türkiye’de pazarlama sorunları ve tasarımın önemi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 7.
- Dericioğlu, M.** (1969). Köy kadınının eğitimi ve gezici kadın kursları. *Meslekî ve Teknik Öğretim*, 195, 21-23.
- DİE.** (1969). *Genel nüfus sayımı: Nüfusun sosyal ve ekonomik nitelikleri (24.10.1965)*. Ankara: DİE Yayınları, 4-6.
- Doğan, H.** (1983). Mesleki ve teknik eğitim. *Cumhuriyet döneminde eğitim*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 377.
- Doğan, İ.** (2009). Yabancı eğitimcilerin dönem eğitimine katkıları. O. Horata (ed.). *Cumhuriyet dönemi Türk kültürü: Atatürk dönemi (1920-1938)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 2, 701.
- Duman, D.** (1997). Cumhuriyet baloları. *Toplumsal Tarih*. İstanbul, cilt 7, sayı 37, 44-48.
- Durakbaşı, A.** (1988). Cumhuriyet döneminde Kemalist kadın kimliğinin oluşumu. *Tarih ve Toplum*. İstanbul, sayı 51, 39-43.
- Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi.** (1998). İstanbul: Yem Yayınları, cilt 3, 1642.
- 50 yıllık yaşantımız: 1923-1933.** (1975). İstanbul: Milliyet Yayınları. Cilt 1, 113-120.
- Erdem, Y. T.** (2007). *II. Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e kızların eğitimi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, 201.
- Erdem, Y. T. ve Yiğit, H.** (2010). *Bacıyân-ı Rûm’dan günümüze Türk kadınının iktisadî hayattaki yeri*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 100.
- Erden, M.** (1956). Basık tavanlı evlerimizde çiçeğin yeri. *Meslekî ve Teknik Öğretim*, sayı 46, 31.
- Erden, Z. B., Kartal, G., Şenol, A. ve Tezsever, S.** (1971). *Türk halk oyunları giysileri*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Erduran, L.** (1968, 18 Ocak). Bütün yönleriyle Olgunlaşma Enstitüsü. *Hayat*, cilt 1, sayı 4, 39-41.
- Erzen, A. J.** (2009). Cumhuriyet ve çağdaş sanat ortamı. O. Horata (ed.). *Cumhuriyet dönemi Türk kültürü: Atatürk dönemi (1920-1938)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, cilt 3, 1315-1320.

- Fenercioğlu, S.** (1973). *Türk işlemlerinden motifler*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Fotoğraflarla Türkiye.** (1998). Ankara: Matbuat Umum Müdürlüğü.
- Frederick, C.** (1913). “The new housekeeping: Efficiency studies in home management”. New York: Doubleday, Page & Company.
- Freyer, H.** (2014). *Sanayi çağı*. Ankara: Doğu Batı Yayınları, 11, 36-37.
- Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı.** (2011). *Fotoğraflarla Atatürk*. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 268.
- Gök, F.** (1999). Kız Enstitüleri: “Ev kadını yetiştiren asri bir müessese”. F. Gök (ed.). *75 yılda eğitim*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 241-248.
- Gökmen, H. S.** (1969). Ankara Kız Enstitüsü. *Meslekî ve Teknik Öğretim*, 202, 4-8.
- Gönül, M.** (1973). *Türk elişleri sanatı* (XVI-XIX. yüzyıl). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Görünür, L.** (2010). *Osmanlı İmparatorluğu’nun son döneminde kadın giysileri (Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonu)*. İstanbul: Vehbi Koç Vakfı Sadberk Hanım Müzesi.
- Güler, A.** (1989). Türkiye Cumhuriyeti eğitim politikasının ana devreleri ve karakteristikleri. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, cilt 4, 51.
- Güneş, S.** (2012). Türk çay kültürü ve ürünleri. *Millî Folklor Dergisi*, sayı 93, 235-236.
- Gürboğa, N.** (2012). Devrimin kadınları: Alaturka kadın, levanten kadın ve Türk kadını. N. Uysal, S. Tüzün (Haz.). *Kemal’in Türkiye’si/ La Turquie Kemaliste*. İstanbul: Boyut Yayıncılık, 70-82.
- Güven, G. S.** (2013). *Halkla ilişkilerde meslekleşme olgusu: Kamu ve özel sektörle karşılaştırmalı bir uygulama*. Yüksek Lisans Tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 63.
- Hanılçe, M.** (2011). Şeriye sicillerine göre XIX. yüzyıl başlarında Tokat’ta giyim. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, sayı 30, 430.
- Hattstein, M. ve Delius, P.** (2007). *İslam sanatı ve mimarisi*. M. Hattstein ve P. Delius (eds). İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Irmak, M.** (1970). Kız teknik yüksek öğretmen okulunun 35. yıl dönümü töreninden izlenimler. *Meslekî ve Teknik Öğretim*, sayı 207, 16-28.
- İpekçi, A.** (1958, 21 Ağustos). Bir defilenin hikâyesi ve...-Dünyanın en büyük gösterisi: Brüksel Sergisi 58. *Milliyet*, 3.
- İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü Pafta, Model ve El İşleri Dergisi.** (1972a). Sayı 4.
- İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü Pafta, Model ve El İşleri Dergisi.** (1972b). Sayı 5.
- İşbil, T.** (1972). Giyside öze dönüş. *Pirelli*, Sayı 89, 11.
- Kadın-Ev.** (1943). Ankara: Maarif Vekâleti. Sayı 1.
- Kadın-Ev.** (1944). Ankara: Maarif Vekâleti. Sayı 2.

- Kağnıcıoğlu, C. H.** (2012). İşletmelerde üretim yönetimi ve sistemi. C. H. Kağnıcıoğlu (ed.). *Üretim yönetimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, 3,11.
- Karasu, K.** (2001). *Profesyonelleşme olgusu ve kamu yönetimi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı, 84.
- Kasapoğlu, T.** (1970). Sofra hazırlamak ve servis yapmak. *Meslekî ve Teknik Öğretim*, sayı 204, 14-18.
- Kayabaşı, N., vd.** (2011). *Türk el sanatları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Uzaktan Eğitim Yayınları.
- Kayaman, A.** (1953a). Milli kıyafetlerimiz ve bugünkü giyim. *Meslekî ve Teknik Öğretim*, sayı 1, 23-25.
- Kayaman, A.** (1953b). Fatih devrinde giyim. *Meslekî ve Teknik Öğretim*, sayı 3, 22.
- Kayaman, A.** (1953c). Kadın ve moda. *Meslekî ve Teknik Öğretim*, sayı 3, 24.
- Kılıç, E.** (1983). Yaygın eğitim. *Cumhuriyet döneminde eğitim*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 469-470.
- Kız Enstitüleri ve Sanğat Okulları Sergisi.** (1938, Mayıs 21). *Sergi Kataloğu*, Ankara: Devlet Basımevi.
- Kobu, B.** (2005). *Üretim yönetimi*. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A. Ş., 6.
- Koç, F.** (2009). Moda tasarımı. O. Horata (ed.). *Cumhuriyet dönemi Türk kültürü: Atatürk dönemi (1920-1938)* İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, cilt 3, 1225-1227.
- Köy Enstitüleri Bülteni.** (2008, Temmuz-Ağustos). Ankara, sayı 9. Alındığı tarih 03.12.2012, adres: <http://koyenstitulerivakfi.org.tr/FileUpload/ds12596/File/bulten9.pdf>.
- La Turquie Kemaliste.** (1935, Nisan). *Sayı 6*.
- La Turquie Kemaliste.** (1936, Şubat). *Sayı 11*.
- La Turquie Kemaliste.** (1938, Aralık). *Sayı 28*.
- La Turquie Kemaliste.** (1939, Şubat). *Sayı 29*.
- La Turquie Kemaliste.** (1941, Şubat). *Sayı 41*.
- La Turquie Kemaliste.** (1943). *Sayı 47*.
- Leblebici, D.** (2004). *Türk ayakkabı sanayii ve tasarım sorunu*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 25.
- MEB.** (1945). *Kız Teknik Öğretim*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB.** (1953). *Türk işleme sanatı. Kız Teknik Öğretim Olgunlaşma Enstitüsü*. İstanbul.
- MEB.** (1961a). *Kız Teknik Öğretim Komitesi Raporu*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB.** (1961b). *Türkiyede 100 yıllık Meslekî ve Teknik Öğretim*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

- MEB.** (1964). *Kız Teknik Öğretim Olgunlaşma Enstitüleri*. Ankara: İstiklal Matbaası.
- MEB.** (1973a). *Cumhuriyetin 50. yılında rakam ve grafiklerle millî eğitimimiz*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB.** (1973b). *Cumhuriyetin 50. yılında millî eğitimimiz*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB.** (2007). *Hatayi motifleri*. Ankara: Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirmesi Projesi (MEGEP) Yayını.
- Merter, E.** (2008). *Cumhuriyet'i afişleyen adam: İhap Hulusi Görey 110 yaşında*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Meslekî ve Teknik Öğretim.** (1953). Okullardan Haberler. *Sayı 4*, 31.
- Meslekî ve Teknik Öğretim.** (1955). *Sayı 27*, 27.
- Meslekî ve Teknik Öğretim.** (1960). *Sayı 88*.
- Meydan, S.** (2011, 29 Nisan). Cumhuriyetin dev projesi: Nazilli Sümerbank Basma Fabrikası. *Bütün Dünya 2000 Dergisi*, sayı 2, 60-61.
- Nelson, J. A.** (2011). *Hayatımızdaki ekonomi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 19.
- Olalı, H. ve Timur, A.** (1988). *Turizm ekonomisi*. İzmir: Ofis Ticaret Matbaacılık Ş.T.İ.
- Olçayto.** (1957). Beyoğlu Kız Enstitüsü ve Akşam Sanat Okulu. *Hafta*, sayı 21, 8-9.
- Ormanlar, Ç.** (1999). Giyim kuşam modaları. O. Baydar, D. Özkan (eds.). *75 Yılda Değişen Yaşam Değişen İnsan: Cumhuriyet Modaları*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 43-44.
- Ozankaya, Ö.** (1994). *Cumhuriyet çınarı*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Millî Kütüphane Basımevi.
- Ödekan, A.** (1997). Bezeme. *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*. İstanbul: Yem Yayınları, cilt 1, 236.
- Övüç, R.** (1986). *Türk işleme desenleri*. İstanbul: Akbank Yayınları.
- Öz, T.** (1946). *Türk kumaş ve kadifeleri I (XIV-XVI. yüzyıl)*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Öz, T.** (1951). *Türk kumaş ve kadifeleri II (XVII-XIX. yüzyıl ve kumaş süslemesi)*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Özel, M.** (Haz.). (1997). *Köy enstitüleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Özsoy, C.** (2007). *Türkiye’de mesleki ve teknik eğitimin iktisadi kalkınmadaki yeri ve önemi*. Doktora Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 106.
- Öztan, G. G.** (2011). *Türkiye’de çocukluğun politik inşası*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 128.
- Özturanlı, M. İ.** (2002). *Uygarlık, özgürlük ve Atatürk*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Öztürk, C.** (1996). *Atatürk devri öğretmen yetiştirme politikası*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 17.

- Öztürk, C.** (1998). *Türkiye’de dünden bugüne öğretmen yetiştiren kurumlar*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Yayınları, 10-11, 31.
- Palazoğlu, A. B.** (1999). *Atatürk’ün Okul Gezileri*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 410.
- Sabancı, A. ve Sümer, S. K.** (2011). *Ergonomi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sakaoğlu, N.** (2012). “On yılda on beş milyon genç yarattık her yaştan!”. N. Uysal, S. Tüzün (Haz.). *Kemal’in Türkiye’si / La Turquie Kemaliste*. İstanbul: Boyut Yayıncılık, 51.
- Schivelbusch, W.** (1995). *Disenchanted night: The industrialization of light in the nineteenth century*. Berkeley: University of California Press.
- Sevengil, R. A.** (1944). Kadın giyiminde millî zevk ve kız sanat enstitüleri. *Kadın-Ev, sayı 2*.
- Songur, İ.** (1958, 1 Şubat). Newyork’ta Türk modasının teşhiri. *Milliyet*, 4.
- Sözen, M.** (1984). *Cumhuriyet dönemi Türk mimarlığı (1923-1983)*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sözen, M.** (1998). *Geleneksel Türk el sanatları*. İstanbul: Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık A. Ş.
- Sözen, M. ve Tanyeli, U.** (1994). *Sanat kavram ve terimleri sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Strauss, A. ve Corbin, J.** (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. New Delhi: SAGE Publications.
- Su, B. A.** (2001). *Ergonomi*. Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları.
- Subaşı, L.** (1973). “Ev ve aile yönetimi”: Ev idaresi (Kız Enstitüleri birinci sınıf). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Sürür, A.** (1976). *Türk işleme sanatı*. İstanbul: Ak Yayınları, 7.
- Sürür, A.** (2010). *İşleme sanatı*. D. Çevik (ed.). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları-Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü Yayınları, 52.
- Şamlı, L.** (1966). *Giyim*. Ankara: Kültür Matbaası.
- Şişman, A.** (2008). Osmanlı Devleti’nde batılı anlamda mesleki ve teknik eğitimin doğuşu. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 27-43.
- T.C. Maarif Vekâleti.** (1956). *Kız Teknik Öğretim Müdürlüğüne bağlı okullar için hazırlanan yönetmelik*. Ankara: Maarif Basımevi.
- T.C. Maarif Vekâleti.** (t.y.a). *İsmet Paşa Kız Enstitüsü*. Ankara: y.y.
- T.C. Maarif Vekâleti.** (t.y.b). *Kız Sanat Enstitüleri*. İstanbul: Matbaacılık Okulu.
- Tapan, M. ve Sözen, M.** (1973). *50 yılın Türk mimarisi*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 183.
- TDK.** (1998). *Türkçe sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, cilt 1-2, ss. 245, 513, 537, 831, 1618, 1805, 1847, 1944, 2253.

- Tekeli, İ. ve İlkin, S.** (2009). *Dünya buhranında Türkiye'nin iktisadi politika arayışları*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Tekin, N. T.** (2005). *Türkiye Cumhuriyeti tarihi sözlüğü (1923-1980)*. İstanbul: Ege Yayınları, 122, 177.
- Tepecik, A.** (2009). Grafik ve baskı. O. Horata (ed.). *Cumhuriyet dönemi Türk kültürü: Atatürk dönemi (1920-1938)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, cilt3, 1210-1211.
- Toska, Z.** (1997). Osmanlıdan cumhuriyete kadın ve eğitim. *Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı 1998 Ajandası*. İstanbul: Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı Yayını.
- TTOSOTBB.** (1962). *Türk El Sanatları ile Hediyelik-Turistik Eşya Mevzuu ve Bu Kollarda Gelişme İmkânları*. Ankara.
- Tuğtaş, F.** (1971). *Türk nakışları meslek analizi*. Ankara: Etüd ve Programlama Daire Yayınları. No:75.
- Turay, S.** (1972a). Lale bahçesinde defile. *İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü Pafta, Model ve El İşleri Dergisi*, sayı 4.
- Turay, S.** (1972b). Türk modası Viyana'da. *İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü Pafta, Model ve El İşleri Dergisi*, sayı 5.
- Türer, A.** (2011). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Detay Yayıncılık, 387-390.
- Türk El Sanatları.** (1969). İstanbul: Yapı Kredi Bankası A. Ş., s. 33.
- Türk El Sanatları.** (1993). Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, s. 143.
- Ural, M. N.** (2015). Antik Yunan'da "Teknik": Teknoloji felsefesi tarihine genel bir bakış. *Mavi Atlas*, sayı 4, 137.
- Uzel, İ.** (2009). Sağlık (Türk toplum yapısının ana öğeleri). O. Horata (ed.). *Cumhuriyet dönemi Türk kültürü: Atatürk dönemi (1920-1938)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, cilt 1, 316-329.
- Uzun, N. F.** (2002). *Cumhuriyet Dönemi'nde Kız Teknik Okullarının ekonomiye katkıları ve kalkınma planlarındaki yeri*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 97.
- Uzunarslan, H. Ş.** (2002). *Erken Cumhuriyet dönemi konutlarında mekan ve mobilya*. Sanatta Yeterlik Tezi, İstanbul: Mimar Sinan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 220.
- Ülgenalp, H.** (1953a). Çocuklarımızın sağlığı. *Meslekî ve Teknik Öğretim*, sayı 1, 21-22.
- Ülgenalp, H.** (1953b). Çocuğun ruh sağlığı. *Meslekî ve Teknik Öğretim*, sayı 2, 21-22.
- Ülgenalp, H.** (1954a). Çocuklarda iştahsızlık. *Meslekî ve Teknik Öğretim*, sayı 11, 31-32.
- Ülgenalp, H.** (1954b). Çocuk giyimi. *Meslekî ve Teknik Öğretim*, sayı 13, 27-28.
- Ülgenalp, H.** (1954c). Çocuk ve aşılar. *Meslekî ve Teknik Öğretim*, sayı 14, 20.

- Yalbir, İ.** (1975). *Çocuk gelişimi ve eğitimi (Kız Enstitüleri birinci sınıf)*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Yapma Çiçekler.** (1943). *Kadın-Ev*. Ankara: Maarif Vekâleti. Sayı 1, 56.
- Yaşın, Y. N.** (2000). “Evde Taylorizm”: Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında evişinin rasyonelleşmesi (1928-40). *Toplum ve Bilim Dergisi*. İstanbul: Birikim Yayınları, sayı 84. Alındığı tarih 20.12.2011, adres: <http://www.birikimdergisi.com/pdf/84.pdf>, 51-74.
- Yedigün.** (1938). *Güzel Bir Sergi*, cilt 11, sayı 275, 14-16.
- Yöresel Türk Kadın Kıyafetleri.** (1973). Ankara: Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü.
- Url-1** <<http://www.tdk.gov.tr>>, alındığı tarih 01.08.2015.
- Url-2** <<http://www.meb.gov.tr/belirligunler/ataturk/Foto/008/911.htm>>, alındığı tarih 01.12.2012.
- Url-3** <<http://www.ataturktoday.com/AtaturkGunlugu/EkimOctober/29.htm>>, alındığı tarih 01.12.2012.
- Url-4** <<http://www.turkislamsanatlari.com>>, alındığı tarih 03.08.2015.
- Url-5** <<http://test.istanbulmodaakademisi.com/event/mevhibe-inonu-bir-cumhuriyet-hanimefendisi-kiyafet-ve-fotograf-sergisi>>, alındığı tarih: 03.12.2012.
- Url-6** <http://www.gundemkumas.com/tekstil_terimleri.html>, alındığı tarih 01.08.2015.

EKLER

EK A : Erken Cumhuriyet dönemine ait araştırma için seçilen süreli yayınlar

EK B : Cumhuriyet döneminde kadınların toplumsal rollerindeki değişim

EK C : Kız Enstitüleri ve nüfus dağılımı

EK D : Tatbiki Güzel Sanatlar Okulunun eski binası

EK E : Köy Kadınları Gezici Kursları

EK F : Akşam Kız Sanat Okulları müfredat programı

EK G : Ankara, Sergi Evi

EK H : İşleme teknikleri (Hesap işleri ve yazma işlemleri)

EK I : Ankara Olgunlaşma Enstitüsünün 1958-1972 yılları arasında yurt içinde ve yurt dışında düzenlediği defile ve sergiler

EK J : Terimler sözlüğü

EK A

Çizelge A.1 : Erken Cumhuriyet dönemine ait araştırma için seçilen süreli yayınlar.

Popüler Dergiler ve Düşünce Dergileri
Altan — 1935 Arkitekt — 1931-1980 Arredamento — 1997-2004 Dişi Kuş — 1949 Ev-İş — 1946-1947 Hafta — 1957 Hayat — 1968-1981 İstanbul Olgunlaşma Enstitüsü Pafta, Model ve El İşleri Dergisi — 1971-1972 Kadın-Ev — 1943-1944 La Turquie Kemaliste — 1935-1943 Meslekî ve Teknik Öğretim — 1953-1970 Mimarlık — 1973-2009 Pirelli — 1972 Radyo — 1943-1946 Türk Kadını — 1944 Yedigün — 1934-1938 Yelpaze — 1964 Yeni Mecmua — 1939-1941

EK B

Çizelge B.1 : Türkiye’de kadının değişiminin kronolojik listesi (Akyol, 2007).

1869	Kızların eğitimine ilk kez yasal zorunluluk getiren Maarif-i Umumiye Nizamnamesi yayınlandı.
1870	Kız öğretmen okulu olan Darülmuallimat açıldı.
1876	İlk anayasa olan Kanuni Esasi’nin kabul edilmesiyle kız ve erkek çocuklar için ilkokul zorunlu hale getirildi.
1897	Kadınlar ücretli işçi olarak çalışmaya başladı.
1913	Kadınlar devlet memuru olarak çalışmaya başladı.
1914	Kızlara sanat eğitimi veren İnas Darülfünun’u açıldı.
1921	İstanbul Üniversitesi karma eğitim vermeye başladı.
1924	Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edilerek, eğitim birliği sağlandı; kız ve erkek çocuklar eşit eğitim hakkına sahip oldular (3 Mart).
1924	Teşkilat-ı Esasi yani Cumhuriyet döneminin ilk anayasası çıkarıldı ve bununla ilköğretim zorunlu hale getirildi (20 Nisan).
1925	Kılık-Kıyafet Kanunu çıkarılarak erkek ve kadının giyimi modernize edildi.
1926	Türk Medeni Kanunu kabul edildi. Bu kanunla, kadın ve erkek mirastan pay almada, mülkiyet edinmede, boşanmada eşit haklara sahip hale getirildi. Tek eşlilik bu yasa ile kabul edilip, çok eşlilik yasaklandı. Ailenin geçimini sağlamaktan erkek sorumlu tutulurken, kadına da eğer kocası izin verirse çalışmasına müsaade edildi (4 Ekim).
1927	Ortaokullarda karma eğitime geçildi.
1930	Kadınlara belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı verildi (3 Nisan).
1933	Kızlara mesleki eğitim vermeyi amaçlayan Kız Teknik Öğretim Müdürlüğü kuruldu (10 Haziran).
1933	Kadınlara köylerde muhtar olma ve ihtiyar heyetine katılma hakkı tanındı (26 Ekim).
1934	Kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı tanındı (5 Aralık).
1935	17 kadın milletvekili ilk kez meclise girdi. Yapılan ara seçimle bu sayı 18’e ulaştı (8 Şubat).
1936	İş kanunu yürürlüğü girdi (8 Haziran).
1937	1935 tarihli ILO sözleşmesi kabul edilerek kadınların yer altında ağır ve tehlikeli işlerde çalışması yasaklandı.
1965	Kız mülkiyeti kanunu çıkarıldı.
1966	1951 tarihli 100 sayılı ILO sözleşmesi imzalanarak eşit değerde iş için kadın ve erkek işçilere eşit ücret uygulaması kabul edildi.
1971	İlk kadın bakan olan Türkan Akyol, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’na atandı (26 Mart).

EK C**Çizelge C.1 : Kız enstitülerinin bulundukları yerler ve açıldıkları yıllar (T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b)).**

No	Okul Adı	Açıldığı Öğretim Yılı	Okulun Bünyesinde Yapılan Değişiklikler
1	Adana Kız Ens.	1936—1937	
2	A. Pazarı Kız Ens.	1955—1956	
3	Afyon Kız Ens.	1939—1940	
4	Ağrı Kız Ens.	1958—1959	
5	Akhisar Kız Ens.	1958—1959	(1952—1953 öğretim yılında KOSO olarak açıldı.)
6	Aksaray Kız Ens.	1956—1957	
7	Akşehir Kız Ens.	1958—1959	
8	Amasya Kız Ens.	1957—1958	
9	Ank. Atatürk Kız Ens.	1949—1950	
10	Ank. Cebeci Kız Ens.	1959—1960	
11	Ank. İsmet Paşa Kız Ens.	1928—1929	
12	Ank. Yeni Mah. Kız Ens.	1959—1960	
13	Ank. Y. Beyazıt Kız Ens.	1956—1957	(1954—1955 öğretim yılında KOSO olarak açıldı.)
14	Antakya Kız Ens.	1941—1942	
15	Antalya Kız Ens.	1943—1944	
16	Artvin Kız Ens.	1956—1957	(1953—1954 öğretim yılında KOSO olarak açıldı.)
17	Aydın Kız Ens.	1944—1945	
18	Bafra Kız Ens.	1957—1958	(1952—1953 öğretim yılında KOSO olarak açıldı.)
19	Balıkesir Kız Ens.	1943—1944	
20	Bayburt Kız Ens.	1957—1958	(1953—1954 öğretim yılında KOSO olarak açıldı.)
21	Bergama Kız Ens.	1955—1956	(1952—1953 öğretim yılında KOSO olarak açıldı.)
22	Bilecik Kız Ens.	1957—1958	(1952—1953 öğretim yılında KOSO olarak açıldı.)
23	Bolu Kız Ens.	1941—1942	
24	Bor Kız Ens.	1959—1960	
25	Burdur Kız Ens.	1951—1952	
26	Bursa Kız Ens.	1929—1930	
27	Çanakkale Kız Ens.	1952—1953	(1950—1951 öğretim yılında KOSO olarak açıldı.)
28	Çankırı Kız Ens.	1946—1947	
29	Çorlu Kız Ens.	1959—1960	
30	Çorum Kız Ens.	1943—1944	
31	Denizli Kız Ens.	1942—1943	
32	Diyarbakır Kız Ens.	1943—1944	
33	Düzce Kız Ens.	1959—1960	
34	Edirne Kız Ens.	1938—1939	
35	Edremit Kız Ens.	1959—1960	
36	Elazığ Kız Ens.	1937—1938	
37	Ereğli (Konya) Kız Ens.	1959—1960	
38	Erzincan Kız Ens.	1954—1955	(1951—1952 öğretim yılında KOSO olarak açıldı.)
39	Erzurum Kız Ens.	1945—1946	

Çizelge C.1 (devam) : Kız enstitülerinin bulundukları yerler ve açıldıkları yıllar
(T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b)).

No	Okul Adı	Açıldığı Öğretim Yılı	Okulun Bünyesinde Yapılan Değişiklikler
40	Eskişehir Kız Ens.	1946—1947	
41	Gaziantep Kız Ens.	1941—1942	
42	Gelibolu Kız Ens.	1957—1958	
43	Giresun Kız Ens.	1951—1952	
44	Gölcük Kız Ens.	1959—1960	
45	İskenderun Kız Ens.	1952—1953	(1951—1952 öğretim yılında KOSO olarak açıldı.)
46	Isparta Kız Ens.	1942—1943	
47	İst. Bakırköy Kız Ens.	1955—1956	(1949—1950 öğretim yılında KOSO olarak açıldı.)
48	İst. Beyoğlu Kız Ens.	1955—1956	
49	İst. Cağaloğlu Kız Ens.	1949—1950	
50	İst. Kadıköy Kız Ens.	1936—1937	
51	İst. M. Paşa Kız Ens.	1878	
52	İst. Nişantaşı Kız Ens.	1941—1942	
53	İst. Selçuk Kız Ens.	1886	
54	İst. S. Selim Kız Ens.	1949—1950	
55	İzmir Cumhuriyet Kız Ens.	1932—1933	
56	İzmir Göztepe Kız Ens.	1947—1948	
57	İzmir Karşıyaka Kız Ens.	1954—1955	(1949—1950 öğretim yılında KOSO olarak açıldı.)
58	İzmit Kız Ens.	1941—1942	
59	Karaman Kız Ens.	1959—1960	
60	Kars Atatürk Kız Ens.	1953—1954	(1952—1953 öğretim yılında KOSO olarak açıldı.)
61	Kastamonu Kız Ens.	1945—1946	
62	Kayseri Kız Ens.	1939—1940	
63	Kırklareli Kız Ens.	1955—1956	(1952—1953 öğretim yılında KOSO olarak açıldı.)
64	Kırşehir Kız Ens.	1947—1948	
65	Kilis Kız Ens.	1948—1949	
66	Konya Kız Ens.	1944—1945	
67	Kütahya Kız Ens.	1940—1941	
68	Malatya Kız Ens.	1946—1947	
69	Manisa Kız Ens.	1937—1938	
70	Maraş Kız Ens.	1942—1943	
71	Mardin Kız Ens.	1956—1957	(1953—1954 öğretim yılında KOSO olarak açıldı.)
72	Mersin Kız Ens.	1943—1944	
73	Merzifon Kız Ens.	1957—1958	
74	Muğla Kız Ens.	1952—1953	(1951—1952 öğretim yılında KOSO olarak açıldı.)
75	Mustafa Kemal Paşa Kız Ens.	1959—1960	
76	Nazilli Kız Ens.	1955—1956	
77	Nevşehir Kız Ens.	1955—1956	(1953—1954 öğretim yılında KOSO olarak açıldı, 1954—1955 öğretim yılında MGOO olmuş, 1955—1956 öğretim yılında enstitü olmuştur.)
78	Niğde Kız Ens.	1954—1955	(1950—1951 öğretim yılında KOSO olarak açıldı.)
79	Ordu Kız Ens.	1955—1956	(1950—1951 öğretim yılında KOSO olarak açıldı.)

Çizelge C.1 (devam) : Kız Enstitülerinin Bulundukları Yerler ve Açıldıkları Yıllar
(T.C. Maarif Vekâleti, (t.y.b)).

No	Okul Adı	Açıldığı Öğretim Yılı	Okulun Bünyesinde Yapılan Değişiklikler
80	Ödemiş Kız Ens.	1955—1956	(1952—1953 öğretim yılında KOSO olarak açıldı.)
81	Rize Kız Ens.	1955—1956	(1951—1952 öğretim yılında KOSO olarak açıldı.)
82	Samsun Kız Ens.	1942—1943	
83	Senirkent Kız Ens.	1959—1960	(1951—1952 öğretim yılında KOSO olarak açıldı.)
84	Siirt Kız Ens.	1955—1956	
85	Silifke Kız Ens.	1959—1960	
86	Sinop Kız Ens.	1951—1952	(1950—1951 öğretim yılında KOSO olarak açıldı.)
87	Sivas Kız Ens.	1939—1940	
88	Tarsus Kız Ens.	1951—1952	
89	Tekirdağ Kız Ens.	1943—1944	
90	Tire Kız Ens.	1955—1956	
91	Tokat Kız Ens.	1942—1943	
92	Trabzon Kız Ens.	1937—1938	
93	Turgutlu Kız Ens.	1959—1960	
94	Urfa Kız Ens.	1942—1943	
95	Uşak Kız Ens.	1954—1955	(1951—1952 öğretim yılında KOSO olarak açıldı.)
96	Van Kız Ens.	1950—1951	(1949—1950 öğretim yılında KOSO olarak açıldı.)
97	Yozgat Kız Ens.	1947—1948	
98	Zonguldak Kız Ens.	1942—1943	

Çizelge C.2 : 1935-1960 yılları arası bölgelere ve illere göre nüfus dağılımı (DİE, 1969, ss. 4-6).

Marmara Bölgesi Nüfusu/Yıllar	1935	1940	1945	1950	1955	1960
Çanakkale	222792	304588	317254	289429	311456	337610
Edirne	184840	251373	198271	221268	252190	276479
İstanbul	883599	991237	1078399	1166477	1533822	1882092
Kırklareli	172697	256353	178203	191376	222856	241146
Tekirdağ	194252	209888	202606	224821	251071	274806
Bursa	442760	461648	491899	545919	598898	693894
Kocaeli	335292	375530	416058	474644	253174	297463
Balıkesir	481372	482827	524748	563221	612013	670669
Sakarya	—	—	—	—	297108	361992
Bilecik	125421	127977	136053	137030	139233	145699
Toplam	3043025	3461421	3543491	3814185	4471821	5181850

Çizelge C.3 (devam) : 1935-1960 yılları arası bölgelere ve illere göre nüfus dağılımı
(DİE, 1969, ss. 4-6).

Karadeniz Bölgesi Nüfusu/Yıllar	1935	1940	1945	1950	1955	1960
Artvin	271900	153273	159328	174977	176845	196301
Bolu	248027	257393	276367	303111	318219	353004
Giresun	260154	279236	283626	299555	334297	381453
Kastamonu	361191	369847	385410	412016	393739	433620
Ordu	283054	305017	333008	373028	407687	469379
Rize	—	172764	171929	181512	211967	248930
Samsun	337817	363384	407541	475660	549156	654602
Sinop	192303	190844	205276	225621	239027	249730
Trabzon	360679	390733	395384	420279	462249	532999
Çorum	284773	302745	312723	341353	401547	446389
Tokat	309863	317919	340749	388923	388727	437590
Gümüşhane	162667	181290	190130	203994	211563	243115
Zonguldak	322108	349783	383481	426684	491147	569059
Toplam	3394536	3634228	3844952	4226713	4586170	5216171

İç Anadolu Bölgesi Nüfusu/Yıllar	1935	1940	1945	1950	1955	1960
Eskişehir	183205	206794	244251	276164	323511	368827
Amasya	128113	136029	147870	163669	227044	257281
Ankara	534025	602965	695526	819693	1120864	1321380
Çankırı	177587	183782	197356	217188	228132	241452
Kayseri	310458	342969	370089	403861	422010	480387
Kırşehir	145932	149518	157565	181899	—	175749
Konya	569684	620936	661877	741026	847723	982422
Sivas	432996	468243	490493	542004	590869	669922
Yozgat	261821	276611	287371	324469	391880	402400
Niğde	247376	275443	296584	331470	285448	322917
Nevşehir	—	—	—	—	239054	187398
Toplam	2991197	3263290	3548982	4001443	4676535	5410135

Ege Bölgesi Nüfusu/Yıllar	1935	1940	1945	1950	1955	1960
Aydın	261078	281784	294407	335663	414564	467341
İzmir	596850	640107	673581	768411	910496	1063490
Manisa	426237	455812	472789	520091	562155	657104
Muğla	196772	211445	220678	241640	267579	299611
Denizli	285918	285225	315934	340277	368294	425449
Kütahya	347682	359890	384625	422815	330978	367753
Uşak	—	—	—	—	165374	184733
Toplam	2114537	2234263	2362014	2628897	3019440	3465481

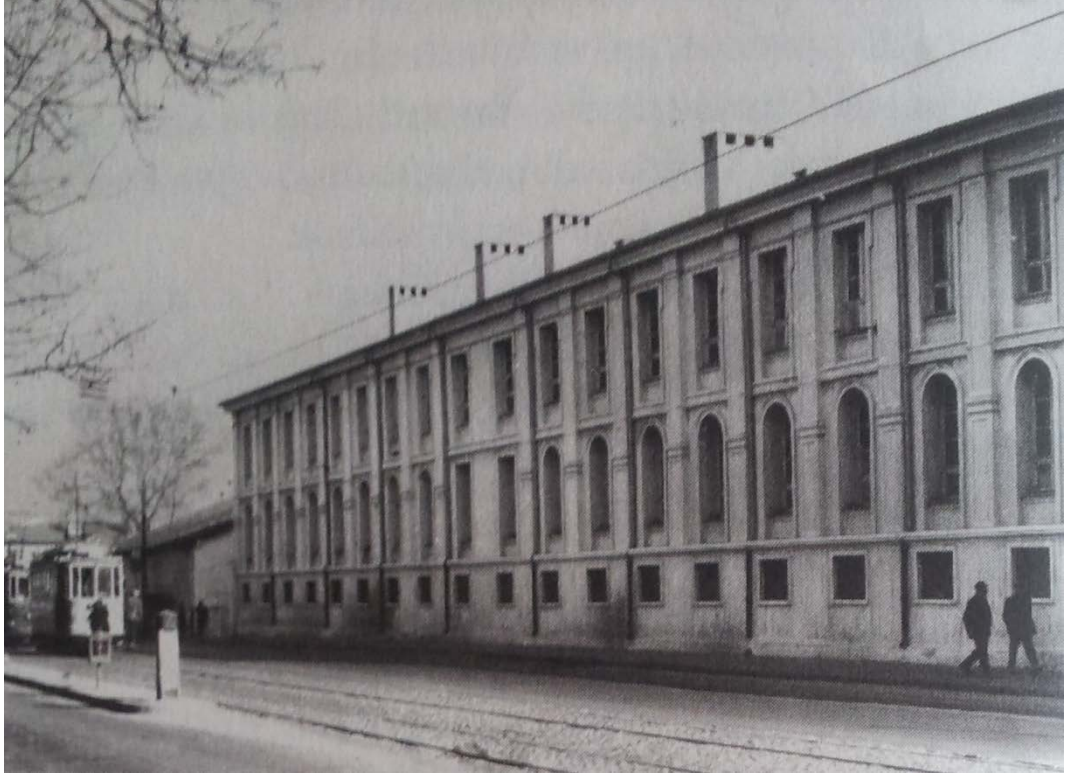
Çizelge C.4 (devam) : 1935-1960 yılları arası bölgelere ve illere göre nüfus dağılımı
(DİE, 1969, ss. 4-6).

Akdeniz Bölgesi Nüfusu/Yıllar	1935	1940	1945	1950	1955	1960
Adana	383645	375777	418740	508518	628505	760803
Antalya	242609	256366	278178	311442	357568	416130
Hatay	—	246138	254141	296799	363631	441209
İçel	244236	257709	279484	317929	371667	444523
Isparta	166441	171751	172543	186316	212080	242352
Afyon Karahisar	299248	316034	335609	372273	406166	459115
Burdur	95809	119498	125792	136555	157183	179514
Maraş	188877	202073	261550	288843	336797	389857
Toplam	1620865	1945346	2126037	2418675	2833597	3333503

Doğu Anadolu Bölgesi Nüfusu/Yıllar	1935	1940	1945	1950	1955	1960
Malatya	410162	418473	428660	483568	342835	394172
Ağrı	107206	121477	133504	155455	181348	215118
Van	143434	112975	127858	145944	175250	211034
Kars	305536	356534	381176	410236	487844	543600
Erzurum	385387	371394	395876	461090	519976	568864
Erzincan	157344	158498	171868	197770	215592	243005
Elazığ	256189	190366	198081	213330	242279	278332
Bingöl	—	70184	75510	97328	113341	131364
Bitlis	—	68825	71950	88634	111187	128966
Hakkari	—	36446	35124	44207	54824	67766
Muş	143899	73939	82699	107286	136401	167638
Tunceli	—	94639	90446	105759	121743	140068
Toplam	1909157	2073750	2192752	2510607	2702620	3089927

Güneydoğu Anadolu Bölgesi Nüfusu/Yıllar	1935	1940	1945	1950	1955	1960
Adıyaman	—	—	—	—	208755	233717
Gaziantep	283506	306906	290058	328343	376969	434579
Mardin	229921	252505	234457	269490	305520	353411
Urfa	229614	245398	263855	298394	348199	401919
Siirt	127518	146522	133627	156703	191234	232243
Diyarbakır	214142	257321	249949	293738	343903	401884
Toplam	1084701	1208652	1171946	1346668	1774580	2057753

EK D

Şekil D. 1 : Tatbiki Güzel Sanatlar Okulunun eski binası (Ak, 2009, s. 324).

EK E**Çizelge E.1 : Köy Kadınları Gezici Kursuna verilen mobilyalar (MEB, 1945).**

1) Dershane mobilyası	
<u>Adet</u>	<u>Cinsi</u>
35	Portatif sandalye
1	Prova aynası
1	Yazı tahtası
4	Portatif dikiş masası (kol tahtasıyla)
1	Elbise askısı
1	Kağıt kutusu
2) Öğretmen mobilyası	
1 Portatif karyola 1 Portatif elbise dolabı	1 Komodin – etajer 1 Portatif masa

Çizelge E.2 : Köy Kadınları Gezici Kursuna verilen eşyalar (MEB, 1945).

1) Ders eşyası:				
1	Sağlık çantası	10	deste	Dikiş makinesi
3	Demir ütü	4		Makas
2 kutu	Toplu iğne	4	kilo	Kağıt (patron çıkarmak için)
2	Küvet	1		İp (denk için)
2	Ağaç metre	80	metre	Pamuklu bez (denk için)
8	Cetvel	1		Çinko kova
10	Mezür	3		Dikiş makinesi
2) Öğretmen eşyası (mutfak, yemek, yatak eşyaları):				
Hurç			Çarşaf	
Yatak			Nevresim	
Yastık			Battaniye	
Yastık yüzü			Bakır leğen	
Gaz ocağı			Bakır tencere (büyük)	
Sac mangal			Bakır tencere (küçük)	
Paspas			Kırılmaz bardak	
Perdelik kumaş			Çatal	
Masa örtüsü			Bıçak	
Petrol lambası (yedek şişesiyle)			Kaşık	
Gemici feneri			Tuzluk	
Bakır tabak			Biberlik	
Bakır kapaklı kayık tabağı			Demir tava	
Bakır maşrapa			Porselen tabak	

Çizelge E.3 : Milli Eğitim Müdürlüklerine, Kız Enstitülerine ve Akşam Kız Sanat Okullarına bağlı olarak faaliyette bulunan Köy Kadınları Gezici Kurslarının Sayıları ve Yerleri (MEB, 1961a, ss. 158-159).

Bağlı olduğu okul	Kurs adedi	Bağlı olduğu okul	Kurs adedi
Adıyaman Ak. Kız Sanat Ok.	8	Hatay Antakya Kız Ens.	7
Afyon Ali Çetinkaya Kız Ens.	10	Hatay İskenderun Kız Ens.	5
Ağrı Kız Ens.	8	İçel Mersin Kız Ens.	5
Amasya Kız Ens.	5	İçel Tarsus Kız Ens.	1
Amasya Merzifon Kız Ens.	1	İçel Silifke Kız Ens.	1
Ankara Yenimahalle Kız Ens.	12	İçel Anamur Ak. Kız Sanat Ok.	1
Ankara Yıldırım Beyazıt Kız Ens.	11	İsparta Kız Ens.	9
Ankara Polatlı Kız Ens.	4	İstanbul Kadıköy Kız Ens.	8
Antalya Kız Ens.	8	İstanbul Selçuk Kız Ens.	8
Aydın Kız Ens.	10	İzmir Cumhuriyet Kız Ens.	7
Balıkesir Kız Ens.	18	İzmir Göztepe Kız Ens.	8
Bilecik Kız Ens.	7	İzmir Karşıyaka Kız Ens.	8
Bingöl Ak. Kız San. Ok.	7	Kars Atatürk Kız Ens.	13
Bitlis Ak. Kız San. Ok.	8	Kastamonu Kız Ens.	6
Bolu Kız Ens.	9	Kayseri Kız Ens.	11
Burdur Kız Ens.	6	Kırklareli Kız Ens.	7
Bursa Kız Ens.	25	Kırklareli Lüleburgaz Ak. Kız S. O.	6
Çanakkale Kız Ens.	10	Kocaeli İzmit Kız Ens.	6
Çankırı Kız Ens.	7	Konya Kız Ens.	12
Çoruh Artvin Kız Ens.	11	Kütahya Artvin Kız Ens.	7
Çorum Kız Ens.	7	Malatya Kız Ens.	11
Denizli Kız Ens.	17	Manisa Kız Ens.	17
Diyarbakır Kız Ens.	10	Maraş Kız Ens.	7
Edirne Kız Ens.	8	Mardin Kız Ens.	11
Elazığ Kız Ens.	8	Muğla Kız Ens.	5
Erzincan Kız Ens.	9	Muğla Fethiye Ak. Kız San. Ok.	1
Erzurum Kız Ens.	13	Muğla Bodrum Ak. Kız San. Ok.	1
Eskişehir Kız Ens.	8	Muğla Milas Ak. Kız San. Ok.	1
Eskişehir Ak. Kız San. Ok.	4	Muş Ak. Kız San. Ok.	6
Gaziantep Kız Ens.	6	Niğde Kız Ens.	3
Gaziantep Kilis Kız Ens.	3	Niğde Bor Kız Ens.	1
Giresun Kız Ens.	5	Niğde Aksaray Kız Ens.	2
Gümüşhane Ak. Kız San. Ok.	8	Nevşehir Kız Ens.	3
Hakkari Milli Eğitim Md.	9	Kırşehir Kız Ens.	3
Ordu Kız Ens.	6	Tokat Kız Ens.	6
Rize Kız Ens.	9	Trabzon Kız Ens.	7
Sakarya Adapazarı Kız Ens.	9	Tunceli Milli Eğitim Müdürlüğü	14
Samsun Kız Ens.	6	Urfa Kız Ens.	9
Samsun Bafra Kız Ens.	3	Uşak Kız Ens.	9
Seyhan Adana Kız Ens.	15	Van Kız Ens.	11
Siirt Kız Ens.	10	Yozgat Kız Ens.	7
Sinop Kız Ens.	5	Zonguldak Kız Ens.	5
Sivas Kız Ens.	8	Zonguldak Bartın Kız Ens.	2
Tekirdağ Kız Ens.	8		

EK F

A. Ev idaresi

Ev idaresi dersleri, aşağıdaki ders gruplarından oluşmaktadır:

- Ev idaresi ve sosyal ilişkiler,
- Çamaşır ve elbise temizliği,
- Çeşitli kola ve apreler,
- Alışveriş ve müstehlik eğitimi,
 - o Müstehlik eğitimi,
- Onarım,
- Ev çamaşırları.

Ev idaresi ve sosyal ilişkiler

Ev idaresi ve sosyal ilişkiler dersi, haftada 6 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Büyük ve küçüklere karşı davranış biçimi:
 - a) Anneye, babaya, kendinden büyük ve küçüklere karşı davranış biçimi,
 - b) Komşulara, hastalara, ihtiyaçlara ve çocuklara karşı davranış biçimi.
- 2) Genel yerlerde davranış biçimi:
 - a) Sokak, otobüs, vapur v.s. araçlarda,
 - b) Alışveriş yerlerinde,
 - c) Otel, tiyatro, sinema, konferans salonları ve benzeri yerlerde,
 - d) Resmi dairelerde.
- 3) Konuşma biçimi:
 - a) Ses tonu,
 - b) Yüz ve el hareketleri,
 - c) Fikir ve inançlara saygı,
 - d) Sıraya dikkat,
 - e) Konuşanı ilgi ile dinlemek,
 - f) Uygun cevap vermek,
 - g) Eleştirilere anlayış ve tahammül göstermek,
 - h) Sempatik olmak,
 - i) Tartışmalara meydan vermemek,
 - j) Kötü dedikodulara izin vermemek,
- 4) Telefonla konuşmak:
 - a) Kendini tanıtmak,
 - b) Tatmin edici ve saygılı cevap vermek,

- c) Gerektiğinde konuşmaya nazik bir biçimde ara vermek,
- d) Başkalarının yerine konuşmak,
- e) İstenilen bir numaranın bağlanmasını istemek,
- f) Konuşmayı saygılı bir şekilde bitirmek.

5) Tanıştırma:

6) Ziyaretlerde davranış biçimi:

Bayram, akraba, arkadaş, dost, hasta, özür dileme ziyaretleri ve resmi ziyaretler.

7) Davet etme:

- a) Davet etme biçimleri
- b) Daveti kabul etme ve kabul etmeme durumunda yapılacak işler,
- c) Ev sahibi ve misafire düşen görevler,
- d) Kadın ve erkek kıyafetleri.

8) Tebrikler:

Bayram, yeni yıl, doğum günü, nişan, nikah tebrikleri ve iş hayatındaki başarılarla ilgili tebrikler.

9) Toplantılar:

Aile toplantıları, resmi, danslı toplantılar, nişan, nikah, düğün ve doğum günü toplantıları, davet edilme ve davette davranış biçimleri ve giyim.

10) Sofra adabı:

Aile sofrasında, resmi yemeklerde ve çaylı toplantılarda muaşeret bilgileri.

11) Evin idare edilmesi:

- a) Ev idare etmenin önemi ve amaçları,
- b) Ev idaresinin içerdiği faaliyetler:
 - 1. İşleri planlama,
 - 2. Sevk ve idare etme,
 - 3. Rehberlik etme,
 - 4. Koordine etme,
 - 5. Değerlendirme.
- c) Bir işi ve bir evi idare etmede gerekli etkenler:
 - 1. Araçlar (para, zaman, malzeme),
 - 2. İnsan gücü (enerji, aile bireylerinin kabiliyeti, bilgi ve davranışlar).

12) Ev idare edenin sorumlulukları:

- a) Ailedeki sorumlulukların paylaşılması,
- b) İşbirliği yapma fikrinin geliştirilmesi,
- c) Beceri ve tekniğin geliştirilmesi,
- d) Yiyeceklerin planlanması, hazırlanması ve servis,

- e) Çocuğun beslenmesi ve bakımı,
- f) Ev işlerinin planlanması ve uygulanması.

13) Zamanın iyi kullanma:

- a) Zamanı iyi kullanmaya etki eden faktörler,
 - 1. Yaşanan yer ve çevre,
 - 2. Aile bireylerinin yaşları,
 - 3. Ailenin nüfusu,
 - 4. Ev halkı ve başkaları tarafından yapılan hizmetler,
 - 5. İyi adet ve alışkanlıklar,
 - 6. Zaman ve iş planları,
 - 7. Alet, araç ve gereçler,
 - 8. Bilgi ve beceri,
 - 9. Yorgunluk
- b) Boş zamanları değerlendirme:
 - 1. Koleksiyonlar,
 - 2. Hayvan beslemek,
 - 3. Çiçek ve sebze yetiştirmek,
 - 4. Müzikle uğraşmak,
 - 5. Kitap ve dergi okumak,
 - 6. Resim yapmak.

14) Enerjiyi iyi kullanma:

- a) İş yerinin çalışmaya elverişli olması,
- b) Uygun alet, araç ve gereç kullanma,
- c) Vücut duruşları,
- d) Beceri ve teknik,
- e) İşlerin basitleştirilmesi,
- f) Yorgunluk,
- g) Yeterli dinlenme.

15) Paranın iyi kullanılması:

- a) Para harcamada bir amaca sahip olmak,
- b) Gelirin kullanılmasında plan hazırlamak,
- c) Aile bireyleri ve oluşan değişiklikleri dikkate almak,
- d) Tasarruf ihtiyacı,
- e) Satın alma işleri.

16) Eğlence ve geziler:

Aile toplantıları, yılbaşı gecesi ve kır gezileri düzenlemek ve uygulamak.

17) Ev temizliği:

- a) Temizliğin önemi, temizlik işlerinde kullanılan alet ve malzemenin tanıtılması, kullanılması ve muhafazası,
- b) Temizlik malzeme alet ve dolabı ve düzenlemesi,
- c) Plan yapma:
 - 1. Plan yapmanın önemi,
 - 2. Günlük iş planları yapma,
 - 3. Günlük, haftalık ve mevsimlik temizlik planlarının hazırlanması.
- d) Evin çeşitli kısımlarının temizlik ve düzenlenmesi:

Oturma odası:

- 1. Oturma odası ve eşyaları,
- 2. Duvar, döşeme, halı, kapı, ayna, cam, mobilya temizliği, mandalların parlatılması ve odanın yerleştirilmesi.

Yatak odası:

- 1. Yatak odası ve eşyaları,
- 2. Yatak takımlarının tanıtılması.
- 3. Yatağın havalandırılması ve yapılması,
- 4. Somya temizliği,
- 5. Yatak odası temizliği ve odanın düzenlenmesi.

Yemek odası:

- 1. Yemek odası ve eşyaları,
- 2. Kristal, gümüş, porselen ve bütün madeni eşya temizliği, büfe ve düzenlenmesi.

Mutfak:

- 1. Mutfak ve eşyası,
- 2. Fayans, bakır, alüminyum eşya ile ocak, fırın, buz dolabı, bulaşık yıkama, yer ve döşemesinin temizliği,
- 3. Mutfağın kolay ve rahat çalışılabilecek şekilde düzenlenmesi.

Kiler:

- 1. Kiler ve eşyasının temizlik ve düzenlenmesi.

Banyo ve tuvalet:

- 1. Banyo, lavabo, tuvalet temizliği ve temiz tutulması.

18) Haşere ve farelerin yok edilmesi:

- a) Üredikleri yerler,
- b) Üremelerine engel olunması ve yok edilmesi (MEB, 1961a, ss. 99-102).

Çamaşır ve elbise temizliği

Çamaşır ve elbise temizliği dersi, haftada 8 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmektedir. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Çamaşır temizliği:
 - a) Çamaşır temizliğinin gerekliliği,
 - b) Çamaşır yıkama yeri, gerekli alet, makine ve malzemenin tanıtılması, kullanılması ve muhafazası,
 - c) Alet ve malzeme dolabının düzenlenmesi.
- 2) Plan yapma:
 - a) Plan yapmanın önemi,
 - b) Günlük iş planları yapmak.
- 3) Zamanın iyi kullanılması:
 - a) İş yapmada zamanın önemi
 - b) Düzenli ve hızlı çalışma,
 - c) İş tekniğini bilme ve işbirliği yapmanın zamana etkisi,
 - d) Zamanın planlanması.
- 4) Enerjinin önemi ve kullanılması:
 - a) İş yapmada enerjinin önemi,
 - b) Uygun aracın seçilmesi,
 - c) Gerekli eşyanın işi kolaylaştıracak şekilde yerleştirilmesi,
 - d) Beceri ve tekniğin düzeltilmesi,
 - e) Çalışma sırasında vücut ve hareketleri,
 - f) Yeterli ölçüde dinlenme.
- 5) Çamaşırların yıkanması ve lekelerin çıkarılması:
 - a) Ayırma,
 - b) Bazı lekelerin çıkarılması,
 - c) Islatma,
 - d) Sabunlama,
 - e) Beyazlatma (Kaynatarak-javel suyu (çamaşır suyu) ile),
 - f) Sanunlama,
 - g) Çalkalama,
 - h) Çivitleme,
 - i) İpe asma.
- 6) Ütü işleri:
 - a) Ütünün faydası, ütü araçlarının tanıtılması ve muhafazası, ütü masasının hazırlanması,

- b) Ev ve iş çamaşırlarının ütülenmesi,
 - c) Çamaşır dolabı ve düzenlenmesi.
- 7) Kola uygulanması:
- a) Kolanın önemi ve pişmiş kola hakkında bilgi,
 - b) Çiğ ve pişmiş kola hazırlanması
- Kola, masa çamaşırları üzerinde uygulanmaktadır.
- 8) Elbise temizliği, ütü ve muhafazası:
- a) Örgü eşyasının temizliği,
 - b) Çeşitli cins kadın elbislerinin temizliği, kola ve ütüsü (Kravat, gömlek, pantolon ve ceket),
 - c) Bütün kışlık eşyaların muhafazası, DDT ve naftalin kullanılması,
 - d) Gardırop ve düzenlenmesi (MEB, 1961a, ss.102-103).

Çeşitli kola ve apreler

Çeşitli kola ve apreler dersi, haftada 4 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Kolacılıkta kullanılan çeşitli maddelerin tanıtılması (Kola, Arapzamlı - jelatin v.s.),
- 2) Çiğ kola hazırlanması ve uygulanması (erkek gömleği üzerinde)
- 3) Pişmiş kola hazırlanması ve uygulanması.
 - a) Tül, dantel, broderi v.s. örtülerin kola ve ütüsü.
 - b) İç eteklikleri, bluz ve çocuk elbiseleri kola ve ütüsü.
 - c) Çeşitli perdeler kola ve ütüsü.
 - d) Tuvalet, çay ve kokteyl elbiselerinin kola ve ütüsü,
 - e) Arap zamlı – jelatin maddelerle organtin, organze, ipek, tül v.s. üzerinde çalışma (MEB, 1961a, s. 103).

Alışveriş ve müstehlik (tüketici) eğitimi

Alışveriş ve müstehlik eğitimi dersi, haftada 2 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Bütçe:
 - a) Bütçenin tarifi,
 - b) Bütçenin esası,
- 2) Aile bütçesi:
 - a) Tarifi ve esası,
 - b) Aile bütçesinin türleri (Denk ve denk olmayan bütçeler):
 1. Günlük,
 2. Haftalık,
 3. Aylık,

4. Yıllık.
- c) Aile bütçesinin hazırlanması:
1. Ailede türlü gelir kaynaklarının belirlenmesi,
 2. Ailede türlü gider kaynaklarının belirlenmesi,
 3. Çeşitli gelirlerin çeşitli masraf türlerine ayarlanması,
 4. Bir ailenin, aile ekonomisi esaslarına göre incelenmesi,
 5. Aile hesabı,
 6. Kişisel hesap,
 7. Ekonomik seviyeye göre aile bütçesinin düzenlenmesi,
 8. Bir öğrenci bütçesinin düzenlenme ve uygulanma esasları.
- d) Bütçenin aile ekonomisindeki önemi ve faydaları,
- e) Aile bütçesinin planlanmasında göz önünde tutulacak konular:
1. Ailenin çevresi (çiftlik, köy, kasaba ve şehirde oluşuna göre),
 2. Aile bireylerinin sayısı,
 3. Aile bireylerinin sağlık durumları,
 4. Ailenin sosyal seviyesi.
- 3) Alışveriş:
- a) Alışverişin tarifi,
- b) Alışverişin esası,
- c) Alışverişin türleri.
1. Peşin alışveriş,
 2. Veresiye alışveriş.
- d) Alışveriş yapma tekniği ve alışverişte tasarruf:
1. Alışveriş zamanının seçimi,
 2. Alışverişte hareket ve zaman tasarrufu,
 3. Alışverişte yapılan masrafların kaydedilmesinin faydaları,
 4. Alışveriş yerinin belirlenmesi:
 - a. Bonmarşeler,
 - b. Tek cins mal satan mağazalar,
 - c. Çeşitli mal satan mağazalar,
 - d. Kooperatifler,
 - e. Çarşılar,
 - f. Pazarlar,
 - g. Büyük bakkaliyeler (MEB, 1961a, ss. 103-104).

Müستهلك (tüketici) eğitimi

Müستهلك eğitimi dersinde işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Ev mamulâtı:
 - a) Tarifi ve esası,
 - b) Ev mamulâtı türleri.
- 2) Yiyecekler:
 - a) Taze yiyecekler,
 - b) Konserveler.
- 3) Giyecekler:
 - a) Elbiseler (çeşitli gelirlerde birkaç ailenin giyim ihtiyacı belirlenmektedir.),
 - b) El becerileri ile oluşturulan giyimler ve giyim eşyaları.
- 4) Ev mefruşatı:
 - a) Mobilya ve mobilya kılıfları,
 - b) Yatak ve yatak takımları,
 - c) Türlü örtüler,
 - d) Perdeler,
 - e) Abajurlar,
 - f) Tablolar,
 - g) Vazolar,
 - h) Çiçekler.
- 5) Ev mamulâtının ailedeki bireylerin kabiliyetine göre imal edilmesi ve bunun geliştirilmesi,
- 6) Ev mamulâtının değerlendirilmesi,
- 7) Ev mamulâtının aile ekonomisine etkileri ve faydaları,
- 8) Evde kullanılan mamulâtın seçimindeki esaslar.
 - a) İhtiyaçların karşılanması,
 - b) Bütçeye göre ayarlanması,
 - c) Uygun zamanın belirlenmesi (MEB, 1961a, ss. 104-105).

Onarım

Onarım dersi, haftada 2 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Onarımın önemi:
- 2) Onarım çeşitleri:
 - a) Yamayarak onarma:
 1. Köşeli yama,
 2. Yuvarlak yama,

3. Kaynatma yama.
- b) Örererek onarma:
 1. Düz örgü,
 2. Kaynatma örgü.
- c) Triko eşya onarımı,
- d) Tül, dantel onarımı,
- e) Çorap onarımı,
- f) Erkek gömleği yaka ve manşetlerinin yenilenmesi,
- g) Kol ağzı, pantolon ağı ve paça tamiri,
- h) Ev çamaşırlarının onarılması (MEB, 1961a, ss. 105-106).

Ev çamaşırları

Ev çamaşırları dersi, haftada 4 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

Ev çamaşırlarının tanıtılması, ölçüleri ve yapılması:

- 1) Yatak odası:
 - a) Yatak çarşafı, şilte kılıfı, yorgan çarşafı,
 - b) Nevresim,
 - c) Yatak örtüsü, şilte muhafazası (şilte ve çarşaf arasına konulan),
 - d) Dolap örtüleri.
- 2) Banyo:
 - a) Banyo havlusu ve bornoz,
 - b) Yüz ve ayak havlusu,
 - c) Lif ve kese,
 - d) Banyo yerdesi v.s.
- 3) Yemek odası:
 - a) Yemek masası, örtü ve peçeteleri (Kahvaltı, aile ve ziyafet sofraları için),
 - b) Küçük çocuklar için yemek masa örtüsü, peçete ve önlük,
 - c) Büfe için raf örtüleri,
 - d) Peçete poşeti.
- 4) Oturma ve misafir odası:
 - a) Kanepe, sandalye ve minder örtüleri,
 - b) Divan örtüsü.
- 5) Mutfak:
 - a) Bulaşık yıkama bezleri,
 - b) Tabak, çatal, bıçak v.s. kurulama bezleri,

c) Çatal, kaşık, bıçak muhafaza poşetleri.

6) Kiler:

a) Raf örtüleri ve temizlik bezleri.

7) Sandık odası:

a) Elbise muhafazasına yarayacak torbalar,

b) Raf örtüleri.

Konular, öğrencilerin ihtiyaçlarına göre ele alınmaktadır.

Ev çamaşırları dersinin amaçları şöyle sıralanmıştır:

- 1) Ev çamaşırlarının tanıtılması ve yapılması hakkında bilgi ve becerileri geliştirmek,
- 2) Evde bulunan malzemelerden yararlanma alışkanlığı kazandırmak,
- 3) Ev çamaşırları için standart ölçüler belirlemek (MEB, 1961a, ss. 106-107).

B. Giyim

Giyim dersleri, aşağıdaki ders gruplarından oluşmaktadır:

- Dikiş başlangıç ve çocuk giyimi,
- Etek – Bluz,
- Elbise,
- Çocuk ve kadın çamaşırı,
- Erkek çamaşırı,
- Dikiş ihtisas dalı:
 - o Fantezi elbise,
 - o Manto veya dökar,
 - o Tayyör,
 - o Model değiştirme ve ters yüz yapma,
- Çamaşır ihtisas dalı:
 - o Çocuk çamaşırı,
 - o Kadın çamaşırı,
 - o Sabahlık ve lizöz,
 - o Erkek gömleği ve kravat,
 - o Sütyen ve jartiyer,
 - o Erkek sabahlığı,
 - o Korsecilik.

Dikiş başlangıç ve çocuk giyimi

Dikiş başlangıç ve çocuk giyimi dersi, haftada 8 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Giyim ve sağlık:
Giyimde iyi duruş, zen ve mevsimlerin nemi.
- 2) Ekonomik prensiplerin kullanılması:
 - a) Giyim konusunda ebeveyn ve çocukların ortaklaşa plan hazırlamaları,
 - b) ğrencilerin haftalık ve aylık harlıklarının giyimle ilişkili kılınması.
- 3) Dikiş aletleri ve malzemesinin seçimi ve kullanılması:
- 4) Dikiş makinesi:
 - a) Dikiş makinesinin tanıtılması,
 - b) Makinenin dikişe hazırlanması,
 - c) İş torbası veya iş önlüğü üzerinde çeşitli makine dikişlerinin gösterilmesi.
- 5) Aile bütçesine göre ocuk giyiminin planlanması:
 - a) Ailenin ocuk giyimi için harcayabileceği para,
 - b) 0-6 yaş arası kız ve erkek çocukların giyim ihtiyaçlarının belirlenmesi.
- 6) ocuk giyimi:
 - a) Kız ve erkek ocuk giyimi hakkında bilgi verilmesi ve çocuklarının vücudunun tanıtılması,
 - b) ocuk giyiminde kumaş cinslerinin ve renklerinin tanıtılması,
 - c) Beden, kol, tulum, kum elbisesi, oyun önlükleri ve ocuk pantolonu kalıplarının verilmesi,
 - d) ğrencilerin ihtiyaçlarına göre verilen kalıplardan birkaçının kumaşa uygulanması,
 - e) Dikilmesi ve süslenmesi (MEB, 1961a, s. 107).

Etek – Bluz

Etek-Bluz dersi, haftada 8 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Kadın giyimi hakkında bilgi:
- 2) Etek:
 - a) İki parçalı etek bikisi,
 - b) İki parçalı etek bikisi üzerine model uygulaması (pili, gode, bzg)
 - c) Kloş etek ve parçalı etek bikisi,
 - d) eşitli etek kumaşları hakkında teknolojik bilgi,
 - e) Etek modeli ve kumaş seçimi.
 1. Öğrencilerin yaş ve tiplerine göre model kumaş, renk seçimi ve kumaş miktarının hesaplanması,
 2. Hazırlanan etek bikisinin kumaşa uygulanması (Provanın gösterilmesi, provada esas olan iplik yönleri hakkında bilgi verilmesi),
 3. Dikiş (yırtmaç ve bel alışmaları),

4. Bitmiş ütüsü ve muhafazası.

3) Bluz:

a) Beden kalıp biçkisi:

1. Beden kalıbı biçkisi üzerinde çeşitli pens kaydırmaları,
2. Beden kalıbı üzerinde çeşitli kup ve yaka kaydırmaları,

b) Düz kol biçkisi üzerinde kısa ve turvakar kol biçkilerinin gösterilmesi,

c) Bluz modeli, kumaş, renk seçimi ve kumaş miktarının modele göre hesabı,

d) Öğrencilerin kendi ölçülerine göre hazırladıkları bluz patronunun kumaşa uygulanması,

1. Provanın gösterilmesi,
2. Bluzun dikişi, yaka, kol takma tekniği ve varsa ilik cep açıklaması,

e) Bitmiş ütüsü, temizliği, ve muhafazası hakkında bilgi verilmesi (MEB, 1961a, ss. 107-108).

Elbise

Elbise dersi, haftada 8 saat verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Kadın giyimi hakkında bilgi verilmesi,
- 2) Düz elbise biçkisi,
- 3) Düz elbise biçkisi üzerinde model uygulaması (kol ve yaka biçkisi),
- 4) Elbise modeli, kumaş, renk seçimi ve kumaş miktarının hesaplanması,
- 5) Öğrencinin kendi ölçüsüne göre hazırladığı patronun kumaşa uygulanması,
- 6) Provaya hazırlık,
- 7) Prova hakkında bilgi, yaka, kol takma ve yırtmaç tekniğinin öğretilmesi,
- 8) Bitmiş ütüsü, bakımı ve muhafazası,
- 9) Hamile kadın giyiminin tanıtılması (İhtiyaç olduğunda diktirilecektir).

Ayrıca dersin zamanının elverişli olması durumuna göre bir elbise veya döpiyes diktirilmektedir (MEB, 1961a, s. 108).

Çocuk ve kadın çamaşırı

Çocuk ve kadın çamaşırı dersi, haftada 8 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

1) Çocuk çamaşırları:

- a) Çocuk çamaşırları hakkında bilgi verilmesi,
- b) Kumaş ve malzemenin tanıtılması,
- c) Kumaş özellikleri,
- d) Külot, zıbın ve gömlek biçkileri ve bunlardan birinin kumaşa uygulanması,

2) Kadın çamaşırları:

- a) Sütyen:

1. Sütyenin sağlıkla olan ilgisi,
 2. Görünüşe etkisi,
 3. Sütyen çeşitleri hakkında genel bilgi,
 4. Göğüs şekline göre sütyen seçimi,
 5. Kumaş ve malzemenin seçimi ve özellikleri,
 6. Ölçü alma yöntemi ve hazır 3 boy sütyen ölçüsü verilmesi,
 7. Spor sütyen biçkisi:
 - a. Kumaşa uygulanması,
 - b. Provada dikkat edilecek önemli noktalar,
 - c. Dikilişindeki özellikleri, parçalarına yapılacak dubleler,
 - d. Süslenmesi,
- b) Külot:
1. Ölçü alınması,
 2. Külot biçkisi verilmesi,
 3. Kumaş hesaplanması ve seçimi,
 4. Dikilmesi ve süslenmesi (Seçilecek garnitürlerin kullanılışı ve zevkli olması),
- c) Kombinezon:
1. Ölçü alınması,
 2. Esas kombinezon biçkisi ve bu biçkiden faydalanarak basit kombinezon patronunun çıkarılması,
 3. Patronun kumaşa uygulanması,
 4. Provada dikkat edilecek konular,
 5. Dikilmesi ve süslenmesi (makine ve el dikişleriyle) (MEB, 1961a, ss. 108-109).

Erkek çamaşırı

Erkek çamaşırı dersi, haftada 8 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Erkek çamaşırları hakkında bilgi verilmesi:
- 2) Erkek iç çamaşırları:
 - a) Kumaş malzeme ve model seçimi,
 - b) Ölçü alma yöntemi,
 - c) Patron çıkarılması ve kumaşa uygulanması,
 - d) Dikilmesi, (Teyelsiz kola ile çalıştırılmaktadır.)
 - e) Çeşitli süslemeler
- 3) Pijama:

- a) Ölçü alma yöntemi,
- b) Kumaş ve malzeme ve model seçimi,
- c) Patron çıkarılması ve kumaşa uygulanması,
- d) Dikiş tekniğinin öğretilmesi, (Teyelsiz kola ile çalıştırılmaktadır.)
- e) Süslenmesi (MEB, 1961a, ss. 109-110).

Dikiş ihtisas dalı

Dikiş ihtisas dalı, şu derslerden oluşmaktaydı:

- Fantezi elbise,
- Manto veya dökar,
- Tayyör,
- Model değiştirme ve ters yüz yapma.

Fantezi elbise

Fantezi elbise dersi, haftada 8 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Fantezi giyim hakkında bilgi verilmesi,
- 2) Fantezi elbiseler için kullanılacak kumaş ve renklerin tanıtılması ve kumaş miktarının hesaplanması,
- 3) Modele göre patronun hazırlanması,
- 4) Patronun kumaşa uygulanması,
- 5) Prova özellikleri,
- 6) Dikilmesi ve süslenmesi,
- 7) Modelin özelliğine göre jupon, sütyen v.s. yaptırılması,
- 8) Bakımı ve muhafazası (MEB, 1961a, s. 110).

Ayrıca modele göre gerekli görüldüğünde drapaj konusuna yer verilmektedir.

Manto veya dökar

Manto ve dökar dersi, haftada 8 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Manto ve dökar hakkında bilgi verilmesi,
- 2) Kumaş ve malzemesinin tanıtılması,
- 3) Düz manto biçkisi,
- 4) Manto kolu biçkisi,
- 5) Manto biçkisi üzerinde dökar veya manto modellerinin uygulanması, (Modeller üzerinde çeşitli yaka biçimlerinin gösterilmesi)
- 6) Manto kumaşlarına ait teknolojik bilgi,
- 7) Patronların kumaşa uygulanması;
 - a) Prova özellikleri,

- b) Dikişi,
- c) Yaka tekniği,
- d) Astarlama ve özellikleri,
- e) Garnit rleri,

8) Bitmiş  t s  bakımı ve muhafazası (MEB, 1961a, s. 110).

Tayy r

Tayy r dersi, haftada 8 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmektedir. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Tayy r hakkında bilgi verilmesi,
- 2) Kumaş malzeme ve model tanıtılması ve seçimi,
- 3) Tayy r kumaşlarına ait teknolojik bilgi,
- 4) Tayy r biçkisi,
- 5) Tayy r kolu ve yaka biçkisi,
- 6) Patronun kumaşa uygulanması,
 - a) Prova  zellikleri,
 - b) Dikişi,
 - c) Tela hazırlığı ve geğirme tekniği,
 - d) Yakaların işlenmesi ve tekniklerin açıklanması,
 - e) Kalça telası hazırlama ve geğirme tekniği,
 - f) Cep,
 - g) Arka yaka hazırlığı, telalanması ve takma tekniği,
 - h) Kol, provaya hazırlama ve takma tekniği,
 - i)  t  tekniği,
 - j) Bitmiş  t  tekniği,
 - k) Astarlama,

7) Bakımı, muhafazası hakkında bilgi verilmesi (MEB, 1961a, ss. 110-111).

Model değiştirme ve ters yüz yapma

Model değiştirme ve ters yüz yapma dersi, haftada 8 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmektedir. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Büyüklerin kullanılmış giyeceklerinden çocuklara giyecekler yapılması
- 2) Eski bir giyeceğin yenilenmesi,
 - a) Ters yüz ederek,
 - b) Kumaş ve garnitür ilave ederek,
 - c) Boyayarak ve biçim değiştirerek (MEB, 1961a, s. 111).

Çamaşır ihtisas dalı

Çamaşır ihtisas dalı, şu derslerden oluşmaktaydı:

- Çocuk çamaşırı,
- Kadın çamaşırı,
- Sabahlık ve lizöz,
- Erkek gömleği ve kravat,
- Sütyen ve jartiyer,
- Erkek sabahlığı,
- Korsecilik.

Çocuk çamaşırı

Çocuk çamaşırı dersi, haftada 4 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Sıhhi bir kundak takımı hakkında bilgi verilmesi:
 - a) Kumaş, malzeme ve model seçiminde dikkat edilecek konular (İhtiyaç olduğunda diktirilmekteydi.)
- 2) Çocuk iç çamaşırları hakkında bilgi verilmesi,
- 3) Zıbın, külot, bebe gömleği, önlük, başlık bıçkileri,
- 4) Bıçkilerin kumaşa uygulanması,
- 5) Dikilmesi ve süslenmesi,
- 6) Yün örgü: Çocuk başlığı, patiği ve hırka örülmesi (MEB, 1961a, s. 111).

Kadın çamaşırı

Kadın çamaşırı dersi, haftada 8 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Kadın çamaşırlarının çeşitleri, kumaş ve malzeme hakkında bilgi verilmesi,
- 2) Külot:
 - a) Fantezi külot bıçkisi ve üzerinde çeşitli model çıkarılması,
 - b) Külot modellerinden birinin kumaşa uygulanması,
 - c) Dikilmesi ve süslenmesi.
- 3) Kombinezon:
 - a) Esas kombinezon bıçkisi ve üzerine çeşitli gecelik modellerinin uygulanması ve kaydırılması,
 - b) Fantezi kombinezon modellerinden birinin kumaşa uygulanması,
 - c) Dikilmesi ve süslenmesi.
- 4) Gecelik:
 - a) Beden kalıbı bıçkisi ve üzerin çeşitli gecelik modellerinin uygulanması,
 - b) Gecelik drapajı,
 - c) Bıçkiyle çıkarılan gecelik modellerinden birinin kumaşa uygulanması,
 - d) Dikilmesi ve süslenmesi (MEB, 1961a, ss. 111-112).

Sabahlık ve lizöz

Sabahlık ve lizöz dersi, haftada 4 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Kumaş, malzeme ve model seçimi,
- 2) Beden üzerinde lizöz biçkisi,
- 3) Beden kalıbı üzerinde sabahlık biçkisi,
- 4) Kol ve yaka biçkileri,
- 5) Sabahlık veya lizöz biçkilerinden birinin kumaşa uygulanması,
- 6) Dikilmesi ve süslenmesi,
- 7) Kol ve yaka biçkileri,
- 8) Sabahlık veya lizöz biçkilerinden birinin kumaşa uygulanması,
- 9) Dikilmesi ve süslenmesi (MEB, 1961a, s. 112).

Erkek gömleği ve kravat

Erkek gömleği ve kravat dersi, haftada 8 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Erkek gömleği:
 - a) Gömlek çeşitleri hakkında bilgi verilmesi,
 - b) Kumaş malzeme ve model seçimi,
 - c) Biçki ve kalıp verilmesi,
 - d) Kalıpların kumaşa yerleştirilme tekniği ve çizilerek kesilmesi,
 - e) Dikiş tekniğinin öğretilmesi (Teyelsiz kola ile çalıştırılmaktadır.),
 - f) Çeşitli yaka ve manşet çalışmaları.
- 2) Kravat:
 - a) Kravat hakkında bilgi verilmesi,
 - b) Kumaş, malzeme ve model seçimi,
 - c) Biçki ve kalıp verilmesi,
 - d) Kalıbın kumaşa uygulanması,
 - e) Dikilmesi ve süslenmesi (Basit nakış iğneleriyle) (MEB, 1961a, ss. 112-113).

Sütyen ve jartiyer

Sütyen ve jartiyer dersi, haftada 8 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Sütyen:
 - a) Sütyenin sağlıkla olan ilgisi,
 - b) Görünüşe etkisi,
 - c) Giyimle ilgisi,
 - d) Sütyen çeşitleri hakkında genel bilgi,

- e) Göğüs şekline göre sütyen seçimi,
 - f) Kumaş ve malzemenin seçimi ve özellikleri,
 - g) Ölçü alma yöntemi ve hazır 3 boy sütyen ölçüsü verilmesi,
 - h) Spor sütyen biçkisi,
 - 1. Kumaşa uygulanması,
 - 2. Provada dikkat edilecek önemli noktalar,
 - 3. Dikilişindeki özellikleri, parçalarına yapılacak dubleler,
 - 4. Süslenmesi,
 - i) Spor sütyen kalıbı üzerinden mideli sütyen kalıbı çıkartılması,
 - 1. Kumaşa uygulanması,
 - 2. Dikilmesi ve süslenmesi.
- 2) Jartiyer:
- a) Jartiyerlerin sağlıkla olan ilgisi,
 - b) Görünüşe etkisi,
 - c) Jartiyer şekilleri hakkında genel bilgi,
 - d) Kumaş ve malzemenin seçimi ve özellikleri,
 - e) Ölçü alınması,
 - f) Jartiyer biçkisinin verilmesi,
 - g) Patronun kumaşa uygulanması,
 - h) Provası,
 - i) Dikilmesi ve süslenmesi (MEB, 1961a, s. 113).

Erkek sabahlığı

Erkek sabahlığı dersi, haftada 4 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Erkek sabahlığı hakkında bilgi verilmesi,
- 2) Kumaş, malzeme ve model seçimi,
- 3) Ölçü alınması,
- 4) Patron çıkarılması,
- 5) Patronun kumaşa uygulanması,
- 6) Dikiş tekniğinin öğretilmesi,
- 7) Yaka çalışmaları ve astarlama,
- 8) Çeşitli süslemeler (Kapitone, aplike, biye, hazır garnitürler) (MEB, 1961a, ss. 113-114).

Korseçilik

Korseçilik dersi, haftada 4 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Korseinin sağlığımızla olan ilgisi,
- 2) Korse eşitleri hakkında bilgi verilmesi,
- 3) Korseinin giyimle olan ilgisi,
- 4) Korse kumaş ve malzemelerinin tanıtılması ve kumaş özelliği,
- 5) l alma yöntemi,
- 6) 4 parçalı korse bikisinin verilmesi,
 - a) Kumaşa uygulanması ve uygularken göz önünde tutulacak esaslar,
 - b) Prova tekniği,
 - c) Dikişindeki zellikler, parçalarına yapılacak dubleler,
 - d) Süslenmesi (MEB, 1961a, s. 115).

C. El sanatları

El sanatları dersleri, aşağıdaki ders gruplarından oluşmaktadır:

- Nakışa başlangıç,
- Kroşe ve yn rg,
- Moda ek ihtisas dalı,
 - o Ftr ve hasır şapka,
 - o Fantezi şapka ve işler,
 - o ocuk şapkası,
 - o ek I,
 - o ek II.
 - o Abajur ve ev süsleme,
 - o ocuk oyuncakları,
 - o Bebek.
- Nakış ihtisas dalları.
 - o Tl, file ve dantel anglez,
 - o Beyaz iş,
 - o Antep işi,
 - o Hesap ve Türk işleri,
 - o Çin iğnesi,
 - o Sim, sırma ve tel kırma işleri.

Nakışa başlangıç

Nakışa başlangıç dersi, haftada 4 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Nakış hakkında genel bilgi:
 - a) Nakışın kullanıldığı yerler ve eşitleri,

- b) Kasknak ve gergefin faydaları ve hazırlanması,
 - c) Desenin kumaş üzerine çizilmesi ve kopya etme alıştırmalarının temrinleri (tekrarlatılması),
- 2) Kumaş ve malzemede renk seçimi ve renklerin birbiriyle olan ilişkileri:
- 3) Etamin üzerinde çeşitli iğnelerin gösterilmesi,
- 4) Kanava (kanaviçe) üzerinde çalışma,
- a) Yarım puan,
 - b) Duble puan,
 - c) Dik ve verev goblen.
- 5) Gölge işi,
- 6) Aplike: Açık ve kıvrılarak (İnce ve kalın sarma, paris puanı ile),
- 7) Beyaz iş:
- a) Beyaz iş hakkında bilgi verilmesi,
 - b) Kumaş ve malzemenin tanıtılması,
 - c) Beyaz iş iğneleri,
 - 1. Tohum iğnesi
 - 2. İnce sarma,
 - 3. Rişliyö,
 - 4. Yuvarlak ve sivri dolgu,
 - 5. Basit fisto,
 - 6. Ciğer deldi,
 - 7. Kolber (MEB, 1961a, ss. 114-115).

Kroşe ve yün örgü

Kroşe ve yün örgü dersi, haftada 4 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Kroşe:
- a) Malzemenin tanıtılması,
 - b) Basit ve ara danteli yapılması,
- 2) Yün işleri:
- a) Yün ve şiş hakkında bilgi verilmesi,
 - b) Ters, yüz ve lastik örgü gösterilmesi,
 - c) Saçak, ponpon, püskül yapılması ve kordon bükülmesi,
 - d) Düz veya basit bir örgü ile bluz üzerinde cep, ilik, kol, yaka ve koltuk eksiltmeleri gösterilmesi,
 - e) Desenli örgü, ajur ve renkli işlerin parça üzerinde öğretilmesi,

- f) Kapüşon, bere, eldiven, çorap, çocuk başlığı, patik gibi tekrarlatılan alıştırmaların (temrinlerin) her birinden bir tane sınıfta örnek olarak yaptırılması (MEB, 1961a, s. 115).

Moda çiçek ihtisas dalı

Moda çiçek ihtisas dalı, şu derslerden oluşmaktaydı:

- Fötr ve hasır şapka,
- Fantezi şapka ve işler,
- Çocuk şapkası,
- Çiçek I,
- Çiçek II.
- Abajur ve ev süsleme,
- Çocuk oyuncakları,
- Bebek.

Fötr ve hasır şapka

Fötr ve hasır şapka dersi, haftada 4 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Şapkanın giyimle olan ilgisi ve kullanıldığı yerler hakkında bilgi,
- 2) Baş çevresi,
 - a) Baş çevresinin gerekliliği,
 - b) Müslim, leton, ekstrafor hakkında teknolojik bilgi,
 - c) Baş çevresi yapılışı (çeşitlerin açıklanması)
- 3) Fötr şapka:
 - a) Kullanılacak malzemenin tanıtılması ve teknolojik bilgi:
 1. Uygulanan modeller,
 2. Çeşitleri,
 3. Antre kurdelesi ve şapka lastiği,
 4. Tampon hazırlanması.
 - b) Model seçimi ve modelden kopya etme,
 - c) Fötrün sertleştirilmesi ve ütüsü,
 - d) Şapka provası ve provadan çıkarılması,
 - e) Süsleme hakkında genel bilgi.
- 4) Hasır şapka:
 - a) Kullanılacak malzemenin tanıtılması:
 1. Hasır ve çeşitleri hakkında teknolojik bilgi,
 2. Çeşitleri.
 - b) Şapkanın çalıştırılması,

c) Süslenmesi (MEB, 1961a, ss. 115-116).

Fantezi Şapka ve işler

Fantezi Şapka ve işler dersi, haftada 4 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmektedir. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Kullanılacak malzeme: spartri ve çeşitli kumaşlar hakkında teknolojik bilgi,
- 2) Kumaş Şapka:
 - a) Model seçiminde göz önünde bulundurulacak konular,
 - b) Mulaj yapılması,
 - c) Hazırlanan mulajın kumaşla kaplanması,
 - d) Garnitürler hakkında genel bilgi ve Şapkanın süslenmesi.
- 3) Gece Şapkası:
 - a) Gece Şapkaları hakkında genel bilgi,
 - b) eŐitli malzeme ile çeşitli model alıŐmaları.
- 4) Gece antası:
 - a) antalar hakkında genel bilgi,
 - b) Malzemenin tanıtılması,
 - c) eŐitli malzemeden gece antası.
- 5) Eldiven:
 - a) Eldiven hakkında genel bilgi,
 - b) Malzemenin tanıtılması,
 - c) Gece eldiveni alıŐması.
- 6) EŞarp, kemer, kolye, küpe v.s. (MEB, 1961a, s. 116).

ocuk Şapkası

ocuk Şapkası dersi, haftada 4 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmektedir. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) ocuk Őapkasının zellikleri ve eŐitleri,
- 2) Bebek Şapkası alıŐmaları (0-2 yaş arası),
- 3) Oyun Şapkası alıŐmaları (2-5 yaş arası),
- 4) Fantezi ocuk Şapkası (1-7 yaş arası),
- 5) Süslenmesi,
- 6) ocuk eldiven, eşarp, kravat v.s.

ocuk Şapkaları erkek ve kız çocuğu için patron çıkararak ve kalıp kullanarak çalıŐtırılmıŐtır (MEB, 1961a, s. 116).

iek I

iek I dersi, haftada 4 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmektedir. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Çiçek dersinde kullanılan malzeme hakkında teknolojik bilgi:
 - a) Kullanılan kumaşlar, teller ve kağıtlar,
 - b) Kola ve jelatin.
- 2) Kola ve jelatinin hazırlanması ve kasnağın tanıtılması.
- 3) Patron çıkarma:
 - a) Kumaşa uygulama,
 - b) Kesme.
- 4) Çiçekçilikte kullanılan boyaların tanıtılması:
 - a) Boyalar, renkler ve renklerin birbiriyle imtizacı,
 - b) Boya hazırlanışı,
 - c) Boyama yöntemleri (Su ve alkolün kullanım yerleri ve açıklaması).
- 5) Çeşitli kalınlıktaki tellere kağıt sarma:
 - a) Çiçekçilikte kullanılan kağıt cinsleri,
 - b) Kağıt boyama yöntemleri.
- 6) Çiçek tohumunun hazırlanması:
 - a) Arap zambak hakkında bilgi verilmesi,
 - b) Zambakın yapılması.
- 7) Basit tohumlardan birkaçının öğretilmesi:
 - a) Kükürt,
 - b) İrmik,
 - c) Lif,
 - d) Pamuk,
 - e) Renkli hamur.
- 8) Çiçekçilikte kullanılan aletlerin tanıtılması:
 - a) El ütöleri, cendere, cendere ütöleri ve zımba hakkında bilgi verilmesi,
 - b) Kepek yastığı ve kullanılması.
- 9) Tabii çiçekten patron çıkarma yöntemleri.
- 10) Çeşitli kumaşlardan yaprak yapılması külleme ve parafinleme.
- 11) Tek taraflı kumaşlar ve tüylü kumaşların sertleştirilmesi.
- 12) Çakı ve pensle çeşitli ütölerin gösterilmesi, kauçuğun kullanılması:
 - a) Tırmıklama,
 - b) Kenar kıvrımları,
 - c) Çekme,
 - d) Çimdik,
 - e) Pilileme.

13) Çeşitli kumaşlardan çeşitli kalınlıkta sap bükme.

14) Basit birkaç çiçeğin yapılması (Tabii ve fantezi) (MEB, 1961a, s. 117).

Çiçek II

Çiçek II dersi, haftada 4 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

1) Tabii çiçek:

- a) Ölçerek patron çıkarma,
- b) Çeşitli tohumlar, goncalar ve göbeklerin çiçekler üzerinde öğretilmesi,
- c) Yapıştırma yoluyla çift katlı çiçek yapılması,
- d) Çalışması güç olan tabii çiçek (Büyük baş ve saksı çiçekleri) yapılması.

2) Fantezi çiçek:

- a) Fantezi çiçek hakkında bilgi verilmesi,
- b) Kullanıldığı yerler,
- c) Kumaş ve malzemeleri,
- d) Çeşitli çiçeklerin yapılması,
 1. Deri, fötr parçaları ve rafya kullanmak,
 2. Meyve çalışmaları,
 3. Dekoratif çiçekler.
- e) Kreasyon çalışmaları,
- f) Mevsimlere göre doğada bulunan ve yapılan çiçeklerin vazoya yerleştirilmesi ve çiçek düzenlemesi hakkında bilgi verilmesi (MEB, 1961a, ss. 117-118).

Abajur ve ev süsleme

Abajur ve ev süsleme dersi, haftada 4 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Abajur çeşitleri, malzemeleri ve kullanıldığı yerler hakkında bilgi verilmesi.
- 2) Abajur çalışması ve süslemesi,
- 3) Yastık ve diğer ev süsleme eşyaları.

Çocuk oyuncakları

Çocuk oyuncakları dersi, haftada 4 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Oyuncakların çocuğun fikren gelişmesinde oynadığı rol,
- 2) Yaş ve çocuğun ilgisine göre oyuncak seçimi,
- 3) Sağlık bakımından oyuncak seçimi
- 4) Oyuncakta renk,
- 5) Malzemenin tanıtılması,
- 6) Oyuncakların yapılması.

Yaşlara göre oyuncak seçiminde ve yapılmasında gerekli bilgi ve becerilerin kazandırılması amaçlanmaktadır (MEB, 1961a, s. 118).

Bebek

Bebek dersi, haftada 4 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Yapma bebek ve kabartma tablo hakkında bilgi verilmesi,
- 2) Malzemenin tanıtılması,
 - a) Kitre,
 - b) Alçı,
 - c) Kağıt mukavva,
 - d) Tel,
 - e) Zamk,
 - f) Cam,
 - g) Sulu boya veya yağlı boya,
 - h) Vernik.
- 3) Model hazırlığı,
- 4) Tablo çalışmaları,
- 5) Çeşitli modellerde bebek çalışmaları (MEB, 1961a, s. 119).

Nakış ihtisas dalı

Nakış ihtisas dalı, şu derslerden oluşmaktaydı:

- Tül, file ve dantel anglez,
- Beyaz iş,
- Antep işi,
- Hesap ve Türk işleri,
- Çin iğnesi,
- Sim, sırma ve tel kırma işleri.

Tül, file ve dantel anglez

Tül, file ve dantel anglez dersi, haftada 4 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Tül üzerinde çalışma:
 - a) Malzemenin tanıtılması,
 - b) Deseni hazırlama şekli,
 - c) Çeşitli tül ajurlarının gösterilmesi,
- 2) File:
 - a) File alet ve malzemesi hakkında bilgi verilmesi ve kullanma yöntemi,
 - b) Kotonla kare ve yuvarlak file dokuma ve işleme (Dolgu ve röpriz iğneleri).

3) Dantel anglez (MEB, 1961a, s. 119).

Beyaz iş

Beyaz iş dersi, haftada 4 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Beyaz iş hakkında bilgi verilmesi,
- 2) Kumaş ve malzemenin tanıtılması,
- 3) Beyaz iş iğneleri:
 - a) Tohum iğnesi,
 - b) İnce sarma,
 - c) Rişliyö,
 - d) Basit fisto,
 - e) Yuvarlak ve sivri dolgu,
 - f) Ciğer deldi,
 - g) Kolber,
 - h) İngiliz işi,
 - i) Değişik fistolar,
 - j) Markalar (MEB, 1961a, ss. 119-120).

Antep işi

Antep işi dersi, haftada 4 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Kökeni hakkında bilgi verilmesi,
- 2) Malzemenin tanıtılması,
- 3) Tekniğin öğretilmesi,
- 4) Çeşitli ajurların gösterilmesi (MEB, 1961a, s. 120).

Hesap ve Türk işleri

Hesap ve Türk işleri dersi, haftada 4 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Kökeni hakkında bilgi verilmesi,
- 2) Malzemenin tanıtılması,
- 3) Hesap öğeleri,
 - a) Antika, düz, gözenmiş ve karşılaşmış,
 - b) Düz ve verev hesap iğnesi,
 - c) Ciğer deldi,
 - d) Sarma,
 - e) Susma,
 - f) Çekme ajur,

- g) Pesent,
- h) Muşabak,
- i) Mürver,
- j) Düz ve örme hesap.

4) Oya:

- a) Zürafa,
- b) Trabzan,
- c) Oya (MEB, 1961a, s. 120).

Çin iğnesi

Çin iğnesi dersi, haftada 4 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Çin iğnesi hakkında bilgi verilmesi,
- 2) Malzemenin tanıtılması,
- 3) Gölgesiz ve gölgeli çin iğnesi,
- 4) İpek, yün, koton ve rafya ile çalışma (MEB, 1961a, s. 120).

Sim, sırma ve tel kırma işleri

Sim, sırma ve tel kırma işleri dersi, haftada 8 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Sırma işleri hakkında bilgi verilmesi,
- 2) Malzemenin tanıtılması,
- 3) Aletlerin tanıtılması,
- 4) Çeşitli iğnelerin kullanılması ve çeşitli eşya üzerinde uygulanması.

Nakış konuları uygulanırken; yaptırılan işlerin günün ihtiyacını karşılaması, çevreye ve modaya uygunluğu gözönünde bulundurulmuştur (MEB, 1961a, s. 121).

D. Resim

Resim dersleri, aşağıdaki ders gruplarından oluşmaktadır:

- Genel resim,
- Mesleki ve tezyini resim,
- Ev planlama ve dekorasyon,
- Resim ihtisas dalı:
 - o Tezyini resim,
 - o Model çizme,
 - o Dekoratif ev eşyası.

Genel resim

Genel resim dersi, haftada 4 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Düz, kırık, kıvrık hatların çizdirilmesi (Alıştırma niteliğinde),
- 2) Geometrik şekil ve hatlardan basit su ve motiflerin hazırlanması,
- 3) Çiçek ve yaprak etüdü ve stilizeleri,
- 4) Renk hakkında genel bilgi ve renk uyumu.
- 5) Moda, resim ve nakış desenlerinden kopyalar,
- 6) Yöresel işlerin desenleri ve renklerinden faydalanıp çeşitli işlere uygulanması (Kilim ve çorap desenlerinin yün işlerine veya kanava işlerine uygulanması gibi) (MEB, 1961a, s. 121).

Mesleki ve tezyini resim

Mesleki ve tezyini resim dersi, haftada 4 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Moda resimlerinden kopyalar,
 - a) Kurşun kalem,
 - b) Sulu boya.
- 2) Kreasyon elbise modelleri,
- 3) Doğadan stilizeler,
- 4) Çeşitli giyim eşyası desenleri,
- 5) Çeşitli nakışlar için desenlerin hazırlanması ve kompozisyon hakkında bilgi verilmesi,
- 6) Canlı modelden krokiler,
 - a) Kurşun kalemle,
 - b) Sulu boya ile.
- 7) Türk motiflerinden çeşitli kopyalar,
- 8) Şapka kreasyonları (MEB, 1961a, s. 121).

Ev planlama ve dekorasyon

Ev planlama ve dekorasyon dersi, haftada 4 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Ev ve evin aile hayatındaki önemi:
 - a) Evin ailenin yaşama biçimi olan ilgisi,
 - b) Evin aile bireylerinin ihtiyacını karşılayacak niteliklerde olması.
- 2) Aile ihtiyacına uygun bir ev ve plan seçilmesi (Ev kiralama, yaptırma halinde) :
 - a) Evin ailenin bütçesine ve sağlık şartlarına uygun olması,
 - b) Evin çevresinin seçilmesi (Çalışma yerine, okul, çarşıya uzaklık ve yakınlığı),
 - c) Isıtma, ışıklandırma, havagazı, su v.s. tesisler,
 - d) Kiracı ve ev sahibi arasında anlaşma (kontrat),
 - e) Eşyanın taşınması ve yeni eve yerleşme.
- 3) Evin döşenmesi ve süslenmesinde önemli etkenler:

- a) Döşemeler (taş, ağaç, muşamba v.s.),
 - b) Halı, kilim, hasır v.s.,
 - c) Perde, stor ve panjur,
 - d) Kumaşlar (Perdelik, döşemelik),
 - e) Abajurlar,
 - f) Kitap ve kitabın süslemesindeki önemi,
 - g) Duvarları süsleyecek resim v.s.
 - h) Çiçek ve vazolar.
- 4) Evin düzenlenmesi, döşenmesi ve süslenmesi:
- a) Evin bölümlerinin birbiriyle olan ilgisi,
 - b) Mobilya ve diğer ev eşyasının, ihtiyaca ve aile bütçesine göre sağlanması,
 - c) Mevcut eşyaların yeni eve uydurulması.
 - d) Ev eşyası, mobilya seçimi ve alımında bilinmesi gereken teknolojik bilgiler,
 - e) Vitrin süsleme,
 - f) Kullanılan başlıca mobilyalar,
 - g) Antre, hol, oturma odası, misafir odası, yemek odası, yatak odası, çocuk odası, mutfak, kiler ve banyo gibi yerlerin mobilyaları, düzenlenmesi ve süslenmesi.
- 5) Evin süslenmesinde renk ve renklerin önemi:
- 6) Onarım:
- a) Badana, yağlı boya yapılması,
 - b) Sandalye, minder ve basit mobilyanın yüz kumaşlarının değiştirilmesi ve cilası.

Ev planlama ve dekorasyon dersinin amaçları şöyle sıralanmıştır:

- 1) Bir eve sahip olmanın önemi ve yerleşmede göz önünde bulundurulması gereken konular hakkında bilgi verilmesi,
- 2) Ailenin ihtiyaçlarını göz önünde tutarak ev planı seçebilme değerlendirme anlayışının kazandırılması,
- 3) Mobilya seçimi, satın alınması ve süslemesinde gerekli olan bilginin verilmesi,
- 4) Elde mevcut her türlü eski ev eşyasını ele alarak tadilat, tamir ve ilavelerle değerlendirme davranışının kazandırılması,
- 5) Yaptırılmak istenilen herhangi bir mobilyanın anlaşılır biçimde basit resmini çizme ve ölçülendirme bilgisinin verilmesi,
- 6) Desen, renk ve dekorasyonun eve değer kazandırmasında sağladığı faydaların anlaşılması (MEB, 1961a, ss. 121-123).

Resim ihtisas dalı

Resim ihtisas dalı, şu derslerden oluşmaktaydı:

- Tezyini resim,
- Model çizme,

- Dekoratif ev eşyası.

Tezyini resim

Tezyini resim dersi, haftada 4 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Yaprak ve çiçek etütleri,
 - a) Kurşun kalem,
 - b) Sulu boya,
 - c) Çini mürekkebi.
- 2) Çeşitli konular için tezyinat (süsler) hazırlanması,
 - a) Çeşitli nakış iğneleriyle ilgili örtü desenleri kompozisyonları,
 - b) Elbise nakış desenleri,
 - c) Monogram (MEB, 1961a, s. 123).

Model çizme

Model çizme dersi, haftada 4 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

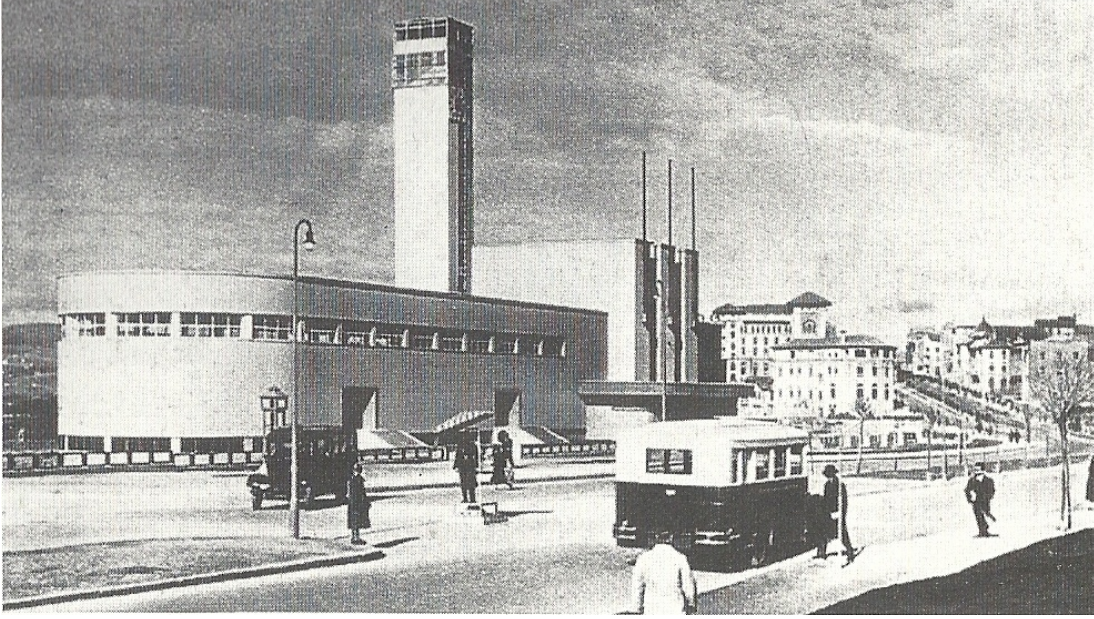
- 1) Çeşitli model çizme tekniği:
 - a) Kurşun kalemle,
 - b) Çini mürekkebi ile,
 - c) Tek renk boya ile,
 - d) Artistik boyama.
- 2) Çizilen modelin kumaşa uygulanması (MEB, 1961a, s. 124).

Dekoratif ev eşyası

Dekoratif ev eşyası dersi, haftada 8 saat olmak üzere 4 aylık sürede verilmekteydi. Bu derste işlenen konular aşağıda verilmiştir.

- 1) Çeşitli stilizeler:
 - a) Doğadan,
 - b) Eski Türk desenlerinden,
- 2) Doğa ve eski Türk desenleri araştırmalarından yararlanarak tezyini nitelikte sular, motifler ve kompozisyonlar hakkında genel bilgi.
- 3) Ev süslemelerinde çeşitli çalışmalar “boya ile” tabak, vazo, takvim, albüm, abajur, çeşitli kutular, pano v.s.
- 4) Giyimi tamamlayan parçalar üzerinde çalışmalar, eşarp, bluz, etek, kemer, ayakkabı, küpe, kolye, bilezik v.s. (MEB, 1961a, s. 124).

EK G

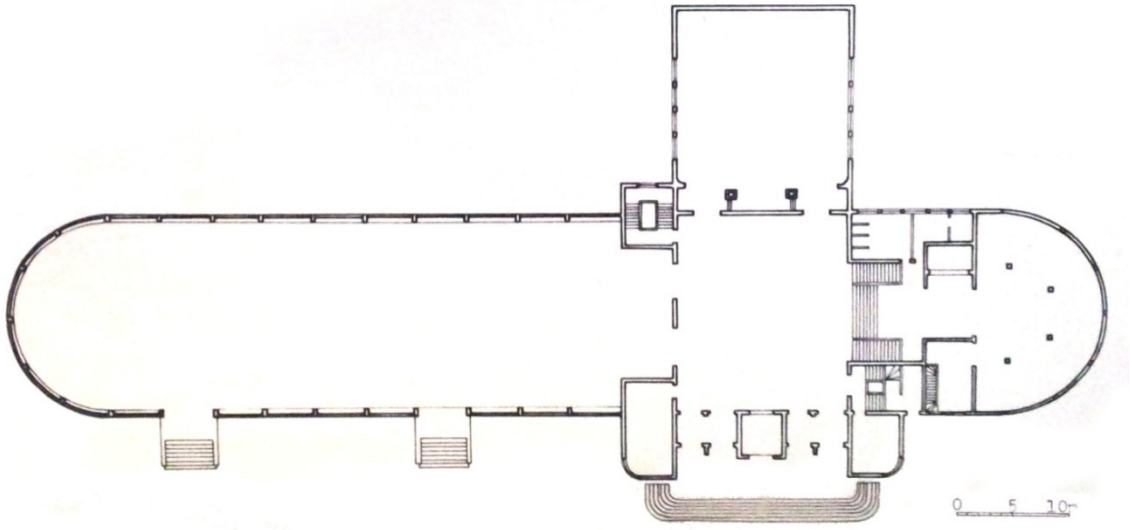
Şekil G.1 : Sergi Evi (1933), Ankara, Şevki Balmumcu (Alsaç, 2005).

Şekil G.2 : Şevki Balmumcu tarafından uluslararası mimari tutumla tasarlanan Ankara Sergi Evi, 1933-1935 (Tapan ve Sözen, 1973).

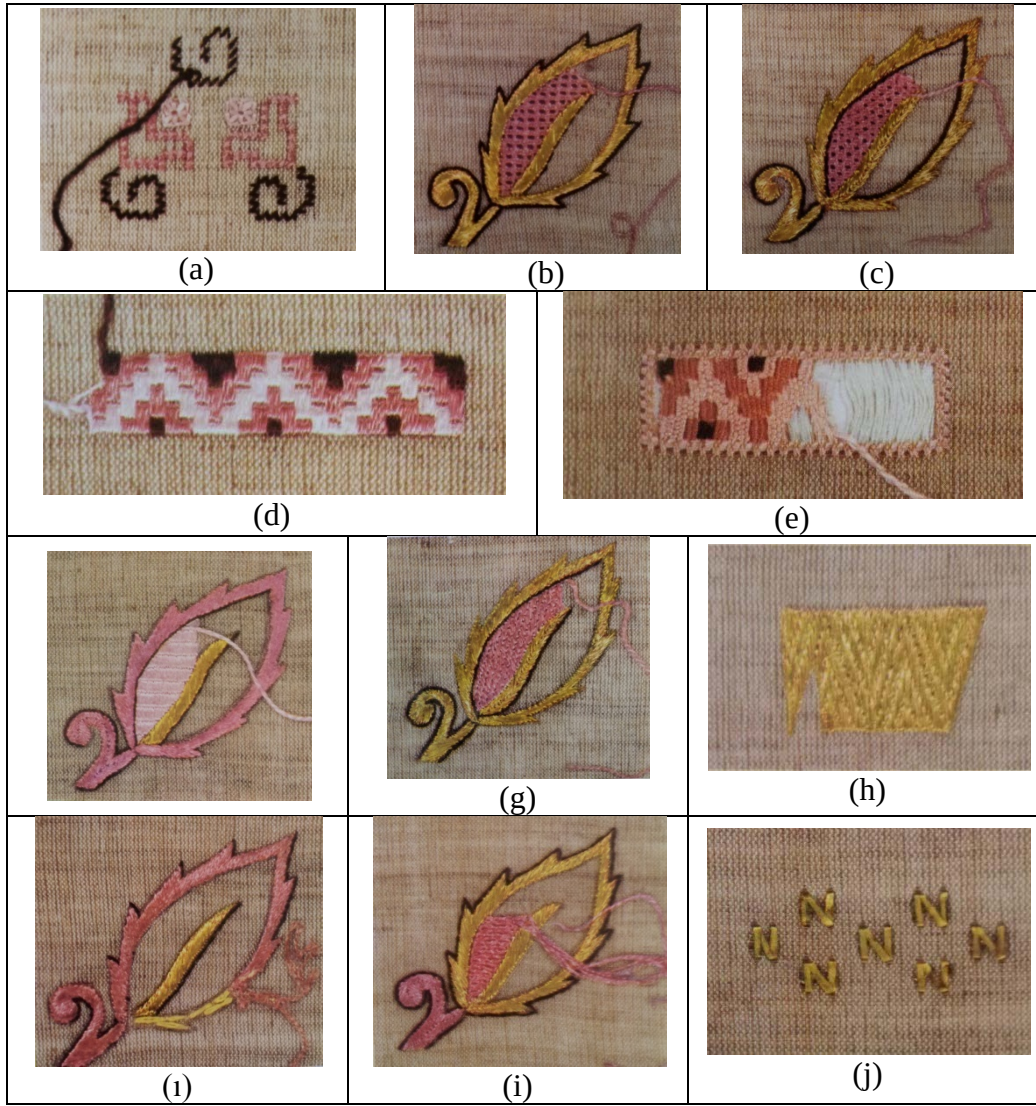

Şekil G.3 : Sergi Evi, iç görünüş, Ankara, Şevki Balmumcu (Alsaç, 1976).

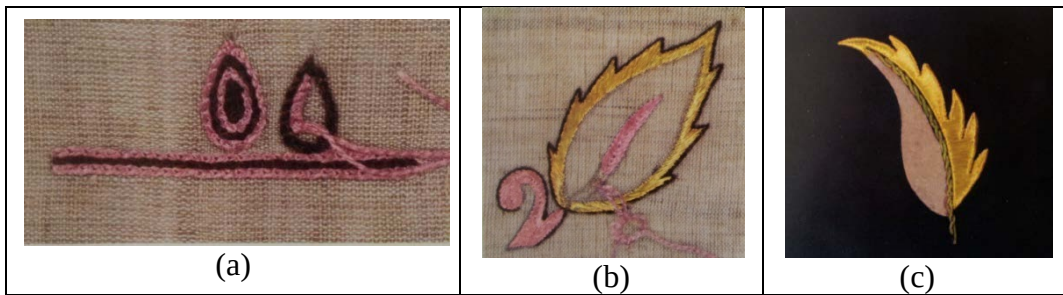

Şekil G.4 : Ankara, Sergi Evi, Birinci kat planı (Sözen, 1984).

EK H

Şekil H. 1 : Hesap işleri (a) İğne ile yapılan hesap işi. (b) Kenarı sırma, ortası ipekle yapılmış hesap işi ajur (muşabak). (c) Mürver iğne örneği. (d) Susma işi. (e) Kesme. (f) Düz işlenen pesent iğne. (g) Verve işlenen pesent iğne. (h) Civan kaşı. (i) Sarma tekniği. (j) Atma işi. (j) Tel kırma. (Sürür, 1976, ss. 37-39).

Şekil H. 2 : Yazma işlemleri (a) Kasnak işi. (b) Balık sırtı. (c) Maraş işi dival. (Sürür, 1976, ss. 40-41).

EK I

Çizelge I. 1 : Ankara Olgunlaşma Enstitüsünün 1958-1972 yılları arasında yurt içinde düzenlediği defile ve sergiler (Akın, 2011, ss. 109-114).

Defile tarihi	Yurt içinde defile ve serginin yapıldığı yerler
08.05.1965	Bursa Çelik Palas'ta Türk kadınlar birliği adına defile
09-26.07.1966	Ankara Vapurunda gazeteciler sendikasının tertiplediği seyyar sergiye gönderilen eşyalar
12.12.1966	İzmir Efes'te büyük defile.
16.12.1966	Bursa Çelik Palas'ta büyük defile.
10.05.1968	Hilton Oteli'nde Sanat Mektepleri mezunları adına yapılan defile.
04.06.1968	Ankara Yıldırım Beyazıt Yıba Çarşısı'nın açılışı münasebetiyle yapılan sergi.
16-18.12.1968	Ankara Otelinde yapılan büyük defile (Aynı defile İstanbul, İzmir, Bursa ve Adana'da çeşitli dernekler yararına yapılmıştır.)
09.01.1969	Adana'da Yardım Sevenler Derneği yararına yapılan defile
11.01.1969	Antakya'da Yardım Sevenler Derneği yararına yapılan defile.
25.01.1969	Bursa Çelik Palas'ta Steroptomistler Kulübü adına yapılan defile.
12-14.05.1969	Ankara Kent Otelinde yapılan Konfeksiyon defilesi.
02.05.1969	Ankara Marmara Otelinde Konfeksiyon defilesi.
20.05.1969	Diyarbakır Türk Kanser Araştırma ve Savaş Kurumu Başkanlığı adına yapılan hazır giyim defilesi.
24.05.1969	İskenderun Ticaret Lisesi Öğrencileri Koruma Derneği yararına yapılan hazır giyim defilesi.
05.06.1969	İstanbul Hilton Otelinde Milletlerarası Ticaret Odasının tertiplediği defile.
20.10.1969	İzmir Türk Kadınlar Birliği Başkanlığı yararına düzenlenen defile.
25.12.1969	Eskişehir Kimsesiz Çocukları Koruma Derneği yararına yapılan defile.
24.12.1969	Konya Kadınlar Birliği Başkanlığı yararına yapılan defile
22.12.1969	İzmir Efes Otelinde Kadınlar Birliği Başkanlığı adına yapılan defile.
16-18.12.1969	Büyük Ankara Otelinde üç gün yapılan büyük defile
28.12.1969	Bursa Çelik Palas'ta Verem Savaş Demeği Başkanlığı adına yapılan defile.
05.01.1970	Eskişehir Kimsesiz Çocukları Koruma Derneği adına yapılan defile.
09.01.1970	İstanbul Erenköy Aeryumu Koruma ve Yaşatma Derneği yararına yapılan Hilton'daki defile.
11.01.1970	Samsun Yardım Sevenler Derneği adına yapılan defile.
16.01.1970	Adana Orduevi'nde, Yardım Sevenler Derneği adınayapılan defile.
18.01.1970	Antakya Türk Kadınlar Birliği adına yapılan defile.
35.05.1970	İzmir Çocuk Esirgeme Kurumu yararına yapılan defile.
18.05.1970	Bursa Steroptomistler Kulübü adına yapılan defile.
18.06.1970	Japonya'nın Osaka Şehrinde açılmış olan Expo70 Dünya sergisinde teşhir edilmek üzere gönderilen defile ve sergi eşyaları.
28.06.1970- 28.07.1970	Gazeteciler Cemiyetinin tertip ettiği Avrupa Limanları Turistlik Sergi ve defilesi.
17.04.1971	İzmir Efes'te Cumhuriyet Kız Enstitüsü Yetişenler Derneği Başkanlığı adına yapılan büyük defile.

Çizelge I.1 (devam) : Ankara Olgunlaşma Enstitüsünün 1958-1972 yılları arasında yurt içinde düzenlediği defile ve sergiler (Akın, 2011, ss. 109-114).

Defile tarihi	Yurt içinde defile ve serginin yapıldığı yerler
19-21.04.1971	Büyük Ankara Otelinde Türk Hava Kuvvetlerini Güçlendirme yararına düzenlen hazır giyim defilesi.
23.04.1971	Kayseri güzel Sanatlar Derneği Başkanlığı adına yapılan hazır giyim defilesi.
26.04.1971	İstanbul Erenköy Aeryumu Koruma ve Yaşatma Derneği adına yapılan hazır giyim defilesi.
15.06.1971	Resim Atölyesinin Okul galerisinde açtığı resim sergisi.
12.07.1971	Gazeteciler Cemiyeti'nin düzenlediği turistlik sergi ve defile gezisi.
29.11.1971	İran Devletinin kuruluşunun 25. yıldönümü münasebetiyle Tahran şehrinde yapılan sergi ve defile.
16.03.1972	Adana'da Türk Kadınlar Birliği Başkanlığı yararına yapılan hazır giyim defilesi
18.03.1972	İskenderun Türk Kadınlar Birliği Başkanlığı yararına yapılan hazır giyim defilesi.
20.03.1972	Antakya Türk Kadınlar Birliği Başkanlığı yararına yapılan hazır giyim defilesi.
17.04.1972	Çiçek atölyesinin açmış olduğu Akbank Galerisindeki çiçek sergisi.
09.05.1972	İstanbul Erenköy Aeryumu Koruma ve Yaşatma Derneği adına düzenlenen hazır giyim defilesi.
10.05.1972	Gölcük Subay Eşleri Derneği Başkanlığı yararına yapılan hazır giyim defilesi.
24.05.1972	Muğla Kız Enstitüsü yararına düzenlenen hazır giyim defilesi.
29.05.1972	Denizli Kız Enstitüsü yararına yapılan defile.
29-31.05.1972	Okul salonunda üç gün devam eden Buldan kumaşlarından yapılan hazır giyim defilesi.
12.06.1972	Türkişi Atölyesinde Okul Galerisinde açtığı sergi.
21.06.1972	Çamaşır Atölyesinin Okul Galerisinde açtığı sergi.

Çizelge I. 2 : Ankara Olgunlaşma Enstitüsünün 1958-1972 yılları arasında yurt dışında düzenlediği defile ve sergiler (Akın, 2011, ss. 109-114).

Defile tarihi	Yurt dışında defile ve serginin yapıldığı yerler
23.08.1961	Milli Birlik Komitesinin tertip ettiği Batı Akdeniz sergi gezisi
30.04.1963	Belçika’da Gand Şehrinde Eurac 63 sergisi
15.05.1963	Milli Eğitim Bakanlığı kanalıyla Finlandiya’da sergi
28.06.1963	10. Milletlerarası Kıbrıs Fuarına sergi
21.02.1964	Milano’da Uluslararası “Milli Sanatlar Elisheri ve Folklor” sergisi
30.04.1964	Ticaret odaları, sanayi odaları ve ticaret borsaları birliğinin teşebbüsü ile Brüksel’deki sergi
24.04.1964	Floransa’da XXVII. Uluslararası el sanatları sergisi
17.02.1965	Kore’de Milli Komisyonun tertiplelediği Uluslararası sergi
Mayıs 1965	Almanya’da düzenlenen seri ve giyim geçidi
22.03.1966	Paris fuarına sergi için gönderilen eşyalar
29.08.1966	Paris fuarına gönderilen sergi eşyaları
07.10.1966	Milletlerarası Tunus Fuarına gönderilen elişleri.
09.06.1967	İsviçre’nin Zurich Şehrinde Türk el sanatları Sergisi.
10.11.1967	Avusturya’nın Linz Şehrinde düzenlenecek Türk haftasında sergi ve defile.
16.02.1968	Washington Büyükelçiliğinde defile.
31.03.1968	Viyana’da tertiplenen Türk haftasında sergi.
08.05.1968	Paris’te Turizm Bakanlığının açılışında yapılan sergi ve defile.
22.09.1968	Televizyonda gösterilmek üzere Bağdat fuarına gönderilen işler.
15.12.1968	Roma İtalyan Kızılhaç “NATALE OGGI ” Sergisine katılım.
05.01.1969	Türk-Japon Kadınlar birliği için Tokyo’ya gönderilen milli kıyafetlerin konferans nedeniyle 24 adet resminin gönderilmesi.
19.04. 1969	Uluslararası Paris Fuarına katılım.
15.09.1971- 02.10.1971	Amerika Washington-New York Şehrinde açılan sergi ve defile.

EK J

Aksesuar: Giyimle beraber kullanılan ve onu tamamlayanlar anlamındadır. Giyim aksesuarları olarak bir elbiseyi, bir tayyörü, bir mantoyu; çanta, ayakkabı, şapka, eldiven, kemer, eşarp, kolye, küpe ve benzerleri tamamlar (Şamlı, 1966).

Aplike: Bir kumaş üzerindeki işlemlerin, konturlarından kesilerek ve ajurlanarak başka bir yüzey üzerine yapıştırılmasına aplikasyon denilir. Bu işleme tekniğine halk arasında “oturtma” denir (Sürür, 1976).

Atlas: İpekli bir dokuma türü. Yüzü ipek, tersi pamukla dokunan parlak bir kumaş. Sırma işleme gibi ağır işlemlere dayanıklı olması ve parlaklığını uzun süre koruması, değerli bir kumaş olarak sayılmasına neden olmuştur (Görünür, 2010).

Atma işi: Kumaşın yüzüne belli aralıklarla düz iplikler atılır, sonra bunların ters yönünde belirli aralıklar bırakılarak atılan ipliklerin incecik tutturulması yoluyla işlenir (Sürür, 1976).

Bez: Pamuk veya keten ipliğinden yapılan dokuma, çaput (TDK, 1998).

Bezeme: Değişik bezeklerden oluşan süsleme (TDK, 1998).

Balıksırtı: Sağa ve sola doğru ipliklerin verevine sarılmasıyla yapılan tekniğe denir (Gönül, 1973).

Bindallı entari: Üzerine sırma ile kabartma yaprak, dal çiçek motifleri işlenmiş genellikle koyu renkli kadifeden entari. Düğünler gibi özel günlerde giyilirdi (Görünür, 2010).

Cepken: Gömlek ya da entari üstüne giyilen, beden boyu kısa, bele kadar olan önü açık, uzun kollu bir tür ceket (Görünür, 2010).

Ciğerdeldi: Beyaz iş iğne tekniklerinden olan ciğerdeldi genellikle puan, mine, nokta, üzüm salkımı gibi küçük yuvarlakların işlenmesinde kullanılan tekniktir (Korkusuz, 1971).

Civankaşı: Altın ve gümüş simle yapılan, verevpesentle üçgen biçiminde işlenerek yapılan bir işleme tekniğidir (Sürür, 1976).

Çarşaf: Baştan örtülen, bütün vücudu sarıp örten ipekli, yünlü, pamuklu kumaşlardan yapılmış sokak giysisi. Pelerinli ve etekli, iki parçalı olanları da vardır. 19. Yüzyıl sonunda Suriye’den gelen etki ile yayılmış, kısa bir süre sonra kadınlar tarafından sokak kıyafeti olarak kullanılmıştır (Görünür, 2010).

Çevre: İnce, sık, keten bezden yapılmış, kenarları nakışlı, dört köşeli parçalardır (Gönül, 1973).

Çin İğnesi: İpek iplikle motif yüzeyini doldurarak işlenen, geçişli renk kullanarak gölgeli yüzeyler oluşturan işleme türü (Görünür, 2010).

Dantel: Değişik biçim ve motiflerde ince ağ görünümünde, her türlü iplikle örülebilen, tek başına ya da bir kumaşın kenarına işlenen süs örgüsü (Görünür, 2010).

Desen: 1. Dokumalar ile halı, kilim vs. gibi yaygıları süsleyen öğelerin tümü. 2. Resim sanatçısının ya da öğrencisinin eskiz niteliğinde ve genellikle karakalem, füzün gibi malzemelerle yaptığı çalışma (Sözen ve Tanyeli, 1994).

Dival işi: “Bindallı ya da Maraş işi” de denir. Kadife, atlas ve ipek kumaşların üstüne şablon olarak kartondan kesilmiş bir süsleme motifi koyup, üzerinden sarma biçiminde sırma işlenerek yapılan bir kumaş süsleme tekniği (Görünür, 2010).

Dokuma: İki ya da daha çok iplik grubunun çeşitli düzenlerde birbiri arasına geçerek birbiriyle kenetlenmesi işlemine ve bu kenetlenme sonrası oluşan mamullere denir (Aytaç, 1997).

Elişi: Yapımı özel bir beceriyi gerektiren ve bezeme yönü ağır basan her türden nesneyi niteler (Sözen ve Tanyeli, 1994).

Eskiz: Bir proje, tasarım ya da sanat yapıtını sonuç-biçimiyle ortaya koymadan önce yapılan ön hazırlık, taslak (Sözen ve Tanyeli, 1994).

Etamin İşi: Tıpkı kanaviçe gibi kumaş üzerine daha büyük kareli malzeme vasıtasıyla ve daha kalın ipekle işlenen ve sonradan iplikleri sökülmeyen bir nakıştır (Gönül, 1973).

Fantezi: Ağırbaşlı olmayan, süslü, çeşidi değişik olan giyimlerdir. Fantezi giyimleri; tül, dantel, güpür, organze, saten, otoman, fay, naylon, lame gibi fantezi kumaşlardan hazırlanır (Şamlı, 1966).

Ferace: Eskiden kadınların sokağa çıkarken giydiği manto benzeri, bol, yakasız giysi (Görünür, 2010).

Fırfır: Giysi perde ya da örtülerin kenarına dikilen kırmalı, büzgülü düz ya da verev kesilmiş kumaş bant (Görünür, 2010).

Fisto: Elde ya da makinede işlenmiş süslemeli şerit (Görünür, 2010).

Fötr: İnce ve yumuşak keçe (Görünür, 2010).

Gergef: Üzerine nakış işlenecek kumaşların gerilmesi için yapılmış daire ya da dikdörtgen biçiminde ahşap araç (Sözen ve Tanyeli, 1994).

Goblen: Nakış çalışmalarında kullanılan kanava kumaşının bir çeşididir; sık dokunuşlu ve tek tellidir (Dinçsoy ve Polat, 1963).

Güpür: Dokuma yöntemiyle üretilen bir dantel (Görünür, 2010).

İpekli: Tamamen ipek ipliğinden dokunmuş ya da içinde ipek bulunan kumaşlar (Görünür, 2010).

İşleme: Deri ve dokumalar üzerine, iğneyle değişik cins renkteki ipliklerle yapılan bezemeler (Sözen, 1998).

Kadife: Yüzeyi havlı, parlak, yumuşak ipekli kumaş (Görünür, 2010).

Kanava: İsmini Latince kenevir manasına gelen “Cannabis” kelimesinden alan kalın, kaba dokunuşlu bir kumaştır (Dinçsoy ve Polat, 1963).

Kanaviçe işi: Çeşitli kalınlıktaki kanava kumaşları üzerinde yün, pamuk ve ipek ipliklerle yapılan bir işlemdir (Dinçsoy ve Polat, 1963).

Kapitone: İçi pamuk veya yün ile doldurularak eşit aralıklarla dikilmiş kumaş (Görünür, 2010).

Kasnak: Üzerine bez ya da tual gerilen ahşap çerçeve (Sözen ve Tanyeli, 1994).

Kasnak ve Suzeni: Kasnağa geçirilmiş kumaş üzerine tığ veya iğne ile işlenir. Tığ ile yapılabildiği “Suzeni”, iğne ile yapılabildiği “zincir” veya “kasnak işi” denir (Sürür, 1976).

Kemer: Kumaş, deri ya da metalden yapılan, bele bir kere dolanarak toka vb gibi şeylerle iki ucu birbirine tutturulan bel bağı, şerit (Görünür, 2010).

Kesme: Kumaşın atkı ya da çözgü ipliklerinden belirli miktarı çekilerek çıkarılır. Sonra da paralel çizgiler halinde duran atkı ve çözgü ipliklerinin birkaçı işlenmesi istenen örneğe göre bir araya toplanarak renkli ipliklerle işlenir (Sürür, 1976).

Keten: Keten bitkisinin liflerinden yapılan dokuma (Görünür, 2010).

Kılabdan: Kullap denilen eğirme dolabı ile sarılan sırma veya tel ile karışık ipek veya pamuk iplik. Bakırdan çekilip yaldız vurulmuş sırma taklidi (Görünür, 2010).

Kloş: Alta doğru çan gibi genişleyen bir etek biçimi (Görünür, 2010).

Kordon: Birçok ipliğin bir arada makine ya da elle bükülmesiyle oluşturulan kalın ip. Daha çok ipekten yapılır (Görünür, 2010).

Kordon tutturma tekniği: Kordonu kıvrarak, alan dolgulayacak şekilde spiraller, bitkisel motifler ya da geometrik motifler oluşturup, süslenecek alandaki kumaş üzerine iğne iplik yardımıyla tutturularak yapılan işleme (Görünür, 2010).

Kundak: Yeni doğmuş çocuğu ilk aylarda sıkıca sarıp sarmalamaya yarayan geniş bez (TDK, 1998).

Motif: Bir tablonun, bir figürün veya bir tezyini resmin esasını teşkil eden şekil ve unsurdur (Arseven, 1983).

Muşabak: “Müşebbek, şebekeli, ağ örgülü” olarak da adlandırılan işleme tekniğinde çıkış doğrudan doğruya verevine başlar (Sürür, 1976). İki taraflı yani tersi ve yüzü aynı olan bir nakıştır (Gönül, 1973).

Mürver: Muşabak gibi kafesli olan bir nakıştır; tersi ve yüzü aynı değildir (Gönül, 1973). Bu işleme tekniği sayma esasına dayanır ve kare, üçgen, dörtgen biçiminde yapılır (Sürür, 1976).

Nakış: Genellikle kumaş üzerine renkli iplikler veya sırma ve sim kullanarak elle, makineyle yapılan işleme, el işi, ince iş (TDK, 1998).

Nervür: Bir iki milimetre genişliğinde küçük pili (Görünür, 2010).

Organtin: İnce, şeffaf, hafif fakat sağlam olan bir çeşit kumaştır (Dinçsoy ve Polat, 1963).

Organza: Düz dokunuşlu, sıkı, ince ve şeffaf bir kumaştır (Dinçsoy ve Polat, 1963).

Opal: Düz dokunuşlu, ince, yumuşak ve hafif olan bir kumaştır (Dinçsoy ve Polat, 1963).

Oya: Yemeni, mendil, çevre kenarlarına gömlek ve giysilerin yaka kol ve eteklerine süs olarak değişik malzeme ve teknik ile yapılmış el işi ince örgü, dantel (Görünür, 2010).

Pamuklu: Pamuk ipliğinden ya da pamuk ipliği ile başka iplik karıştırılarak dokunmuş kumaş (Görünür, 2010).

Patron: Kumaşın biçilmesine yarayan, bir giysi örneğindeki parçaların biçimine göre kesilmiş kâğıt, kalıp (TDK, 1998).

Payet: İşlemede kullanılan küçük pırıltılı pul (Görünür, 2010).

Pazen: Kabarık ve düz dokunuşlu, bir tarafı kadife gibi tüylü olan pamuklu bir kumaştır (Dinçsoy ve Polat, 1963).

Pesent: Atkı, çözgü ipliklerinin sayılmasıyla gerçekleştirilen bir işleme tekniğidir. Bunun için üç ipliğin alttan ve üç ipliğin üstten sayılır ve dönüşte üstten gidilen yerler alttan, alttan gidilen yerler de üstten doldurulur (Sürür, 2010).

Pesent Sarma: İplikleri, bir taraftan öbür tarafa atılıp sarılmak suretiyle yapılan işleme çeşididir (Öğüt, 1971).

Pili: Giysilere bolluk vermek için ya da süs olarak ütü ya da dikişle yapılan kumaş kıvrım ya da katlaması (Görünür, 2010).

Saten: Sık ve düz dokunmuş, pürüzsüz yumuşak parlak dökümlü bir ipek kumaş (Görünür, 2010).

Sarmalı hesap: “Dolgulu hesap” olarak da adlandırılan belli tel adedi sayılarak ortaya çıkarılan bir nakıştır (Sürür, 1976).

Sırma: Altın yaldızlı ya da yaldızsız, işlemelerde kullanılan gümüş tel (Görünür, 2010).

Sim: Altın yaldızlı ince gümüş telin üzerine sarılarak meydana gelen iplik (Tuğtaş, 1971).

Susma: Arada bir tel bırakmamak üzere bir sayı arttırılmak veya eksiltmek suretiyle yapılan bir nakıştır (Gönül, 1973).

Süsleme: Bir binayı veya eşyayı, kullanım amacı yanında göze daha güzel göstermek için çeşitli türlerde yapılan çalışmaların genel adı (Erden ve diğ, 1999).

Süsleme sanatı: Bir yüzey üzerine renkli veya renksiz, düz veya kabartma motiflerin uyumlu bir düzen içinde yerleştirilmesidir (Fenercioğlu, 1973).

Şalvar: Genellikle ağı çok bol ve sarkık olan, üst kısmından bele bir uçkurla bağlanan her tür kumaştan yapılabilen geniş üst donu (Görünür, 2010).

Şifon: Çoğunlukla ipekten bez ayağı dokunmuş çok yumuşak, ince saydam bir kumaş (Görünür, 2010).

Tafta: İpek veya suni ipekten yapılan, tüysüz, parlak, düz dokunuşlu ve her iki yüzü de aynı olan bir kumaştır (Dinçsoy ve Polat, 1963).

Tahrirli pesent: Pesent işleme tekniğinde değişik renkte ipek ya da bükülmüş iplik kullanılmasıdır. Bu teknikte renkler çok iyi belirlendiğinden çiçek motiflerinde kullanımı uygundur (Sürür, 2010).

Tayyör: Ceket ve etekten oluşan kadın giysisi (TDK, 1998).

Tel kırma: Altın, gümüşve bakır telle; özel başlı basık gümüşten bir iğne ile işlenir. İğnenin kumaştan çıktığı yerden 6 iplik sayılarak verevine çıkılır ve iğne 6 iplik yukarıya batırılır ve alttan çarpaz, üstten bir N harfi meydana getirilir (Sürür, 2010).

Terlik: Evde giyilen hafif ayakkabı. Arkalıksız ya da arkası kapalı türleri vardır (Görünür, 2010).

Tezyin: İslam Sanatında soyut, bitkisel, figürlü ya da hat sanatına dayalı motiflerin kullanıldığı yüzey süslemesi (Hattstein ve Delius, 2007).

Tuşe: Kumaşın yumuşaklık derecesi (Url-6).

Üçetek entari: Etek kısmı üç parçadan oluşan önden açık yırtmaçlı entari (Görünür, 2010).

Verev iğne: İğne çıktığı yerden yukarıya üç iplik sayılarak batırılır ve alttan aynı hizayı izleyerek sola doğru üç iplik sayılır. Oradan üste çıkarılıp, iğne tekrar yukarıya doğru üç iplik sayılarak batılır. İğne aynı hizalardan sola doğru üç iplik sayılarak üste çıkarılır ve işlemeye devam edilir (Sürür, 1976).

Vual: Örtü için kullanılan dantel veya ipekten ince kumaş (Url-1).

Vualet: Örtü (Url-1).

Zıbın: Bebeklere iç çamaşırı olarak giydirilen, ince pamukludan kısa ve kollu giysi (TDK, 1998).

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad : Ayça BÜYÜKÇINAR
Doğum Yeri ve Tarihi : İstanbul, 1 Temmuz 1986
E-Posta : aycabuyukcinar@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU

Lisans: 2008, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Endüstri Ürünleri Tasarımı Bölümü

MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLER:

- Mayıs 2015 – ...: Gedik Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü-Araştırma Görevlisi
- Aralık 2014 – Mayıs 2014: Detay Tasarım – *Tam Zamanlı Tasarımcı*
Stant tasarımları, yurt dışına pavilyon tasarımlarının yapılması (ahşap, modüler, maxima, uzay ve truss sistemler) ve projelerin üretimlerinin takip edilmesi
Üretilen projeler: *Tilia-Savaş Plastik, Mete Plastik, SP Enerji, Ying Lin Makine, Medel Elektronik, Tüzemen Tekstil(Winbrella), Lincpen, Lateks Çorap, ICVB*
- Mayıs 2014 – Şubat 2014: Optoled-AFC Aydınlatma Elektrik – *Tam Zamanlı Tasarımcı* - Dekoratif aydınlatma, led armatürlerin tasarımları
- Şubat 2014 – Kasım 2013: On Mimarlık – *Tam Zamanlı Tasarımcı*
İç mimari projeler, mağaza teşhir çalışmaları (*Demorhome, Daikin Bayileri*)
- Ekim 2013 – Nisan 2013:Goldmaster Elektrikli Ev Aletleri – Grafik Tasarım Bölümü ve Elektrikli Ev Aletleri Bölümü -*Tam Zamanlı Tasarımcı*
Küçük ev aletleri için ambalaj tasarımlarının yapılması
- Şubat 2013 – Aralık 2012: Hakart Dekoratif Eşya ve Metal Sanayi A. Ş. –*Tam Zamanlı Tasarımcı* - Bakır ve pirinçten masaüstü objeleri, dekoratif ürün tasarımlarının yapılması
- Mayıs 2012: Bağımsız Web ve Grafik Tasarımı
Web Sitesi: <http://www.seramikciebrukut.com/>
- Temmuz 2012 – Mart 2012: Hakart Dekoratif Eşya ve Metal Sanayi A. Ş. –*Proje bazlı Tasarımcı*
İTÜ, İSTKA ve İSO ortak projesi olan “Kobiler İçin Tasarım” kapsamında Hitit Uygarlığı’ndan ilham alınarak yapılan “Tanrılarla Buluşma” isimli Çay Seti Tasarımı projesi yapıldı; “Tanrılarla Buluşma” çay seti için tescile başvuruldu.
- 2009-2015: Bağımsız Takı ve Aksesuar Tasarımı
- Temmuz 2008 – Nisan 2008: Favori Altın Akademisi–*Proje Bazlı Tasarımcı*
Takı Tasarımı Sertifika Programı, “Aşkın Büyülü Sarayı Topkapı” konulu koleksiyon hazırlama.